

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MEKAN KONFİGÜRASYONUNUN SOSYAL ETKİLEŞİME OLAN ETKİSİNİN FAKÜLTE BİNALARINDA SENTAKTİK ANALİZİ

Süheyla BÜYÜKŞAHİN SIRAMKAYA

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mayıs-2015
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Süheyla BÜYÜKŞAHİN SIRAMKAYA

Tarih:

ÖZET

DOKTORA TEZİ

MEKAN KONFİGÜRASYONUNUN SOSYAL ETKİLEŞİME OLAN ETKİSİNİN FAKÜLTE BİNALARINDA SENTAKTİK ANALİZİ

Süheyla BÜYÜKŞAHİN SIRAMKAYA

Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Dicle AYDIN

2015, 172 Sayfa

Jüri
Doç. Dr. Dicle AYDIN
Prof. Dr. Alper ÜNLÜ
Doç. Dr. Mehmet UYSAL
Prof. Dr. Ahmet ALKAN
Yrd. Doç. Dr. Murat ORAL

Bireysel gelişimde psiko-sosyal gereksinimlerin karşılanabilmesinin bir yolu olan sosyal etkileşim, insanın temel ihtiyaçlarından biri olarak ifade edilebilmektedir. Bu bağlamda insan için tasarlanan mekanların bu ihtiyaca cevap verme gereksinimi bir tasarım problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların içinde hareket ettikleri, birbirleri ile karşılaştıkları ve etkileşimde bulundukları mekanların birbiri ile olan ilişkisini tanımlayan mekan konfigürasyonu, insanların etkileşim düzeylerini etkileyebilecek hareket örüntüleri geliştirebilmektedir. Bu anlamda mekan konfigürasyonunun sosyal etkileşime olan etkisi fakülte binaları özelinde irdelenmiş, kavramsal alt yapı oluşturulduktan sonra alan çalışmasına geçilmiştir. Araştırmada gözlem, mekan dizimi analizi ve bu analizler sonucu elde edilen bulguların karşılaştırmalı olarak değerlendirildiği SPSS analizi yöntem olarak kullanılmıştır.

Alan çalışması için, Konya şehir merkezinin kuzeyinde konumlanmış olan S. Ü. Alaaddin Keykubat Kampüsü'ndeki Güzel Sanatlar Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi binaları seçilmiştir. Alanda, gözlem ile sosyal etkileşim etkinlikleri (davranış modları) ve bu etkinliklerin gerçekleştiği mekanlar, kullanıcı sayısı ile etkinliklerin frekansları tespit edilmiştir. Çalışmanın devamında, mekan dizim analizi ile daha önce planlar üzerinde belirlenen noktaların sentaktik değerlerine ulaşılmıştır. Bu iki analiz sonucu elde edilen bulgular arasındaki ilişki SPSS analizleri ile karşılaştırmalı olarak sorgulanmıştır. Son olarak fakülte binalarına ait sentaktik değerlerin aritmetik ortalamaları ile karşılaştırma tabloları hazırlanarak, fakülte binaları tasarım nitelikleri açısından değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, mekanın sentaktik özelliklerinin sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleştiği mekanlar üzerinde etkili olduğu, bütünleşme, eş görüş alanı, eş görüş çevresi, merkezilik değerleri yüksek, derinlik değeri düşük olan mekanların sosyal etkileşim olanaklı mekanlar olduğu, mekanın sahip olduğu sentaktik değerlerin, o mekanda gerçekleşen toplam sosyal etkileşim etkinlik frekansı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Bir mekanın erişilebilir, hareketli, diğer mekanlarla bağlantılı, çevresiyle geniş ve kesintisiz bir görüş alanına sahip ve daireselliğe yakın bir mekansal kurgusunun olması, o mekanın yoğun etkileşimsel bir mekan olmasını sağlamaktadır. Analiz sonuçlarına göre mekan konfigürasyonunda sirkülasyon ağının biçimlenmesi, mekanın bütünleşme değeri üzerinde doğrudan etkilidir. Bir mekanın konfigürasyon içindeki konumuna ek olarak, büyüklük açısından ferah ve farklı sosyal etkileşim etkinliklerinin oluşabileceği düzenlemelere izin verecek boyutta olması, doğal ışıktan faydalanabilen aydınlık bir mekan olması da sosyal etkileşimi olumlu yönde etkileyen diğer faktörlerdir.

Anahtar Kelimeler: fakülte binası, mekansal davranış, mekan dizimi, mekan konfigürasyonu, sosyal etkileşim, üniversite.

ABSTRACT

Ph.D THESIS

THE SYNTACTIC ANALYSIS OF THE EFFECT OF SPATIAL CONFIGURATION ON SOCIAL INTERACTION IN FACULTY BUILDINGS

Süheyla BÜYÜKŞAHİN SIRAMKAYA

THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE OF SELÇUK UNIVERSITY
THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY
IN ARCHITECTURE

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Dicle AYDIN

2015, 172 Pages

Jury
Assoc. Prof. Dr. Dicle AYDIN
Prof. Dr. Alper ÜNLÜ
Assoc. Prof. Dr. Mehmet UYSAL
Prof. Dr. Ahmet ALKAN
Assist. Prof. Dr. Murat ORAL

Social interaction as a way to fulfill the psycho – social requirements in individual development, can be defined as one of the humans' basic needs. In this context, the requirement of spaces designed for humans to fulfill this need is exposed as e design problem. The spatial configuration defining the relationship between spaces where people move through, come across and socialized with each other, can develop movement patterns affecting human interaction levels. In this sense, the effect of spatial configuration on social interaction is examined in faculty buildings. The method of study is composed of observation, space syntax and SPSS analysis which will evaluate the results of these two analyses.

Study area is determined as Faculty of Fine Arts and Faculty of Engineering buildings in S. U. Alaaddin Keykubat Campus located on the north of Konya city center. Social interaction activities and spaces, number of users and the frequency of activities (behavior modes) are determined in both faculty buildings by the means of observation. Then, the syntactic values of the determined points are found as a result of space syntax analysis. The relationship between the data obtained from these two analyses is relatively investigated through SPSS analysis. Lastly, comparison tables are prepared with the average syntactic values of faculty buildings and they are evaluated from the point of design quality.

In the result of study, it is determined that syntactic characteristics of spaces affect social interaction activities. Spaces with high integration, isovist area, isovist perimeter and circularity values and low depth value are stated as spaces with social interaction possibilities. Also it is exposed that, syntactic values of spaces affect the frequencies of social interaction activities. Spaces which are reachable, mobile, connected with other spaces, have high visual area and circular configuration, happen to be dense interactional spaces. As a result of the comparison between the analysis of two faculty buildings, it is obvious that the formation of circulation network within the space configuration has a direct effect on the integration value of the space. Other than the location of the space within configuration, the dimensions of the space to allow different social interaction arrangements and daylight quality in the space are other factors affecting social interaction in a positive way.

Keywords: faculty buildings, space syntax, spatial behavior, spatial configuration, social interaction, university.

ÖNSÖZ

Mimarlık, akademisyenlik, meslek etiği, annelik gibi hayatımın yapıtaşı olan noktalarda hayata karşı sergilediği duruşunu örnek aldığım, tüm bilgi ve deneyimleri ile bana destek olan, doktora çalışmam süresince derin ilmini her zaman sınırsız bir şekilde benimle paylaşan ve bana yol gösteren, bana bir evlat gibi sahip çıkan, birlikte çalışmaktan gurur duyduğum danışman hocam Sayın Doç. Dr. Dicle AYDIN'a

Araştırma sürecinde yönteme dayalı engin bilgi ve deneyimleri ile bana her zaman yardımcı olan, yöntemin bilimsel temellere dayandırılması noktasında tarifsiz katkıları bulunan değerli TİK Üyem Sayın Prof. Dr. Alper ÜNLÜ'ye

Doktora çalışmamda bilgi ve katkıları ile her zaman beni destekleyen değerli TİK Üyem Sayın Doç. Dr. Mehmet UYSAL'a

Alan çalışmasında bana yardımcı olan eski öğrencilerim yeni meslaktaşlarım Gülçin ERDAŞ'a ve Rabia ÖZEN'e

Onunla geçen ömrümün her noktasında ihtiyaç hissettiğim, varlığı ile hayatımı yaşanabilir kılan, en umutsuz anımda yanına koştuğum ve orada huzur bulduğum canım kardeşim, dostum, sırdaşım… Esra YALDIZ'a

Hayatımın zorlu süreçlerinde elimi hiç bırakmayan canlarım İlker'e, Zerrin'e, Selçuk'a, Mustafa'ya ve Neslihan'a

Çocukluğumdan beri hayatı büyük bir sevgi ile benimle paylaşan, iyi günde kötü günde yanımda olan, bana her zaman ve her şartta sahip çıkan, sevgisiyle yaşamıma anlam katan çocukluk arkadaşım, sınıf arkadaşım, hayat arkadaşım, değerli eşim Eyüp'e

İdeallerimi gerçekleştirmek amacı ile çıktığım bu zorlu yolda ve tüm hayatım boyunca benim yanımda olan ve maddi manevi hiçbir desteği benden esirgemeyen sevgili Anneme ve Babama, hak ettikleri ilgiyi gösteremediğim zamanlarda bile bana derin ve sonsuz bir sevgi ile sarılan can parçalarım Ayşe'ye ve Gökhan'a

En içten teşekkürlerimi sunarım…

Süheyla BÜYÜKŞAHİN SIRAMKAYA
KONYA-2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **v**

ÖNSÖZ ..... **vi**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

KISALTMALAR ..... **ix**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Tezin Amacı 1
1.2. Tezin Kapsamı ve Yöntemi 3

2. MEKAN, MEKAN KONFİGÜRASYONU VE SOSYAL ETKİLEŞİM İLİŞKİSİ İLE İLGİLİ TEORİK ALTYAPI **6**

2.1. Mekan ve Mekansal Davranış Temelli Teoriler 6
2.1.1. Mekansal davranış teorisinde mekan olgusu 6
2.1.2. Mekansal davranış temelli teorilerin irdelenmesi ..... ……11
2.1.2.1. Psiko-sosyal alan kavramı……..13
2.1.2.2. Kişisel mekan……...17
2.1.2.3. Davranış kalıbı……..21
2.2. Mekan Konfigürasyonu Kavramı 27
2.3. Sosyal Etkileşim ve Mekan Bağlantı Teorisi 30
2.3.1. Sosyal etkileşim 30
2.3.2. Sosyal etkileşimin insan ihtiyacı olarak tanımlanması 34
2.3.3. Sosyal etkileşimi oluşturan etkinlikler 38
2.3.4. Sosyal etkileşim ve mekan ilişkisi 39
2.4. Mekan Konfigürasyonu ve Sosyal Etkileşim İlişkisinin İrdelenmesinde Mekan Dizimi Teorisi 46
2.4.1. Mekan konfigürasyonunda sosyal etkileşimi etkileyen mekan dizim parametreleri 52
2.5. Bölüm Değerlendirmesi 54

3. ÜNİVERSİTE YERLEŞKELERİNDE VE FAKÜLTE BİNALARINDA MEKAN KONFİGÜRASYONU VE SOSYAL ETKİLEŞİM **57**

3.1. Üniversite Yerleşkeleri, Fakülte Binaları ve Mekan Konfigürasyonu 57
3.1.1. Üniversite yapılarının tarihsel süreçte gelişimi 57
3.1.2. Üniversite yerleşkelerinde mekan konfigürasyonu 62
3.1.3. Fakülte binalarında mekan konfigürasyonu 65
3.2. Üniversite Yerleşkelerinde ve Fakülte Binalarına Sosyal Etkileşim 70
3.2.1. Üniversite yerleşkelerinde sosyal etkileşim 71
3.2.2. Fakülte binalarında sosyal etkileşim 73
3.3. Bölüm Değerlendirmesi 75

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 79

4.1. Gözlem Yönteminin Tanıtılması 79
4.2. Mekan Dizimi Yönteminin Tanıtılması 81
4.3. Verilerin Analizi 83

5. ALAN ÇALIŞMASI: MEKAN KONFİGÜRASYONUNUN SOSYAL ETKİLEŞİME OLAN ETKİSİNİN FAKÜLTE BİNALARINDA SENTAKTİK ANALİZİ – SELÇUK ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ VE MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ 87

5.1. Alanın Tanıtılması 88
5.2. Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Yönteme Dayalı Analizi 89
5.2.1. GSF'de gözleme dayalı bulgular 90
5.2.2. GSF'de mekan dizim analizine dayalı bulgular 94
5.2.3. GSF'de analizlere dayalı bulguların karşılaştırılması 97
5.2.3.1. GSF'de mekan konfigürasyonu ve sosyal etkileşim davranış modu verilerinin karşılaştırılması 97
5.2.3.2. GSF'de mekan konfigürasyonu ve sosyal etkileşim frekansı verilerinin karşılaştırılması 101
5.2.4. GSF'de karşılaştırma analizlerinin sonuçlarının değerlendirilmesi 107
5.3. Mühendislik Fakültesi'nin Yönteme Dayalı Analizi 114
5.3.1. Mühendislik Fakültesi'nde gözleme dayalı bulgular 116
5.3.2. Mühendislik Fakültesi'nde mekan dizim analizine dayalı bulgular 121
5.3.3. Mühendislik Fakültesi'nde analizlere dayalı bulguların karşılaştırılması .. 124
5.3.3.1. MF'de mekan konfigürasyonu ve sosyal etkileşim davranış modu verilerinin karşılaştırılması 124
5.3.3.2. MF'de mekan konfigürasyonu ve sosyal etkileşim frekansı verilerinin karşılaştırılması 129
5.3.4. MF'de karşılaştırma analizlerinin sonuçlarının değerlendirilmesi 135
5.4. Güzel Sanatlar Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi'nin Yönteme Dayalı Analiz Bulgularının Karşılaştırmalı Değerlendirmesi 141

6. SONUÇ 148

KAYNAKLAR……...154

EKLER……167

ÖZGEÇMİŞ 172

KISALTMALAR

2D : 2 Dimension (iki boyutlu)
SPSS : Statistical Package for the Social Sciences
GSF : Güzel Sanatlar Fakültesi
MF : Mühendislik Fakültesi
BA : Bakış açısı
DN : Düğüm noktası
DG : Dekanlık girişi
ÖG : Öğrenci girişi
SBN : Sirkülasyon nitiş noktası
SD : Sergi-dinlenme
X^2 : Ki kare (chi-square) testi
df : Serbestlik derecesi (degree of freedom)
p : Olasılık değeri (probability)

1. GİRİŞ

Son yıllarda mimarlık alanında yapılan çalışmalarda, çevre-davranış ilişkileri üzerine odaklanan araştırmaların daha çok önem kazandığı görülmektedir. İnsanın doğası gereği çevresiyle ilişki kurabilmesi ve çevresinden yararlanabilmesi için, içinde bulunduğu çevreye uyum sağlaması, o çevreyi bir şekilde kendine uygun hale getirmesi gerekmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için bireyin içinde bulunduğu çevreyi tanıması ve anlaması önemlidir. İçinde bulunulan çevre, kişilerin algılarını, duygusal durumlarını etkileyerek, davranış biçimleri geliştirmelerine neden olmaktadır. Kişilerin çevreye verdiği bu tepkiler de zamanla çevreyi şekillendirmektedir.

Çevre, sadece insanlarla insanlar, insanlarla nesneler, nesnelerle nesneler arasındaki ilişkiler ağı değil, aynı zamanda, mekân, zaman, anlam ve iletişim organizasyonuyla da tanımlanmaktadır (Rapoport, 1983). Mekân içindeki tüm fiziksel koşullar, doğrudan ya da dolaylı olarak insanın fizyolojik ve psikolojik yapısına etki etmektedir. İnsanlar, farklı sosyal, kültürel ve ekonomik çevrelerde büyür, yaşar, değişik deneyimler edinir, bilişsel şemaları farklı gelişir ve bu gibi etkenlerin sonucunda bireysel olarak kimlikleri oluşur. Mimari açıdan insandaki bu oluşumun etkisi, mekânları algılayış ve kullanışın farklılaşması olarak ortaya çıkmaktadır.

İnsan doğumundan itibaren birçok sosyal ve psikolojik ihtiyaca sahiptir. Aynı türden olanların bir arada olma ihtiyacı ve dürtüsü en alt seviyeli canlılarda bile gözlemlenebilirken, insanların da birbirleriyle yaşamak istemeleri ve çevreleri ile uyum içinde olma ihtiyacı hissetmeleri olağandır. Bu bağlamda insanlar için tasarlanan çevrelerin bu sosyalleşme ihtiyacına cevap verme gereksinimi yadsınamayacak bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1. Tezin Amacı

İnsan ile içinde bulunduğu fiziksel çevre arasında çift yönlü bir etkileşim bulunmaktadır. Mekanın fiziksel özellikleri bu mekanı kullanan bireyin davranışlarını şekillendirirken, insanın davranışları da zaman içinde mekanı değiştirir ve dönüştürür. İnsanların mekan içindeki hareketleri, mekanı kullanma şekilleri ve mekansal tercihleri tasarım girdisi oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Mekanların birbirleri ile olan bağlantısında ve insanların bu mekanlar arasında çizdikleri hareket örüntülerinde var olan mekansal konfigürasyon, insanların belirli eylemleri gerçekleştirebilmelerine olanak tanıyacak ya da tanımayacak şekilde planlanabilmektedir. Bu anlamda mekansal

konfigürasyonun insan davranışı üzerindeki etkisi bu çalışmada ele alınacak temel öğelerden birisidir. Mekânsal konfigürasyonun sosyal etkileşime bağlı olarak değerlendirilmesi, ileride uygulanacak olan mimari tasarımlara kriter oluşturacak olması açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı mimari tasarımda mekan konfigürasyonunun sosyal etkileşime olan etkisinin araştırılmasıdır. Problem, fakülte binalarında sosyal etkileşimin var olup olmadığı, mekansal konfigürasyonun bu etkileşimdeki etkisinin ne olduğunun sorgulanması olarak ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında ele alınacak olan mekan konfigürasyonu, mekanların bir araya gelme düzenidir. Mekan konfigürasyonu, insanların davranışları ve birbirleri ile olan etkileşimlerinde destekleyici ya da engelleyici hareket örüntülerine zemin hazırlayabilmektedir. Her mimari tasarım ürünü, büyük ölçekli, karmaşık ya da küçük ölçekli olsun, kullanıcıların içinde hareket ettikleri, karşılaştıkları ve birbirlerinin farkına vardıkları bir dizi mekandan oluşmaktadır. Eğitim yapılarında da mekansal konfigürasyon öğrenciler üzerindeki etkileşim fırsatlarını arttırabilmekte ya da azaltabilmekte, böylece sosyalleşme seviyelerini ve diğerlerine karşı olan farkındalığı etkilemektedir.

Eğitim araştırmaları göstermiştir ki; öğrenciler, akranları ile etkileşimde bulunabilecekleri fırsatlara ihtiyaç duymaktadır, çünkü bu onların sağlıklı sosyal gelişimleri için önem taşımaktadır. Bir başka deyişle sosyal etkileşim, öğrencilerin sosyal ve iletişim becerilerini ve öğrenme performanslarını geliştirmede önem taşımaktadır.

Bu anlamda tez çalışmasının örneklem alanını oluşturan fakülte binalarının mekansal konfigürasyonunun, kullanıcılarının derslik dışındaki sosyal etkileşim potansiyellerini etkilediğini söylemek mümkündür. Binalar içinde planlanan sosyal etkileşim mekanlarına fiziksel ve görsel erişim ile bir mekandan diğerine olan hareket, diğer kullanıcılar için farkındalık örüntülerini ve sosyal etkileşim (karşılaşma) potansiyellerini açığa çıkarmaktadır.

Bu çalışmada amaç ve problem ile bağlantılı olarak aşağıdaki genel hipotez ele alınmaktadır:

“Öğrencilerin derslikler dışındaki sosyal etkileşim potansiyelleri fakülte binasının mekan konfigürasyonundan etkilenmektedir”. Bu hipotezin ele alınması sürecinde yararlanılan mekan dizim yönteminin sağladığı verilere dayalı olarak, fakülte binalarında gözlem ile tespit edilen sosyal etkileşim mekanlarının sentaktik değerleri ile

sosyal etkileşim arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı irdelenecektir. Bu süreçte aşağıdaki alt hipotezler sınanacaktır:

- Fakülte binalarında mekanların sentaktik değerleri, sosyal etkileşim etkinliklerini olumlu/olumsuz yönde etkilemektedir.
- Fakülte binalarında sosyal etkileşim mekanlarının sahip olduğu sentaktik değerler, sosyal etkileşim etkinliklerinin frekansı üzerinde etkilidir.

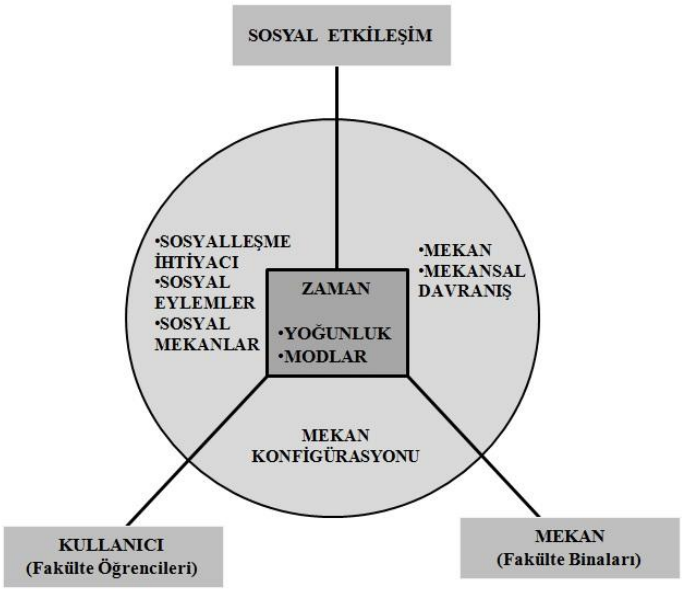
Araştırma ve analiz sonucunda bu hipotezlerin doğruluğu araştırılacak, elde edilecek veriler ışığında mekan konfigürasyonunun sosyal etkileşim üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.2. Tezin Kapsamı ve Yöntemi

Fakülte binalarının örneklem alanı olarak ele alındığı araştırmada, mekan konfigürasyonunun sosyal etkileşime olan etkisinin sorgulanacağı alan çalışması için, karşılaştırmalı olarak yapılacak değerlendirme sonucunda genel sonuçlara ulaşabilmek amacıyla Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü'nde yer alan benzer plan şemalarına (mekan konfigürasyonlarına), farklı öğretim programlarına sahip olan Güzel Sanatlar Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi binaları seçilmiştir. Araştırmada öğretim programlarının farklılığının sosyal etkileşime olan etkisi çalışma kapsamı dışında tutulmuş, sadece mimari planın özellikleri üzerinden araştırmaya odaklanılmıştır. Seçilen örneklerin avlulu ve ızgarasal (gridal) plan şemasına sahip olması mimari anlamda ortak özellikleri olarak tanımlanmakta, ayrıca alan çalışmasının sınırlılıklarını da belirlemektedir. Binalarda avluların ve sirkülasyon alanlarının kullanımında ortaya çıkan mekansal farklılık değerlendirme açısından karşılaştırılabilir veriler sağlayacaktır.

Mekanın ve sosyal etkileşimin değerlendirilebilmesi için gerekli bakış açısının oluşturulabilmesi amacıyla teorik altyapı araştırması yapılmıştır. Mekan ve davranış teorilerinin ele alındığı bölümde, insanın fiziksel çevresiyle arasında var olan etkileşim ortaya konmuştur. Bu etkileşim çevreden gelen uyarılar ile başlar, bu uyarılar duyu organları ile alınır, algı, değerlendirme gibi zihinsel süreçlerden geçirilir. Bu sürecin sonunda mekana yönelik bir geri ileti, davranış şeklinde gerçekleşir. Bu düşünceden yola çıkarak; kullanıcının davranışlarının mimara önemli veriler sağladığı düşüncesiyle tezin amacı doğrultusunda mekan, mekansal davranış, mekan konfigürasyonu kavramları irdelenmiştir. Teorik altyapının devamında sosyal etkileşim kavramı ve bu kavramın mekanla olan ilişkisi irdelenerek, tezde kullanıcı grubu olarak belirlenen üniversite öğrencileri fiziksel ve psikolojik özellikleriyle ele alınmış, sosyal etkileşim

ihtiyaçları tanımlanmıştır. Araştırmada mekan konfigürasyonu ile sosyal etkileşim ilişkisinin ortaya konulabilmesi için yararlanılacak olan mekan dizimi yöntemi ve özellikleri açıklanmıştır. Araştırmanın örneklem alanı olarak ele alınan fakülte binaları hakkında, içinde bulunduğu bağlam olan üniversiteleri de kapsayacak şekilde genel bilgiler verilerek, mekan konfigürasyonuna dayalı özellikleri ortaya konmuş, sosyal etkileşim ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu kavramların ışığında, araştırma konusuna ve amacına bağlı olarak alan çalışmasında kullanılacak yöntemler belirlenerek araştırmanın kapsamı oluşturulmuştur (Şekil 1.1).

Şekil 1.1. Araştırmanın kapsamı

Araştırmada kurgulanan yöntem 3 aşamadan oluşturulmuştur. Bu aşamalar sırasıyla gözlem, mekan dizimi ve bu analizlerin sonucunda elde edilen bulguların karşılaştırmalı olarak değerlendirildiği SPSS analizi olarak ele alınmıştır. Birinci aşamayı oluşturan gözlem, 15 haftadan oluşan bir yarıyılda dönemin ilk ve son haftaları, sınav haftaları, uzun süreli resmi tatiller dışındaki bir zaman aralığında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın metodoloji bölümünde ayrıntılı olarak tariflenecek olan gözlem yöntemi ile öğrencilerin serbest zamanlarında yoğun olarak kullandıkları, vakit geçirdikleri, çevreyle ve diğer arkadaşlarıyla yoğun iletişim kurdukları *sosyal etkileşimi yüksek mekanlar* tespit edilmiştir. Ayrıca yine gözlem yoluyla öğrencilerin daha çok bireysel olarak zaman geçirdikleri, birbirleriyle ve çevreyle iletişimine olanak vermeyen *sosyal etkileşimi düşük olan mekanlar* da tespit edilmiştir. Kullanıcıların

mekan içerisindeki davranış modları, sosyal etkileşim alanları içerisinde hangi bölgeleri tercih ettikleri, mekanı kullanım sıklığı ve süresi de gözlem ile saptanmıştır. Tespit edilen sosyal etkileşim mekanları ve sosyal etkileşimi düşük olan mekanlar hazırlanan planlara işlenmiştir. Sonraki aşamada fakülte binalarının plan şemaları, mekansal dizim analizi yapmak üzere Michigan Üniversitesi lisanslı "Syntax 2D" programına girilmiştir. Gözlem sırasında tespit edilen mekanlardaki noktaların derinlik değeri, bağlantısallık değeri, bütünleşme değeri gibi parametreler program yardımıyla tablolaştırılmıştır. Tabloya sosyal etkileşim alanları, sosyal etkileşimi düşük alanlar ile işlevsel çekiciliğe sahip mekanlar da sayısallaştırılarak eklenmiştir. Son aşamada elde edilen değerler SPSS programında basit regresyon ve Ki Kare (x^2) testleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve sonuçları yorumlanmaya çalışılmıştır.

2. MEKAN, MEKAN KONFİGÜRASYONU VE SOSYAL ETKİLEŞİM İLİŞKİSİ İLE İLGİLİ TEORİK ALTYAPI

Sosyal etkileşim, mekanın fiziksel özelliklerine dayalı olarak oluşan bir mekansal davranış örneğidir. Bu bağlamda mekansal konfigürasyonun sosyal etkileşime olan etkisinin araştırılması, mekansal organizasyonun mekansal davranış üzerindeki etkisinin irdelenmesi anlamını taşımaktadır. Mekansal davranış, çevre – davranış çalışmalarının özünü oluşturmaktadır ve gerek çevreyi, gerek mekanı, gerekse davranışları etkileyen birçok etmeni içermektedir. Bu anlamda araştırmanın teorik temelini oluşturan başlıklar; mekan ve mekansal davranış temelli teoriler, mekan konfigürasyonu kavramı, sosyal etkileşim ve mekan bağlantı teorisi ve mekansal dizim teorileri olarak özetlenebilir. Bu bölümde adı geçen teorilerin oluşturduğu geniş alanda kavramların birbirleri ile olan ilişkileri irdelenmeye çalışılmıştır. Bu teoriler, mekanın algılanmasını, kullanımını ve insan davranışlarını şekillendiren yapısı, tez kapsamında tartışılması gerekli kavramsal ilişkiler ağını ortaya koyması ve araştırmanın bakış açısını oluşturması açısından önem taşımaktadır.

2.1. Mekan ve Mekansal Davranış Temelli Teoriler

Son yıllarda sosyoloji, psikoloji, mimarlık gibi birçok bilim dalının araştırma konusu olan mekansal davranış kavramı, iç mekan ölçeğinden, kentsel boyutlara kadar geniş bir çerçevede ele alınmaktadır. Bu bölümde en geniş çerçeveden başlayarak mekan ve mekansal davranış kavramlarının tanımları ve birbirleri ile olan ilişkileri irdelenmiştir.

2.1.1. Mekansal davranış teorisinde mekan olgusu

Çeşitli meslek disiplinlerinin, değişik yorumlarına neden olan mekan, karmaşık bir kavramdır. Farklı bilim alanlarının tanımları ve yorumları incelendiğinde, birbirini destekleyici ve tamamlayıcı ifadeler görülmektedir. Plancı ve tasarımcılar mekanı, daha somut değişkenlerle, tanımlarken, psikologlar ve sosyologlar mekanı sosyal içeriği ile tanımlamaktadır.

Canlıların hareket edebileceği ve eylemde bulunabileceği, çevresel elemanların bir araya gelmesi veya üç boyutlu kütlesel değişiklikler yaratılması ile oluşturulan varlık kavramı, mekan olarak tanımlanmaktadır (Aydınlı, 1986). Gür'e (1996) göre ise mekan,

insanın insanla, insanın nesneyle, nesnenin nesneyle olan aralıklarının, uzaklıklarının, etrafı saran uzamın üç boyutlu bir anlatımıdır.

Açıcı (2006), mekanın oluşumuna ilişkin nedenlerden yola çıkarak mekanı, "çeşitli etkinlikler ve eylemlere hizmet etmek üzere, bunların gereklerine uygun olarak tasarlanmış ve çeşitli elemanların, çeşitli şekillerde bir araya gelmesiyle oluşmuş boşluklar düzeni" olarak ifade etmiş, Uzun'un (2001) aktardığı şekilde Peterson mekanı boyutları ile değerlendirmiş ve "*kavranabilir bir hacme, ölçülebilir, tanımlanabilir ve algılanabilir sınırlara sahip, kapalı, süreksiz ve statik alanlar*" olarak tanımlamıştır (Uzun, 2001).

Farklı bir bakış açısı ile Gieryn (2000) mekanı, sosyal hayatı doymuş hale getiren ve sosyal hayatın içinde gerçekleştiği ortamlar olarak tanımlarken, Hornecker (2005) de mekanın, alanlar ile kullanıcıları arasındaki etkileşim ve kullanım gibi yaşam tecrübelerini içeren bir kavram olduğunu ifade etmiştir. Piaget (1967) mekanın insan davranışları ile ortaya çıktığını (Erzen, 2006), Harvey (2003) ise mekanın, varlık bilimsel (ontolojik) bir kategori olmadığını, insanı biçimlendiren ve onun tarafından biçimlendirilen toplumsal bir boyut olduğunu belirtmiştir. Mekansal biçimler, içinde toplumsal süreçlerin oluştuğu cansız nesneler olarak değil, toplumsal süreçleri bu süreçlerin mekansal olmasıyla aynı tarzda içeren yapılar olarak görülmektedir (Açıkgöz 2007).

Mekan – eylem ilişkisini ortaya koyan tanımlamalarda, Hasol (2002) "*insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmeye elverişli*" boşlukları mekan olarak tanımlamış (Uzun 2001; Erdönmez 2005; Çetindağ 2007), Öztan (2004) ise mekanı insanın eylemlerini yerine getirdiği, onu kuşatan, bütünleşen ve sahip olma duygusunu yaratan, yatay ve düşey elemanlarla sınırlanmış üç boyutlu hacimsel düzlemler olarak ele almıştır.

Uzun (2001), benzer bir bakış açısı ile mekanı "*günlük deneyimlerin üç boyutlu bir alanında özel geometrik durumlarını karşılayan elemanlar veya noktalar kümesi, ayrıca iki nokta arasındaki uzaklık veya özelleşmiş sınırlar arasındaki hacmin alanı*" olarak değerlendirirken, Zevi (1993) de strüktürel elemanların genişliği, uzunluğu ve yüksekliğinin mekanı oluşturmadığını, bunların sadece mekanı tanımladığını; gerçekte mekanın, içinde yaşanan ve hareket edilen, bir takım elemanlarla çevrelenen bir boşluk olduğunu ifade etmiştir.

Mekanın harekete bağlı özelliği ve insanın algısı birbiriyle ilişkilidir. Mekansal nitelikler ve objelerin konumlandırılması insanın bedensel özellikleriyle ilişkilidir. Bu

anlamda mekansal özelliklerin insanlar üzerinde psikolojik etkileri bulunduğunu söylemek mümkündür. Örneğin; bir mekan dar ve basık ya da korumacı derecede kapalı ise bu mekanı kullanan insanlarda kapalı yerlerde kalma korkusu (klostrofobi) gelişebilmektedir (Hornecker, 2005).

İnsanlar tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar çeşitli biçimlerde mekanları kullanmışlardır. Bu mekanlar içinde öncelikle barınmaya, daha sonra ise sosyal eylemlere yer vermişlerdir. Bu sebeple, mekan psikolojik ve sosyolojik açılardan da değerlendirilen bir olgudur. İnsan boyutunun var olmasıyla anlam kazanan mekan, içinde yaşayan kullanıcıların fizyolojik, psikolojik ve toplumsal gereksinimlerini de karşılamak durumundadır.

Bu bağlamda Lefebvre (1991) "*mekan, toplumun hem ürünüdür hem de onu sürekli dönüştüren bir mekanizmadır*" demiştir. Ayrıca Lefebvre (1991) "algılanan/fiziksel mekan, zihindeki soyut mekan ve yaşanan mekan" üçlemesi ile mekanı tanımlamıştır. Felsefi açıdan "*Leibniz (1896) mekanı, cisimlerin herhangi bir durumu olarak değil, onların birbirlerini izlemelerine olanak veren durumlar dizini olarak ele alırken; Kant (1993) ise, insan kafasının temel önsel yaratımlarından birisi olarak, maddeden farklı ve ondan bağımsız, deney dışı bir seziş, dış uyumun biçimi olarak tanımlamıştır*" (Yollu 2006).

Türk Dil Kurumu mekanı "yer" olarak tanımlamakta ve bu kavramın coğrafi mekandan psikolojik mekana kadar çok geniş bir yelpazeyi kapsadığını ifade etmektedir. Ancak tasarımcılar "yer" kavramı ve "mekan" kavramının algısal farklılıklarının olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda yer, mekana kişisel ve kültürel süreçlerle anlam verilmesi ile oluşmaktadır. Yer, mekan ve anlamın bütünleşmesi ile ifade edilmektedir. Bir yerin gerçekten "yer" olabilmesi için özelleşmiş bir anlama sahip olması gerekmektedir. Bu da yerin "bir yer" olarak tarif edilebilmesi için kimlik kazanmış, bir karaktere sahip ve anlamı olan bir mekan olması gerektiğini göstermektedir.

Prak'a (1968) göre mekan, fiziksel, kavramsal ve davranışsal mekan olmak üzere üç ayrı sınıfta incelenmektedir. Bu sınıflandırmaya dayalı olarak;

Fiziksel Mekan: Her türlü öznel etkiden bağımsız kendini oluşturan cisimlerin nitel özellikleriyle incelenip ölçülebilen mekandır.

Kavramsal Mekan: Olguların yani nitel verilerin insanlar tarafından algılanması ve algılanan olguların yorumlanmasıyla oluşan mekandır.

Davranışsal Mekan: Kullanıcıların içindeki hareketiyle şekillenen, kazandığı şekille kullanıcı hareketlerini belirleyen mekandır (Prak, 1968).

Schulz (1972) ise mekan kavramını somuttan soyut mekana doğru beş ayrı sınıfta incelemektedir. Schulz'a göre:

Bütüncül (pragmatic) Mekan: Fiziksel hareketin oluşturduğu, insanı çevresiyle bütünleştirerek hareketini belirleyen mekandır.

Algısal (perceptual) Mekan: Doğrudan yönlendirmenin oluşturduğu, insanların duyu organlarıyla farkına vardıkları mekandır.

Var olunan (existential) Mekan: İnsanın çevresine ait sabit imajını oluşturan, sosyal ve kültürel açıdan birlikte var olduğu ve biçimlendiği mekandır.

Bilişsel (cognitive) Mekan: Bütün fiziksel verilerin algılanıp, mekanın niteliği çerçevesinde yorumlanarak sonuç çıkartılmasıyla oluşan kavramsal mekandır.

Soyut (abstract) Mekan: Saf mantıksal ilişkilerin kurduğu, mekanı anlamak için gereken kalıpları şekillendiren mekandır (Schulz, 1972).

Mekanlar sadece fiziksel örgü değil, insanın bütün fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını bireysel ve sosyal düzeyde karşılayacak, gerekli etkinlikleri gerçekleştirmesine olanak sağlayacak fiziksel ortamlardır. Bir mekanın planlanması demek, hangi ölçekte olursa olsun, oluşumun içindeki topluluk veya bireyin etkinlik, değer ve amaçlarını yansıtan bir mekan oluşturmak demektir. Mekansal biçimlenme, mekansal ihtiyaçların yanıtıdır (Ünlü, 1998). Örgütlenme belirli ihtiyaçların karşılanması amacına yönelik, birbiriyle bağlantılı eylemlerin gerçekleştirilmesi için önceden belirlenmiş davranış kalıpları, görevler ve sorumlulukları tanımlayan, tamamlayıcı ve süreklilik gösteren yapılanmadır (Gür, 1996). Mekanın örgütlenmesi yani *mekansal konfigürasyon* ise insan "ihtiyaçlarını" karşılama amacına yönelik eylemlerin ya da "etkinliklerin" içinde gerçekleşeceği "mekanların" öğe ve bileşenlerinin bir sistem olarak tanımlanması, yapılandırılmasıdır. Başka bir deyişle mekansal konfigürasyon, insanın amacına ve dürtülerine bağlı olarak bir "yerde" bir etkinliğin gerçekleşmesi ve yerin etkinliğe uyumlu olması için gerekli koşulları barındırma durumudur (Gür, 1996).

Mekan, çok farklı roller üstlenen, çeşitli bileşen (döşeme, duvar, kolon, kiriş, çatı, merdiven, vb.) ve öğelerden (pencereler, kapılar, donatı elemanları, vb.) oluşmaktadır. Bu bileşenler mekansal örgütlenmede sınırlayıcı, belirleyici, yönlendirici, ayırıcı (engelleyici), odaklayıcı, vurgulayıcı, birleştirici özellikleri desteklemektedir (Gür, 1996; Açıcı, 2006).

Mekandaki tüm bu bileşen ve öğeler belirli bir örgütlenme temelinde bir araya gelmektedir. Bu durumu Rapoport, "*hangi ölçekte olursa olsun örgütlenmeyi yapan plancı ve tasarımcı, mekanı etkinlik, değer ve amaçlarını yansıtan farklı kurallara ve amaçlara yönelik olarak tasarlaması gerekir*" şeklinde ifade etmektedir (Erdönmez ve Akı, 2005). Mekansal örgütlenmenin hedefi, mekanın yapısal bileşenleri ve öğelerinin uyumlu, fonksiyonel estetik, kullanıcının yaşam kalitesini artıracak şekilde düzenlenmesidir (tasarlanmasıdır).

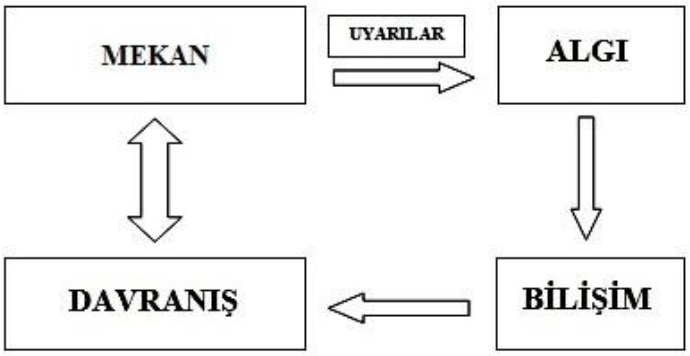
Belirli bir mekansal örgütlenmenin kullanıcısı olan bireyin mutlu bir yaşam sürebilmesi için, içinde bulunduğu mekanı bütün boyutlarıyla algılaması gerekmektedir (Doruk, 1973). İnsanın mekanı algılama süreci, çevreden gelen uyarıların duyu organları tarafından algılanmasıyla başlar. Bu duyu organlarıyla çevreden bilgi toplama süreci kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar; bir yandan kişiden kişiye değişen duyu organlarının fiziksel kapasiteleri nedeniyle bir yandan da kişilerin sosyal ve kültürel durumları, psikolojik durumları, mekansal deneyimleri gibi çevresel parametreler nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu durum mekanın algılanmasında çeşitliliğe sebep olmaktadır.

Mekanın algılanmasında zihinsel sürecin içinde psikolojik durumun etkileri de bulunmaktadır. Zihinsel süreci duygular ve duygulara gönderme yapan anılar da etkilemektedir. Yeni bir mekanla karşılaşan birey, her ne kadar o mekana yabancı da olsa, daha önce karşılaşmış olduğu benzer mekanlar nedeniyle yeni mekana da ön yargıyla yaklaşır. Daha sonra mekanın yaydığı, kişiye yakın gelen uyaranlar ile kendisini ilişkilendirir. Fark etme yeteneği sadece dikkat ile ilgili değil, fark edebileceği şeyleri görebilmesi ile ilgilidir (Gezer, 2008).

Hacim, uzunluk, ağırlık gibi sayısal kavramların yanı sıra mekan kavramının irdelenmesinde Piaget'in çok önemli araştırmaları ve tanımlamaları bulunmaktadır. Algı ile zeka arasında keskin bir ayrımın olduğunu savunan Piaget (1967); aynı ayrımın algısal mekan ile zihinsel mekan arasında da olduğunu savunur. Algısal mekan, daima kişiye özgü öznellik niteliğini korur (Akarsu, 1984).

Bu anlamda insanın çevresiyle sürekli karşılıklı bir etkileşim halinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu etkileşim süreci; insanların verdiği tepkileri ifade eden davranışlar, bu davranışların kaynağı ve davranışların nedeni olan gereksinimler, insanın çevreyi öğrenmesini sağlayan algılama sistemi gibi farklı birçok sürecin ve kavramın bütününü ifade eder. Genel anlamda duyularla alınan bilginin işlenmesi ve yorumlanması olarak tanımlanabilen algı, davranış oluşumunun ilk adımıdır. İnsanın

çevresiyle içinde bulunduğu geri dönüşümlü alıp-verme süreci; duyumla beraber algılama, ardından duyumların işlenmesi, bilişim ve değerlendirme gibi zihinsel aktiviteler sonucunda tepki verme yani davranış oluşturma şeklinde gerçekleşmektedir. Mekana yönelik bu geri ileti, sözlü ya da sözsüz ifadeler ile davranış şeklinde gerçekleşir. Bireyin çevre ile iletişiminde en önemli öğe davranışlarıdır. Doğdukları andan itibaren insanlar davranış kalıpları sayesinde, diğer insanlarla ve çevresiyle ilişkiye girer, bir yandan da bu davranış kalıplarına uygun mekanlar ve sistemler yaratırlar. Yaratılan mekanlar ve sistemler davranışlarla şekillenirken, davranışlar da bu mekanlara göre tekrar tekrar düzenlenir. Bu durumu fiziksel çevre ile insan davranışı arasındaki iki yönlü ilişkinin göstergesi olarak kabul etmek mümkündür (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Mekan ile davranışın etkileşimi

2.1.2. Mekansal davranış temelli teorilerin irdelenmesi

Çevre-davranış disiplinindeki araştırmacılar, insan davranışını anlamaya çalışmışlar ve bu alana birbirinden farklı katkılarda bulunmuşlardır. İnsan davranışını anlamada; kişi-odaklı, sosyal grup odaklı, mekan odaklı, kültür temelli, durum temelli, fenomenolojik temelli ve işlemsel-iletişimsel temelli olmak üzere 7 adet yaklaşım vardır. Birkaç örnek vermek gerekirse, Altman'ın (1977) mahremiyet (insanın kendisini diğer insanlara göre az ya da çok ulaşılabilir olma durumu) teorisi insan-odaklı bir teori temeline oturmaktadır. Diğer yandan, Lewin'in (1951) ekolojik bir yaklaşımla ortaya koyduğu denklemi D=f(İ, Ç)[1] ile davranış, insan ve çevrenin bir işlevi olarak tanımlanmıştır. Lewin (1951), çevrenin olanak ve sınırlamalarının davranışı belirlediğini öne sürmüş ve teorisini işlemsel-iletişimsel teori temeline oturtmuştur. Lewin'in yaklaşımına karşılık Lawton ve Nahemow (1973) davranışın, insan, çevre ve

[1] D: davranış, f: fonksiyon, İ: insan, Ç: çevre

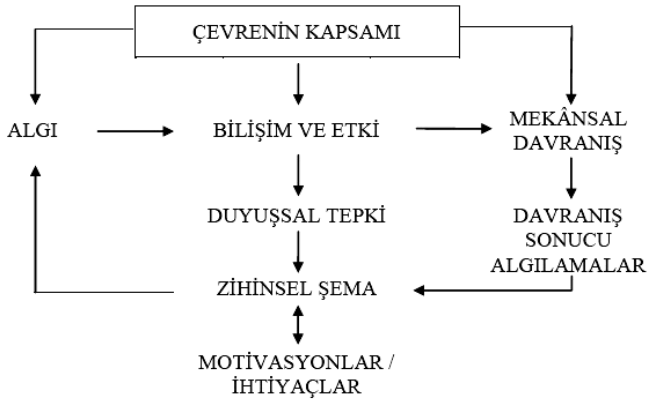
insan-çevre arasındaki etkileşimin bir sonucu olduğunu iddia ettiği denklemini D=f(İ, Ç, İxÇ) öne sürmüştür (Ünlü, 1998).

İnsanların uyarılara tepkileri ve tüm enerji kullanımı, davranış olarak bilinmekte ve birbirine bağlı çeşitli düzeylerde gerçekleşmektedir. Davranış, ayrı düzeylerde kısmen bağımsız olaylar olduğu gibi, daha büyük bir dizgenin parçaları olarak kısmen bağımlı olaylar şeklinde de oluşabilmektedir. Davranışın refleks, eylem, moleküler davranış, molar birim, grup etkinliği, davranış olayı ve süre giden davranış örüntüsü gibi türleri bulunmaktadır (Barker, 1968).

Çevresel psikolojinin gelişme süreci içinde bazı araştırmacılar; bilimin temel varsayımlarından biri olan doğal olguların nedenlerinin bulunması yaklaşımının etkisi altında, fiziksel çevrenin davranışları etkileyen en önemli faktör olduğunu savunmaktadır. Çakın (1988) ise, fiziksel çevrenin davranışlarımız, tercihlerimiz ve algılarımızı etkileyen tek girdi olmadığını, dolayısıyla mimari tasarımın davranışlarımızın tek belirleyicisi olmadığını, fakat onu etkileyebildiğini öne sürmektedir.

Piaget (2004) davranışı zeka ve duygusal yetiyle birlikte açıklamaktadır. Piaget'e göre, gerçekte, zihinsel yaşamın analizinde her zaman başlangıç alınması gereken, tasarlanmış "davranışın" kendisidir. Tüm davranış, araçları ya da bir tekniği gerektirir; bunlar hareketler ve zekadır. Ama tüm davranış amaca ilişkin değerleri ve devinimleri de içerir; bunlar duygulardır. Buna göre duygusal yeti ve zeka birbirinden ayrılmazlar ve tüm insan davranışının iki bütünleyici yanını oluştururlar.

Çevre, insan deneyimleri ve davranışı için potansiyel olarak zengindir. İnsan ve çevresi arasındaki etkileşimin oluştuğu temel süreçler Şekil 2.2'de gösterilmiştir. Algısal süreçlerle, ihtiyaçlar tarafından harekete geçirilmiş kısmen doğuştan kısmen öğrenilmiş şemaların yönlendirmesiyle, çevre hakkında bilgi elde edilir. Aynı zamanda bu şemalar algı ve bilişim arasındaki bağı oluştururlar. Sadece algısal süreçleri değil, aynı zamanda duyuşsal tepkilere ve mekansal davranışlara da kılavuzluk ederler. İnsan duyguları ve eylemleri, doğal ve inşa edilmiş çevre, kültürel çevre ve insanın psişik durumlarının kapsamı ile sınırlıdır (Lang, 1987).

Şekil 2.2. İnsan davranışının temel süreçleri (Gibson, 1966; Lang, 1987)

Davranışın farklı disiplinlerde kullanılan bir kavram olması sebebiyle, kelime olarak geniş bir alanı kapsamaktadır. Sabah kalkıp okula gitme bir davranış olduğu gibi, Sommer (1969) ve Hall'un (1959) iletişim halindeyken başkaları ile aramızdaki mesafe kullanımını inceledikleri ve "bölgesel davranış" kavramını öne sürdükleri çalışmalarındaki de bir davranış olmaktadır (Lang, 1987). Bu nedenle, davranışı en geniş anlamıyla, organizmanın uyaranlar karşısındaki tepkilerinin bütünü olarak tanımlamak mümkündür.

İnsan davranışının çevre ve mekanla olan ilişkisinin tanımlanmasının ardından mekansal davranış teorileri çerçevesinde **psiko-sosyal alan (territorial space), kişisel mekan (personal space)** ve **davranış kalıbı (behavior setting)** teorileri tartışılacak, bu kavramlar alan çalışmasında kullanılacak belirleyicileri oluşturmada yardımcı olacaktır.

2.1.2.1. Psiko-sosyal alan kavramı

Pastalan (1970), psiko-sosyal alanı "kendine özgü bir koruma alanı olan, bir kişi ya da grubun kullandığı, savunulan sınırların çizildiği bir mekan" olarak tanımlar. Bir alanın korunması, o mekanın psikolojik açıdan kimlik sahibi olmasına da yardımcı olur. Bir mekanın kimlik sahibi olması kişiselleştirilmesi ile gerçekleşir. Dolayısıyla, kişiselleştirme, toplumsal alanda kendini gerçekleştirme çabası olarak da tanımlanabilir. Çünkü işaretlemeler ile gerçekleşen kişiselleştirme sonucu, çevreye mesajlar yollanır ve bu mesajlar soyut ya da somut sınırlar üzerinden verilebilmektedir (Ataol, 2013).

Sack ve diğ.'nin (1986) tanımladığı gibi, psiko-sosyal alan tanımlaması için üç temel bileşene ihtiyaç vardır ve bu üç bileşenle birlikte mekanı çevreleyen bir çizgi çizer; (1) mesafe veya alan, (2) tanımlı bilinen bir sınır, (3) kontrol. Sack ve diğ. (1986),

psiko-sosyal alan teorisini iki şekilde sunar; birincisi psiko-sosyal alanın toplumsal tarih bağlamından soyutlanmış halidir. Psiko-sosyal alanın iç mantığını anlamaya yarar ve savunulan ve savunulmayan mekanlar arasındaki ilişkileri ve nedensellikleri araştırır. Teoriye ikinci yaklaşım ise, belirli tarihi bir çevrede bağlamla psiko-sosyal alan etkisi arasındaki ilişkiyi sorgular.

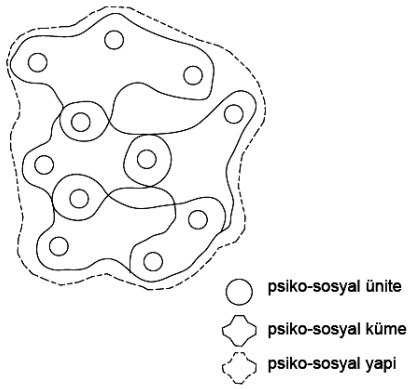
Altman ve Chemers (1980) psiko-sosyal alan olgusunun kültürlerarası farklılıklarını araştırmak için üzerinde durulması gereken üç noktaya değinir. İlki, birey, aile, topluluk gibi farklı ölçekte gruplar için, psiko-sosyal alan hiyerarşisindeki benzerliklerin ve farklıkların neler olduğu, ikincisi sınır işaretlerinin yapısının ve işleyişinin kültürler arasında hangi benzerlikleri veya farklılıkları gösterdiğidir. Üçüncüsü ise sosyal yapının göstergesi olarak psiko-sosyal alanın gruplar arasındaki sosyal etkileşimi nasıl yansıttığı sorusudur.

Altman ve Stokols (1984) ise psiko-sosyal alanı birincil, ikincil ve kamusal psiko-sosyal alan olarak üçe ayırır. Birincil psiko-sosyal alan, birey veya grupların diğerleri tarafından tanımlanabilir sınırlarının çizildiği alanlardır. Tanımlanması kolay alanlardır; bireyin yatak odası, bir ailenin evi, bir çiftçinin tarlası, bir ülkenin toprak sınırları örnek olabilir. İkincil psiko-sosyal alan, daha az özel, daha az psikolojik merkezli ve daha az sahibinin kontrolü altında mekanlardır. Sosyal rollerin sınırları çizdiği söylenebilir. Komşu ile aradaki çit, sosyal bir klüp ya da komşuluk ilişkisini kuran cadde buna örnek olabilir. Kamusal psiko-sosyal alan, daha fazla kişinin kullanma hakkına sahip olduğu, belli minimum sosyal kurallar çerçevesinde herkese açık alanlardır. Buna örnek olarak, kumsallar, parklar verilebilir. Bu üç psiko-sosyal alan şekli, bir çeşit psikolojik sınır dizisidir ve açıklık dereceleri, merkeziyetleri ve önemleri onları yöneten gruba veya bireye göre farklılık gösterir (Tablo 2.1).

Çizelge 2.1. Psiko-sosyal alanın görünümleri (Altman ve Stokols 1984)

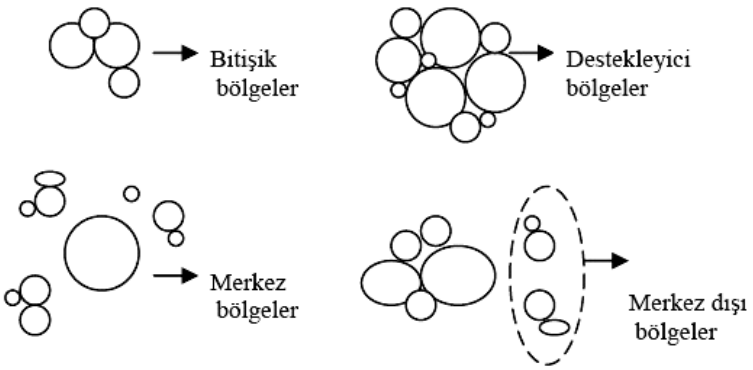
Aktör	Ölçek	Tip	İşlev
Bireyler	Objeler	Birincil	Bireysel Kimlik
Küçük gruplar	Odalar	İkincil	Sosyal Sistemin Düzenlenmesi
Geniş katılımcılar	Evler Cemiyet Uluslar	Kamusal	

Psiko-sosyal alan hiyerarşisi ile ilgili bir diğer yaklaşım Stea (1970) tarafından ortaya atılmıştır. Hareketi engelleyen, ya da görsel ve işitsel uyarımlara izin veren bariyerler ve onların çizdiği psiko-sosyal alan üç ölçekte açıklanmıştır; psiko-sosyal ünite, psiko-sosyal küme ve psiko-sosyal yapı. Psiko-sosyal ünite, bireyin içinde yaşadığı alandır. Bu alan evi olabileceği gibi, arabası ya da ofisi de olabilir. Bu üniteler birbirinden fiziksel olarak ayrılsa da kavramsal olarak birbirleriyle ilişkilidirler. Stea (1970), insanın, kendi psiko-sosyal ünitesinden çıktığında, içinden geçtiği veya ulaştığı alanları psiko-sosyal küme olarak tanımlamıştır. Bu kümenin içindeki her birey aynı zamanda kendi kümesine sahiptir ve diğer kümelerle beraber psiko-sosyal yapıyı oluşturur (Şekil 2.3).

Şekil 2.3. Üç psiko-sosyal alan (Stea, 1970)

Davranışların mekansal görünümleri, sınır düzenleme davranışı olarak açıkladığımız psiko-sosyal alan olgusu çerçevesinde, özellikle özel-yarı özel/kamusal ve kamusal alan ilişkilerinde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. El-Sharkawy (1985) psiko-sosyal alanı dört ana başlıkta açıklar: (1)bitişik, (2)merkez, (3)destekleyici, (4)merkez dışı. Bitişik psiko-sosyal alan kişiye ait mekan boşluğudur (Şekil 2.4). Merkezi psiko-sosyal alan ise, yüksek derecede kişiselleştirilmiş oda, çalışma mekanı gibi alanlardır ki karşılarında güçlü bir yönetici güç vardır ve yüksek derecede korunaklı alanlardır. Merkez alanlara özel alanlar dersek, destekleyici alanlar için yarı kamusal alanlar diyebiliriz, evlerin ön bahçeleri, lobiler v.s. Merkez dışı bölgeler ise grup veya bireylerin kişiselleştirmeden kullandıkları kamusal alanlardır (Ünlü, 1998).

Şekil 2.4. Psiko-sosyal alan türleri (Ünlü, 1998)

Psiko-sosyal alan, mekansal sınırların nasıl oluştuğunu anlamaya çalışırken önemli bir parametredir. Altman (1975) da psiko-sosyal alanı sınır düzenleme mekanizması olarak tanımlar. Öyle ki, bu bir grubun ya da bir bireyin mekanı kişiselleştirmesi olarak ortaya çıkabilir. Kendi ve diğerleri arasında kurulan sınırda, "kendi" bir birey olabileceği gibi bir grup da olabilir. Altman'a (1975) göre **psiko-sosyal davranış** ise, bir yerin veya nesnenin, bir kişiye veya gruba ait olduğunu diğerlerine iletmeyi ve göstermeyi amaçlayan bir kişiselleştirme içeren sınır düzenleyici bir mekanizmadır. Üç temel fonksiyonu yerine getirir ki bunlar; sosyal etkileşimi yönetmek, diğerleriyle etkileşim için plan ve strateji kurmak, kendi kimliğini geliştirme ve devam ettirmektir (Low and Chambers, 1989).

Bir mekanın psiko-sosyal alan davranışı ile savunulabilir olması, yaşanılabilir olması için ön koşuldur. Çünkü mahremiyet sağlama sürecinin bir ayağı olarak kişiselleştirmeye, psiko-sosyal alan davranışına ve egemenlik davranışına uygun olarak tasarlanmayan yapay çevreyi, yani çevresel tasarımcıların kuramadığı, kontrol edemediği çevreyi, kullanıcılar soyut ve somut ayırıcılarla çevrelerler. Psiko-sosyal alan davranışı (territorial behaviour), savunma ve bu savunmanın yapıldığı mekanın kullanım hakkını içerir. Bu hakkı elinde bulunduran, yani egemenlik sınırını oluşturan birey, çevresine mesaj vermek için kişiselleştirmeye gider. Kişiselleştirmeye örnek olarak kamusal alanda gençlerin topluluk halinde zaman geçirdikleri kulüp alanları verilebilir. Zaman geçirdikleri alanları kendilerinin egemen olduklarını göstermek için grafiti yapma, mekansallaştırma vb. yöntemlerle işaretlerler. Kimliklerini o mekana işlerler. Bu işaretleme eylemleri sembolik sınırlar olarak gösterilmektedir. Psiko-sosyal alan davranışı, sadece mahremiyet sağlama isteği olarak tanımlanmamakta ayrıca sosyal etkileşimi dengelemekte ve sınır düzenleme mekanizması olarak görev almaktadır

(Altman, 1975). Turgut (1995), psiko-sosyal kontrol mekanizmasının, insani ihtiyaçları tamamlaması sebebiyle önemli olduğunu belirtmektedir. Psiko-sosyal davranışın karşıladığı ihtiyaçlar; kimlik ihtiyacı, uyarım ihtiyacı, güvenlik ihtiyacı ve referans verme ihtiyacıdır. Bu ihtiyaçlar ise mekanda sınır eylemi ile kendini gösterir.

2.1.2.2. Kişisel mekan

İnsanların çevreden bekledikleri ilk özellik rahat olabilmektir. İnsanın çevresinde konforlu bir biçimde yaşayabilmesi için var olan çevresel sınırlar kadar kişinin kendisinin ortaya koyduğu kişisel sınırlar da söz konusudur (Lang 1987). Birey ve gruplar, diğerleri ve kendileri arasında, düzgün olmayan, sınırlarını zihinlerinde belirledikleri, kendileriyle hareket eden bir mekan kurgulamaktadırlar; bu kişisel mekandır. Diğerlerinin istenmediği bu mekan sınırları savunulan mahrem bir mekandır (Gür, 1996).

İnsanın çevresi ile olan etkileşiminde mekansal davranışlarını etkileyen bir başka kavram olan kişisel mekan, her bireyin kendi çevresinde olan, sınırları savunulan, diğer bireylere yabancı olan kişisel alanı ifade eder. Fiziksel ve bilişsel olarak bireyin hakim olduğu bu alanda, mahremiyet düzeyi yüksektir (Bilgin, 2003).

Kişisel mekan, mahremiyet ile ilişkilidir ve bu kavram, çevre-davranış araştırma alanına Sommer'ın 1969 yılında yayımladığı Kişisel Mekan (Personal Space) adlı kitabıyla girmiştir. Sommer kişisel mekanı “bir kişinin çevresini saran, dışarıdan kolaylıkla gideremediği görünmeyen bir sınır ile çevrilmiş alan” olarak tanımlamıştır (Ünlü, 1998). Kişisel mekan, insanlar arası iletişim sırasında konfor bölgesi olarak görev yapan, vücudumuzu çevreleyen görünmez sınırlar olarak da tanımlanabilmektedir. Ayrıca kişisel mekanlar toplumsal kullanımın, insanlar arası konforlu mesafe ve ihlale karşı kendini korumaya odaklanmaktadır (Jeffrey ve Mark, 1998).

Her bireyin etrafında bulunan ve bireyin fiziksel ve bilişsel olarak hakim olduğu kişisel alanı ifade eden kişisel mekan kavramı, mekanın çeşitlenmesinde, esneklikte ve kişiselleşmede önemli bir rol oynar; ve yasayan mekanların tasarlanmasını, mimari kalıplardaki sosyal etkileşimin canlanmasını sağlar. Kişiselleşmenin içsel ve/veya dışsal açıdan zayıflaması, mekanların monoton, boş ve sıkıcı hale gelmesine ve sosyal etkileşimde düşmeye neden olabilir (Ünlü, 1998).

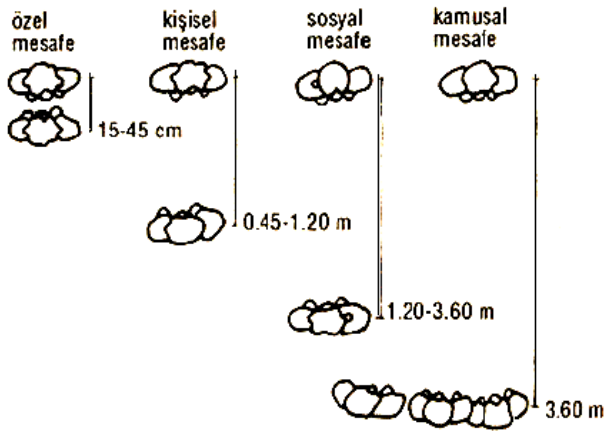
Bilgin’in (2003) konu ile ilgili yaptığı kavramsal taramada, kişisel mekanın çeşitli anlamları mevcuttur. Bunlar:

Seguin'e göre; " *kişinin etrafında bulunan ve onun vücut şemasıyla bütünleşmiş çevre parçası*"

Sommer'e göre; "*girişi korunan ve duygusal yükler taşıyan bölge*"

Morval'e göre; "*gerilim ya da kaygılardan kaçınmak için işgallere karşı korunan, kişilere ait olan ve vücudu çevreleyen mekan parçası*" olarak sayılabilir.

"*Altman, kişisel mekanı, bir mahremiyet düzenleme mekanizması olarak benliğe en yakın ve kapalı tabaka olarak tanımlarken, Hall ise bir iletişim formu olarak ele almış, ilişkinin niteliğini ve niceliğini kişiler arası mesafenin belirlediğini*" savunmuştur (Göregenli, 2010). Hall (1966) **kişiler arası mesafe** ile ilişkili olarak, sosyal ilişkilere antropolojist bakış açısıyla yaklaştığı "The Hidden Dimension" adlı eserinde "yakınlaşma kuramı" nı (proxemics) tanımlamıştır. Yakınlaşma, insanların etraflarını sarmalayan çevreyi bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapısallaştırmaları anlamına gelir (Broadbent, 1973). Hall (1966), bu yapısallaştırmadan yola çıkarak iki insan arasındaki "sosyal mesafeyi" dört kademeli olarak açıklar; bu mesafeler özel mesafeden kamusal mesafeye kadar belirlenmiştir. Hall (1966)'un mekan kullanımına yaklaşımı insanların mekanı ve fiziksel çevreyi nasıl kullandıklarını ve istenilen ölçüde yakınlık ve etkileşim elde etmek için nasıl değiştirdiklerini vurgulamaktadır. Belirlediği 4 mesafe bölgesi ilişkilerin temel 4 kategorisini (samimi, kişisel, sosyal, kamusal) yansıtmaktadır (Şekil 2.5).

Şekil 2.5. Hall (1966)'dan uyarlanan çevre-insan etkileşiminin sosyal kodları (Birer, 2003)

Samimi mesafe: 0-45 cm aralığında değişen yoğun ve güçlü duyusal girdiler içeren mesafedir.

Kişisel mesafe: 45-120 cm aralığında değişen ve arkadaşlar ile tanıdıkları içeren mesafedir.

Sosyal mesafe: 120-360 cm arasında değişen daha resmi etkileşimler içeren mesafedir.

Kamusal mesafe: 360 cm yi aşan ve yabancılarla olan ilişkiyi ifade eden mesafedir.

Her ne kadar bu ölçümleri yapmış olsa da Hall (1966), bu mesafelerin kültüre, kişiliğe ve çevresel faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterebileceğini de belirtmektedir (Aiello, 1987). Kültürü içinde barındıran mekan anlayışı ve kullanışına sahip birey, mekanı çok sayıda izlenim, ifade ve duyguların birbiriyle bağlandığı karmaşık bir olgu olarak değerlendirir. Mekanın algılanmasında çevremizi görsel boyuta indirgemiş gibi davranmamıza karşın, mekan salt görsel değil, işitsel, ısısal ve dokunma boyutlarını da içerir. Ancak insanın mekanı algılamasında en etkili olanı görme duyusudur. Algılamada bu duyular %60 görsel, %30 işitsel ve %10 dokunarak algılama olarak dağılım göstermektedir (Hall, 1966). Diğer duyulara oranla en geniş kullanım alanına sahip olan görme duyusu, uzaklığa bağlı olarak farklı biçimlerde gerçekleşmektedir. Yukarıda tanımlanan mesafelerin bu anlamda farklı aşamaları bulunmaktadır (Şensoy, 2012):

Samimi mesafe (Intimate distance) (0-45 cm. arası): Bu uzaklıkta, diğer kişinin varlığı belirgindir ve bazen de duyumsal girdilerin çok yükselmiş olması nedeniyle çok güçlüdür. Mahremiyet kişi veya gruba optimum yaklaşma koşulu olarak tanımlanır. Ayrıca cinsiyet ve kişilik farklarını göz önünde bulundurarak, samimi uzaklığı kendi içinde yakın-uzak aşamalı olarak iki ayrı zona ayrılmaktadır:

- Samimi uzaklık-yakın aşama (0-15 cm. arası): Bu uzaklık görüşme, teselli etme ve koruma uzaklığıdır. Fiziksel dokunma ya da yüksek fiziksel bağlılık olanağı verir. Bu mesafe kişinin karşısındakinin kokusunu, nefes alış verişini vücut sıcaklığını bile rahatlıkla hissedebileceği durumdadır. Bu mesafe genellikle eş ya da çiftler arasındaki mesafedir.
- Samimi uzaklı-uzak aşama (16-45 cm. arası): Bu uzaklıkta, baş ve omuz birbirine dokunamaz; ancak eller ve ayaklar birbirine değebilir. Birbirleriyle yakın ilişkisi olmayanlar için işlevsel veya duygusal yakınlaşma gereği veya isteğinde ortaya çıkar.

Kişisel mesafe (Personal distance) (46-120 cm. arası): Kişisel uzaklık, birbiriyle ilişkisi olmayan kişileri sürekli olarak birbirinden ayıran uzaklığı belirtmek için

kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, bir canlının, kendisi ile başkaları arasında koyduğu mesafe olarak yorumlanmaktadır.

• Kişisel uzaklık-yakın aşama (46-75 cm. arası): Bu uzaklık kolun erişebilirlik sınırıyla belirlenir. Tutma-yakalama aralığıdır. Korunması gereken eş ve çocuk ile aile reisi arasındaki uzaklık kişisel uzaklık sınırı içindedir.

• Kişisel uzaklık-uzak aşama (76-120 cm. arası): "Birisini uzak tutmak", kişisel uzaklığın uzak aşamasını açıklayan bir deyimdir. Bu uzaklık, insanın erişebileceği uzaklığın tam sınırında başlayıp, iki kişinin, ellerini uzattıklarında parmaklarını değdirebilecekleri bir uzaklığa kadar sürer.

Sosyal mesafe (Social distance) (121-360 cm. arası): Kişinin çok yakın çevresinden olmayan insanlarla, normal koşullar altında kullandığı nezaket mesafesidir. Ortakça bir şeylerin tartışılabileceği ve bireylerin birbirini net olarak görüp duyabileceği mesafelerdir. Bu nedenle çoğunlukla iş ortamlarında ve davetlerde kullanılan mesafedir (Şensoy, 2012). Kişisel uzaklığın uzak aşaması ile toplumsal uzaklığın yakın aşaması arasındaki sınır çizgisi, "üstünlük sınırı"nı simgeler. Yüzdeki ayrıntı zor algılanır ve kimse, özel bir çaba göstermedikçe başkalarına dokunamaz ya da dokunmayı ummaz.

• Sosyal uzaklık-yakın aşama (121-213 cm arası): Bu uzaklıkta, kişisel olmayan işler yer alır ve bu uzaklıkta, uzak aşamadansa yakın aşamaya daha çok ilgi vardır. Birlikte çalışan insanlar, yakın aşamalı toplumsal uzaklığı kullanmaya eğilimlidirler. Bu, rastgele oluşan topluluklara katılan kimseler tarafından da çokça kullanılan bir uzaklıktır.

• Sosyal uzaklık-uzak aşama (214-360 cm. arası): Bu uzaklığın son sınırında yapılan iş konuşmalarının ve toplumsal konuşmaların, yakın aşamada yapılandan daha resmi niteliği vardır. Önemli kişilerin bürolarındaki masalar, ziyaretçileri toplumsal uzaklığın uzak aşamasında tutmayı sağlayacak kadar büyüktür. Standart büyüklükte bir masanın olduğu büroda bile, karşıdaki sandalye masanın ardındaki kişinin 245-275 cm. uzaklığındadır (Gür 1996).

Yapılan araştırmaların bulgularına göre, kişiler arasındaki uzaklık 300 cm.den daha azsa, kişiler konuşmaya fiilen zorlanmış olmaktadır. Ancak, bu uzaklık 300 cm.den daha çok ise, kişiler konuşma zorunluluğu duymadan sessizce çalışabilmektedir. Hall (1966), bazı eşlerin, koltuklarını sırt sırta yerleştirmiş olduklarını belirterek, "oturma düzeninin sırt sırta yapılması, minimum yer için uygun bir çözümdür. Çünkü bu durumda eşlerin ilgisiz olarak oturmaları olanaklıdır" demektir.

Kamusal mesafe (Public distance) ise daha çok hitap mesafesi olarak da tanımlanabilecek olan birden fazla bireye aynı anda hitap edilebilecek ve bu nedenle çevredeki bireylerden daha uzakta ve hatta yüksekte gerçeklesen diyalog mesafesidir. Öğretmenin amfide ders anlatması, konserde sanatçının izleyene göre konumu, bu mesafeye örnek olarak gösterilebilir (Kalyoncu 2006).

• Kamusal uzaklık-yakın aşama (360-762 cm. arası): 360 cm. uzaklığındaki kişi korkutulursa kaçma veya savunma davranışında bulunabilir.

• Kamusal uzaklık-uzak aşama (762 cm.'den sonrası): Önemli kamu sembolleri etrafında oluşan ama kamusal ortamlarda gerekli gören herkesin kullanabileceği bir uzaklıktır (Gür, 1996).

900 cm' den sonra ise yüz anlatım ve hareketler kaybolmaktadır. Görme duyusunun, uzaklığa bağlı olarak çevredeki oluşumları algılama farklılıkları gösterdiği ve tasarım sürecini önemli ölçüde etkilediği gözlemlenmektedir (Hall, 1966).

Bu veriler, fiziksel çevrenin biçimlenişinin, ilişkilerin kavranabilmesi, mekansal oluşum ve boyutların algılanabilmesi için en önemli kriterin insan duyuları olduğunun göstergesidirler (Erdönmez, 2005).

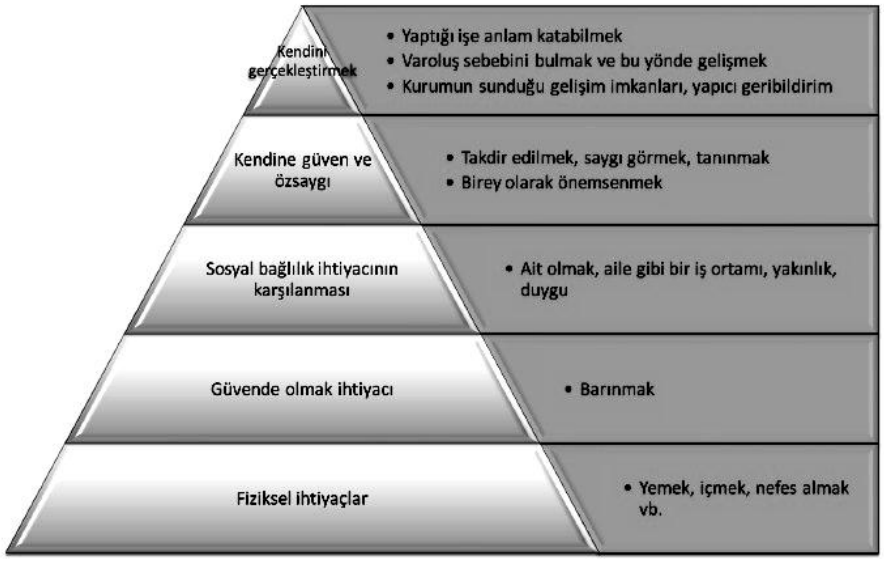
Mekansal organizasyonun sosyal etkileşime olan etkisinin konu edildiği her araştırmada "yakınlık" alanındaki gelişmeler önem taşımaktadır. Hall (2009) "yakınlık" ifadesini insanın ona farklı yakınlıklarda olan diğer insanların aklından geçenler hakkında davranış düzenlerinin değerlendirilmesiyle bilgi edinmesinin yollarının araştırılması olarak tanımlamaktadır. Yakınlık mimarların ve tasarımcıların ilgi alanında olmuştur. Çünkü bu ifade insanların davranış, duygu ve diğerleri hakkındaki yargılarını farkında olmadan ilettikleri "sessiz lisan" olarak adlandırılan mekansal mesafe kavramını vurgulamaktadır (Hall, 2009).

2.1.2.3. Davranış kalıbı

Mekan davranış ilişkisine bakmak için, planlanmış oluşumlar olan "inşa edilmiş mekanlar" ile sosyal fonksiyonların arasındaki ilişkinin anlaşılması gerekir. İnşa edilmiş yerlerde bulunan ayırıcı sınırlar ve birleştirici bağlantılar bir tür sosyal görev üstlenerek bu yerlerdeki davranışları, aktiviteleri, insanların beraber ya da ayrı durmalarını sağlar. Bu nedenle, bir yerde sosyal mantık olabilmesi için o yerin insanların günlük yaşayışlarını kapsaması, sosyal ilişkilerini şekillendirmesi gerekmektedir.

İnsanın mekan içindeki davranışının anlaşılmasında, insanın temel gereksinimlerinin ortaya konulması gerekmektedir. Çünkü insanın hayatı boyunca gerçekleştirdiği tüm aktiviteler, temel gereksinimleri karşılama amacı taşımaktadır.

İnsan gereksinimleri, fizyolojik, toplumsal, psikolojik, vb. açılardan rahatsızlık duymadan yaşamı sürdürmeye ve yapılan işlerde verimli olmaya yardımcı olan tüm çevresel ve toplumsal koşullardır. ABD'li psikolog Abraham Maslow (1943) yaptığı bir çalışmada, insan gereksinimlerini hiyerarşik sistemde düzenlemiştir (Şekil 2.6). Teori bu gereksinimleri en temel olandan, en karmaşık olana doğru "*fizyolojik gereksinimler, güvenlik gereksinimi, ait olma gereksinimi, sevgi, sevecenlik gereksinimi, saygınlık gereksinimi, kendini gerçekleştirme gereksinimi"* olmak üzere 6 başlıkta toplanmıştır (Maslow, 1943). Bu sınıflandırma, mekan tasarımcılarını fiziksel ihtiyaçlar (barınma), güvenlik ihtiyacı (fiziksel ve psikolojik güvenlik), aitlik ve özgüven ihtiyacı (sembolizm ve bazı özel aktiviteler vasıtasıyla), gerçekleştirme ihtiyacı (seçme özgürlüğü vasıtasıyla) ve bilme ihtiyacı (gelişim için gerekli fırsatlara erişim vasıtasıyla) temelinde bir rehber niteliğindedir (Lang, 1987).

Şekil 2.6. Maslow'un insan gereksinimleri hiyerarşisi (Maslow, 1943'ten uyarlanmıştır.)

Sami (2007), bu gereksinimleri gerçekleştirebilmesi temelinde, "***fiziksel kullanıcı gereksinmeleri*** ve ***psiko-sosyal kullanıcı gereksinmeleri***" olmak üzere iki başlık altında toplamıştır. ***Fiziksel kullanıcı gereksinmeleri*** (mekansal, ısısal, işitsel, görsel, sağlık, emniyet), eylemlerimizi yaparken bulunduğumuz ortamın bizi rahatsız

etmemesini ve uygun koşulların sağlanmasını ifade etmektedir. ***Psiko-sosyal kullanıcı gereksinmeleri*** *(*mahremiyet, davranışsal estetik, toplumsal*),* bir eylem yapılırken herhangi bir psikolojik rahatsızlığın duyulmaması için gerekli koşulları ifade etmektedir. Lang (1987), her ihtiyacın ne oranda tatmin edilmesi gerektiğinin, bireylerin karakterlerine, hayat felsefelerine, kültür ve ekonomik seviyesine göre değiştiğini belirtmiştir. Bu bağlamda bireyler, çevrelerine ihtiyaçları doğrultusunda bakmaktadır ve dikkat ettikleri şeyler de yine ihtiyaçları ile bilgilerine bağlı kalmaktadır.

İnsan gereksinimleri kişisel veriler ve gözlenemeyen soyut kavramlardır, bu kavramın izlenebilen-somut görünümü insanların mekan içindeki davranışlarıdır. Aslında insan gereksinimlerinin anlaşılabilmesi için, mekanı kullanan insanların davranışlarının ve bu davranışları oluşturan nedenlerin bilinmesi gerekmektedir (Başkaya ve diğ., 2005).

İnsan, benliğini korumak, kişisel ve sosyal kimliğini tanımlamak, sosyal etkileşimi düzenlemek için dışa vurduğu davranışlar, **mekansal davranış**lar olarak ifade edilmektedir. Aslında bu davranışlar mekan ve insan etkileşiminin bir ürünüdür. İnsanlar gereksinimlerini karşılama sürecinde, yaşadıkları mekanlar ile güçlü bir etkileşim içine girmişlerdir. Bu etkileşim sonucunda kimi zaman insan mekanı, kimi zamansa mekan insanı etkisi altına almıştır (Özyılmaz, 2001; Sami, 2007).

Mekandaki davranışlar, mekanın niteliklerine ve kullanım amacına, kullanıcının özelliklerine (fiziksel, psikolojik ve sosyolojik) göre değiştiği gibi, kullanım süresine (deneyime ve bilgi birikimine) göre de değişiklik göstermektedir. Çünkü bir mekan ilk kez algılandığında etkili olan somut bileşenleri, zaman içinde aşina hale geldiklerinde etkilerini yitirmektedir (Başkaya ve diğ., 2003).

Mekansal ve davranışsal kavramlarda belli başlı kuram Barker'ın (1968) "davranış kalıbı" kuramıdır. Davranış kalıbına bağlı olarak mekanla birebir ilişkili davranışlar öne çıkmaktadır, davranış ve mekan şekillenmesi arasında karşılıklı bir ilişki ortaya konulabilmektedir (Ünlü, 1998). Mekansal davranış, çevre – davranış çalışmalarında temel bir noktadır ve farklı dinamiklerin etkili olduğu bir etkileşim içerisindedir. Mekansal davranış, kimlik, sosyal ve kültürel konumla ilişkili olarak düşünce yapısı, zihinsel algı, zamansal, sosyal ve fiziksel boyutların tümünün etkileşimini içerir (Şalgamcıoğlu, 2013).

Davranış kalıplarının oluşmasının en önemli etkenlerinden birisi mekanlarda bulunan fiziksel elemanlardır (Moore, 1987). Bu fiziksel elamanların duyularımızla algılanması ve bu süreçte oluşan tepkiler önemlidirler. Mekanların konfigürasyonlarına

ve ilişki düzeylerine etkide bulunan fiziksel elemanlar, günlük yaşamla ilişkili olarak ihtiyaçlarımızdan kaynaklanan ve çeşitli gereksinmelerin sonucu olarak ortaya çıkan davranış modlarının bir sonucu olarak oluşan mekansal ortamların (milieu) da belirleyicisi olmaktadırlar.

Michelson'a (1975) göre ortamın (milieu) oluşması bir takım davranış kalıplarının bir araya gelmesidir. Mekan içerisindeki noktaların özelliklerinin mekana etkileri davranış kalıbı teorisiyle birlikte düşünülebilecek kavramlardır. Bu bağlamda davranış kalıbının ortamı ve davranışın kendisi arasındaki ilişki eşyapıda (synomorphy) olmayı, bir çevredeki objeler ile davranışların birbirine uygun (fit) olmalarını gerektirir (Barker, 1968).

Davranış kalıbı çevre - davranış alanında çalışmalar yapan ekolojik (çevrebilimsel) psikolojinin merkezi ve çekirdek birimidir. Davranış kalıbı fiziksel çevre ile daimi eylem örüntüleri arasındaki etkileşimi ifade eder. Kısaca davranış kalıbı belirli bir zaman aralığında belirli aktivite ve mekanların sabit kombinasyonlarıdır ve şu bileşenler ile karakterize edilebilir (Barker, 1968):

- Tekrarlayan aktivite – sabit davranış örüntüsü (belirli bir mekanda belirli bir zamanda tekrar tekrar oluşan davranış)
- Belirli bir çevre düzenlemesi – ortam (milieu)
- Bu ikisi arasındaki eşgüdümsel uyum – eşyapı (synomorphy)
- Belirli bir zaman aralığı.

Davranış kalıbının önemli değişkenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Nitel değişkenler; ekolojik (çevrebilimsel) psikolojide genellikle kalıbın organizasyonel ve fiziksel yönlerinin özellikleridir (Yıldız, 2012):

Sınırlar: Davranış kalıplarının sınırları davranışın sonlandığı yerdir. Davranış kalıplarının sınırları belirgin olmadığı zaman (yer döşemesindeki farklılık gibi) ve bazı bireyler için fark edilebilir olmadığında sınır problemleri ortaya çıkar.

Organizasyon (Düzen): Çevre organizasyonu davranışı ve insanlar arasındaki etkileşim örüntüsünü birçok anlamda etkiler. Burada önemli olan nokta çevre organizasyonunun bizdeki çevre imajını ve bunun mekansal davranış örüntülerini nasıl etkilediğini anlayabilmektir.

Boyut: Boyut basit olarak yaşayan birimin büyüklüğü ya da tam kapasitesi olarak tanımlanır. Çevresel birimlerin boyut çeşitliliğinin davranış kalitesi ve bunun insan davranışına olan etkisi ile belirli bir ilişkisi bulunmaktadır.

Nicel değişkenler; sıklık (frekans), devam süresi, nüfus, kullanım süresi ve oluş başlıkları ile açıklanmaktadır (Bechtel, 1977):

Sıklık (frekans): Bir davranış kalıbının belirli bir zaman aralığında oluşma sayısı,

Devam süresi: Belirli bir zaman aralığında kalıbın devam ettiği süre,

Nüfus: Davranış kalıbı içinde buluna toplam birey sayısı,

Kullanım süresi: Her nüfus grubu tarafından davranış kalıbı içinde harcanan zaman,

Oluş: Davranış kalıbının oluştuğu gün sayısıdır.

Davranış kalıbı kuramındaki önemli analiz fiziksel mekandaki ya da kalıptaki (setting) davranışsal biçimdir (Ünlü, 1998). Bu kuramda önemli olan konu, davranış kalıbının ölçeği ve fiziksel mekandaki şekillenme ya da alt bölümlenmelerden hareketle, mekan, davranış örüntüleri, eylemler, sosyal kurallar ve zamansal düzeni içeren soyut kavramın ele alınmasıdır (Şalgamcıoğlu, 2013).

Buna bağlı bir diğer tartışılması gereken nokta eylem örüntülerinin nasıl çeşitlendiğidir. Eylem örüntülerinin kültürler ve ortamlar arasında farklılaştığını açıklayabilmek için Rapoport (2004) eylemi dört bileşene ayırmıştır;

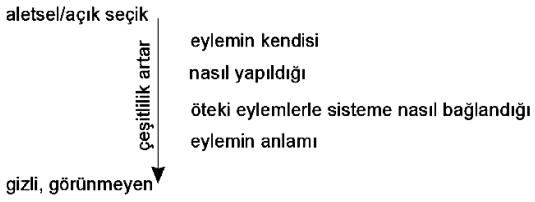
1.Eylemin kendisi,

2.Nasıl yapıldığı,

3.Öteki eylemlerle sisteme nasıl bağlandığı,

4.Eylemin anlamı.

Bu bileşenler görünür yani aletsel ölçülebilir bileşenlerden, soyut yani gizli bileşenlere doğru sıralanmıştır. Gizli bileşenlere doğru çeşitlilik artmaktadır (Şekil 2.7) (Cimşit, 2007).

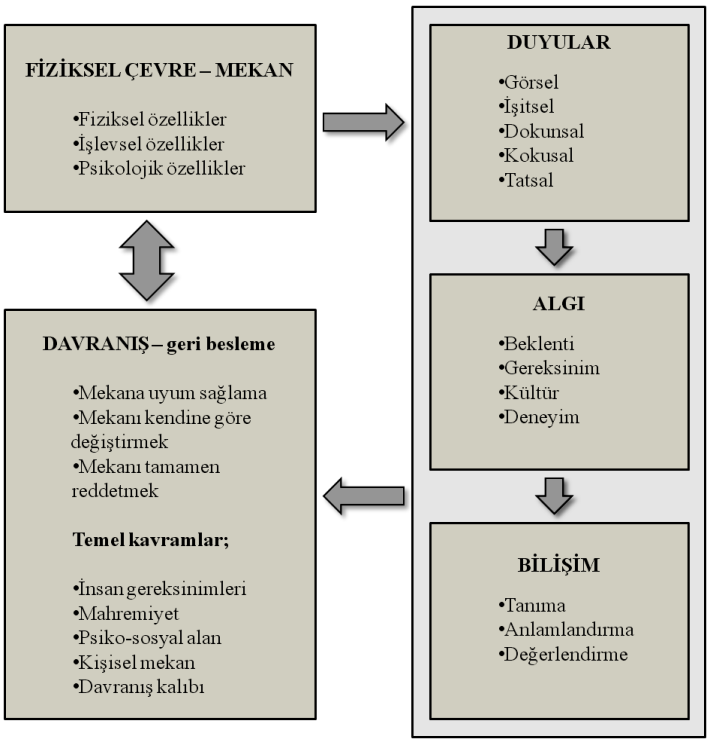
Şekil 2.7. Eylemin parçalara ayrılması (Rapoport, 2004)

Alexander'ın (1977) da tariflediği gibi bir doku dilinde yer alan örüntüler, tasarımda kullanılacak elemanların tarifini yapsalar da, her tasarımda o tasarımı yapan kültüre ya da gruba göre kullanılacak biçimler ve dolayısıyla çözümler farklı olacağı için, önceden belirlenmiş bir sona işaret etmezler. Örüntüler daha çok, tasarım sürecinde

kullanıldıklarında tasarımcıyı anlamlı mekanlar yaratmaya yönlendiren araçlar olarak düşünülmüştür. Bu örüntüler, farklı durumlarda karşılaşılan davranışsal ve çevresel etmenleri açığa çıkararak ve bu etmenlerin uyum içinde bir araya gelmelerini sağlayarak isim verilemeyen (the quality without a name) sahip mekanlar yaratılmasını sağlarlar. Bu kalite aslında insan hayatının olduğu gibi binaların da orijinini işaret eder (Alexander, 1977).

Davranışları bir örüntü olarak incelediğimizde, bu örüntünün çevrelediği mekansal yapının morfolojisini ortaya koymak anlamlı hale gelebilmektedir. Özellikle mekanın kontrolü ve psiko-sosyal sınırları üzerine çalışırken, mekandaki eylemler, kimin mekanı kontrol ettiği, hangi araçların, nesnelerin kullanıldığı ve sınırları çizen eylemler tartışılmalıdır. Kimin neyi, ne zaman ya da hangi zaman aralıkları ile neden yaptığı, kimi kabul edip kimi dışladığı sorulması gereken öncelikli sorulardır (Cimşit, 2007). Bu sorular tez çalışması kapsamında, alan çalışmasında kullanıcıların davranış modlarını belirlemek amacıyla kullanılacak olan sorular için de örnek teşkil etmekte ve insan ile mekan arasındaki etkileşimi sorgulamaktadır.

Bu bölümün başında bahsedilen insan ve mekan arasındaki karşılıklı etkileşim algı, bilişim ve davranış süreçlerinin bir bütününü ifade eder. Fiziksel çevre ve insan davranışı arasındaki ilişki Şekil 2.8'de bahsedilen etkileşim süreçleri ile birlikte ifade edilmeye çalışılmıştır. Mekanın algılanması süreci fiziksel çevrenin çeşitli sayıda duyu organlarına hitap edecek uyarılar yaymasıyla başlar. İnsan bu uyarıları duyu organları ile fark eder ve edindiği bilgiyi beyne iletir. Beyinde bu süreç yorumlama ve değerlendirme, tanıma ve anlama aşamaları ile devam eder. Bu bilgilerin anlamlandırılması sürecinde insan zihni, kişinin çevreye ilişkin beklentilerini, deneyimlerini, sosyal ve kültürel etkenleri hesaba katar. Gelen duyuları seçme, bazılarını ihmal etme, bazılarını kontrol etme, bazılarını kuvvetlendirme, arada oluşan boşlukları doldurma ve beklentilere göre anlam verme "bilişim" olarak adlandırılan bu süreçte meydana gelir. Algı ve bilişim süreçlerinin sonucunda insanın çevresine verdiği tepki, davranışı ortaya koymaktadır. Doğal olarak duyuların, algının ve bilişimin birbirleriyle olan etkileşimi bir bütün olarak mekansal davranışı etkilemektedir. Bu noktada davranış geri iletim ile fiziksel çevreyi etkiler, değiştirir ve bu etkileşimsel döngü bu şekilde kendisini yenilemeye devam eder.

Şekil 2.8. Mekan – davranış etkileşim süreci

2.2. Mekan Konfigürasyonu Kavramı

Belirli bir kullanım amacıyla sağlanması gereken mekanın veya mekanların biçimlendirilmesi, kısaca mekanlarla ilgili düzenleme mekan konfigürasyonu olarak tanımlanmaktadır (Onat, 1982).

Mimari tasarım süreci, bir mekan konfigürasyonu sürecidir. Mimarlık disiplininin temelini oluşturan mekan tasarlama ve yaratma eylemi de aslında bir organizasyon eylemidir. Tasarımcının düşünce dünyasındaki dağınık tekil düşüncelerin bir araya getirilmesinden başlayarak, mekanın diğer insanlarla paylaşılan bir fikir ürünü olarak somut ifadesinin yaratılması ve daha sonra kullanıcılar tarafından deneyimlenecek şekilde inşa edilmesine kadar geçen her aşama, bir organizasyonun sonucudur. Mekan konfigürasyon süreci boyunca tasarımcı mimarlar için en önemli konu, mekanın istenen özelliklerini yaratmak adına, genel kurguyu ve ilişkileri oluşturma aşamasında, kullanılabilecek araç ve yöntemlerin neler olduğudur. Düşünsel anlamda tasarımcının imgesel dünyasında oluşturulan mekansal organizasyonlar için böyle bir araca gerek yoktur. Ancak konu, tasarım eyleminin doğasına uygun olarak, düşüncelerin imgesel dünyadan gerçek ve yaşanan dünyaya aktarılma noktasına geldiğinde, bir takım araçların gerekliliği kaçınılmazdır. Söz konusu araçlardan en önemlisi, mekanın algılanır ve yaşanır bir ürün haline dönüşmesini sağlayan geometridir

(Lefebvre, 1991). Dolayısıyla, mekansal konfigürasyonun, insanla doğal çevre arasında bir ara ortam olması ve kendi içinde insan eylemlerinin istenilen şekil ve düzeyde gerçekleşmesine izin verme durumu, hiçbir zaman değişmemiş ve değişmeyecek bir konumdur. Bu konum, mimarlık disiplinin karakteristik özelliğidir, onun sınırlarını ve etki alanını belirler.

Yaşam ve kullanım bütünlüğü için fiziksel bir çevre oluşturan, sayı ve içerik olarak zengin ve çoğu zaman da karşıt problemlerin bir arada çözümünü gerektiren mekan konfigürasyonları, belirleyicilik, dönüştürücülük ve simgesellik özelliklerine sahiptirler. Her mekansal konfigürasyon, kullanımı, insan davranışlarını ve ilişkileri (insan-insan/insan-mekan) belirlemekte, iklimi, kaynakları ve değerler sistemini dönüştürmekte ve ait olduğu kültürün değerlerini simgelemektedir (Onat, 1990).

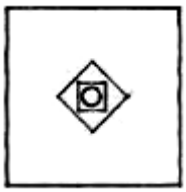
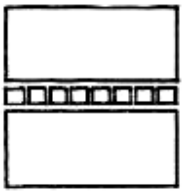
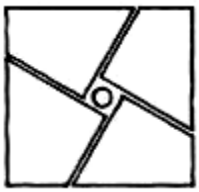
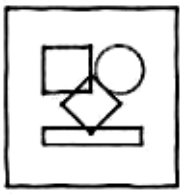
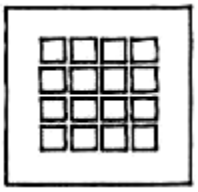
Mimarlık alanında pek çok araştırmaya konu olan mekan, sadece bireylerin ya da toplumların, içinde çeşitli eylemler gerçekleştirdiği fiziksel bir kabuk değil, toplumların kültürlerine, yaşam şekillerine, sosyal yapılarında geçirdikleri değişimlere bağlı olarak çeşitli anlamlar, bilgiler içeren bir oluşumdur. Sonuçta her toplum, kendini ifade eden kendine özgü bir mekansal model biçimlendirmektedir. Buradaki dikkat çekici olan; gerek yerleşim, gerek bina ölçeğinde ev, sokak, meydan ya da odalar, holler, avlular gibi benzer elemanlardan inşa edilmiş çevrelerde kültürden kültüre farklılığı yaratan şeyin bu elemanların organizasyonundaki ve ilişkilerindeki prensipler ve onların ifade ettiği anlamlar olmasıdır.

Bu anlamda, her mekansal konfigürasyon, ister küçük bir oda (bir konutta çocuk odası), isterse içinde farklı kullanıcı gruplarını barındıracak olan büyük bir organizasyonun mekanı/binası (bir hastane, bir kampus, bir fabrika) olsun, kullanıcı ile uyumu yakalamak, kullanıcılarının ihtiyaç, istek ve değerlerini barındırmak zorundadır. Çünkü aslında her mekan bir çözümdür. Problemin tek ya da çok, basit ya da karmaşık, birbiri ile uyumlu ya da zıt parçalardan oluşması, mekanın bu problemler bütününe bir çözüm olması gerekliliği durumunu değiştirmez. Sonuçta her mekan, yaşanılabilir (habitable) olmalı, insan eylemlerini, bireysel, grup ya da organizasyonel ölçeklerde desteklemelidir (Preiser, 1991). İnsan/grup ve çevre arasındaki uyum (fit), mekanın insana vereceği olumsuz etkilerin (stres, verimsizlik vb.) azaltılması ve yaşanılabilirlik koşullarının değişen zamana göre yeniden tanımlanması (Preiser, 1991) ile mekan(lar), insan(lar) için gerçek bir çözüm olabilmektedir. Dolayısıyla, yaşanılabilirlik, donmuş ve mutlak bir çözümü değil, yaşamla birlikte evrilen ve insan yaşamına doğrudan katılan,

dinamik bir varoluşu ifade etmektedir. Doğaldır ki bu var oluşun bileşenleri, mekansal konfigürasyonlar ve kullanıcıların ihtiyaçlarıdır.

Binalar genellikle işlev, yakınlık ya da sirkülasyon yolu ile birbiri ile ilişkili çok sayıda mekandan oluşmaktadırlar. Bu mekanların birbirleri ile ilişki kurup, tutarlı biçim ve mekan örüntüleri şeklinde düzenlenebildiği temel konfigürasyonlar bulunmaktadır (Şekil 2.9). Mekanların düzenlenme şekli, birbirine göre önemlerini ve binanın konfigürasyonu içindeki işlevsel veya simgesel rollerini açıklamaktadır. Özgün bir durumda hangi türde bir organizasyonun kullanılacağı kararı:

- İşlevsel yakınlık, boyutsal gereksinimler, mekanların hiyerarşik olarak sınıflandırılması ve ulaşım, ışık ya da manzara gereksinimleri gibi bina programı ihtiyaçları
- Konfigürasyonun biçimini ya da gelişmesini sınırlandıran veya söz konusu organizasyonu arazinin kimi özelliklerine cevap verip diğerine sırt çevirmeye yönlendiren dışsal arazi koşulları faktörlerine bağlıdır (Ching, 2002).

				
merkezi	**çizgisel**	**ışınsal**	**kümeli**	**gridal**
Etrafında belirli sayıda ikincil mekanın gruplandığı merkezi mekan	Tekrarlanan mekanlardan oluşan çizgisel bir ardışıklık	Çizgisel mekan organizasyonlarının ışınsal bir tarzda dışa doğru uzandığı merkezi bir mekan	Birbirlerine yakın oluşlarıyla gruplanan mekanlar	Strüktürel veya üç boyutlu bir grid alanı içinde düzenlenen mekanlar

Şekil 2.9. Mekansal konfigürasyon şemaları (Ching, 2002)

Bu temel konfigürasyonel şemalara dayalı olarak planlanabilen mekansal konfigürasyonun aşamalarını; planlama, programlama, tasarım, gerçekleştirme, donatım ve kullanım olarak sıralamak mümkündür. Bu aşamalarda amaç, yapının elde edilmesi için gerekli ihtiyaçların ve problemlerin belirlenerek mekansal organizasyonun bir modelini kurmak ve yapıyı bu modele uygun olarak gerçekleştirmektir. Binanın gerçekleştirilmesinden sonra iç mekanın donatımı yapılır ve bina kullanıma sunulur (Onat, 1992).

2.3. Sosyal Etkileşim ve Mekan Bağlantı Teorisi

"*Her fiziksel çevre, bir sosyal çevrenin, her sosyal çevre de bir fiziksel çevrenin varlığını içermektedir*" (Prohansky ve diğ., 1995). Hangi ölçekte olursa olsun kişinin etrafını kuşatan çevresel sistem; fiziksel ve sosyal çevrenin bütünü olarak algılanmıştır. İnsanların insanlarla ve çevre ile olan etkileşimi eş zamanlılık taşımaktadır. Fakat insanlar, mekanlardan çok insanları fark etme eğilimi gösterirler (Prohansky ve diğ., 1995). Bu nedenle, insan ilişkilerinin mekanın tanımlanmasında kaynak oluşturduğu ileri sürülebilir. Yaşamını sürdürmek için diğer insanlarla iletişim kurmak durumunda olan bireyin sosyal çevresiyle iletişimi; çevreyi anlamlandırmasını, çevresel şemalar oluşturmasını sağlar. Böylelikle birey içinde bulunduğu çevreye tanıdıklaşır (Gökçe, 2007).

Sosyal çevre, fiziksel çevre içinde yer almakta ve çok önemli yollarla etkileşimde bulunmaktadır. Örneğin fiziksel çevrenin özellikleri sosyo-ekonomik ve demografik değişkenlerden bağımsız olarak bireylerin sosyal çevredeki etkileşim olanaklarını etkilemektedir. Yapılı çevrenin insanların sosyal hayatları üzerindeki etkisi büyüktür. Bitişik mekanları, bağlı ama ayrık mekanlar haline getirirken yapılar, hareket ve karşılaşma örüntülerini yapılandırır, bu sebeple doğrudan sosyal ilişkileri etkiler. Zayıf fiziksel çevreler, içinde yaşayanların / kullanıcıların sosyal etkileşimlerini de zayıflatmaktadır. Kavramsal olarak olumlu fiziksel çevreler *pasif ilişki* fırsatları, *diğerlerine yakınlık* ve *etkileşim için uygun mekan* kavramları üzerinden sosyal etkileşimleri arttırmaktadır. Pasif ilişki fırsatları bireyler arasında kendiliğinden tesadüfen oluşan etkileşimlerle bir tanıma sürecini işaret etmektedir. Pasif ilişkiler daha çok birbirlerine "çarpma" temasının sıklıkla olası olduğu yakınlıkta yaşayan insanlar arasında oluşmaktadır. Etkileşim için uygun mekanlar bireylere pasif ilişki sürecini kontrol etme ve düzenleme olanağı sağlar, etkileşimi zorlamaz ama oluşan etkileşimlere karşı geçirgendir. Bu anlamda sosyal etkileşim, bireylerin birbirleriyle ve çevreleriyle iletişim halinde bulunması, kültürel, davranışsal ve duyumsal bir alışveriş ortamının oluşması anlamını taşımaktadır.

2.3.1. Sosyal etkileşim

Kimi zaman sosyal kapsama ve sosyal beraberlik olarak da adlandırılan sosyal etkileşim farklı fiziksel ve zihinsel yeteneklere sahip insanların etkileşim için eşit fırsatlar buldukları serbest birliktelik durumu ya da derecesidir. Sosyal etkileşim bireyin toplumdaki insan ilişkileri örüntüsüne katılımı olarak da adlandırılmaktadır.

Sosyal etkileşimi Rummel (1976) karşılıklı olarak birbirlerine yönelmiş iki ya da daha çok bireyin davranış, eylem ve pratikleri olarak tanımlamıştır. Bir başka ifade ile sosyal etkileşim, kişilerin birbirlerine "karşılıklı yönelim"lerinin sonucudur. Ayrıca Rummel (1976) sosyal etkileşimi fiziksel ilişkinin, fiziksel mesafenin ve davranışın çeşidi ile tanımlanabileceğini de vurgulamıştır.

Krueger (2010) sosyal etkileşimi, "insan ve mekan" dediğimiz öz yapılanma ilişkisiyle olan sosyal idrağın bir formu olarak tanımlarken, Gökçe (2007) sosyal etkileşimin, insanların birbiriyle ve çevreleriyle iletişim halinde bulunması, kültürel, davranışsal ve duyumsal bir alışveriş ortamının oluşması anlamını taşıdığını ifade etmektedir.

Arkonaç (2006) sosyal etkiyi, "bir insanın başka insanların sosyal yargı, tutum ve fikirlerine maruz kalması sonucunda kendi tutum, fikir ve yargılarında ortaya çıkan değişiklikler" olarak tanımlamıştır. Araştırmacılar, sosyal etkileşim sırasında etkileyen kişiyi "sosyal etki kaynağı", etkilenen kişiyi de "sosyal etki hedefi" olarak adlandırmaktadır. Bu durumda birey ya da gruplar halinde olan bu kişiler, fikir, duygu ve hareketleri ile etkileşim içerisinde olurlar. Değer kavramları, her zaman sosyal etkileşim içerisinde oluşmaktadır. Sakallı (2011) ise sosyal etkileşimi "bir veya birden fazla kişinin, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, bir diğer kişinin/kişilerin herhangi sosyal, ekonomik, politik bir konuda duygu, düşünce ve davranışlarını değiştirmesi" olarak ifade etmiştir. Diğer bir tanımlamada sosyal etkileşim, bir grubun üyeleri arasında veya bir grubun bir üyesiyle bütün grup arasında oluşan, maddi ya da manevi konularda bir çeşit alma-verme süreci olarak tanımlanmıştır (Şensoy, 2012).

Sosyal etkinin temelde iki ana nedeninin olduğu kabul edilmektedir. Bunlar, grupların ortaya çıkardığı sosyal kurallar ve doğru bilgiye olan ihtiyaçtır. Sevilmek, sayılmak, kabul görmek veya nefret edilmemek, reddedilmemek için gruba uyum sağlaması ve emirlere itaat edilmesi sosyal kurallara dayalı sosyal etkiyi oluşturmaktadır. Bunun tam tersi olan bilgiye dayalı sosyal etki ise kişinin tam, doğru ve düzgün bilgi elde etmek için diğer bir kişi veya gruba uyması ile oluşmaktadır. Bu etkiler çok çeşitli alanlarda kendini göstermektedir. Toplumların "toplumsallaşması" için birey ile diğer birey ya da bireyler arasında gerçekleşen ve sonucunda toplumsal davranış kalıplarının kabulünü ve uygulanmasını sağlayan bir karşılıklı etkileşim süreci yaşanmalıdır (Demir, 2006). Serpil (1996) insanların, sosyal ve fiziksel bir çevrenin herhangi bir yerine ait olmak için, insanlarla ilişki kurduğunu ifade etmiştir. Demir (2006) de, sosyal etkileşim sürecinde, *"Kişinin iletişim özelliği ve yeteneğinin,*

ortamdaki bireylerin sosyo-kültürel benzerliğinin, bireyler arasındaki hiyerarşik yapının (makam, vb.) ve mekan içindeki konumlarının(yakınlık, görme, erişme, vb.)" etkili olduğunu belirtmiştir (Şensoy ve Karadağ, 2012). Ayrıca insanın doğasında ve kültüründe bulunan özellikler de sosyal etkileşimi belirlemektedir. Lang (1987), sosyal etkileşimin özellikle bireylere ve kültürel alt yapılarına göre değiştiğini vurgulamıştır. Örneğin dışa dönük insanların başkalarıyla ilişki kurmaya meraklı olduğunu, içe dönük insanların ise iletişim kurmak istemediğini; Anglo-Amerikanlar, Britanyalılar ve İsveçliler, konuşma sırasında güney Avrupalılara, Latinlere ve Araplara göre daha mesafeli durduğunu, Latin Amerikalılar yan yana oturup resmi olmayan bir dille konuştuğunu ve Anglo-Amerikanlar yüz yüze konuşmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Fichter (2009), insanların psikolojik tutumlarının sosyal etkileşim sürecini etkilediğini ifade etmiş, Glaeser ve Scheinkman (1999) ise, zaman içinde toplumsal yapıdaki değişmelerin de sosyal etkileşimi farklılaştırdığını belirtmiştir. Gökten (1991) sosyo-kültürel yapıya ilişkin kuralların sosyal etkileşimi oluşturduğunu ortaya koymuş, Erdönmez ve Akı (2005) da insanların sosyal ortamlarda geçirdikleri zamanın, sosyal etkileşim açısından önemine dikkat çekmiş, zaman ne kadar artarsa bireylerin karşılaşma ve iletişim kurma şanslarının artacağını ifade etmiştir. Benzer bir bakış açısıyla Egelius, "*yüz yüze iletişimin sosyal etkileşim açısından önemli olduğunu, küçük mekanlar ve yakın mesafelerin iletişimi kolaylaştıracağını*" belirtmiştir (Uslu ve Gökçe 2010).

Durkheim'ın (1964) sosyal etkileşim kavramı insan grupları arasında sosyal dayanışma ve bağlılık yaratmak için çalışan bir mekanizmayı tariflemektedir. Bu anlamda etkileşim bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendiren ve sağlamlaştıran bir kültürel bağlayıcı mekanizma olarak davranan bir dayanışma modelidir. Durkheim'ın teorisine göre bireyler, kendilerini bir topluluğa ait hissettiklerinde, topluluğa katılabildiklerinde zihinsel, duygusal ve fiziksel faydalar görmektedirler. Bu bağlantı hissi olmadan bireyler, verimli ve mutlu hayatlar yaşamalarını engelleyecek depresyon ve tecrit gibi psikolojik rahatsızlıklar yaşayabilmektedirler.

Bireyin tek başına yaşayamayacağı, daima kendisi dışında insanlara ihtiyaç duyduğu yaşamın en önemli gerçeğidir. Birey, toplum içinde var olmakta ve gerçek benliğine burada kavuşmaktadır (Şensoy, 2012). Sosyal hayat, kişiler arası ilişkiler ve grup aidiyetleri insan hayatının önemli yönleridir. Çünkü birçok amaca ve memnuniyete grup olarak ulaşmak daha kolaydır, sosyalleşme kimi zaman başka insanlarla ilişki kurmadan olanaksızdır. İnsanların ancak diğer insanlarla kişisel ilişkiler kurarak

karşılayabilecekleri ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların bazıları arkadaşlık, diğer insanların beğenisi, onayı ya da desteği olarak örneklendirilebilir. Şüphesiz bu kişisel ihtiyaçların tümü ya da neden var oldukları ya da neden bu kadar güçlü oldukları belli değildir. Ancak insan davranışı için güçlü motivasyon olduklarını söylemek mümkündür. Bu gereksinimlerin karşılanması ancak diğer bireylerle kişisel ilişkiler kurmakla gerçekleşebileceği için grupların bir parçası olmak da birçok bireyin gereksinimidir. Aslında yalnızlık, diğer insanları tanımama ya da hiç yakın kişisel ilişki kurmama durumu, şiddetli bir psikolojik güçlüktür (Festinger, 2009).

Sosyal etkileşimin oluşması sürecinde topluluğun iletişim modeli, anlaşmak için kullandığı simgeler, mekan ilişkileri ve kişisel kimlik önemlidir. Bu nedenle sosyal etkileşim kavramının yanı sıra, toplumu geliştirme kavramı da sosyal etkileşim açısından önemlidir. Toplumu geliştirme kavramı, literatürde "toplum planlama" olarak da ifade edilmekte ve "insanların diğer insanlarla ve çevreleyenler arasındaki etkileşimini, geliştirmek ve kimliğini dışla vurmak amacıyla yapılan fiziksel, sosyal planlama ve tasarım aracı" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, sosyal etkileşim ve toplum geliştirme kavramları arasındaki paralelliği göstermektedir (Gökçe 2007). Toplum geliştirme, fiziksel olarak tanımlanmış bir mekanı paylaşan bir grup insan arasında toplumsal yakınlaşma ve birlikteliğin oluşturulma sürecidir; diğer bir deyişle, tasarımda bir bina grubunun değil bir insan topluluğunun yaratılma çabasıdır (Serpil 1996).

Bireyler arası iletişimi sağlamak ve toplum geliştirme kavramının gereklerini yerine getirmek için sosyal etkileşim alanlarının oluşturulması gerekmektedir (Gökçe 2007). Dolayısıyla da öncelikli olan birey değil toplumdur (Demir, 2006). Bu bağlamda toplumun en önemli özelliği olan sosyal etkileşim hem bireyi hem de toplumsal yapıyı oluşturan en önemli kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

Sosyal etkileşimin amacı bilgi paylaşımı, karar verebilme, fikir ve sonuç üretme, (kişisel) problem çözme ve sosyalleşme olarak tanımlanmaktadır (Can, 2012). Etkileşim için mekanlar genellikle yakınlık, mahremiyet, meşruluk, erişilebilirlik ve fonksiyonellik kavramları ile ilişkilidir. Etkileşim tesadüfî karşılaşmalarla ya da önceden planlanmış şekilde oluşabilir (Ferguson, 2007). Kısaca etkileşim için uygun bir mekan ve uzaklık ile diğer bireyler ile temas kurabilme fırsatı bulabilme imkanı gerekmektedir (Skjaeveland and Garling, 1997).

2.3.2. Sosyal etkileşimin insan ihtiyacı olarak tanımlanması

İnsanın doğumundan itibaren büyüdükçe, birçok sosyal ve psikolojik ihtiyaçları ortaya çıkar. Türünden olanlarla bir arada olma ihtiyacı ve dürtüsü en alt seviyeli canlılarda bile görülür. İnsanlar da diğer insanlarla bir arada yaşamak isterler ve çevreleri ile uyum içinde olma ihtiyacındadırlar. Sosyal gelişme, kişinin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilebilir biçimde davranmayı öğrenme sürecidir. Sosyalleşme ise insan ilişkilerine ait izlenimlere sahip olmak ve kazandığı bu izlenimleri onlara yöneltmektir. Bu izlenimler, zihinsel, duygusal veya fiziksel düzeyde olabilir (Kulaksızoğlu, 1998). Sosyal etkileşimin bir gereksinim olduğu Maslow'un (1970) gereksinimler hiyerarşisinde de yer almaktadır. Ait olma ve bağlanma ihtiyacı bağlamında, bir gruba katılma, sevme, sevilme, kabul edilme vb. eylem ve duygularını içermektedir. Bununla beraber, bir diğer gereksinim olan saygınlık gereksinimi de bir bireye diğerleri tarafından değer verilmesi anlamına geldiğinden bir etkileşimi içinde barındırmaktadır.

Bu çalışmaya konu olan sosyal gereksinimler; sevgi, etkileme, ait olma gereksinimi olarak tanımlanabilir. Sağlıklı insanlar bir gruba ait olmaya (klüpler, iş grupları, dinsel gruplar, aile, vb.), başkaları tarafından sevilmeye, kabul edilmeye gereksinim duymaktadırlar. Kişinin sosyal gereksinimi doyurulmazsa, kişi kendisini yalıtılmış, diğerlerinden - iş ya da okul ortamı, aile, sevgili, arkadaş – uzaklaştırılmış hissetmektedir. Sosyal çevre tarafından benimsenme, gerekli ve önemli bir gereksinimdir. Benimsenmeme ya da bunun eksikliğinin hissedilmesi yalnızlık, reddedilme, arkadaşsız kalma, köksüzlük duygularını da beraberinde getirmektedir (Kasapoğlu, 2002).

Sosyal gruplar günlük yaşantımızın büyük bir kısmını kapsamaktadır. Çocukluktan itibaren önce ailede sonrada eğitim mekânlarında sosyal etkileşimin içinde olunmaktadır. Her yaşta sosyal etkileşim, bireyin gelişiminde, iletişim kurmasında, özgüveninin gelişmesinde, birey olarak ayakta durmasında, kendini ifade etmesinde, kendini korumasında, hayata hazırlanmasına vs. kapsamlı yararlar sağlamaktadır. Toplumun içinde sağlıklı tüm bireylerin sosyal etkileşimde bulunması gündelik yaşamın bir parçasıdır. Bireylerin yaşı, cinsiyeti, yapmaktan keyif aldıkları etkinlikleri, kısa veya uzun süreli sosyal etkileşimleri farklılaştırmakta ve çeşitlendirmektedir. Arkonaç (2006) bu durumu, iş yerinde, iş bölümü yaparak gruplar halinde çalışmak, büyürken arkadaş ve yaşıt grupları içinde sosyalleşmek olarak genel çerçevede tanımlamaktadır. İlkokul ya da anaokulu çocuklarının derslerde ve etkinliklerde ikili-çoklu eylemleri de sosyal

etkileşimleri ve iletişimleri arttırmaktadır. Bu bağlamda anaokulundan, üniversite yapılarına kadar her ortamda, kullanıcıların sosyal etkileşimine örnekler vermek mümkündür. Araştırma konumuzun kullanıcı grubunu oluşturan üniversite öğrencileri ve üniversite ortamları bağlamında sosyal etkileşimi ele almakta yarar bulunmaktadır.

Üniversite ortamları öğrencilerin sadece meslek kazandıkları yerler olmayıp, sosyal ve kültürel olarak da kendilerini geliştirdikleri mekanlardır. Bireyin topluma kazandırılmasında sosyal yaşamın önemi, üniversite yapılarındaki sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının da önemini arttırmaktadır. Öğrenciler eğitim sürecinde sosyal etkinliklere katılarak ve düzenleyerek, sosyal grupların bir parçası olup sosyal sorumluluklar alarak toplum yaşamına katılmayı ve çevre ile doğru ilişkiler kurabilmeyi öğrenirler. Öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimleri üniversitelerdeki sosyal etkileşim alanları ve kullanımları ile doğrudan ilişkilidir.

Sağlıklı ve iyi gelişmiş yetişkinler olunabilmesi için gençlikte sağlıklı bir gelişim süreci geçirilmesi gerekmektedir (Bredow, 2006). Gençlerin sağlıklı gelişim süreci geçirmek için;

- Zamanlarını üretici bir biçimde kullanabilmeleri,
- Kişisel kimlik ve kendine güveni geliştirebilmeleri,
- Diğerleriyle ilişki kurabilmeleri ve toplumun bir parçası olabilmeyi başarmaları gerekir (Larson ve Richards, 1994).

Lynch (1977) “Growing up in cities” adlı çalışmasında çeşitli kentlerden küçük genç gruplarını araştırmış:

1. Çevrelerini nasıl kullandıklarını,
2. Çevrelerini nasıl değerlendirdiklerini,
3. Gençlerin gelişiminde kentsel mekanın nasıl etiketlendiğini incelemiştir.

Bu çalışma gençlik çalışmalarının öncüsü olmuştur. Ayrıca bu çalışma gençlerin güvenlik, kabul ve pozitif kimlik gibi temel ihtiyaçların yanında en çok sosyalleşebilecekleri, kimlik arayışlarını ve gelişimlerini tamamlayabilmeleri, pozitif kimlik geliştirebilmeleri için arkadaşlarıyla değişik etkinliklere katılabilecekleri mekanları tercih ettiklerini ortaya koymuştur (Lynch, 1977). Benzer araştırmalar (Owens, 1994, Bredow, 2006) göstermiştir ki gençlerin çevrelerindeki mekan kullanımları toplumun genelinden farklıdır. Bunun nedeni gençlerin çevresel tercihlerinin farklılığıdır. Bu tercihler ve farklılıklar tasarımlara yansımalıdır (Düzenli, 2010).

Gelişim psikologları gençlerin değer sistemlerini aileleriyle, hocalarıyla ve arkadaşları ile kurdukları etkileşime dayalı olarak geliştirdiklerini hatta kişiliklerini ve sosyal davranışlarını şekillendirdiğini işaret etmektedirler.

Gelişim çok yönlü ve karmaşık bir süreçtir. Psikologlar gelişim sürecine üç temel açıdan bakarlar:

1. Biyolojik süreç olarak gelişim
2. Çevrenin etkisi altında yapılaşan bir gelişim
3. Biyolojik yapının ve çevre özelliklerinin birbirlerini karşılıklı etkiledikleri bir gelişim (Cüceloğlu, 1998).

Gençlik dönemi bir bakıma kişilik oluşturma, kendini ispatlama, bağımsızlık kazanma evresidir. Kişilik, bireyin sosyal ve psikolojik tepkilerinin tümüne verilen isimdir. Aynı zamanda bir kimsenin kendine göre belirgin bir özelliği olması durumudur veya bir bireyi diğerinden farklı kılan bütün ayırıcı özellikleri onun kişiliğidir. Başka bir deyişle kişilik, bireyin sosyal, ahlaki, zihinsel ve fiziksel özelliklerinin dinamik bir bütünleşmesidir. Kişilik oluşması çok sayıda değişkenin etkisine bağlı olarak gerçekleşir. Doğuştan getirdiğimiz genetik ve biyolojik özelliklerimizin dışındaki çevresel etkenleri de 3 farklı başlıkta inceleyebiliriz. Bu durumda kişiliğimizi oluşturan özellikler şunlardır:

1. Genetik ve biyolojik etkenler
2. Bireyin içinde yaşadığı kültürel etkenler
3. Bireyin içinde bulunduğu sosyal sınıfa bağlı etkenler
4. İçinde yaşanılan psikolojik ortama bağlı etkenler (Kulaksızoğlu, 1998).

Bu özelliklerden dördüncüsü önemlidir. Üniversite gençleri için yaşanılan psikolojik ortam ağırlıklı olarak fakülte ortamıdır. Fakülte binaları gençlerin sosyalleşmesine, ilgilerini paylaşmalarına, birbirleriyle ilişki kurmalarına, grup içi kişiliklerini geliştirmelerine ve ait olmalarına imkân sağlayabilir.

Psikolojik ortama bağlı etkenleri incelediğimizde; psikolojik temelli belirli ihtiyaç ve isteklerin gençlerin çoğunda yaygın olduğunu ancak bu ihtiyaç ve isteklerin dışa vurulmasının gençten gence değişebileceği görülmektedir. Kişiliğin gelişiminde etkili olan bu istekleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Büyüme, gelişme ve kuvvetlenme isteği
2. İlerleme, olgunlaşma ve değişme isteği,
3. Bireysel bağımsızlık elde etme isteği,
4. Başarma ve güven kazanma isteği,

5. Beğenilme ve takdir edilme isteği,
6. Olumlu sosyal ilişkiler kurma isteği,
7. Mutlu olma isteği (Crow and Crow 1956).

Gençlik çağı; biyolojik – fizyolojik, psikolojik, sosyal ve zihinsel değişmelerin en hızı olduğu dönemdir. Bu değişimlere gencin sağlıklı uyum sağlamasında içinde yaşadığı sosyal ve fiziksel çevrenin önemli katkıları vardır (Bulut, 1996).

Gençlerin gelişimini etkileyen sosyal faktörleri Schaefer-Mc Daniel (2004) üç sınıfta toplamıştır:

i. Sosyal Algı/ İlişkiler ve sosyallik
ii. Güvende hissetme
iii. Ait olma/ Mekansal bağlılık

Sosyalleşme, sosyal ilişkiler kurma gençlerin gelişiminde çok önemlidir ve psiko-sosyal yapılarının sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi için olumlu sosyal ilişkiler kurma, yaşadığı ortama uyum sağlama gibi sosyalleşmeye yönelik kazanımlar elde etmeleri gerekir.

Ait olma ve bağlanma gereksinimi gençler için çok önemli ve önceliklidir. Çünkü gençler bir gruba ait olmak, arkadaşları tarafından benimsenmek isterler ve buna ihtiyaç duyarlar. Harris'in (1995) *Grup Sosyalleşme Teorisi* kişisel gelişimin sosyal grubun bir üyesi olmakla sağlandığını; çevrenin, gençlerin kişilikleri üzerinde izler bırakan, emsalleriyle paylaştıkları mekanlardan oluştuğunu ortaya koymuştur. Harris'e (1995) göre sosyalleşme; gençlerin ait olduğu topluluğun kabul edilebilir bir üyesi yani uygun davranışlar sergileyen, dili bilen, gerekli becerilere sahip olan, toplulukta hâkim olan düşünceleri ve tutumları benimseyen bir birey haline gelmesidir. Bu nedenle genç mekanları tasarlanırken gençlerin psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması ve sosyal etkileşimlerine olanak sağlayan mekanlar yaratılması gerekmektedir.

Farklı mekanlar yaratırken gençlere olan faydalarına dikkat edilmelidir. Çevreyle ilişkinin arttırılması, emsal ve diğer gruplarla sosyalleşme fırsatı, beceri geliştirme, problem çözmek için etkinliklere katılma gençler için önemlidir (Bredow, 2006). Çevreyle ilişkinin arttırılması; çevrenin gençlerin sosyalleşmeye ve kişisel gelişime yönelik ihtiyaçlarını karşılamasına ve bu ihtiyaçlara yönelik etkinliklerin gerçekleşmesi için sağladığı olanaklara bağlıdır (Düzenli, 2010).

Gençlerin gelişimi açısından fiziksel çevreyi değerlendirdiğimizde; gençlerin gelişim sürecini hızlandırmak, gençlik sürecinin kişilik gelişimine etkisini arttırmak için uygun mekanlarda zaman geçirmeleri gerektiği görülmektedir. Mekanların sosyal

etkileşimi destekleyici ya da engelleyici fiziksel özellikleri olduğu gibi, eğitim yapılarının mekansal özelliklerinin de öğrenciler üzerindeki etkileşim fırsatlarını arttırabildiği ya da azaltabildiği, böylece sosyalleşme seviyelerini ve diğerlerine karşı olan farkındalığı etkilediği çeşitli araştırmalar ile tespit edilmiştir. Çevre tasarımı açısından değerlendirildiğinde, meslekleriyle ilgili donanımlarını kazanmaları yanında gençlerin arkadaşlık ilişkilerinin yoğunlaştığı ve sosyal roller geliştirmeye başladığı önemli mekanlardan biri de fakülte binalarıdır. Öğrencilerin eğitim ortamları hem fiziksel, hem de sosyal ve psikolojik açıdan önem taşımaktadır çünkü insanın çevreyi etkilediği gibi çevrenin de insanı etkilediği gerçeği çevresel psikolojinin temel etkileşim kurgusunu belirlemektedir.

2.3.3. Sosyal etkileşimi oluşturan etkinlikler

En basit tanımı ile sosyal etkinlik, herhangi iki kişinin aynı mekanda bulunmasıyla oluşabilir. Birbirini görmek, duymak, karşılaşmak bile kendi içinde bir iletişim ve sosyal etkinlik oluşturur. Bu bağlantı fiziksel planlama ile ilişkili olarak önem taşımaktadır. Her ne kadar fiziksel çerçeve sosyal temasın yoğunluğu, içeriği ve kalitesi üzerinde direk bir etkiye sahip olmasa da mimarlar ve plancılar, insanların birbirlerini görme, duyma ve birbirleri ile karşılaşma olanaklarını etkileyebilirler (Gehl, 1987).

Gehl'e (1987) göre insanların içinde bulunabilecekleri sosyal etkinlikleri 3 gruba ayırmak mümkündür:

Gerekli etkinlikler (tüm şartlar altında): okula gitmek, işe gitmek, otobüs beklemek, birisini beklemek vb. etkinliklerdir. Diğer aktiviteler içinde yürüme ile ilişkili en çok etkinliği içeren bu gruptur. Bu gruptaki etkinlikler gerekli oldukları için fiziksel çevreden etkilenme oranları düşüktür. Bu etkinlikler yıl boyunca tüm şartlar altında dış ortamdan bağımsız olarak gerçekleşeceklerdir.

Opsiyonel (isteğe bağlı) etkinlikler (sadece belirli şartlar altında): zamanın ve mekanın imkan verdiği ölçüde gerçekleşen etkinliklerdir. Oturup sohbet etmek, güneşlenmek gibi etkinlikler mekan, zaman ve şartlar uygun olduğunda gerçekleşebilir. Mekanın kalitesine göre mekanda gerçekleşebilecek etkinlik çeşitliliği ve süresi farklılık gösterebilmektedir. Fiziksel çevre uygunsa isteğe bağlı etkinliklerin gerçekleşme oranı yüksektir ve bu durum memnuniyeti arttırır.

Sosyal etkinlikler (başkalarının varlığına bağlı olan etkinlikler): oynayan çocuklar, buluşmalar, sohbet ya da sadece başkalarını görmek ve duymak örnek olabilir.

Sosyal etkinlikler kendiliğinden bireylerin aynı mekanda bulunması ya da aynı mekandan geçmesi sırasında oluşurlar.

Sosyal etkinliklerin çeşitliliği oluştuğu ortama yani mekana bağlıdır. Sosyal etkinlikler ile arkadaş çevresini artar, eylemlerle birey kendisini kanıtlar ve mekanlar da buna sebep olur. Dolayısıyla gençler gerek kişisel gerekse sosyal olarak akranlarıyla bir arada olabilecekleri, çeşitli sosyal etkinliklerin yapılabilmesine olanak sağlayan mekanlara ihtiyaç duyarlar.

Çalışmada ele alınan kullanıcı grubu olan üniversite öğrencileri arasındaki iletişim, diyalog ve paylaşım da onların bulundukları ortamı benimsemelerinde, huzurlu olmalarında ve güven duygusunun gelişiminde önemli bir etkendir. Üniversite gençlerinin sosyal etkileşimde gerçekleştirdikleri etkinlikleri konuşma, sohbet etme, dinlenme, müzik dinleme, eğlenme, arkadaşlarla vakit geçirme, oyun oynama, ders çalışma, buluşma vb. şekilde sıralamak mümkündür (Düzenli, 2010).

2.3.4. Sosyal etkileşim ve mekan ilişkisi

İnsan hayatını etkileyen en önemli iki değişkenden birisi kalıtım, diğeri ise içinde yaşadığı çevrenin etkileridir. İnsanın bedensel, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel, zihinsel ve ahlaki olarak başkalarından farklı davranışlara ve özelliklere sahip olmasının ardında onun soya çekime bağlı kendine özgü niteliklere sahip olmasının yanında, bu özelliklerin değişik çevresel etkilere maruz kalması da yatar (Kulaksızoğlu, 1998).

Günümüzde çevresel psikoloji dalında yapılan araştırmalarda çevresel faktörlerin insan davranışları üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu çalışmaların sonuçları insan organizmasının ve grup performansının belirli ihtiyaçları ancak fiziksel çevrelerde belirli şartların sağlanmasıyla karşılanabildiğini ortaya koymaktadır. Mimarlığın rolünün bir "dil" olarak insanların ve grupların sosyal etkileşiminin sınırlarının belirlenmesinde, sosyal düzeni ve etkileşimi sağlayan sosyal değerlerin ve normların güçlendirilmesinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Gutman, 2009).

Günümüzde çevresel tasarımcılar, mimarinin sosyal etkileşimi beslediğini belirtmektedirler. Mimari, bu amaç doğrultusunda düşünüldüğünde mekansal konfigürasyonun değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda mekansal konfigürasyon da insanlar, gruplar ve aktiviteler arasındaki fiziksel ve fonksiyonel mesafe ölçüsünde değerlendirilir. Odaların, duvarların, kapıların, bölücülerin düzenlenmesi insanların birbirlerini görme, duyma, birbirlerine tepki verme fırsatlarını etkilemektedir. Bariyer,

açıklık, yol konumlamaları ile fiziksel düzenlemeler sosyal etkileşim için fırsat sağlayabilir ya da engel oluşturabilir (Wells, 2009).

Turner (1988) sosyal etkileşimi, zamana bağlı olmayan ve değişmez bir nitelik olarak tanımlar. Turner (1988)' e göre sosyal etkileşim, bir katılımcının davranışlarının bir başka katılımcı tarafından bilinçli olarak yeniden organize edildiği ya da başka bir katılımcının davranışlarını etkilediği durumdur. Sosyal etkileşimin 3 bileşenini şu şekilde sınıflandırmıştır: birincisi insanların etkileşimde hareket halinde oldukları *güdüsel süreç*, ikincisi aktivite çeşidi ile ilgili olan, insanların birbirlerini etkilediklerinde ne yaptıklarını içeren *etkileşimsel süreç*, üçüncüsü de fiziksel mekan ve tekrar ile ilişkili olan *yapılandırma süreci*dir. Örneğin her sabah evden çıkma güdüsüne sahibizdir. Evden çıkarız, insanlarla karşılaşırız, onlarla selamlaşırız ve tekrarlayan bir döngü olarak bu etkileşim kapı önü ya da ön bahçe gibi belirli bir mekanda her sabah tekrarlanan bir şekilde yapılanır. Turner gibi Giddens'ın (1984) "structuration" (yapılanma) teorisinde de bu süreç, belirli bir mekan/zaman bağlamında toplum ve toplulukların sürekli olarak yeniden ürettikleri, tekrarladıkları ve yeniden yorumladıkları sosyal ilişkiler olarak tanımlanmaktadır. Bu tekrarlayan süreç ve dönüşüm, mekanın organizasyonu/kullanımı ile toplumun sosyal hayatı ilişkisi ile bağlantılıdır. Bu süreçle insanlar, mekan ve objeler birbirlerine anlam katarlar ve sonuç olarak tutarlı sosyal ilişkiler ve sosyal değişim sağlanabilir (Giddens, 1984; Pader, 1988).

Yapılanma (structuration) teorisine ek olarak Gibson'un "çevrenin işlevsel destekleyicileri" (affondance) teorisi de etkileşim ve mekan ile ilgili önemli ipuçları içermektedir. Gibson (1966) fiziksel çevre ile birey arasındaki etkileşimi incelemiştir. Buna göre bireye çevresi ile etkileşime girme olanağı veren şey fiziksel çevrenin özellikleri ve içinde bulunduğu şartlardır. Affordance (çevrenin işlevsel destekleyicileri) teorisi, fiziksel çevrenin bireyi bilişsel aktivite yapması için nasıl cesaretlendirebileceği üzerine odaklanır. Bunlar fonksiyonel önemlerinden dolayı, algılanan ve tanımlanan çevrenin davranışa neden olabilecek nitelikleridir. Bu anlamda farklı çevre örüntüleri farklı davranışları destekler; diğer bir deyişle kimi davranışları desteklerken, kimilerini de kısıtlar (Yıldız ve Şener, 2006). Gibson (1979) çevrenin özelliklerini ve etkileşime nasıl katkıda bulunabildiğini incelerken, Greeno (1994) de bireyin herhangi bir etkileşim içinde bulunabilme yeteneği üzerinde durur. Aslında hem fiziksel çevrenin uygunluğu (Gibson, 1979) hem de bireyin etkileşimde bulunabilirliği (Greeno, 1994) ikisinin etkileşimini etkiler. Yapılanma, çevrenin işlevsel destekleyicileri ve mekan-

zaman kavramlarına ek olarak, sosyal temas için çevrenin mekansal özellikleri ile etkileşimin çeşidi ve amacı da çok önemlidir (Can, 2012).

Bu anlamda fiziksel çevre, içinde bulunduğu insanların arasında sosyal ve görevsel etkileşimleri etkileyebilmektedir. Birincil olarak bu etki, etkileşimin göreceli ulaşılabilirliği ve psikolojik ve sosyal kesintileri içermektedir. Örneğin fiziksel uzaklık, sosyal etkinin büyük bir karar verici unsurunu temsil etmektedir. Fiziksel çevre, sosyal etkileşimin sıklığı ve kalitesine müdahale edebilir. İnsanlar arasında ve içinde etkileşimlerin kolaylaştırılması için sözsüz ipuçlarının (iletişim) önemi yeni anlaşılmıştır ve bu önem, bu sözsüz ipuçlarına olan engellerin öncelikle müdahale yoluyla güvenin kurulmasında iletişimdeki hafifliği ve verimi düşürebileceğini önermiştir. Sosyal etkileşim ve alanın düzeni, karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir (Brand, 1998).

Mekan insan davranışını etkileme ve yönlendirme özelliğine sahiptir. İnsan davranışı; yer, zaman ve psikolojik süreçlerin kesişme noktasında oluşmaktadır. Bu noktada mekan, kişinin bireysel ve sosyal davranışlarına sahne olmanın ötesinde, davranışın oluşma sürecindeki temel değişkenlerden birine dönüşmektedir. Birden fazla insanın aynı mekanda bir araya geldiği her an bir sosyal aktivite oluşmaktadır. (Başkaya ve diğ. 2003; Erdönmez ve Akı 2005; Sami 2007).

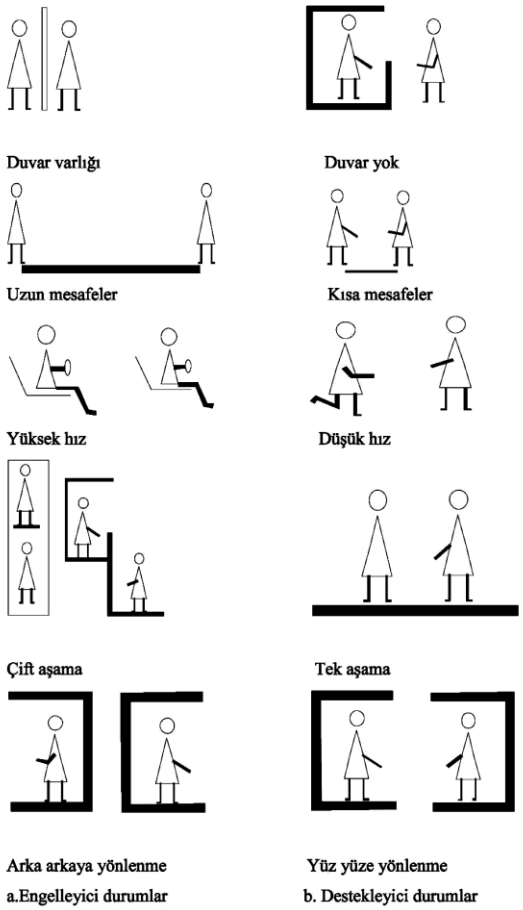
Mekan, hangi ölçekte olursa olsun, sosyal yapının sadece temsili ya da yan ürünü değildir. Mekan kurgusu, sosyal yapıyı ve hatta onu oluşturan farklı katmanları da etkileyen bir boyuttur. Dolayısıyla, sosyal yapı ile mekan arasındaki ilişki karşılıklıdır. Mekansal kurgu kullanıcıları birbiriyle kaynaştırıcı ya da koparıcı bir etkiye sahiptir. Bu neden-sonuç ilişkisinde, katı bir ilişki olmasa da mekan kurgusu, sosyal katmanda ve gündelik yaşamda, insanların birbirleriyle karşılaşmasında önemli bir etkiye sahiptir (Çil, 2006).

Sosyal etkileşimin oluşumu ya da derecesi içinde bulunan mekanın fiziksel koşulları ile direkt olarak ilgilidir. Bu anlamda bireyin içinde bulunduğu mekanda sosyal etkileşimi engelleyen ya da destekleyen durumlar söz konusudur. Mekana bağlı sosyal etkileşimi engelleyen ve destekleyen durumlar Şekil 2.10'de gösterilmiştir. Bireyler arasındaki duvarlar, uzun mesafeler, yüksek hız gibi bir takım faktörler sosyal etkileşimi engellerken, kısa mesafeler, düşük hız, doğru konumlar sosyal etkileşimi destekleyebilmektedir (Gökçe, 2007).

Her mekansal düzenleme etkileşim – ilişki ara yüzünü etkileyecek öğeler içermektedir. Belirli bir çevrede insanların algıları ve önceki deneyimleri insanlarda

diğer insanlarla ilişki kurma yollarını etkileyecek duygular uyandırabilmektedir. Her etkileşim düzeni başlıca 4 öğe içermektedir (Knapp ve Vangelisti, 2000):

i. Doğal çevre,
ii. Mimari yapı ve tasarım özellikleri,
iii. Hareketli objeler,
iv. Diğer insanların var olma ya da olmama durumları.

Şekil 2.10. Sosyal etkileşimi fiziksel çevreye bağlı olarak destekleyici ve engelleyici durumlar (Gehl, 1987'den uyarlanmıştır (syf 64)).

Bu öğelerin her birinin belirli sosyal etkileşim çeşitlerini kolaylaştırma ya da kısıtlama potansiyeli bulunmaktadır. İnsan psikolojisi üzerinde yapılan çalışmalar ortaya koymuştur ki; yukarıda adı geçen öğeler yani duvarlar, mekan büyüklüğü, aydınlatma, malzeme, kapılar, ses yalıtımı, mekandaki hareketli ekipmanların konumu, bireylerin birbirleriyle olan sosyal etkileşimini etkilemektedir. Çevresel ve mekansal özelliklerin yanında düzen içinde diğer bireylerin var olmaları ya da olmamaları da sosyal etkileşimi etkilemektedir. Düzende başka insanlar varsa bu bireyler etkileşim içinde bulunma

derecelerine göre aktif ya da pasif katılımcılar olarak görülebilmektedir (Knapp ve Vangelisti, 2000).

Sosyal etkileşim ve bireyin sosyal ya da yapılı çevreye bağlılığı arasında derin bir bağ vardır. Birimler arasındaki işlevsel mesafe (functional distance) (kentsel ve kırsal alanlarda yer alan yapılar, bina içerisindeki odalar) ve yaygın kullanımlı servislerin (bina girişi, koridorlar ve ortak kullanım alanları) işlevsel merkeziyeti (functional centrality) öngörülen önemli sosyal etkileşim örüntülerini oluşturur (Lang, 1987). Sosyal açıdan yapılı çevre, birlikte var olma, birlikte farkında olma ve rastlama alanı olarak tanımlanabilmektedir. Yapılı çevreyi ayıran sınırlar ve birleştiren bağlantılar davranışları, aktiviteleri, insanların bir araya gelişlerini ve ayrı kalışlarını düzenlemektedir. Mekandaki sınırlamalar, çevreleme, bitişiklik, kapsama, alt bölüm, erişilebilirlik ve görülebilirlik özellikleri ilişkileri yaratır (Peponis ve Wineman, 2002). Literatürde sosyal etkileşim düzeyini belirleyen özelliklerine göre mekanlar "düşük etkileşimsel (sosyofugal)" ve "yoğun etkileşimsel (sosyopedal)" çevreler olarak tanımlanmaktadır (Sommer, 1969). Sosyofugal ve sosyopedal kavramları ilk olarak psikolog Humphry Osmond'un mekan kalitesini açıklamak üzere ortaya koyduğu kavramlardır. Osmond'a (1957) göre "insanlar arasında konuşma mesafesi ve göz teması olanakları sağlayan mekanlar" sosyopedal olarak adlandırılmıştır. Bunun karşıtı olarak sosyofugal düzenlemeler konuşma mesafesinde olan insanların birbirlerinden farklı yönlere bakmalarını sağlayarak etkileşimlerinin engellendiği düzenlemelerdir. Ünlü (1998), düşük etkileşimsel çevrelerin kişiselleşmenin (personalization) son derece güç olduğu "sert mimarlık" olarak tanımlanabilecek mekanlar olduğunu; yoğun etkileşimsel çevrelerin ise davranışlar düzeyinde kişiselleşme kalıplarına uygun bazı seçenekler sunduğunu ifade etmektedir. Brebner (1982), sosyal etkileşim ve mekansal organizasyon arasındaki ilişkiyi ele alırken "ergonomi" ve "sosyofugal/sosyopedal mekan"dan söz etmekte ve tasarım ile ilgili bazı özelliklerin sosyal davranışı etkilediğini ileri sürmektedir.

Etkileşimsel mekan Lyman ve Scott'un (1967) da tanımladığı gibi geçici olarak insan ya da insan grupları tarafından kontrol edilen mekanlardır. Bu gruplar kafede oturup sohbet eden, parkta piknik yapan, açık yeşil alanda futbol oynayan insan grupları olabilirler. Bir başka deyişle sosyal etkileşimsel mekan sosyal bir toplanmanın oluşabileceği bir alan olarak tanımlanabilir.

Bazı durumsal özellikler de sosyal davranış üzerinde etkilidir. Sommer (1969), öğrencilerin farklı karşılıklı konuşma durumlarında masanın etrafında nasıl

konumlandıklarını gözlemlemiştir (Şekil 2.11). Sommer'a (1969) göre, yüz-yüze (face-to face) ilişki farklı biçimlerde olabilir; karşı-karşıya oturduklarında öğrenciler göz-göze bir iletişim kurarken, karşı çapraz köşelere oturduklarında ise karşıdakinin gözlerine değil de boşluğa bakmaktadırlar. Bu çalışmanın sonucunda, odaların tasarımında mobilyaların, kullanıcıların bu gibi durumlarda tercih yapabilme özgürlüklerini sağlayacak esnekliğe sahip olacak şekilde düzenlendiği takdirde sosyal etkileşimin sağlanacağı ortaya çıkmıştır. Mimari iç düzenlemelerin sosyal etkileşim üzerindeki etkilerini araştıran Sommer (1969), bir bakımevi salonunda gerçekleştirdiği bir başka çalışmasında asker gibi dizili sandalye düzeninin hastalar arasındaki etkileşimi azalttığını, elliden fazla bayanın olduğu bu salonda bütün öğleden sonra sadece iki adet sohbetin gerçekleştiğini gözlemlemiştir. Sommer (1969), bunun sebebini hastaların kendi kişisel mekanlarını yaratamadıkları ve hasta bakıcıların oluşturdukları düzenleri kendi ihtiyaçlarına göre değiştirememeleri olarak açıklamıştır.

OTURMA DÜZENİ	Durum 1 (sohbet etme)	Durum 2 (birlikte çalışma)	Durum 3 (birlikte hareket etme)	Durum 4 (rekabet etme)
x x	42	19	3	7
x x x	46	25	32	41
x x	1	5	43	20
x x	0	0	3	5
x x x	11	51	7	8
x x	0	0	13	18
Toplam	100	100	100	99

Şekil 2.11. Öğrencilerin farklı sosyal amaçlarla oturma düzeni tercihleri (Sommer, 1969)

Rapoport'a (1990) göre yaşanılan çevreler tasarlanırken 4 öğe düzenlenmelidir: mekan, zaman, iletişim ve anlam. Burada "iletişim" insanların sözlü ya da sözsüz etkileşimlerini, "anlam" ise çevrenin insanlara karşı olan sözsüz iletişimini ifade etmektedir. Bu öğeleri şu şekilde açıklamak mümkündür:

Mekan organizasyonu: Bölgelerden mobilya gruplamasına kadar olan geniş ölçekteki planlama ve tasarım, farklı kurallara dayalı olarak yapılan ve farklı amaçlar

için uygulanan düzenlemeler mekan organizasyonu olarak adlandırılabilir ve bu düzenlemeler uygulayanların eylemlerini, değerlerini ve amaçlarını yansıtır. Aynı zamanda mekan organizasyonu fiziksel ve sosyal mekan arasındaki uyumu (ya da bazı durumlarda uyumsuzluğu) temsil eden ideal imajları da yansıtır. Farklı grupların hatta kültürlerin ya da alt kültürlerin –tasarımcı ya da meslekten olmayan halk gibi- mekanı görmesi ve değerlendirmesinin farklı oluşu mekanın tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Ancak sezgisel olarak mekan; etrafımızdaki dünyanın 3 boyutlu bir ekidir ki aralıkları, mesafeleri, insan ile insan arasında, insan ile nesne arasında ve nesne ile nesne arasındaki ilişkileri içerir. Mekan organizasyonu da bu ayrımları ve bağlantıları oluşturma yoludur ve yapılı çevreleri karşılaştırmanın, analiz etmenin ve anlamanın esasıdır.

Zaman organizasyonu: İnsanlar mekan içinde yaşadıkları gibi zaman içinde de yaşarlar. Mekan da zamana aittir ve zamanın içindeki davranışı etkileyen ve yansıtan bir zaman organizasyonu olarak görülebilmektedir.

*İletişim organizasyonu***:** Mekan ve zaman organizasyonu; insan eylemleri hakkında sorulacak "kim, kiminle, nerede, ne zaman, ne yapar?" sorularından "nerede" ve "ne zaman" sorularının cevaplarıdır. "kim kiminle ne yapar" sorusunun cevabı da iletişim organizasyonudur. Kimin, kiminle, hangi şartlar altında, nasıl, ne zaman, nerede iletişim kurduğu yapılı çevre ile iletişimin ilişkilendiği önemli bir yoldur. Burada iletişim insanlar arasındaki yüz yüze ya da diğer şekillerdeki sosyal etkileşime karşılık gelmektedir. Bu anlamda yapılı çevreler sosyal etkileşimi yansıtır, değiştirir, yönlendirir, kontrol eder, kolaylaştırır ya da kısıtlar. Hem yapılı çevreler hem de iletişim kültürel olarak çeşitlidir. Bu sebeple doğası, yoğunluğu, oranı, etkileşim yönü ve bunlara uygun düzenlemeler çeşitlilik göstermektedir.

Anlam organizasyonu: Mekanda anlam daha çok işaretler, malzemeler, renkler, biçimler, boyutlar, tefriş, peyzaj ve beğeni ile ifade edilir. Mekan ve zamanı düzenlemenin amacı iletişimi (etkileşme, kaçınma, hakim olma…) organize etmek ve yapılandırmaktır ve bu da anlam organizasyonu ile gerçekleştirilmektedir.

Brand (1998) ise, faydalı ve üretken bir sosyal etkileşim için mekanın nasıl tasarlanacağına ilişkin süreci çok karmaşık olduğunu ve yoğun bilgi birikimi gerektirdiğini belirtmiştir. Bu karmaşık süreçte sosyal etkileşimi destekleyici mekan tasarımları için, bireyin kişisel ve kültürel özellikleri, mekansal özellikleri, mekanın algılanması ve toplum yapısındaki sosyal ilişkilerin niteliklerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi oldukça önemlidir.

2.4. Mekan Konfigürasyonu ve Sosyal Etkileşim İlişkisinin İrdelenmesinde Mekan Dizimi Teorisi

Tasarım dünyasında genellikle fiziksel olan önemsendiği halde, söz konusu olan bir mekan olduğunda; bir mekanı anlamak ya da o mekana ait düzenleme yapmak için sadece fiziksel bileşenler arasındaki ilişkiyi incelemek yeterli olmamaktadır. Bu anlamda fiziksel olan ile kavramsal olan arasındaki, soyutla somut arasındaki ilişkinin de incelenmesi gerekmektedir. Yakın tarihe kadar mekanın daha çok fiziksel boyutları arasındaki ilişkiler üzerinden çalışmalar yapılarak mekanla ilgili sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunların arasında doluluk-boşluk, kat yükseklikleri, yapı adası, parsel büyüklüğü, çevresel estetik, görsel algı gibi mekanın fiziksel durumuyla ilişkilendirilen özellikler bulunmaktadır. Ancak 1970'lerin sonlarına doğru fiziksel özellikler arasındaki ilişkilerin incelenmesinin yanında, sosyal, ekonomik ve kavramsal olanla fiziksel olan arasındaki ilişkiler üzerine de çalışmalara başlanmıştır. Mekan dizimi de bu noktada mekanın fiziksel boyutlarından farklı olarak mekanın sosyal yapısını ortaya koyan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mekan dizimi, binaların ve şehirlerin mekansal dokularını incelemek için kullanılan bir teknikler bütünü ve mekan ile toplumu birleştiren bir teoriler zinciri olarak mimarlık ve kentsel tasarım alanlarındaki en etkili bilimsel hareketlerden biridir (Hillier ve Hanson, 1998). Yapılı çevrenin mekansal biçimlenme özelliklerinin tanımlanması için geliştirilmiş, teori ile desteklenen teknikler bütünüdür ve mekansal örgütlenmeyi biçimleyen süreçleri ve altta yatan sosyal içerikleri kavramayı amaç edinen bir yaklaşımdır. Yöntem sayesinde mekandaki hareket modellerini önceden saptayabilmek, hangi mekanların sistemle entegre olmuş, çok kullanılan mekanlar olduğunu; hangilerinin ayrışmış daha az kullanılan mekanlar olduğunu belirleyebilmek mümkün olmaktadır.

Mekan konfigürasyonunu analitik olarak değerlendiren ve niceliksel veriler elde etmemizi sağlayan "Mekan Dizimi" (Space Syntax), bir mekanı deneyimleyen insanların mekanı parça parça algılamaları ve o parçaları beyinde bir araya getirmeleri durumunu irdeleyerek, parçaları temsile aktarmakta ve kavranabilir, ölçülebilir ifadeler olarak ortaya koymaktadır. Mekan dizim analizinin öncelikli hedefi içindeki harekete bağlı olarak fiziksel mekanın insanları bir araya getirme potansiyelini anlamaktır. Mekanın, sosyal yapıyı ve onu oluşturan etmenleri de etkileyen bir boyutu olduğundan yola çıkan mekansal dizim analizi, sosyal yapı ve mekan arasında karşılıklı bir ilişkinin varlığına inanan bir düşünce yapısı üzerine kurgulanmaktadır.

Mekansal dizim temelli teorilerde, mekansal dizim, yapısal çevrenin tanımlanabilmesi için kullanılan bir teori ve yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekan dizimi; ilk olarak Bill Hillier ve Julienne Hanson önderliğindeki araştırma grubu tarafından Bartlett School, University Collage London'da geliştirilen bir mekan okuma yöntemidir. 1984'te yayımladıkları "Mekanın Sosyal Mantığı" (Social Logic of Space) adlı kitapta da anlatılan, analizin kuramı, mekanı yaratan sosyal yapının mekanın fiziksel kurgusundan çıkarsanabileceği ve mekanları düzenlemenin aslında insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemeyle ilgili olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Kitap mekansal dokunun tanımlayıcı teorisini ve sonrasında da analiz metotlarını ele almaktadır. Bu kuramla, mekanların sosyal anlamlarının, en iyi mekansal yapılanıştaki ilişkilerle ifade edilebileceğini öne sürmüşlerdir. Mimarlık teorisinin bakış açısına göre, mekansal dizim, tasarım özellikleri ve hedeflenen amaç ile sosyal kısıtlamalar ve şekilsel olasılıklar arasındaki etkileşimin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunur. Hillier'e göre hem sosyal yapının inşasında mekanın rolünü hem de sosyal yapılarını yeniden üretmek için toplumlar tarafından kullanılan mekansal işleyişi araştıran "Mekanın Sosyal Mantığı" kitabında anahtar konumda olan kavram mekansal ya da uzamsal konfigürasyon kavramıdır (Hillier, 2007). Bu kavram bir kompleks içerisindeki diğer ilişkileri de içerisine alan bir ilişki durumunu anlatmaktadır. Mekan konfigürasyonu, mekansal hiyerarşi doğrultusunda davranışsal prensiplerin ve işlevsel organizasyonların bir sonucudur. Bu ilişkiyi "Mekan Bir Makinadır" (Space is the Machine) kitabında Hillier (2007) şu şekilde açıklamaktadır: Binanın maddi fonksiyonları, iki yol ile sosyalleşir. Bunlardan ilki, mekanların karşılaşma (encounter) ve kaçınmadan (avoidness) oluşan sosyal dokulara üretimiyle gerçekleşir. İkincisi ise fiziksel formların, kültürel ve estetiksel dokulara üretimi yoluyla olur. Diğer bir deyişle, bina en temel seviyede iki yönde şekillenir. Bu şekillenmeler, fiziksel formdan mekansal forma ve fiziksel fonksiyondan sosyo-kültürel fonksiyona doğrudur. Bu ikisi arasındaki bağlantı ise sosyo-kültürel fonksiyonların içinde şekillendiği ve mekanların dokulara dönüştürüldüğü organizasyonlar ile sağlanır.

Peponis (2005)'e göre ise, mekan dizimi; mekansal ilişkileri tanımlamada, ifade etmede ve ölçmede kullanılır ve ortamlar ile bunların performanslarını karşılaştırmak için sistematik bir çerçeve sağladığından kanıta dayalı analiz için benzersiz bir yöntemdir.

Bafna (2003) da temelde dizim mantığını şu şekilde açıklamaktadır; "Dizim" (syntax), mekanı, birbiri ile bağlı küçük birimlere dönüştürür. Parçalı konfigürasyonlar

bu çerçevede faydalıdır, çünkü kişisel parçalar farklı anlamaları barındırabilir. Bu parçalar farklı gruplara, insanlara, aktivitelere gönderme yaparlar. Böylece farklı davranış kalıpları, mekanın farklı parçalarında ortaya çıkabilir. Mekanın parçalarının spesifik bir sembolü taşıdığı fark edilebilir. Buna göre konfigüre edilmiş mekan, onun üstünde haritalanan sosyal yapıyı analiz etmeye olanak sağlar.

Seamon (2007) ise mekan dizim yönteminin, günlük mekansal hareketin doğasını içerdiğini ifade etmiştir. Seamon (2007)' a göre; bu hareketin nasıl meydana geldiği, insanların hangi yollarla hareket ettiği, çevresindekileri farkında olup olmadığı, diğer insanlarla beraber duruşları, hangi yollarla karşılaştıkları ya da karşılaşmadıkları mekan diziminin temalarıdır. Seamon mekan dizimini, belirli mekansal organizasyonun meydana getirdiği, belirli hareket dokusu ve karşılaşma olarak tanımlamaktadır (Seamon, 2007).

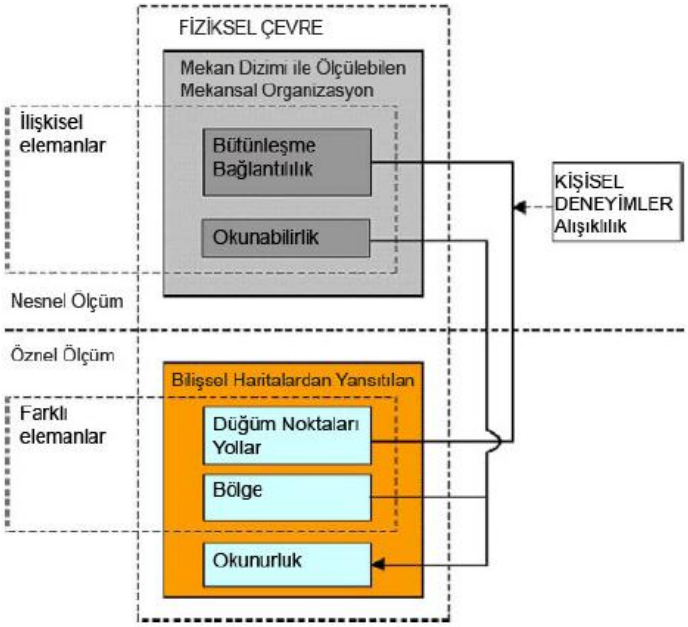
Hillier ve Hanson (1984), mekansal dizim teorisinin temelde mekan ve mekan parçalarının birbirleriyle ilişkilerine ait şu bilgilere ulaşmayı amaçladığını ifade etmektedir;

1. Sisteme ait en temel strüktürleri bulmak, ve bu çerçevede insanın mekansal organizasyonlarının bütün varyasyonlarını ortaya çıkar,
2. Bu temel strüktürleri, tekrarlanan sözlü ifadelerden kaçmak için bir çeşit işaret veya formüllerle temsil etmek,
3. Bu temel strüktürlerin birbirleriyle nasıl uyumlu ilişkide olduğunu göstermek,
4. Bu strüktürleri daha karmaşık yapıları oluşturmak için nasıl bir araya geldiklerini göstermek.

Hillier ve Hanson'ın (1984) ortaya koyduğu yöntem ve teorinin temeli olarak Christopher Alexander'ın (Alexander ve diğ., 1977) Berkeley'de 1977 yılında yazdığı "Bir Doku Dili" (A Pattern Language) araştırması gösterilebilir fakat Alexander'ın yaklaşımı daha özet olarak kalmış bir noktadadır. Alexander'ın (1966) "Şehir Bir Ağaç Değildir" (A City is not a Tree) makalesi ise arka planında mekansal ilişkilerin hiyerarşik olmayan, daha soyut kavramlarını ele almaktadır. Stiny and Gips'in (1978) "biçim gramer"i (shape grammars) ise formların temel prensipleri üzerine ortaya koyduğu şekli ile "mekan dizimi" kavramına daha yakındır fakat mekansal dokuların daha soyut meydana geliş ve üretilme durumları üzerine çok fazla rafine edilerek, geliştirilmiş bir söylemdir. Mekanın Sosyal Mantığı'nda ise (Hillier ve Hanson, 1984) "sentaktik meydana getirici" (syntactic generator) kavramı ile mekan dizimsel meydana

geliş biçimlerinin açıklanması "biçim gramer"inden daha basit bir şekilde ele alınmaktadır (Hillier ve Hanson, 1984).

Mekan dizim yöntemi, mekan konfigürasyonunu tanımlamada ve sayısal olarak ölçmede çeşitli yöntemler sağlamaktadır. Yöntemin en önemli ölçümleri ise bütünleşme ve bağlantılıktır. Genel bütünleşme ile bağlantılık arasındaki istatiksel ilişki, okunabilirliğin derecesini tanımlar. Bu yapıyı bir diyagram ile açıklamak mümkündür (Şekil 2.12). Buna göre fiziksel çevrenin mekan dizim yöntemi ile ölçülebilen nesnel değerleri, bilişsel haritalardan yansıtılan öznel değerleri ve kişisel deneyimler etkileşim içerisindedirler.

Şekil 2.12 Mekan dizim yöntemi ile mekansal algı ilişkisi (Long ve diğ., 2007)

Araştırmalarda mekan dizimi; tasarım sürecinde mimarların tasarıma ait düşüncelerini test etmede; oluşturdukları önerilerin olası etkilerini anlamada bilimsel ve araştırmaya dayanan bir mekan okuma yöntemidir. Bu yöntem, mekanın organizasyonel teorisine dayanır ve mekansal oluşumların kodlarını çözmeyi amaçlar (Dursun, 2007). Bir başka deyişle, mekansal örgütlenmeyi biçimleyen süreçleri ve bu süreçlerdeki sosyal anlamları kavramayı amaç edinen bir yaklaşımdır. Mekanın yapısı, aynı zamanda bulunduğu sosyal ortamın yapısı hakkında bilgi verir. Sosyal yapıda içinde aynı zamanda bir mekansal mantık barındırır. Hillier ve Hanson(1984), mekansal dizimin, mekanı form, toplumu, sosyal yapıyı içerik olarak ayrıştıran düşünceyi reddettiğini

söyler. Toplum ve mekan arasındaki ilişki bir alanı diğeri üzerine haritalayan bir ilişki değildir, Dinamik görünümleri vardır. Biri diğerini yeniler, yeniden yapılandırır.

Toplumlar, mekansal fenomenlerdir: yeryüzü yüzeyinin belli bölgelerine yerleşirler ve bu bölgelerin içinde veya arasında madde kaynakları hareket ederler. İnsanlar bu hareketle karşı karşıya kalırlar ve bilgi transfer edilir. Toplumlar var olmaları dışında da birçok anlam ifade ederler. Sınırlı bir mekansal yapı oluştururlar. Bu mekansal yapının iki fikri vardır;(1) insanları mekan içinde birbirleri ile olan ilişkileri doğrultusunda düşük veya yüksek derecede ayrıştırarak veya birleştirerek düzenler ve gruplar arasındaki hareketten doğan sıkı veya seyrek dokular ortaya çıkar,(2) yapılar, sınırlar, yollar nirengi noktaları v.s. düzenleyerek mekanın kendisini oluşturur ve toplumun fiziksel çevresi tanımlı bir dokuyu kabul eder. (Hillier ve Hanson,1984).

Toplum ve mekan arasındaki ilişki, sosyal formasyonların gerektirdiği düzenlemelerin bir görünümüdür. Tanımlayıcı bağıntıların açıklayamayacağı kadar çok boyutlu olan bu yapıyı ortaya koyabilmek için analitik çalışmalar yapmak gerekmektedir. Toplumsal yapıyı parçalarına ayırmak yetmeyecektir ve mekanı da parçalarına ayırarak, parçalar arasındaki ilişkileri tanımlamaya çalışmak gerekecektir. Mekanda insanların nasıl organize olduğu, hem de mekanın kendisinin nasıl organize olduğu birlikte çalışılması gereken iki önemli durumdur. Mekansal dizimin amacı, yaşanan mekanların, altında yatan sosyal mantığın (socio-logic) açıkça ifade edilebildiği konfigürasyonları tanımlamak için stratejiler geliştirmektir (Bafna, 2003).

Mekansal dizim üç önermeye dayanmaktadır:

1. İnsanlar mekanları hem bilinçli hem de refleks olarak kullanırlar
2. Mekanların birbirine bağlanma şekli insanların o binaları nasıl kullandığını etkiler
3. Mekanlar arasındaki hareket örüntüleri mekanı kullanan insanların davranışlarını etkiler (Beckwith, 2009).

Basit bir fiziksel formdan daha karmaşık bir sisteme sahip olan mekanın analizini yapabilmek için, parçalarının hem birbirleriyle hem de bütünle kurdukları ilişkileri ortaya koymak gerekmektedir. Mekan dizim analizi, fiziksel mekanın örgütlenmesi ile deneyim ilişkisini irdelemek için uygun bir altlık oluşturur. Bu nedenle, mikro ya da makro ölçeklerde çok sık kullanılan bir yöntem ve teori bütünü haline gelmiştir. Mekan diziminin yöntemi ve teorisinden yola çıkılarak ele alınan çalışmalara örnek olarak çizgi analizleri ve şehir merkezindeki mahallelerin suç ilişkilerini irdeleyen araştırmalardan (Ünlü ve diğ., 2001a), üniversite binalarında sosyal etkileşim

mekanlarının değerlendirilmesine (Ünlü ve diğ., 2001b); hastanelerin mekan dizimi temelli acil durum kaçış modellerinin oluşturulmasından (Ünlü ve diğ., 2005), metro sistemlerinin karşılaştırılmalı tasarım stratejilerinin irdelenmesine (Ünlü ve diğ., 2007); mimarlık okullarının iç ve dış mekanları arasında kalan ara yüzlerinin sentaktik karşılaştırılmasından (Ünlü ve diğ., 2009), farklı coğrafyalardaki ve kültürlerdeki geleneksel alışveriş mekanlarının mekan dizimsel, anlamsal karşılaştırmalarına (Edgü ve diğ., 2012) kadar birçok araştırma gösterilebilir.

Üniversite yapılarında mekan dizim yönteminin kullanıldığı araştırmalar arasında kampus toplumunun çevresindeki toplumla olan ilişkisi üzerine yoğunlaşan araştırmalar (Srouri, 2005; Adhya, 2009), kampus cadde sistemlerinde yönelme problemlerini inceleyen çalışmalar (Trigueiro ve diğ., 2009; Barros ve diğ., 2009) ve kullanıcıların dağılımı ve alan kullanımına odaklanan araştırmalar (Greene ve Penn, 1997, Nunes, 2007; Kim, 2009; Schwander ve diğ., 2012, Yıldız ve diğ., 2013) bulunmaktadır.

Araştırma konusu ile ilgili olarak kullanıcıların sosyal etkileşim potansiyellerini ve alan kullanımlarını ele alan çalışmalara detaylı bakacak olursak; Greene ve Penn (1997) üniversite kampüslerinde mekansal yapının teknolojinin akışı üzerindeki etkisini göstermişlerdir. Daha entegre olan akademik birimlerde daha çok akademisyen ve öğrencinin birbirlerini tanıdıklarını ve daha yüksek frekansta etkileşimde bulunduklarını ortaya koymuşlardır. Nunes (2007), kampüsün mekansal analizinin sonuçları ile öğrencilerle yapılan görüşmelerin sonuçlarını karşılaştırarak mekansal konfigürasyonun ayrım üzerindeki etkisini incelemiştir. Nunes'in bulguları göstermiştir ki; birçok aktivitenin gerçekleştiği mekanlar arasındaki uzun mesafeler, binalar arasındaki geniş boş alanlar sadece yeşil alanların değil kamusal aktiviteler için tasarlanan açık alanların kullanımını da zorlaştırmaktadır. Kim (2007), iki kampüsteki merkez plazaları karşılaştırdığı çalışmasında, plazaların farklı mekansal konfigürasyonlarını ve öğrencilerin hareket örüntülerini ele alarak farklı mekansal düzenlemelerin farklı şekillerde etkileşim yarattıklarını belirtmiştir. Schwander ve diğ., (2012) iki farklı üniversite kampüsünün mekansal konfigürasyonunu ele alarak, açık alanlarda yaptığı mikro analiz çalışmasında tesadüfi karşılaşmalar ile disiplinler arası iletişim potansiyelini ortaya koymuştur. Yıldız ve diğ.(2013) ise üniversite kampüsünde sosyo-mekansal yapıyı örnek bir kampüs üzerinde analiz etmiştir. Bu çalışma kampüslerin öğrencilerin ders dışı aktiviteleri için bir kamusal alan görevi görüp göremeyeceğini sorgulamıştır.

Fakülte binalarını mekan dizim yöntemi ile inceleyen çalışmalarda ise; Ünlü ve diğ. (2001) bir fakülte binasındaki sosyal etkileşim mekanları ile bu mekanların görsel "e-partition" çizgileri ile ilişkilendirilebileceğini irdelemiştir. İki fakülte binasının iç ve dış mekanları arasındaki arayüz mekanlarının karşılaştırıldığı bir başka araştırmada Ünlü ve diğ. (2009) mekanların kullanım sıklıklarını iklimsel şartlar da göz önünde bulundurularak sentaktik değerlerle karşılaştırmıştır.

2.4.1. Mekan konfigürasyonunda sosyal etkileşimi etkileyen mekan dizim parametreleri

Binalarda mekanları düzenlemenin aslında insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemeyle alakalı olduğunu ifade eden mekan dizim kuramı, mekanların sosyal anlamlarının, en iyi mekansal yapılanıştaki ilişkilerle ifade edilebileceğini öne sürmektedir. Yöntem insan davranışı ile mekan tasarımı arasındaki ilişkiyi saptamaktadır. Mekansal dizim yönteminde belirleyici unsur "hareket" faktörüdür. Analizin öncelikli hedefi, harekete bağlı olarak fiziksel mekanın insanları bir araya getirme potansiyelini anlamaktır (Çil, 2006). Mekan içinde gerçekleşen eylem örüntülerinin mekansal kurguya bağlı olarak değişimleri mekansal dizim yöntemiyle araştırılır (Çam, 2012). Mekan dizimi yönteminin parametreleri bütünleşme değeri (integration), derinlik (mean depth), eşgörüş alanı (isovist area), eşgörüş çevresi (isovist perimeter), merkezilik (circularity), bağlantısallık (connectivity) olarak sıralanabilmektedir. Her bir parametre mekanın farklı özelliklerini yorumlayabilmek için önem taşımaktadır. Literatürde mekanın sosyal etkileşime olanak sağlayan özelliklerini tartışan mekan dizim parametreleri detaylı olarak tanımlanacak ve sosyal etkileşimle olan ilişkileri açıklanacaktır

Sistemin içindeki bir mekana sistemdeki diğer mekanlardan ulaşım uzaklığını gösteren *bütünleşme değeri*nin yüksek olması, o mekana kolay ve dolaysız erişimin sağlandığını ifade eder. Bu değer mekandaki hareketliliği belirleyen en önemli parametredir. Mekanın kullanım yoğunluğunu sayısal olarak ifade eden bütünleşme değeri mekan içindeki hareketi ve bireylerin karşılaşma düzeylerini etkilediği için sosyal etkileşimin tespit edilmesinde önem taşımaktadır. Bütünleşme değerinin yüksek olmasının, mekânda sosyal etkileşimin oluşmasını destekleyici yönde etkileyeceği öngörülebilir.

Sosyal etkileşim için ele alınan bir başka parametre *derinlik değeri*dir. Sistem içindeki bir mekanın diğer bütün mekanlara olan ortalama derinliğini ifade eden *derinlik*

*değeri*nin yüksek olması o mekana erişimin zor olduğunun bir ifadesidir. Yüksek derinlik değerine sahip mekanlarda hareketin azalması, bu mekanlarda algı düzeyini ve sosyal etkileşimi olumsuz yönde etkileyecektir.

Bağlantısallık (connectivity) sistemin içindeki bir elemana, doğrudan bağlantı noktaları sayısıdır. Her doğrudan bir adım uzaklıktaki doğru sayısını ölçen lokal bir uzaklıktır (Hillier ve Hanson, 1984). Bu yerel ölçüt, mekanın kavranması ile ilgili en temel bilgidir. Mekanın okunabilirliği ve bağlantısallığı sadece işlevsel yapıyı oluşturan düğüm ve kenar noktalarının ilişkisi ile ilgili değildir. Düğümü oluşturan mekanın niteliği, bulunduğu yer ve kullanımı ile ilgilidir. Bağlantısallık kavramının en önemli noktası, mekan biçiminin, mekanı kullanan kişinin zihninde oluşturduğu görsel algıya dayalı yansımasıdır (Ünlü ve Edgü, 2007).

Bağlantısallık değeri bir başka deyişle mekanla direk bağlantılı komşu mekan sayısının ölçümüdür. Bir mekan, sistemin merkezi bölgelerinde konumlanmışsa etrafındaki bölüm sayısı yüksektir; bu durum yüksek bağlantısallık değerini ifade eder aynı zamanda sistem içinde bütünleşik olduğunun göstergesidir. Diğer yandan bir mekan sistemin dışına kaydıkça bağlantılı olduğu mekan sayısı azalır, bağlantısallık değeri düşer, bütünleşme azalır, derinlik artar. Bu anlamda yüksek bağlantısallık değerinin sosyal etkileşimi olumlu yönde etkilemesi öngörülür.

Mekansal dizim analizlerinde karşımıza çıkan önemli parametrelerden biri de eşgörüş alanıdır. *Eşgörüş alanı* (isovist area); bir mekansal kurgu içindeki belirli bir noktadan görülen çevre ile ilgili tüm noktalar kümesi olarak tanımlanabilir. *Eşgörüş çevresi* ise (isovist perimeter); eşgörüş alanının sınırlarını oluşturan noktalardan meydana gelen kapalı eğrinin uzunluğu olarak tanımlanabilir. Bir mekansal kurguda eşgörüş çevresinin yüksek olması fiziksel yapısından kaynaklanan görülebilirlik oranıyla ilişkilendirilebilir. Görülebilirlik artarsa o mekanla bireyler arası etkileşimin de artması beklenir. Bu nedenle yoğun olarak kullanılan, çevreyle ve diğer bireylerle yoğun iletişime olanak veren sosyal etkileşim alanları ile eşgörüş çevresi (isovist perimeter) değerinin birbiri ile olan ilişkisinin sorgulanması önem taşımaktadır.

Mekansal dizim analizi, mekandaki görülebilirlik ve hareket alanının tanımıyla ilişkilidir. Mekansal dizim bireyler bir mekanda kişisel tercihlerinden çok mekanın fiziksel yapısından kaynaklanan görülebilirlik oranıyla oluşan hareketini betimler. Görüş alanının hareketle ilişkisi ise, fiziksel mekan bilgilerinin insanın davranış biçimini etkilediği düşüncesidir. Uzun süre kalınacak yerlerde, mekanla ve mekan

içindekilerle görüş açıklığı olması istenir. Bu nedenle eşgörüş alanı ve eşgörüş çevresi değerleri sosyal etkileşimin irdelenmesinde önemli değerlerdir.

Merkezilik (circularity); bir mekansal kurgunun daireselliğe yakın olma, merkezi olma durumu ile ilişkilidir. Merkezilik özelliği barındıran, daireselliğe yakın kurguların bireylerin bulundukları çevreyle ve birbirleriyle sürekli iletişim halinde bulunmasına olanak veren sosyal etkileşim alanlarını arttırmasını beklemek mümkündür.

2.5. Bölüm Değerlendirmesi

Çeşitli etkinliklere, eylemlere hizmet etmek üzere, eylemlerin gerektirdiklerine uygun olarak planlanmış, çeşitli elemanların farklı şekillerde bir araya gelmesiyle oluşmuş boşluklar düzeni olarak tanımlanabilen mekan ile insan arasında iki yönlü bir etkileşim bulunmaktadır. İçinde bulunulan mekan, insanı ve davranışlarını çok yönlü bir şekilde etkilerken; insan da içinde bulunduğu mekanı etkiler ve değiştirir. Bu anlamda mekanın, insanı biçimlendiren ve onun tarafından biçimlendirilen toplumsal bir boyut olduğunu söylemek mümkündür.

İnsanlar tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar çeşitli biçimlerde mekanları kullanmışlardır. İnsanlar, bu mekanlar içinde öncelikle barınmaya, daha sonra ise sosyal eylemlere yer vermişlerdir. Bu sebeple mekan, psikolojik ve sosyolojik açılardan da değerlendirilen bir olgudur. İnsan boyutunun var olmasıyla anlam kazanan mekan, içinde yaşayan kullanıcıların fizyolojik, psikolojik ve toplumsal gereksinimlerini de karşılamak durumundadır.

Bu anlamda mekanlar sadece fiziksel örgü değil, insanın bütün fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını bireysel ve sosyal düzeyde karşılayacak, gerekli etkinlikleri gerçekleştirmesine olanak sağlayacak fiziksel ortamlar olarak tasarlanmalıdır. Bu anlamda mekansal biçimlenme, mekansal gerekliliklerin bir sonucudur. İnsanın biçimlenmiş bu mekanı algılama süreci, çevreden gelen uyarıların duyu organları ile algılanmasıyla başlar. Doğal olarak bu süreç her birey için farklıdır, bu da mekanın algısında farklılığa yol açar.

Mekansal davranış insan, çevre ve insan-çevre etkileşiminin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekansal davranışı etkileyen kavramlar arasında, bu çalışmada bakış açısı oluşturması açısından psiko-sosyal alan, kişisel mekan ve davranış kalıbı teorileri ele alınmıştır. *Psiko-sosyal alan* savunulan sınırların çizildiği bir mekandır. Literatürde 3 adet psiko-sosyal alandan bahsedilmektedir. Bu alanların boyutu özelden kamusala doğru genişlemektedir. Bu üç psiko-sosyal alan şekli bir çeşit psikolojik sınır

dizisidir ve kişiden kişiye farklılık gösterir. Sosyal etkileşimi yönetmek, diğerleriyle etkileşim için plan (strateji) kurmak, kendi kimliğini geliştirme ve devam ettirmek olarak tanımlanan üç temel fonksiyonu yerine getiren *psiko-sosyal davranış* ise**,** bir yerin veya nesnenin, bir kişiye veya gruba ait olduğunu diğerlerine iletmeyi ve göstermeyi amaçlayan bir kişiselleştirme içeren sınır düzenleyici bir mekanizma olarak tanımlanmaktadır.

Kişisel mekan kavramı her bireyin etrafında bulunan ve bireyin fiziksel ve bilişsel olarak hakim olduğu kişisel alanı ifade eder ve mekanın çeşitlenmesinde, esneklikte ve kişiselleşmede, çok önemli bir rol oynarken yasayan mekanların tasarlanmasını, mimari kalıplardaki sosyal etkileşimin canlanmasını sağlar. Kişiselleşmenin içsel ve/veya dışsal açıdan zayıflaması, mekanların kullanım açısından monoton, boş ve sıkıcı hale gelmesine neden olarak sosyal etkileşimi olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Sosyal etkileşimi konu alan araştırmaların ortak noktalarından birisi "yakınlaşma kuramı" ndan (proxemics) yararlanmış olmalarıdır. İnsanlar arasındaki sosyal etkileşimi doğrudan etkileyen kişiler arası mesafe 4 kademede özelden kamusala doğru belirlenmiştir. Bu kuram insanların mekanı ve fiziksel çevreyi nasıl kullandıklarını ve istenilen ölçüde yakınlık ve etkileşim elde etmek için nasıl değiştirdiklerini vurgulamaktadır. Belirlenen 4 mesafe bölgesi, ilişkilerin temel 4 kategorisini (samimi, kişisel, sosyal, kamusal) yansıtmaktadır.

Davranış kalıbı ise fiziksel çevre ile daimi eylem örüntüleri arasındaki etkileşimi ifade eder. Kısaca davranış kalıbı, belirli bir zaman aralığında belirli aktivite ve mekanların sabit kombinasyonlarıdır ve sabit davranış örüntüsü, ortam (milieu), bu ikisi arasındaki eşgüdümsel uyum (synomorphy) ve belirli bir zaman aralığı ile karakterize edilebilmektedir.

Mekanların birbirleri ile olan ilişkisinin düzenlenmesinde var olan mekan konfigürasyonu aslında bir organizasyon eylemidir. Belirli tasarım problemlerinin çözümünü gerektiren mekan konfigürasyonu, mekanın kullanımını, kullanıcı davranışlarını ve ilişkileri belirlemektedir. Mekanların birbirleri ile ilişki kurarak, istikrarlı biçim ve mekan örüntüleri şeklinde düzenlendiği temel konfigürasyonlar bulunmaktadır. Merkezi, çizgisel, ışınsal, kümeli ve gridal olmak üzere 5 başlıkta sınıflandırılabilen bu konfigürasyon modelleri, tasarım problemindeki işlevsel yakınlık, boyutsal gereksinimler, ulaşım, ışık ya da manzara gereksinimi ve arazi koşulları gibi faktörlere dayalı olarak seçilebilmektedir.

Bu noktaya kadar ele alınan mekan, mekansal davranış teorileri ve mekan konfigürasyonu kavramı mekan içinde gerçekleşen sosyal etkileşimi tespit etmek ve değerlendirmek anlamında altyapı oluşturulmasını sağlamıştır. Kimi zaman sosyal kapsama ve sosyal beraberlik olarak da adlandırılan *sosyal etkileşim,* farklı fiziksel ve zihinsel yeteneklere sahip insanların etkileşim için eşit fırsatlar buldukları serbest birliktelik durumu ya da derecesi olarak tanımlanmaktadır. Sosyal etkileşim bireyin toplumdaki insan ilişkileri örüntüsüne katılımı olarak da adlandırılabilir. İnsanlar yaşamlarının her döneminde diğer insanlarla bir arada yaşamak isterler ve çevreleri ile uyum içinde olma ihtiyacındadırlar.

Sosyal etkileşim, insanın temel ihtiyaçlarından birisi olarak ele alındığında, mekanların sosyal etkileşim olanaklı olarak planlanması da bir tasarım problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların mekanlarda doğrusal olarak hareket etmeleri ve bu hareket örüntüleri üzerinde sosyal etkileşimde bulunmaları, bu etkileşimi mekan dizim yöntemi ile tespit edilebilir hale getirmektedir çünkü mekan dizim yönteminin birincil verisi hareket örüntüleridir. Bu yöntem insan davranışı ile mekan tasarımı arasındaki ilişkiyi saptamaktadır. Bu sebeple mekan konfigürasyonunun sosyal etkileşim üzerindeki etkisinin araştırılacağı bu çalışmada mekan dizim yöntemi kullanılmıştır.

3. ÜNİVERSİTE YERLEŞKELERİNDE VE FAKÜLTE BİNALARINDA MEKAN KONFİGÜRASYONU VE SOSYAL ETKİLEŞİM

Toplumların gelişmesinde önemli bir yeri olan üniversitelerin mekansal anlamda geçmişten bugüne yaşadığı değişimleri, mimarlık alanının araştırdığı konular arasında yer almaktadır. İlk örneklerini 12. yüzyılda gördüğümüz üniversite yapıları zaman içinde sosyal, ekonomik, siyasi, dini birçok nedene bağlı olarak, içe kapalı bir hayattan kentin içinde var olan dışa açık yapılaşmalara dönüşmüşlerdir. 18. yüzyıldan sonra ise bilim dünyasında yaşanan gelişmelere bağlı olarak, büyüyen gelişen kendi içinde adeta bir kenti barındıran üniversite yerleşkeleri tüm dünyada yerini almıştır. Üniversite yerleşkelerinin ve bu yerleşkelerin önemli bileşenlerinden olan fakülte binalarının biçimlenmesinde belirli planlama prensipleri belirleyici olmuştur. Gençlerin gelişiminde, meslek edinmesinde ve hayata atılmasında önemli bir role sahip olan üniversite mekanlarında sosyal etkileşim, gençlerin psiko-sosyal gereksinimlerinin karşılanmasında, kişiliklerinin gelişmesinde ve akademik hayatlarındaki başarıları üzerinde etkilidir. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde, mekan konfigürasyonu üniversiteler özelinde ele alınacak ve üniversitelerde sosyal etkileşim kavramına yer verilecektir.

3.1. Üniversite Yerleşkeleri, Fakülte Binaları ve Mekan Konfigürasyonu

Eğitim, bireylerin gelişiminde ve toplumun geleceğinin şekillendirilmesinde rol oynayan en önemli faktörlerden biridir. Eğitim, çevresi ile yakın iletişimde olan açık ve dinamik bir sistemdir. Değişebilen, gelişebilen, yeni durumlara ayak uydurabilen bir eğitim sistemi, ancak buna uygun şekilde tasarlanmış bir mekansal kurguya sahipse başarılı olabilir. Tez çalışmasının örneklem alanını oluşturan fakülte binalarının mekansal konfigürasyonunun incelenmesinden önce, fakülte binalarının ait olduğu bağlam olarak üniversite yerleşkelerini ele alarak sosyal etkileşimle olan ilişkisini daha makro ölçekte tanımlamak çalışmanın kapsamı açısından gerekli görülmüştür.

3.1.1. Üniversite yapılarının tarihsel süreçte gelişimi

Üniversite sözcüğü, Latince universitas'tan (bütün, hep, hepsi) batı dillerine, Fransızca université'den (toplum bütününe açık, bütün bilgilerin öğretildiği kurum) dilimize geçmiştir. Osmanlıca külliye (küll/bütün, genel'den), Arapça cami (toplayan, içeren) ile anlam benzerliği içerir. Latince universium (evren, bütün), universal (genel),

universas (topluca) kelimelerinin türevi olan universitas sözcüğü, bağımsız tüzel kişiliğe sahip ve ortak çıkarları olan kişiler topluluğu (lonca) anlamına gelmektedir (Sönmezler, 1995).

Türk Dil Kurumu'nda üniversiteler, bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul vb. kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu olarak tanımlanmıştır. Diğer bir kaynakta, genel anlamda ortaöğretim düzeyinden sonra, kültürün yenilenmesi, kuşaktan kuşağa aktarılması ve gençlerin bazı mesleklere hazırlanması gibi görevleri üstlenen yükseköğretim kurumları olarak tanımlanmaktadır (Türeyen, 2002).

Üniversiteler, 12. yüzyılda ortaya çıkan, sürekli gelişen ve toplumdaki önemi her geçen gün daha da artan bir bilim kurumu olarak yaşamını sürdürmektedir. Başlangıçta "öğretmenler" ile "öğrencilerin" birliğini ifade eden, "Universitas magistorum et scholarium" olarak adlandırılan ve uğraşıları bilim alanlarını kapsayan grubun yaşadığı bir yer olan üniversiteler, günümüzde "bilimler birliği" (universitas literarum) (Kortan, 1981); bünyesinde değişik konularda en yüksek araştırma ve öğretimin yapıldığı fakülte, yüksekokul ve enstitüleri barındıran, araştırmacıları ödüllendirme ve derecelendirme yetkisine sahip yükseköğretim kurumu anlamındadır (Sönmezler, 1995).

Batı ülkelerinde ilk kurulan üniversiteler başlangıçta kiliseye bağlı, daha çok öğrenme ve bilme esasına dayalı, içe kapalı bir hayat ve eğitim anlayışına sahip eğitim kurumlarıdır. Bu anlayış plan şemalarına da yansımış, binalar iç avlulu kapalı mekânlar olarak tasarlanmışlardır. Eğitimin süregeldiği fiziksel mekân, kiliselerin bünyesinden çıkınca kentlerin içinde kurulan, hatta kendilerinin var oluşuyla kent meydana getiren üniversiteler şeklinde kurulmuşlardır (Kortan, 1981).

İslam medeniyetlerine bakıldığında ise, yüksek öğretim kurumlarının temelinin Selçuklular döneminin medreselerine kadar dayandığı görülmektedir. Selçukluların 1040 yılında bir dizi medrese kurmaları, İslam dünyasında bir reform oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile Türk Medreseleri Osmanlı yönetimi içinde yükselmeye başlamıştır. Edirne'de 1400'lerde kurulmuş olan Beyazıt II. Külliyesi kendi içinde yeterli bir kompleks oluşturmuştur. Başlıca öğeleri; cami, hastane, tıp okulu, yemekhane, mutfak vb. olan söz konusu kompleks çağdaş bir üniversite kampüsünün başlangıç şeması olarak görülmektedir (Kortan, 1981).

Üniversitelerde görülen en önemli gelişme, 18. yüzyılda bilimlerin gelişmesi, ayrı kollara bölünmesi ve her birinin kendine yeterli hale gelmesiyle birlikte yeni

fakültelerin kurulması, çeşitli bölümlerin fakülteler içinden ayrılarak bağımsızlaşmasıdır. Bütün bu gelişmelerin sonucu üniversiteler çeşitli bilim dallarında kavramsal ve uygulamalı eğitim yapan kurumlar haline gelmişlerdir (Şuben, 1980). Bunun doğal sonucu ise, üniversitelerin fiziksel yönden büyümeleri ve genişlemeleri şeklinde ortaya çıkmıştır.

Gerek ülkemizde medrese, gerekse Avrupa'da kilise temelleri üzerine oturtulmuş olan ve 18. yüzyıldan sonra genişleyen üniversiteler, 20. yüzyıla girerken hızla artan kent nüfusu ve kentleşme sonucunda kent içinde adeta sıkışıp kalmışlar, Avrupa ve Türkiye'de değişik nedenlere dayanarak farklı fiziksel oluşumlar aramışlardır. Toplumun değişen ve gelişen ekonomik, sosyal, kültürel ve rekreasyonel gereksinimleri üniversitelerin kentlerin dışında, geniş alanlar üzerinde küçük bir kent modelinde planlanmalarını zorunlu kılmıştır (Önder ve Kara, 1998). Böylece günümüzün *kampüs* kavramı doğmuş ve üniversiteler kentin dışında, geniş alanlarda, belirli sistemlere dayalı olarak kurulmaya başlanmıştır.

Latince "açık alan, düzlük" anlamındaki kampüs sözcüğü, Fransızca "campus"ten dilimize geçmiştir ve bir üniversiteyi oluşturan binaların içinde bulunduğu arazi (alanı ve bütün yapıları), şehir içinde veya dışında yeşil alan içerisinde kurulmuş akademik köy veya akademik ideallerin fiziksel planlamaya yansıması olarak tanımlanmaktadır (Sönmezler, 1995). Türeyen (2002) kampüsleri, eğitim - öğretim, araştırma, uygulama ve kullanıcıları için gerekli yaşam koşullarını (barınma, eğlence, alışveriş, spor, sağlık ve rekreasyon) sağlayan ve kendi kendine yetebilen kentler olarak ifade etmiştir.

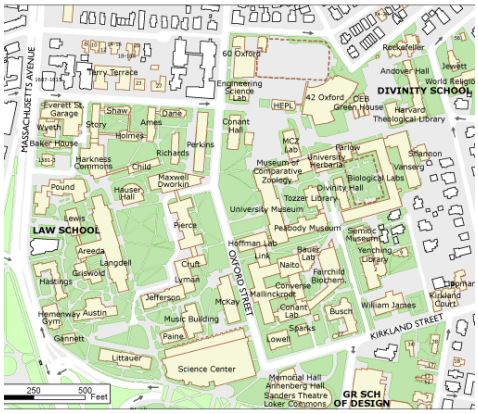
Tarihsel süreç içerisinde kampüs planlaması ele alındığında, Roma Çağı'nın Castrum kamplarından esinlendiği söylenen kampüs fikrinin "bir ortak düzen üzerinde tekrarlanan üniteler ve bunların gelişmesi düşünülerek, temel fikrin bozulmayacağı bir bütün teşkili" amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıktığı görülmektedir (Şen, 1987).

Avrupa'daki değişimlerden etkilenerek gelişim gösteren ve kendine bir sistem kuran Amerikan üniversitelerinin yerleşim biçimi evreleri incelendiğinde, Koloni döneminde Amerikan yükseköğretim sisteminin temelini, öğrenci ve öğretim üyelerinin beraber yaşadığı, çalıştığı düzenli ve disiplinli sisteme sahip olan İngiliz üniversitelerinin oluşturduğu görülmektedir. Koloni dönemi başında İngiliz modelinden sapma yapılmamış, fakat bu sistem baz alınırken Amerikan yükseköğretimi kendisine bir biçim geliştirmiştir. İngiltere'deki gibi sadece eğitim amaçlı akademik mekanlar

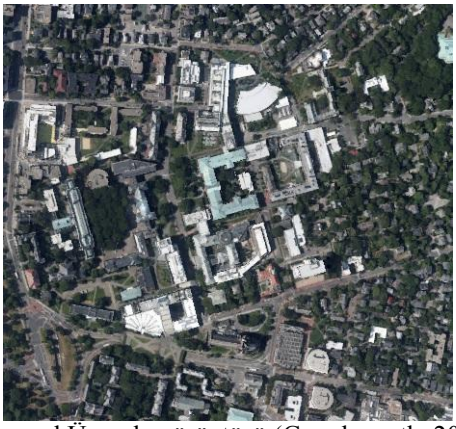
değil yurt, yemekhane, rekreasyonel hizmetlerin yanı sıra tek bir yapı yerine yapılar topluluğu tasarımına ağırlık verilmiştir (Turner, 1984).

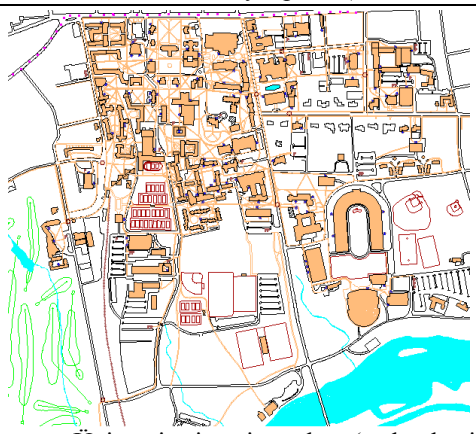
Koloni devrinden sonra planlama anlayışına farklı bir biçimde yaklaşılmış ve kent dışında kırsal bölgelere üniversiteler kurulmuştur. Bundan sonraki dönemde üniversitelerin mimarisinde klasik Yunan ve Gotik mimari akımlarının etkisi görülmüştür. İç savaşa kadar süren bu dönemde ve iç savaş öncesinde ekonomik problemler nedeniyle peyzaj düzenlemeleri lüks sayılmış ve bu sorun kırsal alanın getirdiği görsel zenginliğin avantajıyla çözülmeye çalışılmıştır (Dober, 1963).

Kuzey Amerika'nın en eski yüksek öğretim kurumu olan Harvard Üniversitesi Şekil 3.1'de de görüldüğü gibi kamuya açık parklarda doğayla iç içe, bir arada planlanmıştır. Amerika'da Harvard'dan sonra kurulan üniversiteler de üç kenarlı dikdörtgen şemayı uygulamış, binaların etrafında geniş yeşil alanlar bırakma eğilimi artmıştır. Kampüs kavramının ilk olarak kullanıldığı Princeton Üniversitesi de 1746 yılında şehir dışında geniş bir park içinde kurulmuştur (Karakaş, 1999) (Şekil 3.1).

Harward Üniversitesi vaziyet planı (web adresi 1)

Harward Ü. uydu görüntüsü (Goggle earth, 2015)

Princeton Üniversitesi vaziyet planı (web adresi 2)

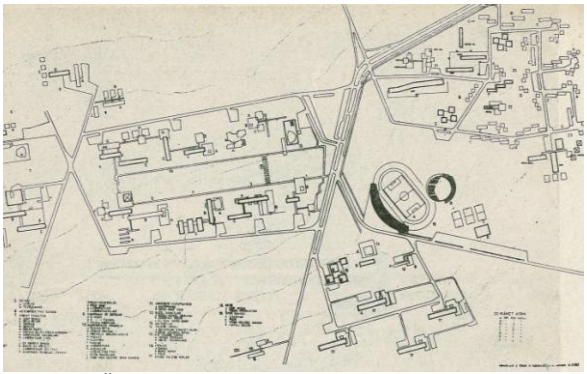

Princeton Ü. uydu görüntüsü (Google earth, 2015)

Şekil 3.1. Harward Üniversitesi ve Princeton Üniversitesi

Avrupalı benzerlerinden farklı bir gelişme gösteren Amerikan kampüs yerleşkeleri, İngiliz modellerin etkisinden bağımsız olarak harekete geçmişlerdir. Binalar kompozisyonel bir düzen içinde yan yana tasarlanmışlardır. Dikdörtgensel araziler temel plan tipolojisi olarak görülmüş ve kampüslerin en önemli kullanım alanları dikdörtgen arazilerin kısa kenarları üzerinde tasarlanmıştır (Zengel, 1998). Üniversite kenti olarak şehrin dışında tasarlanan Amerikan kampüslerinde ana fikir; merkezi bir meydan, bu meydanın etrafında konumlanan kütüphane, oditoryum, kafeterya, öğrenci birliği ile bu merkezin dışında yer alan eğitim fonksiyonlarının tasarlanmasıdır (Turner, 1984).

Üniversite kampüs planlaması Türkiye'de 1950 yılının ikinci yarısında başlamış ve birçok kampüs küçük bir kent olarak tasarlanmıştır. Türkiye'de ilk üniversite kampüs planlaması 1956'daki bir yarışma sonucu inşa edilen Erzurum Atatürk Üniversitesi'dir. Bu kampüs çok geniş alan kaplayan vaziyet planı ve iklimle uyumsuzluğu açısından eleştirilmiştir. Üniversite kampüs planlamalarında ikinci örnek ODTÜ, üçüncü örnek ise KTÜ olmuştur (Benli, 1998) (Şekil 3.2).

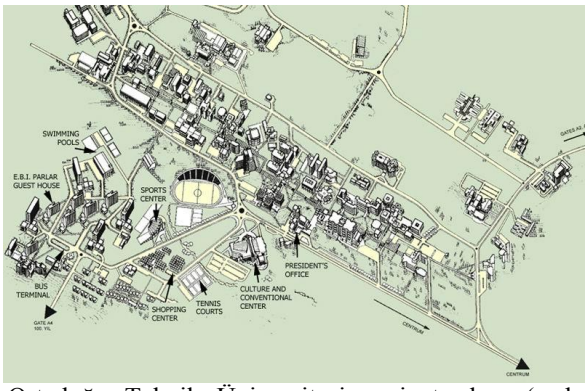
Üniversite kampüsleri bir toplumun geleceğinin hazırlandığı karşılıklı bilgi alışverişi ve çeşitli sosyal aktivitelerin yapıldığı mekânlardır. Bu anlamda bir üniversite planlaması, ülke düzeyinde çok önemli sosyo-kültürel, ekonomik ve politik bir olaydır. Ülkenin kalkınmasında ve geleceğindeki rolleri giderek artmaktadır. Bu anlamda belirli planlama kriterlerine göre tasarlanan kampüslerin mekansal konfigürasyonlarının da irdelenmesi, olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin verilerin elde edilmesi gerekmektedir.

Atatürk Üniversitesi vaziyet planı (Benli, 1998)

Atatürk Üniversitesi uydu görüntüsü (Google earth, 2015)

Ortadoğu Teknik Üniversitesi vaziyet planı (web adresi 3)

Ortadoğu Teknik Üniversitesi uydu görüntüsü (Google earth, 2015)

Karadeniz Teknik Üni. vaziyet planı (web adresi 4)

Karadeniz Teknik Üni. uydu görüntüsü (Google earth, 2015)

Şekil 3.2. Türkiye'de kampüs olarak planlanan ilk üç üniversite

3.1.2. Üniversite yerleşkelerinde mekan konfigürasyonu

Yüksek öğretimde, öğrencinin iki temel etkinliği bulunmaktadır. Hayati etkinlikler yani yeme, uyuma, kültürel ihtiyaçlar bir grubu, öğrenme, etüd etme (araştırma), sosyalleşme ve uygulama diğer grubu oluşturur. Bu farklı ihtiyaçlar birbirinden farklı mekan konfigürasyonları gerektirmektedir. Birinci etkinlik grubuna ait olarak düşünülebilecek yemekhane, kafeterya, yurtlar, alışveriş merkezleri, kültür merkezleri ile ikinci grup için tasarlanabilecek fakülte, kütüphane, atölye gibi mekanlar bu konfigürasyon bileşenlerine örnek olarak gösterilebilir.

Üniversiteler, bir toplumun geleceğini şekillendirecek nitelikli insan gücünün yetiştirildiği eğitim kurumları olarak bünyelerinde eğitim ve araştırma eylemlerinin yer aldığı fiziksel bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte günümüz çağdaş yüksek öğretim sisteminin gerektirdiği farklı işlevlere (beslenme, alışveriş, eğlence, spor, barınma, rekreasyon, sağlık, vb…) cevap verebilecek fiziki düzenlemeleri

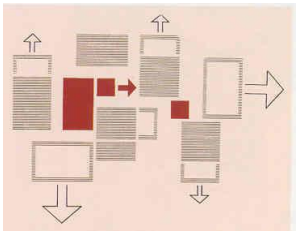
bünyelerinde bulundurmaları (Aydın, 2003), mekansal anlamda bir düzen içinde kurgulanmaları gerekliliğini de beraberinde getirmiştir.

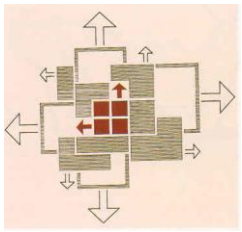
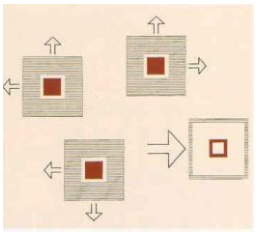
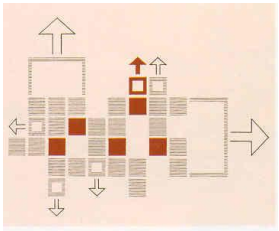
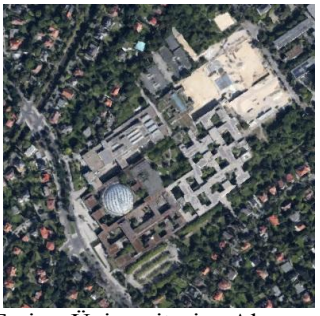
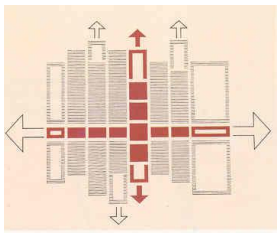
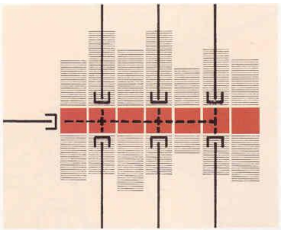
Kampüslerin, değişik işlevleri barındıran karmaşık yapılar olması ve bu işlevler arası ilişkilerin aksamadan yürütülebilmesi ihtiyacı, kampüs yerleşkelerinin sistematik bir düzen içinde ele alınmasını gerektirmektedir (Erkman, 1990). Kampüslerde yer alan ve ilişkisel anlamda kentsel özellik taşıyan bu işlev grupları:

- Eğitim ve öğretim işlevleri (fakülte binaları, derslikler, laboratuarlar, …)
- Araştırma işlevleri (araştırma laboratuarları, kütüphaneler, …)
- İdari işlevler (rektörlük, dekanlıklar, …)
- Barınma işlevi (öğrenci yurtları, lojmanlar, …)
- Sosyal – kültürel işlevler (kongre merkezleri, kafeterya, yemekhane, alışveriş ve eğlence merkezleri, spor merkezleri, açık / kapalı oyun alanları ve rekreasyon alanları, …)
- Sağlığa yönelik işlevler (sağlık birimleri)
- Yardımcı işlevler (teknik servisler, ısıtma, vs.) olarak sıralanabilmektedir (Aydın, 2003). Bu işlev gruplarının mekan konfigürasyonu açısından sistematik bir düzende ele alınması gerekliliği, kampüs yerleşim sistemleri adı altında sınıflamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kampüs planlamasında bugüne kadar uygulanan örnekler incelendiğinde, yukarıda sözü edilen kampüs içi işlevlerin organizasyonunu düzenleyecek, kampüsün büyüme biçimini ve yönlerini belirleyecek başlıca altı sistem geliştirildiği görülmektedir (Tablo 3.1). Bu sistemler; yaygın tip yerleşme sistemi, merkezi tip yerleşme sistemi, moleküler tip yerleşme sistemi, şebeke yerleşme sistemi, haç tipi yerleşme sistemi, lineer tip yerleşme sistemi, olarak adlandırılmışlardır (Linde, 1971).

Tablo 3.1. Kampüs yerleşme sistemleri

Yaygın tip yerleşme sistemi	 yaygın tip yerleşim şeması (Begeç, 2002)	Bu modelde bina grupları arazi üzerinde rastlantısal bir dağılım gösterirler. Yerleşim yaygın olduğundan yoğunluk düşük kampüs alanı büyüktür. Fiziksel büyüme ve gelişme için binalar arası boşluklar uygundur (Erkman, 1990).	 Twente üniversitesi, Hollanda (Google earth, 2015)

Merkezi tip yerleşme sistemi	 merkezi tip yerleşim şeması (Begeç, 2002)	Akademik bölgeyi oluşturan birimler ve ortak kullanımlar bölgesinin çevresinde eğitim alanlarının radyal yerleşim gösterdikleri modeldir. Yüksek yoğunluk ve radyal yerleşim büyümeyi zorlaştırmaktadır (Yekrek, 1999).	 Johannesburg Üniversitesi, Güney Afrika (Google earth, 2015)
Moleküler tip yerleşme sistemi	 moleküler tip yerleşim şeması (Begeç, 2002)	Farklı organizasyonel çekirdeklerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Her çekirdeğin kendine ait ortak kullanımlar bölgesi bulunmaktadır ve yoğunluk yüksektir. Çekirdekler arası güçlü bir ulaşım sistemi sağlanmalıdır (Erkman, 1990).	 Koç Üniversitesi, İstanbul (Google earth, 2015)
Şebeke yerleşme sistemi	 şebeke yerleşim şeması (Begeç, 2002)	Tüm aktiviteler, bir ızgara sistemi içinde kesişirler. Sistemin birbirine bağlı avlular sistemi etrafındaki binalardan oluşması, arazinin mümkün olduğunca engebesiz olmasını gerektirir. Büyüme ızgara sistemin etrafında gerçekleşebilir (Yekrek, 1999).	 Freie Üniversitesi, Almanya (Google earth, 2015)
Haç tipi yerleşme sistemi	 haç tipi yerleşim şeması (Begeç, 2002)	Akademik bölge ile, ortak kullanım birimleri birbirlerini dik açı ile kesen iki ayrı bant oluşturur. Merkezdeki ortak kullanım mekânları, mekânsal kurgudan dolayı büyümeye imkân tanımayabileceğinden sistem uzun vadeli planlama yaklaşımıyla ele alınmalıdır (Aydın, 2003).	 Ruhr üniversitesi, Almanya (Google earth, 2015)
Lineer tip yerleşme sistemi	 lineer tip yerleşim şeması (Begeç, 2002)	Lineer plan şemasının en önemli özelliği omurga olarak da adlandırılabilecek doğrusal bir ulaşım hattına sahip olmasıdır. Lineer aks kampüs iç ulaşım şemasının da temelini oluşturur (Yekrek, 1999).	 Bath Üniversitesi, İngiltere (Google earth, 2015)

Üniversitenin büyüklüğü, topografyanın niteliği, arazinin biçimlenmesi ve diğer çevresel faktörler yerleşim şemalarının belirlenmesinde etkendir. Düzenli ve sistematik bir yerleşim, kampüs bütününün algılanmasında, okunabilir olmasında önemlidir.

3.1.3. Fakülte binalarında mekan konfigürasyonu

Üniversite çevrelerinin ana işlevi olan eğitim – öğretim ve araştırma ortamları fakülte binalarıdır. Günümüzde eğitimde meydana gelen gelişmeler ışığında, fakülte binalarının eğitimin formel yapısı dışında kullanıcılarının psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarına da cevap veren mekan konfigürasyonları dahilinde planlanmaları gerekliliği karşımıza çıkmaktadır.

Bu anlamda çağdaş eğitim yapıları:

- İçinde ve dışında sürekli öğrenim ve gelişimin sürdürüldüğü,
- Öğrencilerin, yalnızca bilişsel değil, duyuşsal eğitimi ve gelişimine de değer verilen,
- Gerçek yaşam modelinin uygulanmasıyla kişilik, kimlik ve geleceğin yaşayarak kurgulandığı,
- Çevresindeki yaşamla dinamik ve üretici bir ilişki kurabilen, gerçek yaşam modelleri (Sanoff, 1994) olarak ele alınmalıdır.

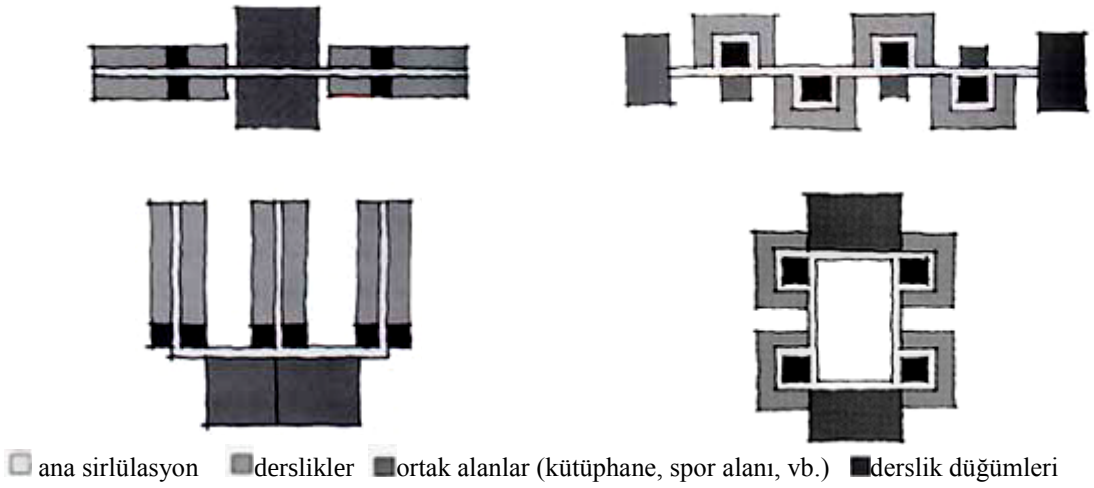
Fakülte binalarının kullanıcıları, eğitim veren akademisyenler, eğitim alan ve meslek sahibi olacak olan öğrenciler ve idari personel olarak genellenebilir. Kullanıcıları geçici ve sürekli kullanıcı olarak sınıflandırdığımızda, öğrenciler belirli bir sürede eğitim alacak ve mezuniyetle ayrılacak olmaları sebebiyle geçici kullanıcılar olarak tanımlanabilmektedir. Kullanıcı grupları bazında, bina programındaki mekan gruplarını idari bölüm, öğretim üyeleri bölümü, eğitim bölümü, sosyal – kültürel mekanlar (kantin, konferans salonu, vb.) ve teknik mekanlar olarak gruplamak mümkündür. Her mimari kurguda olduğu gibi fakülte binalarında da belirli mekan konfigürasyonları benimsenebilmektedir. Eğitim yapıları genelinde olduğu gibi, fakülte binalarının mekan konfigürasyonunda da sirkülasyon ağının belirleyici olduğu görülmektedir.

Eğitimin formel sürecinin gerçekleştiği değişik türlerde ve boyutlarda biçimlenmiş derslikler eğitim yapısının temel birimlerini oluştururlar. Dersliklerin eklemlenmesi, belirli bir mantık içinde gruplanması ve belirli diziler oluşturması beklenir. Dersliklerin bir araya geliş biçimler dizilim, gruplanma ya da kümeler

biçiminde olabilmektedir. Elde edilen dizilerin veya grupların değişik kombinasyonları yapılarak okulun "katı" bölümleri elde edilir. Eğitim yapılarında bu "katı" bölümler dışında bireylerin diğerleriyle sosyal buluşma, tanışma, davranış geliştirme mekanları da kurgulanmalıdır. Yapılar veya yapı gruplarının kesişimlerinde yer alacak olan yemekhane, hol, kantin, toplantı salonu, fuaye, öğrenci kulüpleri, satış birimleri, kitaplık, spor salonları gibi mekanlar bu buluşmanın gerçekleşeceği kamusal mekanlar olarak düşünülmelidir (Karabey, 2004).

Eğitim yapılarında koridor tipi ve merkezi tip olmak üzere iki mekansal konfigürasyon görmek mümkündür. İlkinde sınıflar bir koridor üzerinde, diğerinde ise merkezi bir alanın etrafında konumlandırılmışlardır. Koridor şeması bir dolaşım mekanı görevini üstlenir ve öğrenci ile öğretmenlerin sınıflara erişimini sağlar. Merkezi organizasyonda bir ortak alan bulunmaktadır. Bu alan sadece sınıflara erişim sağlamakla kalmaz ayrıca öğrenci toplanmalarına, sosyal ilişki ve temaslara olanak sağlar (Pasalar, 2003).

Eğitim yapılarının mekansal organizasyonlarının büyük çoğunluğu dersliklerin lineer ya da küme halinde gruplanmalarına dayanmaktadır. Perkins'in (2001) eğitim yapılarının mekansal organizasyonlarını kategorize ettiği çalışmasında eğitim çevrelerinde gerekli olan temel bölümler dolaşım, ortak kullanım alanları ve derslikler olarak belirtilerek şematize edilmiştir (Şekil 3.3).

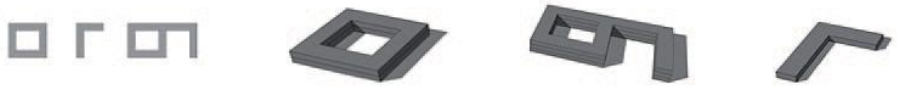
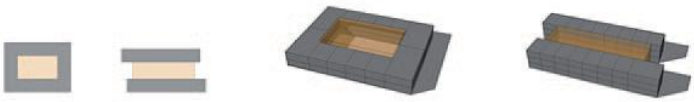

Şekil 3.3. Perkins'in eğitim yapıları mekan konfigürasyonuna dayalı sınıflandırması (Perkins, 2001)

21. yüzyılda Avrupa'daki eğitim yapılarında tasarım modellerini ele alan bir başka çalışmada bu modeller: avlulu plan, blok plan, küme plan ve kent plan olarak

sınıflandırılmıştır (Tablo 3.2). Bu modellerin detaylandırılmasında esas olan, morfoloji ve mekan konfigürasyonudur (Rigolon, 2010).

Tablo 3.2. Eğitim yapıları mekan konfigürasyon modelleri (Rigolon, 2010)

 avlulu plan kapalı avlulu çok avlulu açık avlulu
Avlulu plan: geçmişten günümüze dış mekan ilişkisine önem veren tasarımlarda tercih edilen bu modelin standart özelliği rahatça kullanılabilen, psikolojik olarak güven ve aidiyet hissi veren, korunmuş bir dış mekanın varlığıdır. Tek avlulu, açık veya kapalı avlulu ve çok avlulu olmak üzere 3 alt modele sahip olan bu plan şemasında hacimler genellikle lineer bir örüntüde akar ve avlular sosyal etkileşim mekanı olarak kullanılır.
 blok plan blok atriyum blok eğitim allesi
Blok plan: basit bir iç mekan konfigürasyonu ile kompakt hacimlerden oluşur. İkincil önemli özelliği doğrudan ana öğrenme mekanlarına (derslik, stüdyo, laboratuar) yönelme sağlayan büyük ve benzersiz bir sosyal etkileşim mekanına sahip olmasıdır.
 küme plan esas atrium esas lineer birim atrium birim lineer
Küme plan: bu modelde bina farklı hacimlere bölünmüştür. Farklı hacimleri birbirine bağlayan sirkülasyon şemasına dayalı olarak çok çeşitliliğe sahip olan bu modelde lineer boylamasına bir düzenleme olabileceği gibi merkezi bir atriyum görmek de mümkündür.
 kent plan karmaşık blok bileşik bloklar
Kent plan: bir şehirde olduğu gibi mekanların ve fonksiyonların çok çeşitliliğe sahip olduğu bir modeldir. En kamusal alan (kent meydanı) en önemli binalarla (kütüphane, oditoryum) ile çevrelenmiş, bu alana bağlanan yollar ile daha "özel" mekanlara (derslikler) erişim sağlanmıştır. "Karmaşık bloklar" ve "bileşik bloklar" olmak üzere iki alt modele sahip olan bu şemada karmaşık bloklar genellikle tek katlı kompakt bir yapı sergilerken, bileşik bloklar serbest şekilde düzenlenmiş çok sayıda hacimden oluşur.

Başarılı bir fakülte binası tasarımı için belirgin ve iyi düşünülmüş bir mimari program gereklidir. Eğitime dayalı temel konular tanımlanmalı, bunlar arasındaki ilişki ve önerilen binanın fiziksel formu düşünülmelidir (Wyatt, 2003). Bir binanın niteliğini etkileyecek fiziksel çevrenin değerlendirilmesinde dikkate alınabilecek ölçüt ve standartlar bulunmaktadır. McCormick (1970) dış çevrenin özelliklerine bağımlı olan standartları şöyle sıralamaktadır:

- Eylem performansı: çalışma, spor yapma gibi eylemler
- Fiziksel kolaylık: nesnelerin kolay ve rahat kullanılabilmesi
- Rahat ulaşım: istenilen yere erişim kolaylığı
- Fiziksel/bedensel mutluluk: sağlık ve güven duygusu
- Fiziksel konfor: sıcaklık, gürültüden korunma, oturma rahatlığı, vb.
- Fiziksel mekan: kişinin ihtiyaçları çerçevesinde yeterli mekanın varlığı
- Toplumsal bağlar: sosyal etkileşimde bulunma olanakları
- Estetik: kişinin tercihleri
- Kişisel değerler: kişinin değer verdiği şeyleri seçme özgürlüğü, kültürel faaliyetler, eğlence, rekreasyon.

Bu standartlar dış çevre tarafından, yani mekan örgütlenme biçimi gibi bina özelliklerinden, mobilya ve diğer dekor elemanlarının oluşturduğu görsel çevre özelliklerinden, iklim – aydınlatma – sıcaklık kontrolü gibi fiziksel çevre özelliklerinden, rekreasyonel ve kültürel tesisler gibi ortak tesislerden ve ulaşım sisteminden etkilenmektedir. Buradan da anlaşılabileceği gibi binanın işlevselliği dış çevre faktörlerinin yeterince gelişmiş olmasına da bağlıdır. Howard ve Smith (1982) bu özellikler arasında en çok mekan konfigürasyonu üzerinde durmaktadır. Mekanların ve binanın kullanılış biçimi, kullanılan eşyaların yerleşimi, mekanlar arası koordinasyonun nasıl sağlandığı gibi konular fiziksel çevrenin değerlendirilmesinde ele alınması gereken önemli faktörlerdir (Bulut, 1996).

Fakülte binaları da bu standartlar bazında ele alındığında, eylem performansı açısından kullanıcılarının çalışma, öğrenme, dinlenme ve sosyal etkileşimde bulunma eylemlerine olanak sağlayan mekanların genel mekan kurgusunda önem taşıdığı görülmektedir. Mekanların kolay erişilebilir olma gerekliliği, sirkülasyon ağının biçimlenmesi ile doğrudan ilişkilidir. Mekanlar kullanıcılarına mutluluk, rahatlık, ait olma, güven hissini verecek, uygun sıcaklık, aydınlık, gürültüden korunma ve oturma rahatlığı gibi fiziksel konfor şartlarını sağlayacak şekilde planlanmalıdır. Kullanıcılarının zamanlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri mekanlar olan fakülte binalarında, sosyal etkileşim olanaklı mekanlar kurgulanmasını da toplumsal bağların güçlenmesi ve kullanıcıların psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması açısından bir gereklilik olarak ifade etmek mümkündür.

Bir fakülte binasını oluşturan mekanları işlevlerine göre; yönetim mekanları (dekanlık, bölüm veya anabilim dalı başkanlıkları, öğretim elemanı odaları ve yardımcı

mekanlar), eğitim birimleri (derslikler, seminer odaları, konferans salonları, çizim atölyeleri ve yardımcı mekanlar), araştırma mekanları (laboratuarlar ve kitaplık), toplantı ve gösteri mekanları (büyük kapasiteli salon ve amfi tiyatrolar), sergi alanları, beslenme ve sosyalleşme mekanları (kafeterya, kantin, dinlenme alanları), yardımcı mekanlar (çeşitli depolar ve tesisat merkezleri), dolaşım alanları (çeşitli koridor, merdiven ve asansörler) vb. olarak örgütlemek mümkündür (Türeyen, 1999).

Fakülte binaları yoğun sirkülasyon yüklerine sahip karmaşık fonksiyonlu binalardır. Dolaşım ve çıkış açık olmalı, koridorlar geniş, tuvalet mekanları yeterli büyüklükte olmalıdır. Çok katlı fakülte binalarında yeterli sayı ve büyüklükte merdiven ve asansör sağlanması gerekmektedir. Ortak kullanım alanlarına da ayrıca önem verilmelidir.

Eğitim ortamı; eğitsel iletişim ve etkileşimin yer aldığı, öğrencinin etkileşimde bulunduğu ve eğitim etkinliklerinin meydana geldiği çevre anlamında bir kavramdır. Psikolojik, sosyal ve fiziksel boyutları olan bu çevrenin öğretme – öğrenme etkinliklerine uygun olarak düzenlenmesi gerekir. Diğer bir deyişle, çevre ile öğrenci arası etkileşim boyutlarının eğitim hedefleri doğrultusunda organize edilmesi ve yönetilmesi gerekmektedir. Öğrencinin içinde yaşadığı ve çalıştığı çevrenin onun tüm davranışlarını etkilediği bilimsel bir gerçektir. Çeşitli bina donatım, model, düzenlemeler, sıcaklık, renk ve çeşitli objelerden oluşan çevre önce insanlar tarafından şekillendirilmekte, aynı çevre daha sonra da insanları şekillendirmektedir (Alkan, 1979).

Bu anlamda fakülte binalarının mekan konfigürasyonu, eğitimin fiziksel ve sosyal kalitesi için büyük önem taşımaktadır. Fakülte binalarının tasarımı; mekan veya mekan gruplarının konumlandırılması, biçimlendirilmesi ve kitlesel kompozisyonu olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmektedir. Mekan veya mekan gruplarının birbirleri ile olan ilişkilerinin önem derecelerine göre tüm birimlerin arsa üzerindeki ideal noktalarda konumlandırılmaları tasarım evresinin ilk adımıdır. İkinci adım olan biçimlendirme aşamasında, tüm mekanlar barındırdıkları eylemlere göre en uygun şekilde biçimlendirilir, ölçülendirilir, donatıları yerleştirilir ve ölçekli olarak yerleşim planı içinde konumlandırılır. Tasarım aşamasının son adımı olan kitlesel kompozisyonun belirlenmesi aşaması ise mekanların ait oldukları ana birimi oluşturmak üzere kompozisyonlarının sağlanmasını içermektedir. Bu aşamada gerçekleştirilen kompozisyon çalışmalarının sonuç ürünü genellikle çeşitli geometrik şekillerde bütünleştirilmiş tek bir kitlesel ünitedir. Bu ünite yaygın ve tek katlı veya kompakt ve

çok katlı olmak üzere iki şekilde düşünülebilir. Birincide, ünite kapsamındaki mekanlara yatay dolaşım elemanı olarak koridorlar, ikincide ise koridor, merdiven ve asansörler eklenmiştir. Ana birimlerin kompozisyon çalışmalarının tamamlanması ile fakülte bütününün kitlesel kompozisyon çalışması aşamasına geçilmektedir. Bu aşamanın sonucunda elde edilen sonuç ürün çeşitli geometrik şekillerin entegrasyonuyla oluşan tek bir monolitik kütle olabileceği gibi, yaygın kütlelerin yatay dolaşım elemanları ile birleştirildiği pavyonlar topluluğu şeklinde de olabilir. Ayrıca bu ana birimler kümeli, merkezi, lineer, ızgara ve ışınsal şekilleriyle vurgulu kavramsal modeller ışığında kompoze edilebilir. Bu aşamada mekan ve ana birimlere ek olarak yoğun bir şekilde gündeme gelen yatay dolaşım elemanları (koridorlar, köprüler, tüp geçitler) ve düşey dolaşım elemanları (merdivenler, rampalar, asansörler) dolaşım ve ulaşım işlevleri yanı sıra sayısız formlarıyla iç ve dış mekanlarda vurgulayıcı, sınırlayıcı, ayırıcı ve bağlayıcı rolleri ile biçimlenmeyi etkileyen önemli birer mimari eleman olarak kullanılmaktadır (Türeyen, 1999).

Fakülte binalarında mekan konfigürasyonu, eğitim yapılarının genelinde de görüldüğü gibi sirkülasyon ağının biçimlenmesi ile şekillenmektedir. Yüksek kullanıcı sayısına ve fonksiyon çeşitliliğine sahip karmaşık bir fiziksel oluşum olarak fakülte binaları, kullanıcılarının eğitime dayalı temel ihtiyaçları yanında, sosyalleşme gereksinimlerine de cevap verecek mekansal düzenlemeleri sağlamak durumundadır. Öğrencilerin farklı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri mekansal konfigürasyona sahip fakülte binalarında eğitimlerini sürdürmelerinin akademik hayatları üzerinde olumlu yönde etkisi olacaktır.

3.2. Üniversite Yerleşkelerinde ve Fakülte Binalarına Sosyal Etkileşim

Üniversiteler, öğrencilerin sadece akademik eğitimle meslek kazandıkları yerler olmayıp, sosyal ve kültürel olarak da kendilerini geliştirdikleri mekanlardır. Öğrenciler, eğitim sürecinde, sosyal etkinliklere katılarak ve düzenleyerek, sosyal grupların bir parçası olup sosyal sorumluluklar alarak toplum yaşamına katılmayı, çevre ile doğru ilişkiler kurabilmeyi öğrenirler ve toplumsal ilişkilere hazır bireyler olarak yetişirler. Öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimleri, üniversitelerdeki sosyal ve kültürel etkinlik alanları ve kullanımları ile doğrudan ilişkilidir.

3.2.1. Üniversite yerleşkelerinde sosyal etkileşim

Kampüs yerleşimleri binalar ve binalar arasında kalan kentsel mekanlardan oluşmaktadır. Kentsel özellikler taşıyan kampüs yerleşkelerinde, kültürel dinamiklik, karmaşık ve kullanım yönünden çeşitlilik arz eden peyzaj düzenlemeleri söz konusudur. Neuman (2003)'e göre kampüs güvende hissedilen, katılımı cesaretlendiren, sosyal etkileşimi arttıran ve öğrenciye, akademisyene, personele ve ziyaretçilere birçok seviyede çekici gelen bir yer olmalıdır.

Hem kentsel, hem de doğal peyzajın üst üste düştüğü, farklı ölçekteki dış mekanları içeren yapıları nedeniyle kampüsler, çevre açısından zengin fiziksel nitelikler sunmaktadırlar. Kampüsler, öğrencilerin kısa mesafeler içerisinde tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri karma kullanım özellikleri göstermektedir. Bu nedenle kampüs çevrelerinde bir iç-dış mekan etkinlik bütünlüğü söz konusudur. Bunun sonucunda da kampüsler fonksiyonel açıdan dış mekanlarında çok çeşitli öğrenci etkinlikleri için yerler sunma potansiyeline sahip olmaktadırlar (Yıldız ve Şener, 2006). Dolayısıyla sadece fakülte binaları, kütüphane, rektörlük, kültür merkezi, öğrenci yurtları, lojmanlar, yemekhane gibi kampüsü oluşturan binalar değil, aynı zamanda binalarla tanımlanan dış mekanlar da kampüs yerleşkelerinde yaşayan, canlı, dinamik alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modern dünyada ideal kampüs çevresi öğrenme ve öğretme etkinliklerinin ötesine geçen kendine has fiziksel çevreye sahip olmalıdır. Üniversitenin fiziksel mekanı, kurumsal olduğu kadar sosyal hayat üzerinde de etkilidir. Bünyesinde barındırdığı fonksiyonlar ile kendi kendisine yeten küçük şehirler olarak planlanan üniversiteler, günümüzde Amerikan kampüs modelini izleyerek genellikle yeşil alanlarda kurulmaktadırlar. Bu anlamda şehirlerle karşılaştırıldığında çoğunlukla yeşil ve gürültüsüz atmosferleri ile üniversiteler ders dışı aktiviteler için yaya dostu ortamlar sağlamaktadır.

Kampüslerde yer alan açık rekreasyon alanları, plazalar, meydanlar, spor ve konferans salonları, kütüphaneler, kültür merkezleri ve kafeteryalar ile üniversite kullanıcıları çeşitli sosyal etkileşimlere katılma fırsatı bulurlar. Kampüslerde kamusal alanlar tesadüfi karşılaşmalara ve akademisyenler ile öğrenciler arasında etkileşime olanak sağladıkları oranda etkilidirler. Üniversitelerin keşif mekanları olduğu ve öğrenmenin bu ortamda sosyal bir aktivite olduğu düşünüldüğünde, tesadüfi karşılaşmalar konuşma, tartışma ve öğrenme olasılıklarını arttırmaktadır (Şekil 3.4).

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi (web adresi 5)

Orta Doğu Teknik Üni. (web adresi 6)

Şekil 3.4. Kampüs yerleşkelerinde sosyal etkileşim etkinlikleri

Kampüs yerleşkelerinde mekan konfigürasyonunun öğrencilerin sosyalleşmeleri üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır. Allen (1977) bilgideki gelişmelerin, aynı bilim dalında olan insanlardan çok aynı bilim dalında olmayan insanların etkileşimine dayalı olduğunu ileri sürmüştür. Allen ayrıca insanların kamusal alan bağları boyunca hareketleri ile oluşan karşılaşma örüntülerinin, yeniliğin oluşumunda anahtar faktör olduğunu ileri sürmüştür (Allen, 1977; Greene ve Penn, 1997). Diğer yandan Granovetter (1982) sosyal ağlar dahilinde insanların arasındaki "güçlü" ve "zayıf" bağları tanımlamıştır. Güçlü bağlar ile birbirini tanıyan arkadaşları, zayıf bağlar ile de sosyal ağdaki tanışıklıkları işaret etmektedir. Zayıf bağların önemini, onları bireylerin destek sistemlerinin alanını genişleten "köprüler" olarak niteleyerek açıklamıştır (Granovetter, 1982). Granovetter'in bulguları Allen'in çalışmasını, güçlü ve zayıf bağları oluşturmada mekanın rolünü belirleyerek tamamlamıştır (Srouri, 2005).

Hillier ve Penn (1991) de açık mekan kullanımında tesadüfi karşılaşmaların önemini vurgulamışlardır. Bir üniversite kampüsünde programlanmış binalar arasındaki tesadüfi karşılaşmalar, alanlar arasında köprü kurulmasına ve bilgide ileri gidilmesine yol açabilir; ayrıca belirgin zayıf bağlar oluşmasını sağlayarak farklı alanların üyeleri arasında mekansal birliktelik duygusunu arttırır (Hillier ve Penn, 1991).

Bu anlamda sosyal etkileşimin hareket örüntüsüyle doğrudan bağlantılı olduğu düşünüldüğünde, kampüs alanlarında dolaşım alanlarının tasarımı sosyal etkileşim için önem taşımaktadır. Kampüste dolaşım planlama ilkelerini:

- Tüm kampüs kullanıcılarına erişim sağlamak
- Tüm ulaşım modları için güvenliği ve etkinliği sağlamak
- Kullanıcıların rastlantısal karşılaşmalarına olanak sağlamak
- Yaya deneyiminin çevresel kalitesini artırmak

- Tüm sistemin açıklığı ve estetik karakteri için tasarım yapmak şeklinde sıralamak mümkündür (Neuman, 2003).

Kampüsün yer olarak kalitesi ve farklı etkileşimler için mekan olarak rolü literatürde akademik hayatın önemli parametreleri olarak ortaya konmuştur (Kumar, 1997; Chapman, 2006). Son yıllarda mekansal konfigürasyonun ve alan kullanım kararlarının kampüslerde kamusal hayat üzerindeki etkisi araştırmacılar tarafından ele alınmıştır (Yıldız, 2012; Whisnant, 1979; Goldfinger, 2009, Aydın ve Ter, 2008).

Yıldız (2012), kampüslerde binalar arasında kalan açık alanların kullanım değerini irdeleyen bir model ortaya koymuştur. Bu çalışmada kullanım değeri kavramı etkinliklerin çeşitliliği, etkinliklerin sıklığı, kullanım yoğunluğu ve mekanda kalış süresiyle tanımlanmıştır. Kullanım değeri üzerinde etkili olabilecek faktörler mekansal düzen, fiziksel nitelikler, tanımlanmışlık, estetik-görsel nitelikler, yaya hareketi, bağlam, planlanmış etkinlikler, zaman aralığı ve kullanıcı profili olarak saptanmıştır. Whisnant (1979), kampüslerin sadece çalışma mekanları değil aynı zamanda yaşama mekanları olduğunu fonksiyonlar aynı kalsa da yeni bir kampüs planlaması geliştirilmesi gerektiğini açıklamıştır. Goldfinger (2009), kampüslerde açık alan kullanımını ele alarak bir kampüs meydanı üzerinden değerlendirme yapmıştır. Aydın ve Ter (2008), kampüs açık alanlarında mekan kalitesini araştırdıkları çalışmada örnek bir kampüsün meydanı üzerinde fiziksel çevre kalitesi ile kullanıcıya ait davranışsal ve fonksiyonel kalite ve görsel kaliteyi değerlendirmişlerdir.

Üniversite yapıları ile ilgili çalışmalar incelendiğinde sosyal etkileşim açısından kampüslerin sıklıkla çalışıldığı ancak fakülte binaları özelinde kapsamlı bir çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir. Bu anlamda, bu tez çalışmasının kapsamının akademik araştırmalardaki boşluğu doldurması açısından önem taşıdığını söylemek mümkündür.

3.2.2. Fakülte binalarında sosyal etkileşim

Üniversite eğitiminin önemli beklentilerinden birisi, gençlerin akranları ve akademisyenler ile sosyal ilişkiler ve iletişim becerileri geliştirebilmeleridir. Sadece eğitim mekanları bu amaca hizmet edecek diye düşünülmemeli, öğrencilerin boş zamanlarını harcayacakları ve birbirleri ile etkileşimde bulunacakları mekanlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Üniversite öğrencileri öğrenen, iletişim kuran, etkileşimde bulunan, fiziksel çevrenin olanak sağladığı fırsatlardan faydalanacak şekilde aktivitelere katılan bireylerdir. Bu sebeple öğrencilerin okul ortamlarının mekansal düzenlemeleri ile ilişkili olan sosyal aktivitelerini gözlemlemek ve anlamak önem taşımaktadır.

Gençlerin gelişimi açısından çevre değerlendirildiğinde; gençlerin gelişim sürecini hızlandırmak, gençlik döneminin kişilik gelişimine etkisini arttırmak için uygun mekanlarda zaman geçirmeleri gerektiği ifade edilebilir(Versteeg, 2003). Çevre tasarımı açısından değerlendirildiğinde, meslekleriyle ilgili donanımlarını kazanmaları yanında gençlerin arkadaşlık ilişkilerinin yoğunlaştığı ve sosyal roller geliştirmeye başladıkları önemli mekanlardan biri de fakülte binalarıdır. Öğrencilerin eğitim ortamları, hem fiziksel hem de sosyal ve psikolojik açıdan önemlidir. Çünkü insanın çevreyi etkilediği gibi çevrenin de insanı etkilediği gerçeği çevresel psikolojinin temel etkileşim kurgusunu belirler (Düzenli, 2010). Bu anlamda fakülte binalarının mekansal özelliklerinin, öğrenciler üzerindeki etkileşim fırsatlarını arttırabildiğini ya da azaltabildiğini, böylece sosyalleşme seviyelerini ve diğerlerine karşı olan farkındalığı etkilediğini söylemek mümkündür (Pasalar, 2003).

Araştırmacılar öğrencilerin tüm akademik deneyimlerinin ve fakülte ortamının algısının akademik başarıları ile ilgili olduğunu söylemişlerdir. Buna ek olarak yapılan çalışmalarda üniversitenin tasarlanmış ortamının öğrencilerin hissedebileceği stres düzeyini etkileyebileceği ortaya konmuştur (McFarland ve diğ., 2008). Fakülte binaları gençler için yeni bilgiler öğrendiği ve eğitildiği bir yer olduğu kadar, insan ilişkileri ile ilgili becerilerini de geliştirecekleri bir ortamdır. Bu ortamlar sosyal etkileşim için adeta bir deney yeridir (Kulaksızoğlu, 1998).

Okul çevreleri mekansal düzenlemeleri ve diğer fiziksel nitelikleri ile hem sosyal etkileşimi hem de mahremiyeti destekleyerek bireysel kimliği ve topluluk hissini teşvik edecek, sosyal ve fiziksel çevreleri ile öğrencilerin yeteneklerinin gelişimini destekleyecek, güvenlik ve güven hislerini uyandıracak fırsatlar sağlamalıdır. Bu sebeple okul çevrelerinin farklı geçmişlere sahip her yaştaki öğrenciler için sosyal ve fiziksel çevre ile etkileşimde bulunmalarını öğrenmelerinde sosyal bir rolü bulunmaktadır. Öğrenci – öğretim üyesi ve öğrencilerin kendi aralarındaki ilişkilerin şekillenmesi, akademik düzeyde olduğu kadar sosyal düzeyde fiziki planlamayla yakından ilişkilidir (Şekil 3.5). Bilimlerin içindeki bütünlüğün ve bilimlerin birbirleri arasındaki bağın uzantısı olarak sosyal ve düşünsel bir alışveriş ortamı oluşturulması ve çeşitli yörelerden, değişik kültür ve etnik gruplardan gelen değişik yaşam düzeyinde bulunan öğrencilerin aynı potada eritilmesi ve bir kültür birliğinin oluşturulmasına planlamada özen gösterilmelidir.

Öğrencinin okulda harcadığı zamanın çoğunu öğrenmek kadar sosyalleşmeye de ayırdığını anlamak önem taşımaktadır (Pasalar, 2003). Bu sebeple fakülte binaları,

öncelikle sosyal düzenlemeler olarak öğretmeyi ve öğrenciler için, akranları ve akademisyenler ile akademik ve sosyal pratik içinde sürekli bir iletişim sayesinde etkileşim kurmasına yönelik fırsatlar yaratmayı amaçlamaktadır.

Çankaya Üniversitesi ortak alanı (web sitesi5)

ODTÜ – Mimarlık Fakültesi (web sitesi 6)

Şekil 3.5. Fakülte binalarında sosyal etkileşim mekanları

Fiziksel çevrelerin bireylerin toplum içinde sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri için önde gelen bir faktör olduğu günümüzde; eğitim ortamlarının öğrenci sayısıyla paralel gelişmemesi (Kuşçu, 1990) bir sorun olarak fakülte binalarına yansımaktadır. Çok sayıda öğrencinin gün boyu vakit geçirdiği kalabalık ortamlarda gençlerin psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması oldukça güçtür (Bulut, 1996). Bu sebeple, fakülte binalarında derslik dışında program elemanları arasında yer alan sosyal etkileşim alanları, öğrencilerin ve akademik personelin ders aralarında ya da boş zamanlarında sosyal etkileşimde bulunacakları, dinlenecekleri, tek başına ya da grup halinde çalışabilecekleri mekanlar olarak ele alınmalıdırlar (Wyatt, 2003).

Fakülte binalarının yapısal, sosyal ve fonksiyonel bileşenlerden oluşan karmaşık bir sosyal organizasyon olduğunu söylemek mümkündür. Bu mekanlar, genç insanların diğerleri ile olan sosyal bağ ağını genişletebilecekleri, kendi yaşıtları ve yetişkinlerle etkileşimde bulunabilecekleri düzenlemeler içermelidirler, böylece kendilerini topluma bağlı ve ait hissetmeleri sağlanabilecektir. Ayrıca bu düzenlemelerin genç neslin başlıca ihtiyaçları (arkadaşlık, etkilenme, güvenlik, birey olabilme, farklılığa sahip olma, bir topluma ait hissetmek, macera ve yeni deneyimleri tecrübe etmek ve öğrenmek) için geliştirici yönde destekleyici olacağı da ifade edilebilmektedir.

3.3. Bölüm Değerlendirmesi

Bu araştırmaya konu olan mekan konfigürasyonları, üniversite yerleşkelerinde akademik bölgenin bir parçası olan fakülte binaları olarak belirlenmiştir. Tarihsel süreç

içinde ilk başta tek sınıf ya da tek bina ölçeğinde eğitim veren üniversite yapıları; 18. yüzyılda bilimde yaşanan gelişmeler sonucunda, bilimlerin gelişmesi, ayrı kollara bölünmesi ve her birinin kendine yeterli hale gelmesiyle birlikte yeni fakültelerin kurulması, çeşitli bölümlerin fakülteler içinden ayrılarak bağımsızlaşması ile büyük bir gelişme dönemine girmişlerdir. Bunun doğal sonucu ise, üniversitelerin fiziksel yönden büyümeleri ve genişlemeleri şeklinde ortaya çıkmış ve günümüzün *kampüs* kavramı doğmuştur. Bu noktadan sonra üniversiteler kentin dışında geniş alanlarda belirli sistemlere dayalı olarak kurulmaya başlanmıştır. Bu sistemler çalışmada, yaygın tip, merkezi tip, moleküler tip, şebeke, haç tipi ve lineer tip yerleşme sistemi olarak tanımlanmış ve örneklenmiştir.

Kampüs yerleşkelerinin, çok yönlü işlevlerinden birisi olan eğitim ve öğretim işlevlerinin gerçekleştiği üniversite yapılarından fakülte binaları, öğrencilerin akademik hayatlarının büyük bir kısmını geçirdikleri mekanlardır. Bir eğitim yapısı olarak fakülte binalarının mekansal konfigürasyon biçimlerini araştırmalara dayalı olarak, avlulu plan, blok plan, küme plan ve kent (karmaşık) plan olarak sınıflandırmak mümkündür. Fakülte binaları, mekan konfigürasyonu ve diğer fiziksel nitelikleri ile hem sosyal etkileşimi hem de mahremiyeti destekleyerek bireysel kimliği ve topluluk hissini teşvik edecek, sosyal ve fiziksel çevreleri ile öğrencilerin yeteneklerinin gelişimini destekleyecek ve güven hissini uyandıracak fırsatlar sağlamalıdır.

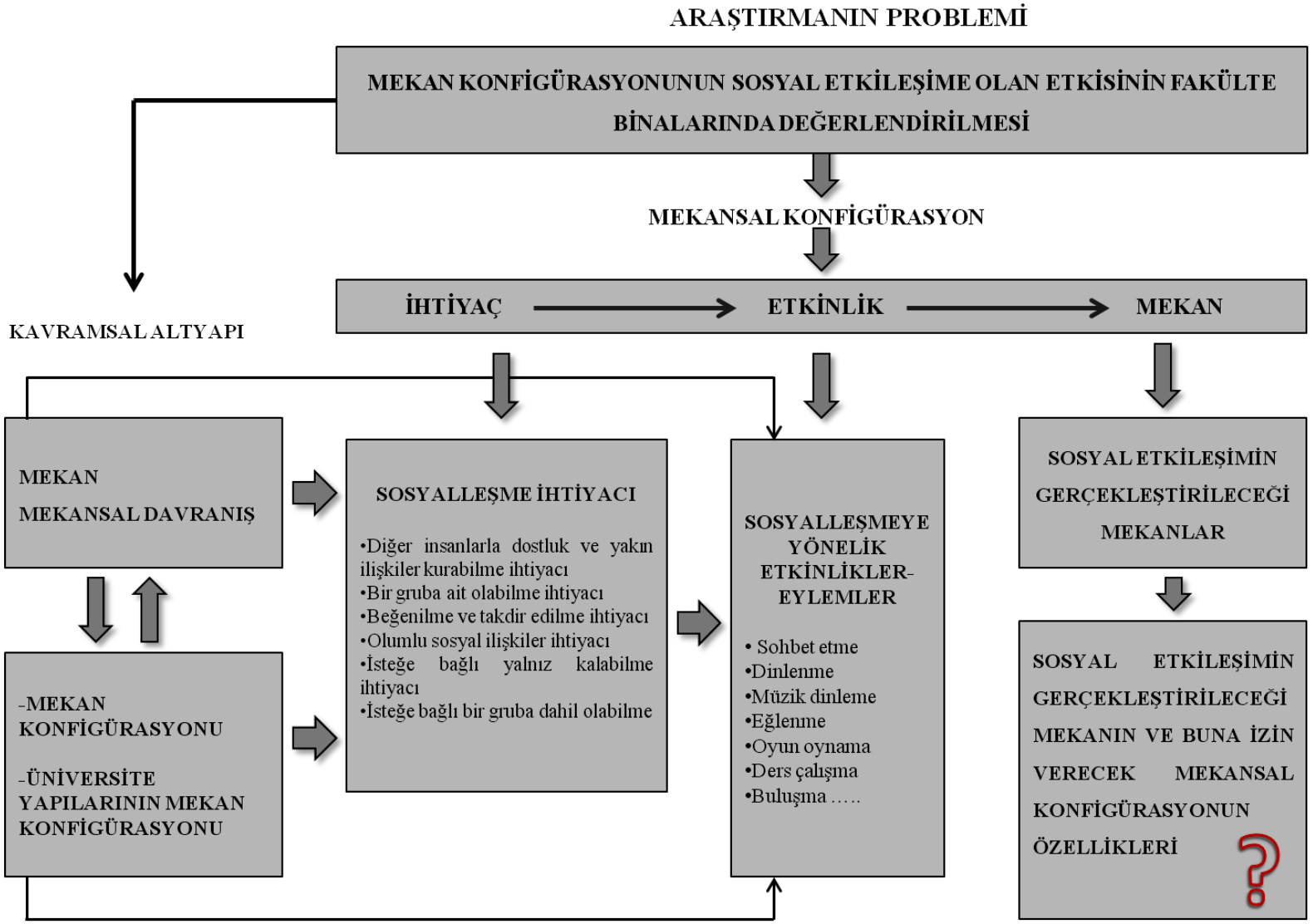
Bir fakülte binasını oluşturan mekanlar işlevlerine göre, yönetim mekanları, eğitim birimleri, araştırma mekanları, toplantı ve gösteri mekanları, sergi alanları, beslenme ve sosyalleşme mekanları, yardımcı mekanlar, dolaşım alanları vb. olarak sıralanabilmektedir. Fakülte binaları bu anlamda, yoğun program ve sirkülasyon yüklerine sahip karmaşık fonksiyonlu binalardır. Fakülte binalarında derslik dışında program elemanları arasında yer alan sosyal etkileşim alanları, öğrencilerin ve akademik personelin ders aralarında ya da boş zamanlarında sosyal etkileşimde bulunacakları, dinlenecekleri, tek başına ya da grup halinde çalışabilecekleri mekanlar olarak ele alınmalıdırlar.

Karmaşık bir sosyal organizasyon olan fakülte binaları, daha önce de ele alındığı gibi yapısal, sosyal ve fonksiyonel bileşenlerden oluşmaktadırlar. Bu mekanlar, genç insanların diğerleri ile olan sosyal bağ ağını genişletebilecekleri, kendi yaşıtları ve yetişkinlerle etkileşimde bulunabilecekleri düzenlemeleri bünyesinde barındırmalıdır, böylece gençlerin kendilerini topluma bağlı ve ait hissetmeleri sağlanabilir. Buna ek olarak bu düzenlemeler, genç neslin başlıca ihtiyaçları (arkadaşlık, etkilenme, güvenlik,

birey olabilme, farklılığa sahip olma, bir topluma ait hissetmek, macera ve yeni deneyimleri tecrübe etmek ve öğrenmek) için geliştirici yönde destekleyici niteliklere de sahiptirler.

Özet olarak üniversiteler, öğrencilerin sadece akademik eğitimle meslek kazandıkları yerler olmayıp, sosyal ve kültürel olarak da kendilerini geliştirdikleri mekanlardır. Öğrenciler, eğitim sürecinde, sosyal etkinliklere katılarak ve etkinlik düzenleyerek, sosyal grupların bir parçası olup sosyal sorumluluklar alarak toplum yaşamına katılmayı, çevre ile doğru ilişkiler kurabilmeyi öğrenirler ve toplumsal ilişkilere hazır bireyler olarak yetişirler. Tez kapsamında ele alınan bilgiler ışığında, öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimlerinin, üniversitelerdeki sosyal ve kültürel etkinlik alanları ve kullanımları ile doğrudan ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda, "*fakülte binalarının mekan konfigürasyonlarının öğrencilerin sosyal etkileşim olanaklarını doğrudan etkilediği*" hipotezine dayalı olarak, belirli mekansal ilişki biçimleri dahilinde planlanan fakülte binalarında sosyal etkileşime olanak sağlayacak mekansal düzenlemelere yer verilmesinin önem taşıdığı ifade edilebilmektedir.

Tez çalışmasında bu noktaya kadar ele alınan teorik altyapı ve bu altyapıyı oluşturan bileşenlerin birbirleri ile olan ilişkileri Şekil 3.6'de özetlenmiştir.

Şekil 3.6. Araştırma problemine dayalı teorik altyapı

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde mekan konfigürasyonunun sosyal etkileşim üzerindeki etkisinin fakülte binalarında araştırılmasına ilişkin kurgulanan yöntem aktarılmıştır. Araştırmaya ait alan çalışmasında, Konya şehir merkezinin kuzeyinde konumlanmış olan Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü'nde yer alan Güzel Sanatlar Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi binaları seçilmiştir. Analizler mekan konfigürasyonuna dayalı olarak yapılacağı için, karşılaştırmalı değerlendirme ile genel sonuçlara ulaşabilmek amacıyla benzer plan şemalarına sahip fakülte binaları belirlenmiştir. Seçilen örneklerin avlulu ve ızgarasal (gridal) plan şemasına sahip olması mimari anlamda ortak özellikleri olarak tanımlanmakta, ayrıca alan çalışmasının da sınırlılıklarını belirlemektedir.

Bu bölüme kadar ele alınan teorik altyapı, araştırma yönteminin oluşturulmasında altlık görevi görmüş, sosyal etkileşime dayalı davranış kalıplarının tespit edilmesi için gözlem analizinin, mekanın konfigürasyonel özelliklerini tespit etmek amacıyla da mekan dizimi yönteminin kullanılması gerekliliği araştırmalara dayalı olarak ortaya konmuştur.

Araştırmanın yöntemi 3 aşamadan oluşmaktadır (Şekil 4.1) ve:

- Mekan içerisinde *gözlem* ile tespit edilen davranış kalıpları üzerinden sosyal etkileşim analizini,
- Mekansal konfigürasyonda mekanın sahip olduğu *mekan dizimi* (sentaktik) değerlerinin tespit edilmesini,
- Mekan dizimi analizinden ve gözlem çalışmasından elde edilen bulguların arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının (SPSS) yorumlanmasını kapsamaktadır.

4.1. Gözlem Yönteminin Tanıtılması

Alan çalışmasının yapılacağı fakülte binaları belirlendikten sonra gözleme dair çalışma ilkeleri tanımlanmıştır. Gözlemin yapılacağı zaman aralığının tespit edilebilmesi için bir takım ön kabullerde bulunulmuştur. Araştırma kapsamında mekansal konfigürasyon inceleneceği için, dış mekan ilişkisi ve dolayısı ile iklimsel şartlar değerlendirme dışı bırakılmıştır. Gözlem yapılacak zaman aralığı, öğretim progamında dönem başlangıcı, dönem sonu, sınav haftaları ve uzun süreli resmi tatiller gibi öğrenci mevcudunu olumsuz yönde etkileyecek ve öğretim rutinini aksatacak

zamanlar dışında belirlenmiştir. Fakültelerde dönem başında tanımlanan öğretim programları dönem boyunca süreklilik arz ettiği için, araştırma için gerekli verilerin elde edilmesi amacıyla ardışık 10 iş günü boyunca iki fakülte binasında sabit bir zaman aralığında eş zamanlı gözlem yapılması planlanmıştır. Seçilen fakülteler kendi içinde farklı eğitim programlarına, farklı ders saati sürelerine, farklı teneffüs zamanlarına sahiptirler. Bu sebeple gözlem aralığı, öğrencilerin boş zaman etkinliklerini kapsayabilecek 10:00 – 13:00 saatleri arasında, hem teneffüs hem de öğlen arası boşluklarını içeren bir zaman aralığı olarak tercih edilmiştir. Yapılan 3 saatlik gözlem süresince, 10:00 – 11:00, 11:00 – 12:00, 12:00 – 13:00 olmak üzere 3 periyotta öğrencilerin sosyal etkileşim için tercih ettikleri mekanlar belirlenerek, belirli bir zaman diliminde öğrencilerin etkileşimleri, sosyal etkileşime dayalı davranış modları, bu modlara göre kullanıcı yoğunluğu ve sosyal etkileşim frekansları tespit edilmiş ve tablolaştırılmıştır.

Bu çalışma özelinde, belirlenen bir rota üzerinde sürekli fotoğraflama ile belgelenen gözlem çalışması sonucunda ilk olarak kullanıcıların eylemleri (oturmak, ayakta etkileşim, vb.) planlara işlenmiştir. İncelenen davranışlar:

- Eylem örüntüleri
- Tercih edilen bölgeler
- Zaman

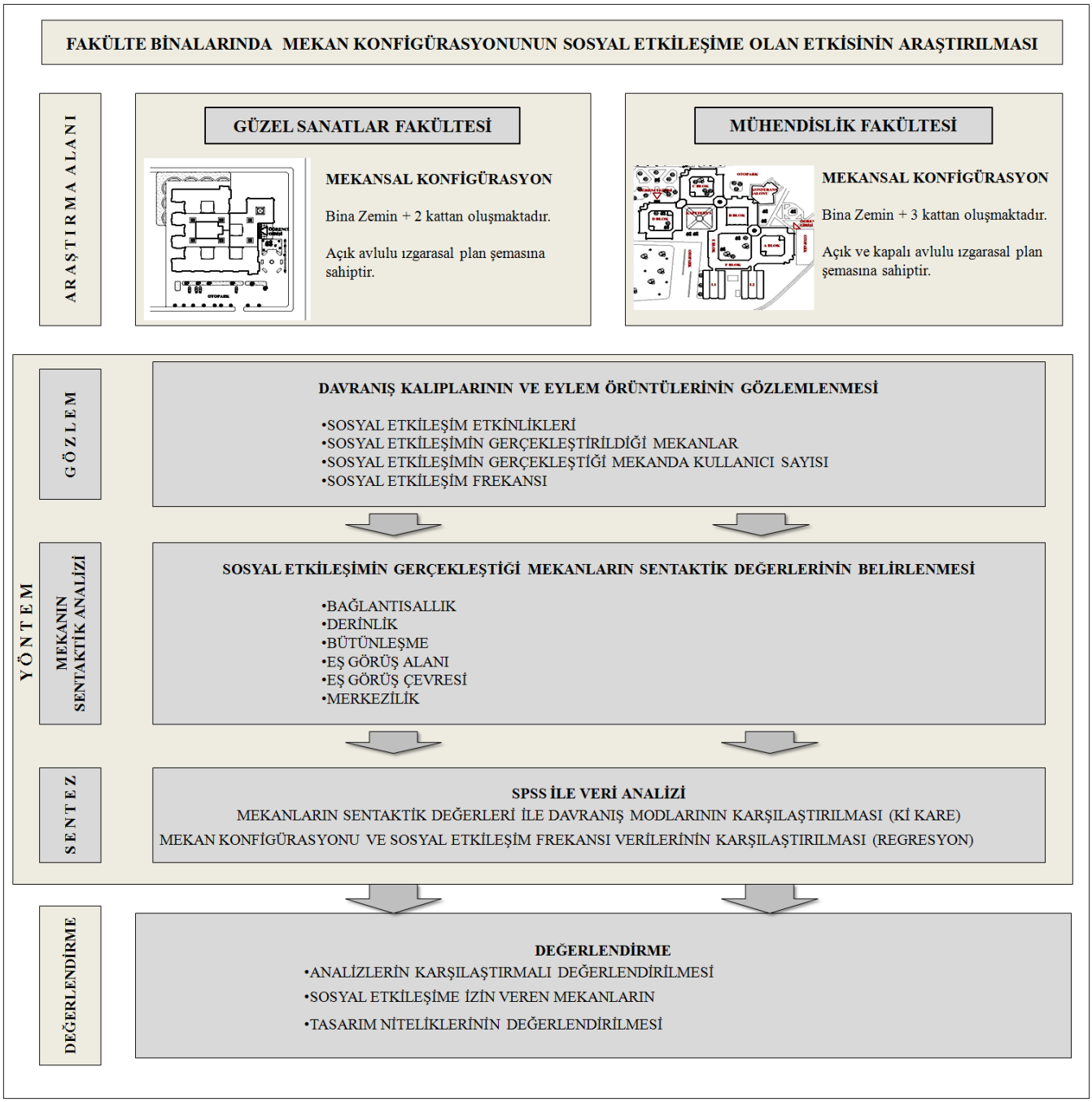
parametrelerine bağlı olarak sınıflandırılmıştır.

Gözlem çalışması, seçilen fakülte binalarının, sosyal etkileşimin daha yüksek düzeyde gözlemlenebileceği öngörülen zemin ve birinci katlarında uygulanmıştır. Çalışmanın gözlem aşamasında öğrencilerin fakülte binalarında sosyal etkileşim için tercih etmedikleri tespit edilen mekanlar gözlem analizi sonuçlarına dayalı olarak değerlendirme dışında bırakılmıştır.

Sonuç olarak gözlem analizi yoluyla;

- Sosyal etkileşim mekanları,
- Sosyal etkileşime dayalı olarak gerçekleşen davranış modları,
- Öğrencilerin bir araya gelme biçimleri,
- Mekanı kullanma sıklığı ve süresi,

belirlenerek mekansal konfigürasyonun sosyal etkileşime nasıl bir etkisi olduğu araştırılmış olunacaktır.

Şekil 4.1. Araştırmanın yöntemi

4.2. Mekan Dizimi Yönteminin Tanıtılması

Alan çalışmasının ikinci kısmında her iki fakülte binasının mekansal konfigürasyonu analiz edilecektir. Mekan dizimi analizi ile mekan konfigürasyonu analitik olarak değerlendirilecek, niceliksel veriler elde edilecektir. Örnek olarak seçilen fakülte binaları planları üzerinde hareket ve görüş alanları çakıştırılarak kullanıcıların bir araya gelme potansiyelleri ortaya koyulacaktır.

Araştırma kapsamında ele alınacak olan sentaktik parametreler:

- Bütünleşme değeri (integration)
- Derinlik (mean - depth)
- Bağlantısallık (connectivity)
- Eşgörüş alanı (isovist area)
- Eşgörüş çevresi (isovist perimeter)
- Merkezilik (circularity) değerleridir.

Mekanın ulaşılabilirliği, hareketliliği, komşuluğundaki mekanlarla bağlantılı olması, mekan içindeki kontrol duygusu, mekanın genel kurgusunun daireselliğe yakın olması gibi, mekanın sosyal etkileşimi olumlu yönde etkilediği öngörülen karakteristik özelliklerini tespit etmek için önemli olan bu değerler mekan dizimi analizi ile elde edilecektir.

Alan çalışmasında öncelikle fakülte binalarına ait planlarda farklı bölgelerin karakteristiğini anlamak ve karşılaştırılabilir değerler elde edebilmek amacıyla noktalar belirlenmiştir. Bu noktalar fakülte binasının mekansal kurgusu içerisinde, mekansal konfigürasyonun önemli bileşenleri olan mekanlardan (giriş, sirkülasyon, işlevi tanımlı mekanlar vb.) sosyal etkileşim alanı olarak kurgulandığı veya kullanıldığı düşünülen bölgelerden seçilmiştir. Noktalar, öğrencilerin mekan üzerinde kullandığı ve yoğunlaştığı 1 birimlik alanı temsil etmektedir. Belirlenen noktalar içinde yer alan her bir gridin sentaktik değerlerinin ortalaması alınarak noktaların sentaktik değerleri hesaplanmıştır. Bu anlamda her noktanın karakteristiği, mekan içindeki o bölge hakkında bilgi vermektedir. Her bir nokta, farklı algısal özelliklere ve farklı mekansal değerlere sahiptir.

Mekansal dizim analizinin planlar üzerinde belirlenen her bir nokta için vereceği farklı mekansal değerler, mekanları karşılaştırmamızı sağlayacaktır. Mekan dizim analizinin verdiği değerler neticesinde, bu noktalar entegre ve bütünleşik ya da daha az entegre ve daha az bütünleşik olarak tanımlanacaktır. Mekansal dizim ile ilgili veriler mekanların iki boyutlu planlarının University of Michigan lisanslı "Syntax2D" programına girilerek elde edilmiştir. Analizlerde fakültelerdeki mekanların bütünleşme değeri, hem sayısal hem de "Syntax2D" programından elde edilen grafiksel gösterimlerle, diğer parametre değerleri ise sayısal olarak sunulacaktır. Bu grafiksel gösterimlerde maviden kırmızıya doğru devam eden renk skalasına göre, plan düzleminde yer alan kırmızı alanlar en bütünleşik alanları, mavi alanlar ise mekandaki

bütünleşmenin en düşük olduğu derin mekanları ifade etmektedir. Bütünleşme değerinin yüksek olduğu (kırmızı ile ifade edilen) alanlar hareketin yoğunlaştığı ve sosyal etkileşime olanak veren bölgeleri temsil ederken, bütünleşme değerinin düşük olduğu (mavi ile ifade edilen) alanlar hareketin düşük olduğu bölgeleri tanımlamaktadır. Tespit edilen her bir değer ve bu değerlerin karşılaştırılması, mekanların farklı nitelikleri ile ilgili değerlendirmeler yapılabilmesine olanak sağlaması sebebiyle çalışma için önem taşımaktadır.

Mekan dizimi analizinden gelen değerler ile gözlem analizi neticesinde elde edilen bulgular örtüştürülerek, tespit edilen "düşük etkileşimsel" ve "yoğun etkileşimsel" mekanların da sentaktik değerlerine ulaşılmıştır. Bu bağlamda, gözlem ile elde edilen bulgular mekansal dizim analizi ile bütünleştirilmiş ve geliştirilmiştir.

4.3. Verilerin Analizi

Bu noktaya kadar yöntem dahilinde, mekan içerisinde öğrencilerin birbirleri ile olan ilişkisi, davranışları, eylem biçim ve örüntüleri, mekan kullanma süresi-sıklığı gözlem yöntemi ile ortaya konmuştur. Alan çalışmasında, mekanlara ait planlar üzerinde farklı bölgelerin karakteristiğini anlamak ve karşılaştırılabilir değerler elde edebilmek amacıyla noktalar belirlenmiştir. Bu noktalar seçilirken bireylerin o noktayı kullanma sıklığı ile sosyal etkileşim düzeyi dikkate alınmıştır. Tespit edilen bu noktaların sentaktik değerleri planlar üzerinde uygulanan mekan dizimi yöntemi ile belirlenmiştir. Mekan dizimi ile ilgili veriler, fakülte binalarının iki boyutlu planlarının University of Michigan lisanslı "Syntax 2D" programına girilmesiyle elde edilmiştir. Elde edilen mekan dizimi parametre değerleri nominal değerlere dönüştürülmüştür. Yapılan analizlerin bulguları sayısallaştırılmış ve tablolaştırılmıştır. Bu tablodaki değerlerin birbirleri ile anlamlı bir ilişkiye sahip olup olmadıkları SPSS 16.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programı ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Alan çalışmasında uygulanan analizler sonucunda elde edilen verilerin karşılaştırması şu başlıklar altında ele alınmıştır:

- *Mekan konfigürasyonu (sentaktik değer) ve sosyal etkileşim davranış modları verilerinin karşılaştırılması (Ki-kare testi):* bu karşılaştırma ile sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleştiği mekanların sentaktik değerleriyle sosyal etkileşim davranış modları arasında bir ilişki olup olmadığı sorgulanmıştır. Bir anlamda sosyal etkileşim mekanlarının genel konfigürasyon içindeki konumunun, sosyal etkileşimin gerçekleşmesindeki etkisi ortaya konulmuş olacaktır.

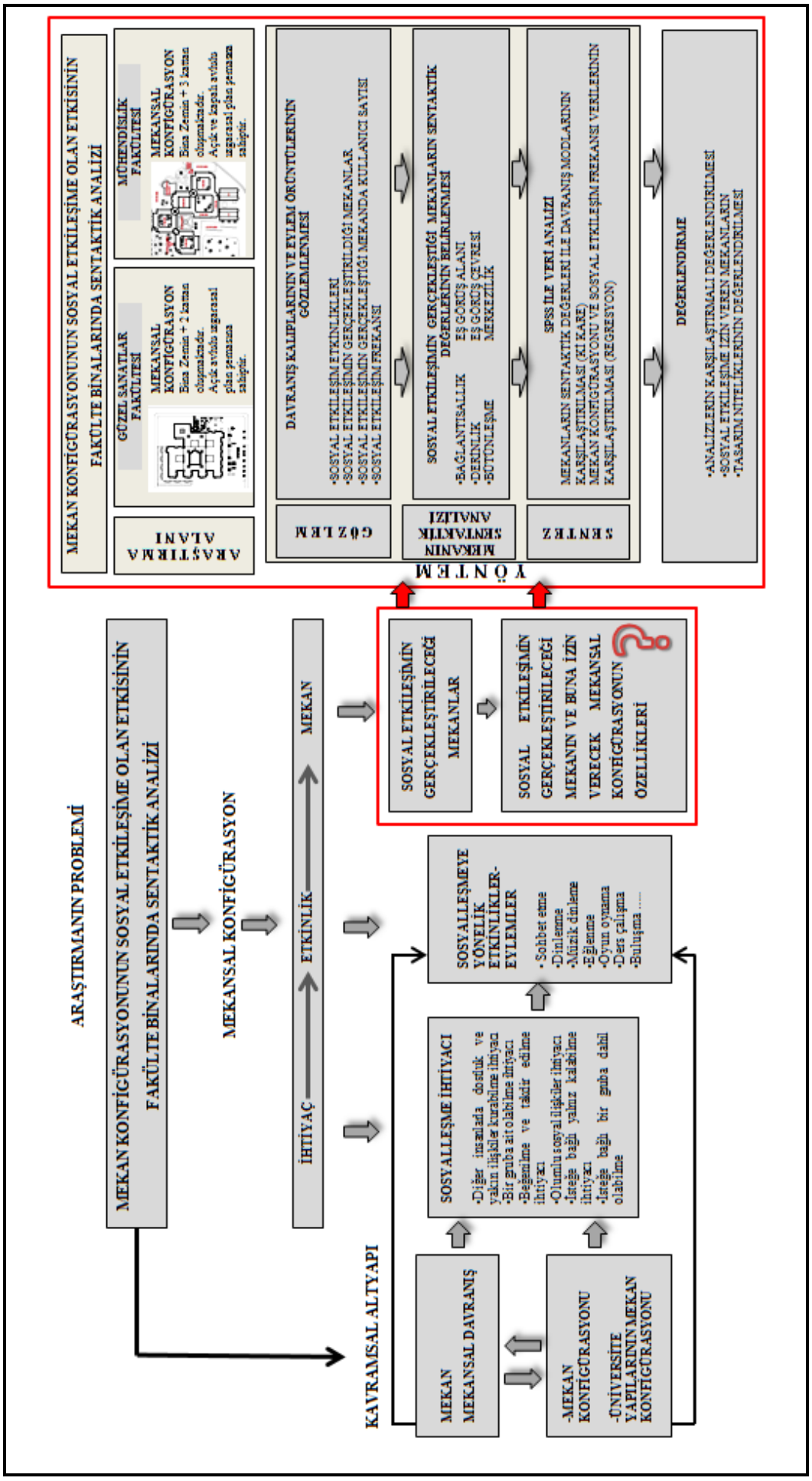
- *Mekan konfigürasyonu (sentaktik değer) ve sosyal etkileşim etkinlik frekansı verilerinin karşılaştırılması (Regresyon testi):* bu karşılaştırma testi 2 aşamadan oluşmaktadır. Öncelikle, gözlem analizi ile sosyal etkileşimsel mekanlar olarak tespit edilen noktaların sentaktik değerleri ile o mekanda gerçekleşen toplam sosyal etkileşim etkinlik frekansı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı sınanmıştır. Bu karşılaştırmanın sonuçlarına göre mekanın sentaktik değerlerinin, kullanıcıların o mekanı uzun süreli sosyal etkileşim etkinlikleri için tercih etmelerindeki etkisi tespit edilmiştir. Karşılaştırma analizinin ikinci aşamasında, mekanın sentaktik değerleri ile mekanda gerçekleşen farklı sosyal etkileşim modlarının frekansları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu analiz bulgularına dayalı olarak kullanıcıların belirli sosyal etkileşim etkinlikleri için tercih ettikleri sosyal etkileşim mekanlarında sentaktik değerlerin önem arz edip etmediği ortaya konmuştur.

Verilerin karşılaştırılması için, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını, değişkenlerin birbirinden bağımsız olup olmadığını ya da değişkenlerden birine ait verilerin diğer değişkenin farklı düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini istatistiksel olarak test eden Ki-kare (x^2) bağımsızlık testi (Chi-Square Analysis) ve bir kriter değişkeni (bağımlı değişken) ile bir veya daha fazla sayıda tahmin değişkenleri (bağımsız değişken) arasındaki ilgiyi sayısal bağıntı temelinde kuran Regresyon analizi (Regression Analysis) kullanılmıştır. Ki-kare testinde olasılık değerinin $p<0,05$ olması değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ispatlamaktadır. Regresyon analizinde ise r değerinin -1 ile +1 arasında aldığı değer ilişkinin yönünü ve gücünü, $p<0,05$ olması ise ilişkinin anlamlı olduğunu göstermektedir. R değeri -1.0 – 0.0 arasında ise değişkenler negatif yönde, 0,0 – 1,0 arasında ise pozitif yönde ilişkilidir. R değerinin bulunduğu aralığın istatistiksel olarak anlamı:

- 0,0 – 0,2 çok zayıf veya ihmal edilebilir ilişki
- 0,2 – 0,4 zayıf, düşük ilişki
- 0.4 – 0,7 orta derecede ilişki
- 0,7 – 0,9 güçlü, yüksek ilişki
- 0,9 – 1.0 çok yüksek ilişki olarak sınıflandırılabilir.

Verilerin SPSS analizleri ile karşılaştırılması sonrasında, iki farklı fakülte binasında tespit edilen sentaktik değerler ve bu değerlerin aritmetik ortalamaları da karşılaştırılarak tasarım girdileri üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda alan çalışması ile elde edilen bütün sonuçlar tezin genel çerçevesi ile ilişkilendirilmiş ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın kapsamının ve yönteminin birbiri ile entegre edilmesi ile tez çalışmasının araştırma modeli oluşturulmuş ve Şekil 4.2'de ifade edilmiştir.

Şekil 4.2. Araştırma modeli

5. ALAN ÇALIŞMASI: MEKAN KONFİGÜRASYONUNUN SOSYAL ETKİLEŞİME OLAN ETKİSİNİN FAKÜLTE BİNALARINDA SENTAKTİK ANALİZİ – SELÇUK ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ VE MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

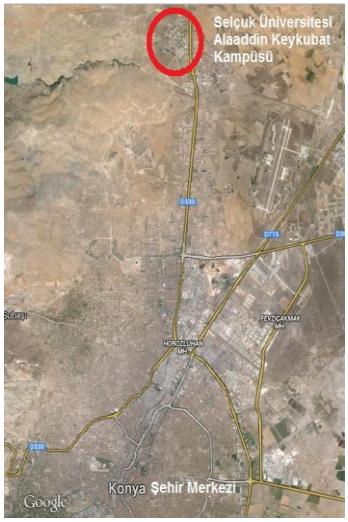
Üniversitelerin tek yapı ölçeğinden kent dışında geniş arazilerde kurulan kampüs yerleşkesi ölçeğine erişen tarihi gelişim süreci içinde fakülte binaları, sosyal, yapısal ve fonksiyonel bileşenlerden oluşan karmaşık bir sosyal organizasyon olarak, üniversite öğrencilerinin akademik hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri binalar olarak önem kazanmıştır. Üniversite çağındaki genç insanların başlıca ihtiyaçları (kişilik geliştirme, arkadaş edinme, etkilenme, güvenlik, birey olabilme, ayırt edici özelliklere sahip olma, bir gruba ya da topluma ait hissetme) için destekleyici düzenlemelere sahip olması gereken bu mekanlar, sosyal etkileşime olanak sağlayacak şekilde planlanmalıdır. Böylece bu mekanların, öğrencilerin çevreleri ile sosyal bağ alanlarını genişletebilecekleri, birbirleri ve yetişkinlerle etkileşimde bulunabilecekleri düzenlemelere sahip olmaları sağlanabilir. Alan çalışmasında, tez kapsamında mekan konfigürasyonunun sosyal etkileşime olan etkisinin araştırılacağı alan olarak belirlenen fakülte binalarına örnek olarak, Selçuk Üniversitesi Aleaddin Keykubat Kampüsü'nde yer alan Güzel Sanatlar Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi seçilmiştir. Mimari açıdan açık avlulu ızgarasal plan şemasına dayalı olarak biçimlenen söz konusu fakülteler, çok sayıda bölüm ve öğrenci sayısına sahip olmaları ve öğrencinin zamanının çoğunu fakülte binasında geçirmesini gerektiren eğitim programlarını uygulamaları sebebiyle araştırma alanı olarak belirlenmişlerdir. Alan çalışmasında, seçilen fakülte binalarına ait plan kurguları incelenerek, mekânsal konfigürasyonun, bireylerin sosyalleşebilmeleri üzerindeki etkisi değerlendirilecek, ayrıca mekansal konfigürasyonun sosyalleşmeye izin veren ya da vermeyen özellikleri tanımlanmıştır. Öğrencilerin eğitim almaları amacıyla olduğu kadar sosyalleşmelerine de olanak sağlamak üzere tasarlanan fakülte binalarında "düşük etkileşimsel" ya da "yoğun etkileşimsel" mekanlar gözleme dayalı olarak tespit edilecek, sentaktik parametrelere bağlı olarak değerlendirilecektir.

Tezin bu bölümünde, alan çalışmasının konusu, yeri, bir önceki bölümde tanımlanan metodoloji üzerinden fakülte binalarının analizi, bu analizler sonucu elde edilen bulgular ve bu bulguların değerlendirmesi yer almaktadır.

5.1. Alanın Tanıtılması

Selçuk Üniversitesi 1975 yılında şehir içi bir üniversite olarak kurulmuş, 1976 – 77 öğretim yılında Fen Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi olmak üzere iki fakülte ile eğitim hayatına başlamıştır. Üniversite bünyesinde yeni fakültelerin açılması, öğrenci sayısının artmaya başlamasıyla mevcut binalar yetersiz hale gelmiş, kent içinde farklı amaçlarla kullanılan binalar üniversiteye tahsis edilmişlerdir. Üniversitenin büyümesine bağlı olarak kent içi binalar zamanla yetersiz kalmış ve fakültelerin tek bir yerleşkede toplanma gereksinimi gündeme gelmiştir. Bunun sonucu olarak 1979 yılında hazineye ait arazinin üniversiteye tahsisi ve şahıs arazisinin kamulaştırılmasıyla kent merkezine 20 km uzaklıkta Konya - Afyon karayolu üzerinde 9200 da'lık bir alan üzerinde kampüs sahası oluşturulmuştur. Bu alana 1997 yılında 6200 da'lık bir arazi daha eklenmiştir. Kampüs yerleşim planına bakıldığında yaygın tip yerleşim sistemine dayalı yerleşim özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Binalar düşük yoğunlukla, topografyadan etkilenmeden rastlantısal bir biçimde yerleşmektedir. Merkezde konumlandırılmış olan ortak kullanımlar bölgesi (kafeterya, kültür merkezi, kütüphane) etrafında akademik bölgenin dağınık bir şekilde, spor alanlarının ve barınma bölgesinin de belirli alanlarda geliştiği görülmektedir. Alan çalışması kapsamında kampüs içerisinde yer alan, bünyelerinde çok sayıda bölüm ve öğrenci barındırmaları ve öğrencinin zamanının çoğunu fakülte binasında geçirmesini gerektiren eğitim programlarına sahip olmaları sebebiyle Güzel Sanatlar Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi ele alınacaktır (Tablo 5.1).

Tablo 5.1. Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü

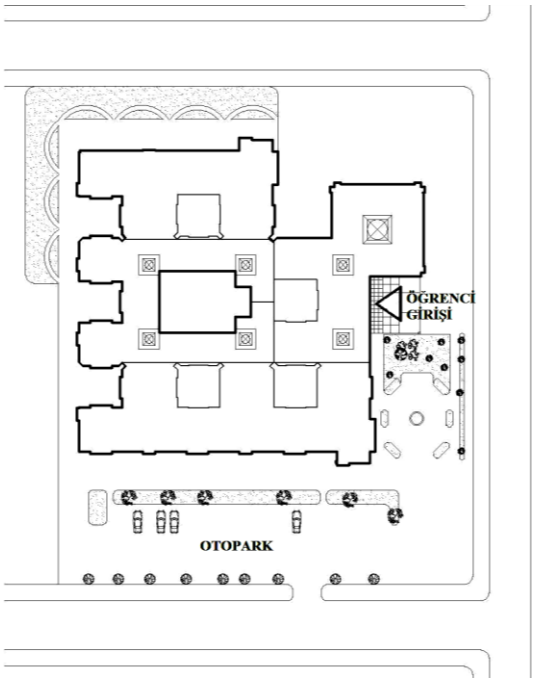
		
Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü'nün şehir merkezi ile olan ilişkisi	Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüs yerleşiminde kullanım alanları	Kampüs içerisinde Güzel Sanatlar Fak. ve Mühendislik Fakültesi'nin konumları

5.2. Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Yönteme Dayalı Analizi

Alaaddin Keykubat Kampüsü yerleşkesinin güney ucunda konumlanmış olan 14900 m^2lik alana sahip Güzel Sanatlar Fakültesi (GSF)'nin inşası 2010 yılında tamamlanmıştır. 70 öğretim üyesi odası, 48 atölye, 1 konferans salonu ve 1 kafeterya bulunmaktadır. Zemin + 2 kattan oluşan bina açık avlulu ızgarasal plan şemasına sahiptir (Tablo 5.2).

Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde, Endüstri Ürünleri Tasarımı, Geleneksel Türk Sanatları, Grafik, Heykel, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı, Resim, Seramik ve Fotoğraf olmak üzere 8 bölüm bulunmaktadır. Sanat ağırlıklı bir eğitim programına sahip olan fakültede dersler, ağırlıklı olarak atölyelerde işlenmektedir. Bu anlamda düzenli teneffüs saatlerinden söz edebilmek mümkün olmamaktadır.

Tablo 5.2. Güzel Sanatlar Fakültesi

<table>
<tr>
<td rowspan="3">
</td>
<td></td>
</tr>
<tr>
<td>GSF'nin yakın çevresi ile ilişkisi</td>
</tr>
<tr>
<td></td>
</tr>
<tr>
<td>GSF kuzeybatı cephesi</td>
<td></td>
</tr>
<tr>
<td>Güzel Sanatlar Fakültesi vaziyet planı</td>
<td>GSF kuzeydoğu cephesi</td>
</tr>
</table>

5.2.1. GSF'de gözleme dayalı bulgular

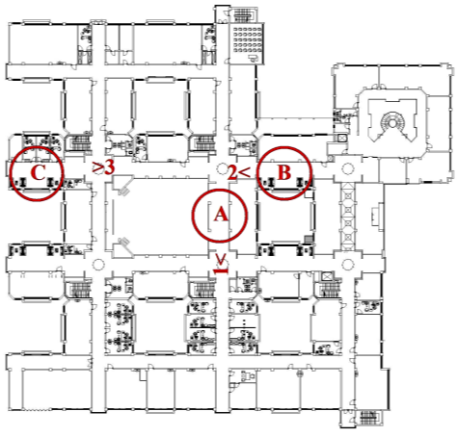
Gözlem analizi sonucunda öğrencilerin sosyal etkileşime dayalı davranış modları; oturarak sohbet etmek, ayakta sohbet etmek, spor etkinliği yapmak (masa tenisi oynamak), spor etkinliği yapanları izleyerek sohbet etmek olarak belirlenmiştir (Tablo 5.3).

Tablo 5.3. Sosyal etkileşime dayalı davranış modları

	
Oturarak sohbet etmek	Ayakta sohbet etmek
	
Spor etkinliği yapmak	Spor etkinliğini izlemek ve sohbet etmek

Analiz çalışmasına başlamadan önce zemin ve birinci katta yapılan ön gözlem analizinde, birinci katta frekansı yüksek bir sosyal etkileşim etkinliği tespit edilememiştir. Birinci kat planında işaretlenmiş A, B ve C noktalarında öğrencilerin ders aralarında kısa süreli bir araya gelerek, ayakta ya da oturarak sohbet etkinliği ile sosyal etkileşimde bulundukları (Tablo 5.4) gözlemlenmiştir. Ancak 10 günlük gözlem analizi süresince bu etkileşimler frekans (oluş sıklığı) açısından çalışmaya katkı sağlayacak ortalamaya ulaşamadığından birinci kat alan çalışmasında değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Tablo 5.4. GSF birinci katta tespit edilen sosyal etkileşim alanları ve modları.

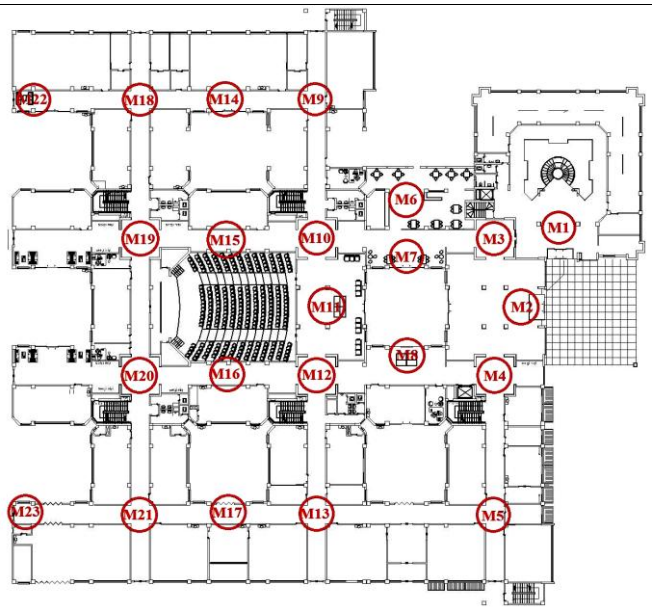
<table>
<tr><td>
</td><td></td></tr>
<tr><td>GSF 1. kat planı sosyal etkileşim alanları ve bakış açıları (BA)</td><td>BA 1: A noktasında ayakta sohbet etme etkinliği ile kısa süreli sosyal etkileşim</td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td>BA 2: B noktasında oturarak sohbet etme etkinliği ile kısa süreli sosyal etkileşim</td><td>BA 3: C noktasında oturarak sohbet etme etkinliği ile kısa süreli sosyal etkileşim</td></tr>
</table>

Alan çalışmasında öncelikle fakülte binasına ait zemin planında farklı bölgelerin karakteristiğini anlamak ve karşılaştırılabilir değerler elde edebilmek amacıyla noktalar belirlenmiştir. Bu noktalar fakülte binasının mekansal kurgusu içerisinde, mekansal konfigürasyonun önemli bileşenleri olan mekanlardan (giriş (öğrenci ve dekanlık girişi), sirkülasyon (düğüm noktaları, koridorlar, sirkülasyonun bitiş noktaları), işlevi tanımlı ana mekanlar (sergi-dinlenme, kantin, fuaye)), sosyal etkileşim alanı olarak kurgulandığı veya kullanıldığı düşünülen bölgelerden seçilmiştir (Tablo 5.5).

Zemin katta öğrencilerin sosyal etkileşim etkinlikleri için tercih ettikleri mekanlar, sosyal etkileşime dayalı davranış modları, etkileşime katılan öğrenci yoğunluğu ve sosyal etkileşim frekansları tespit edilmiş, gözlem analizi sonucu elde edilen verilerin ortalama değerleri tablolaştırılmıştır (Çizelge 5.1). Öğrencilerin sosyal etkileşime dayalı davranış modları; oturarak sohbet etme ve ayakta sohbet etme etkinliklerinde yoğunlaşmıştır. Öğrencilerin oturarak sohbet etkileşimini genel olarak yeme-içme etkinliği ile birlikte değerlendirdikleri gözlemlenmiştir. Spor etkinliği yapan ve spor etkinliği yapanları izleyerek sohbet eden öğrenciler bir arada etkileşimde bulundukları için değerlendirmede bu iki mod birlikte değerlendirilmiştir. Gözlem

analizi sonucu, alan çalışmasının başında belirlenen 23 noktadan sosyal etkileşimin gerçekleştiği ve gerçekleşmediği noktalar tespit edilmiştir.

Tablo 5.5. GSF zemin kat planı üzerinde analiz için belirlenen noktalar ve fonksiyonları

GSF zemin kat planı üzerinde belirlenen noktaların plan üzerinde dağılımı

GİRİŞLER
Dekanlık girişi: M1
Öğrenci girişi: M2

SİRKÜLASYON MEKANLARI
Düğüm noktaları:M3, M4, M5, M9, M10, M12, M13, M18, M19, M20, M21
Koridorlar: M14, M15, M16, M17
Sirkülasyon bitiş noktaları: M22, M23

İŞLEVİ TANIMLI ANA MEKANLAR
Sergi-Dinlenme: M7, M8
Kantin: M6
Fuaye: M11

Plan üzerinde belirlenen noktaların fonksiyonel sınıflandırması

Çizelge 5.1. Gözlem sonucu tespit edilen sosyal etkileşim modlarındaki katılımcı sayısı ve frekansları

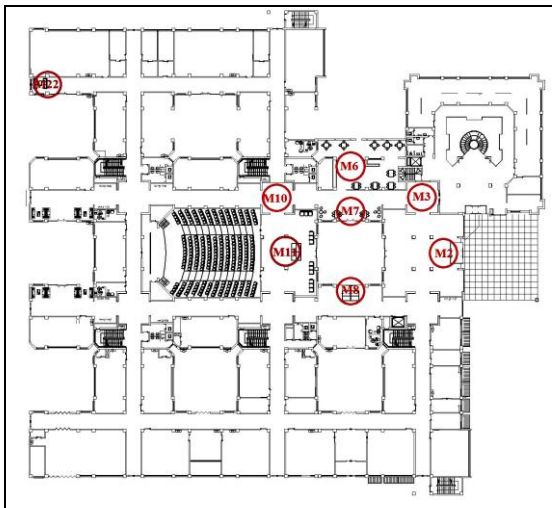
		Toplam aktivite	Oturarak sohbet	Ayakta sohbet	Spor etkinliği+sohbet	FR-Toplam Akt.	FR-Oturarak sohbet	FR-Ayakta sohbet	FR-spor etkinliği +sohbet
M1	D.G.	0	0	0	0	0	0	0	0
M2	Ö.G.	4	0	4	0	0,1/saat	0	0,09/saat	0
M3	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M4	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M5	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M6	Kantin	51	44	7	0	1,4/saat	1,2/saat	0,2/saat	0
M7	S.D.	34	28	6	0	1,0/saat	0,82/saat	0,17/saat	0
M8	S.D.	2	0	0	2	0,2/saat	0	0	0,17/saat
M9	D.N	0	0	0	0	0	0	0	0

		Toplam aktivite	Oturarak sohbet	Ayakta sohbet	Spor etkinliği+sohbet	FR-Toplam Akt.	FR-Oturarak sohbet	FR-Ayakta sohbet	FR-spor etkinliği +sohbet
M10	D.N	3	0	3	0	0,2/saat	0	0,17/saat	0
M11	Fuaye	9	0	0	9	0,8/saat	0	0	0,78/saat
M12	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M13	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M14	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M15	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M16	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M17	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M18	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M19	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M20	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M21	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M22	S.B.N.	5	5	0	0	0,2/saat	0,17/saat	0	0
M23	S.B.N.	0	0	0	0	0	0	0	0

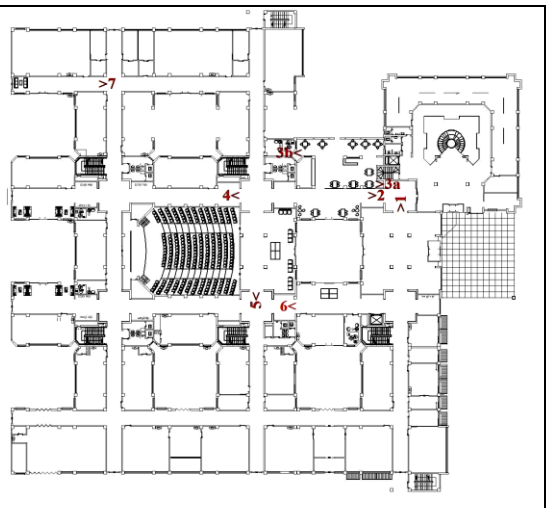
(**D.G**: dekanlık girişi, **Ö.G**: öğrenci girişi, **D.N**: düğüm noktası, **S.D**: sergi-dinlenme, **S.B.N:**sirkülasyon bitiş noktası)

Öğrencilerin tespit edilen sosyal etkileşim etkinlikleri için tercih ettikleri mekanlar gözlem analizi sonucunda, öğrenci girişi (M2), düğüm noktası (M10), kantin (M6), sergi ve dinlenme mekanları (M7, M8), fuaye (M11) ve sirkülasyon bitiş noktası (M22) olarak belirlenmiş ve plan üzerinde gösterilmiştir (Tablo 5.6). Bu mekanlar arasında kantin (M6), sergi dinlenme (M7) ve fuaye (M11) mekanlarının sosyal etkileşim için daha yoğun kullanıldığı da tespit edilmiştir. Alan çalışmasının amacı, gözlem ile varlığı tespit edilen sosyal etkileşim üzerinde mekan konfigürasyonun etkisini araştırmak olarak belirlendiği için, plan üzerinde sosyal etkileşim gözlenmeyen diğer noktalar mekan dizimi analizi sonrasında değerlendirme dışı bırakılmıştır.

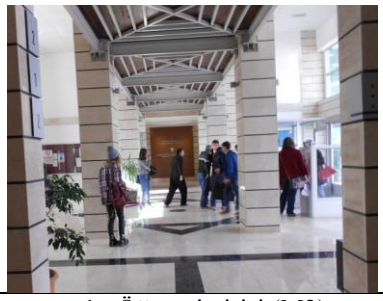
Tablo 5.6. GSF zemin katta tespit edilen sosyal etkileşim mekanları

GSF zemin kat planı sosyal etkileşim alanları

GSF zemin kat planı bakış açıları

	
Bakış açısı 1: Öğrenci girişi (M2)	Bakış açısı 2: Sergi Dinlenme (M7)
	
Bakış açısı 3a: Kantin (M6)	Bakış açısı 3b: Kantin (M6)
	
Bakış açısı 4: Düğüm noktası (M10)	Bakış açısı 5: Fuaye (M11)
	
Bakış açısı 6: Sergi dinlenme (M8)	Bakış açısı 7: Sirkülasyon bitiş nok. (M22)

5.2.2. GSF'de mekan dizim analizine dayalı bulgular

Güzel Sanatlar Fakültesi'nin zemin kat planı mekan konfigürasyonu ve mekanlar arası ilişkilerin incelenmesi amacıyla kullanılan University of Michigan lisanslı "Syntax 2D" programı ile analiz edilmiştir. Mekan dizimi analizi ile mekansal konfigürasyona ait farklı türde veriler elde edilmiştir. Plan üzerinde belirlenen noktaların bütünleşme (integration-n), derinlik (mean depth), bağlantısallık (connectivity), eşgörüş çevresi (isovist perimeter), eşgörüş alanı (isovist area) ve merkezilik (circularity) değerleri belirlenmiştir (Çizelge 5.2). Analizin grafik gösteriminde de görüldüğü gibi, bütünleşme

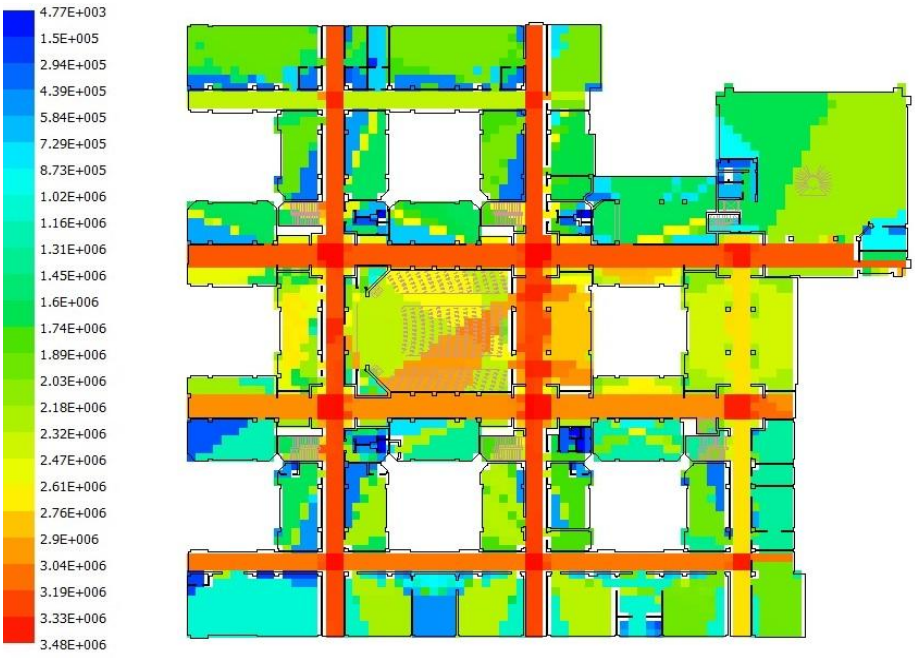
değerinin yüksek olduğu (kırmızı ile ifade edilen) alanlar hareketin yoğunlaştığı ve sosyal etkileşime olanak veren bölgeleri temsil ederken bütünleşme değerinin düşük olduğu (mavi ile ifade edilen) alanlar hareketin düşük olduğu bölgeleri ifade etmektedir (Şekil 5.1).

Çizelge 5.2. GSF zemin kat planında belirlenen noktaların mekan dizimi parametre değerleri

		Bağlantısallık	Derinlik	Bütünleşme	Eşgörüş alanı	Eşgörüş çevresi	Merkezilik
M1	D.G.	533	2,63	3,20	5.14	2,57	127
M2	Ö.G.	173	3,16	2,30	1,73	1,25	90
M3	D.N.	415	2,43	3,41	4,09	3,86	364
M4	D.N.	364	2,50	3,39	3,53	3,16	283
M5	D.N.	199	2,86	3,09	2,26	2,28	229
M6	Kantin	102	3,64	1,63	1,07	0,81	63
M7	S.D.	87	3,08	2,82	0,93	0,86	80
M8	S.D.	101	3,12	2,31	1,02	0,97	92
M9	D.N	169	2,90	2,99	1,84	1,76	168
M10	D.N	405	2,29	3,47	3,98	3,55	317
M11	Fuaye	215	2,77	3,06	2,21	2,06	192
M12	D.N.	300	2,68	3,19	2,74	2,73	272
M13	D.N.	224	2,71	3,18	2,41	2,69	301
M14	Koridor	89	3,26	2,30	1,09	1,02	96
M15	Koridor	240	2,72	3,19	2,21	1,82	150
M16	Koridor	210	2,88	3,01	1,95	1,55	124
M17	Koridor	134	2,90	3,08	1,65	1,46	130
M18	D.N.	153	2,84	3,00	1,75	2,23	284
M19	D.N.	166	2,71	3,24	1,64	2,27	314
M20	D.N.	275	2,64	3,27	2,63	2,77	292
M21	D.N.	213	2,64	3,26	2,39	2,32	227
M22	S.B.N.	87	3,26	2,29	1,08	0,99	90
M23	S.B.N.	137	2,90	3,08	1,66	1,64	162

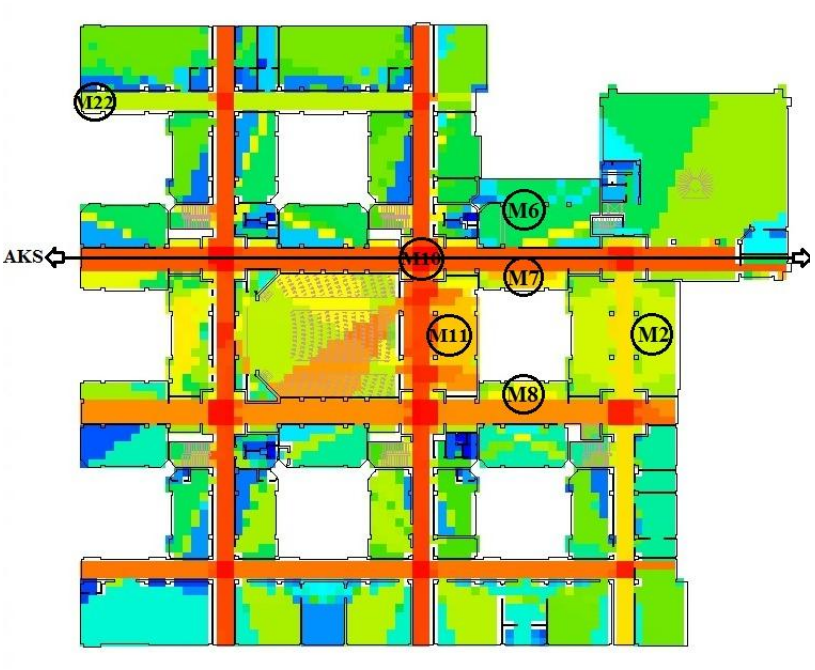
(**D.G**: dekanlık girişi,**Ö.G**: öğrenci girişi,**D.N**:düğüm noktası,**S.D**:sergi-dinlenme,**S.B.N**:sirk. bitiş noktası)

Şekil 5.1'de görüldüğü gibi plan üzerinde en bütünleşik mekanlar (kırmızı) ana sirkülasyonların kesişim noktaları olan düğüm noktalarıdır. Planın geneline bakıldığında en uzun yatay aksta, bütünleşme değeri en yüksek mekanların bulunduğu, sirkülasyonun bitiş noktalarına doğru ilerledikçe bütünleşme değerinin düştüğü ve mekanların derinleştiği görülmektedir.

Şekil 5.1. Güzel Sanatlar Fakültesi zemin kat planı bütünleşme (integration-n) grafiği

Güzel Sanatlar Fakültesi zemin kat planına uygulanan bütünleşme grafiği ile gözlem analiziyle elde edilen, öğrencilerin sosyal etkileşim için tercih ettikleri mekanların plan üzerindeki grafiksel ifadeleri çakıştırılmış ve en yüksek bütünleşme değerine sahip olan sirkülasyon aksı ile birlikte grafik üzerinde işlenmiştir (Şekil 5.2). Bu analizlere göre bütünleşme değerinin en yüksek olduğu bölgelerle öğrencilerin tercih ettikleri sosyal etkileşim mekanlarının; sergi – dinlenme (M7), düğüm noktası (M10) ve fuaye (M11) mekanlarında örtüştüğü, ancak öğrenci girişi (M2), kantin (M6), sergi-dinlenme (M8) ve sirkülasyon bitiş noktası (M22) mekanlarında örtüşmediği görülmektedir. Buna ek olarak öğrencilerin yoğun olarak kullandıkları sosyal etkileşim mekanlarının (M6, M7, M11), bütünleşme değeri yüksek olan yatay aks üzerinde (M7), aksa doğrudan bağlantılı (M6) ya da aksın yakınında (M11) konumlandığını söylemek mümkündür.

Şekil 5.2. GSF bütünleşme grafiği ile gözlem sonucu tespit edilen sosyal etkileşim mekanlarının ilişkisi

5.2.3. GSF'de analizlere dayalı bulguların karşılaştırılması

Mekana ait verilerin karşılaştırılıp yorumlanmasından önce mekan dizimi parametre değerleri nominal değerlere çevrilmiştir. Güzel Sanatlar Fakültesi'ne ait mekan dizim parametrelerinin nominal değer tanımları EK 1'de sunulmuştur. Bütünleşme değeri için nominal değer tanımı en bütünleşikten az bütünleşiğe doğru üç basamakta numaralandırılmıştır. Aynı işlem diğer parametreler için de tekrarlanmış ve bu nominal değer tanımlamalarının ardından değerler SPSS programına aktarılmış ve analizler yapılmıştır.

5.2.3.1. GSF'de mekan konfigürasyonu ve sosyal etkileşim davranış modu verilerinin karşılaştırılması

Gözlem analizi sonucu tespit edilen sosyal etkileşim mekanlarının mekansal kurgu içindeki konumlarının, bu mekanlarda gözlemlenen sosyal etkileşim davranış modları üzerindeki etkisi bu karşılaştırma analizi ile sorgulanmıştır. Bu amaçla öncelikle planda işaretlenen noktaların mekan dizimi parametreleri ile bu mekanlarda gerçekleşen sosyal etkileşim davranış modları aynı çizelgede ifade edilmişlerdir (Çizelge 5.3). Bir mekanda birden çok davranış modunun gözlendiği durumlarda daha uzun süreli gözlemlenen davranış modu esas alınmıştır.

Çizelge 5.3. GSF zemin kat planında belirlenen noktaların sentaktik değerleri ve davranış modları

		Bağlantısallık	Derinlik	Bütünleşme	Eşgörüş alanı	Eşgörüş çevresi	Merkezilik	Davranış modu
M1	D.G.	533	2,63	3,20	5.14	2,57	127	Etkileşim yok
M2	Ö.G.	173	3,16	2,30	1,73	1,25	90	Ayakta sohbet
M3	D.N.	415	2,43	3,41	4,09	3,86	364	Etkileşim yok
M4	D.N.	364	2,50	3,39	3,53	3,16	283	Etkileşim yok
M5	D.N.	199	2,86	3,09	2,26	2,28	229	Etkileşim yok
M6	Kantin	102	3,64	1,63	1,07	0,81	63	Oturarak sohbet
M7	S.D.	87	3,08	2,82	0,93	0,86	80	Oturarak sohbet
M8	S.D.	101	3,12	2,31	1,02	0,97	92	Spor+sohbet
M9	D.N	169	2,90	2,99	1,84	1,76	168	Etkileşim yok
M10	D.N	405	2,29	3,47	3,98	3,55	317	Ayakta sohbet
M11	Fuaye	215	2,77	3,06	2,21	2,06	192	Spor+sohbet
M12	D.N.	300	2,68	3,19	2,74	2,73	272	Etkileşim yok
M13	D.N.	224	2,71	3,18	2,41	2,69	301	Etkileşim yok
M14	Koridor	89	3,26	2,30	1,09	1,02	96	Etkileşim yok
M15	Koridor	240	2,72	3,19	2,21	1,82	150	Etkileşim yok
M16	Koridor	210	2,88	3,01	1,95	1,55	124	Etkileşim yok
M17	Koridor	134	2,90	3,08	1,65	1,46	130	Etkileşim yok
M18	D.N.	153	2,84	3,00	1,75	2,23	284	Etkileşim yok
M19	D.N.	166	2,71	3,24	1,64	2,27	314	Etkileşim yok
M20	D.N.	275	2,64	3,27	2,63	2,77	292	Etkileşim yok
M21	D.N.	213	2,64	3,26	2,39	2,32	227	Etkileşim yok
M22	S.B.N.	87	3,26	2,29	1,08	0,99	90	Oturarak sohbet
M23	S.B.N.	137	2,90	3,08	1,66	1,64	162	Etkileşim yok

(D.G: dekanlık girişi,**Ö.G**: öğrenci girişi, **D.N**: düğüm noktası, **S.D**: sergi-dinlenme, **S.B.N**: sirkülasyon bitiş noktası)

Karşılaştırma analizinin uygulanabilmesi için sosyal etkileşim davranış modları da nominal değerlere dönüştürülmüş (EK 2) ve tüm değerler tablolaştırılmıştır. Elde edilen tablonun SPSS programında Ki-kare testi ile analizi yapılmıştır.

"*Bağlantısallık değeri*" ile "davranış modu" değerlerinin karşılaştırması sonucunda bu iki değer arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (x^2=7,800, df=6 p=0,253>0,05) (Tablo 5.7). Bu analiz sonucunda mekanın bağlantılı olduğu mekan sayısının o mekanda sosyal etkileşim oluşmasında bir etkisi olmadığı ortaya konmuştur.

Tablo 5.7. Bağlantısallık değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,800[a]	6	,253
Likelihood Ratio	9,104	6	,168
Linear-by-Linear Association	,337	1	,562
N of Valid Cases	39		

Mekanların "*derinlik değeri*" ile "davranış modu" verileri karşılaştırıldığında, bu değerler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (x^2=12,316, df=3, p=0,006 <0,05)

(Tablo 5.8). Bu anlamda analizin dağılım tablosu değerlendirildiğinde, mekanın sığ olmasının o mekanda sosyal etkileşimin gerçekleşmesi üzerinde doğrudan olumlu bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür (Tablo 5.9). Mekanların derinliği arttıkça sosyal etkileşimin gerçekleşme olasılığı da azalmaktadır.

Tablo 5.8. Derinlik değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,316[a]	3	,006
Likelihood Ratio	5,482	3	,140
Linear-by-Linear Association	,703	1	,402
N of Valid Cases	39		

Tablo 5.9. Derinlik değeri ve davranış modu arasındaki ilişkiye ait dağılım tablosu

Crosstab

			davranış modu				
			etkleşim yok	oturarak sohbet	ayakta sohbet	spor+sohbet	Total
derinlik	sığ(2,27-3,58)	Count	32	2	2	2	38
		Expected Count	31,2	2,9	1,9	1,9	38,0
		% within derinlik	84,2%	5,3%	5,3%	5,3%	100,0%
		% within davranış modu	100,0%	66,7%	100,0%	100,0%	97,4%
	normal(3,59-4,90)	Count	0	1	0	0	1
		Expected Count	,8	,1	,1	,1	1,0
		% within derinlik	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
		% within davranış modu	,0%	33,3%	,0%	,0%	2,6%
	Total	Count	32	3	2	2	39
		Expected Count	32,0	3,0	2,0	2,0	39,0
		% within derinlik	82,1%	7,7%	5,1%	5,1%	100,0%
		% within davranış modu	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

"*Bütünleşme değeri*" ile "davranış modu" değerlerinin karşılaştırmalı analizi sonucunda bu iki değer arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (x^2=11,794, df=3, p=0,008<0,05) (Tablo 5.10). Mekanın sahip olduğu bütünleşme değeri sosyal etkileşimi doğrudan etkilemektedir. Analiz sonucu elde edilen dağılım tablosuna göre, sosyal etkileşimin gerçekleştiği mekanların bütünleşme değeri de yüksektir (Tablo 5.11). Bu durumda mekanların hareketlilik, ulaşılabilirlik ve bütünleşik olma durumunu bize sağlayan bütünleşme değerinin yüksek olmasının, sosyal etkileşimin gerçekleşmesinde destekleyici bir etkisi olduğu ortaya konmuştur.

Tablo 5.10. Bütünleşme değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,794[a]	3	,008
Likelihood Ratio	9,160	3	,027
Linear-by-Linear Association	7,586	1	,006
N of Valid Cases	39		

Tablo 5.11. Bütünleşme değeri ve davranış modu arasındaki ilişkiye ait dağılım tablosu

Crosstab

			davranış modu				
			etkleşim yok	oturarak sohbet	ayakta sohbet	spor+sohbet	Total
bütünleşme	çok entegre(2,33-3,48)	Count	30	1	1	1	33
		Expected Count	27,1	2,5	1,7	1,7	33,0
		% within bütünleşme	90,9%	3,0%	3,0%	3,0%	100,0%
		% within davranış modu	93,8%	33,3%	50,0%	50,0%	84,6%
	entegre(1,18-2,32)	Count	2	2	1	1	6
		Expected Count	4,9	,5	,3	,3	6,0
		% within bütünleşme	33,3%	33,3%	16,7%	16,7%	100,0%
		% within davranış modu	6,2%	66,7%	50,0%	50,0%	15,4%
	Total	Count	32	3	2	2	39
		Expected Count	32,0	3,0	2,0	2,0	39,0
		% within bütünleşme	82,1%	7,7%	5,1%	5,1%	100,0%
		% within davranış modu	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

"*Eş görüş alanı değeri*" ve "davranış modu" verileri karşılaştırıldığında, bu iki değer arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (x^2=8,079, df=6, p=0,232>0,05) (Tablo 5.12). Analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre mekanın eş görüş alanı değerinin sosyal etkileşim üzerinde bir etkisi olmadığını söylemek mümkündür.

Tablo 5.12. Eş görüş alanı değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,079[a]	6	,232
Likelihood Ratio	9,868	6	,130
Linear-by-Linear Association	,841	1	,359
N of Valid Cases	39		

"*Eş görüş çevresi değeri*" ile "davranış modu" değerlerinin karşılaştırılmasının sonucunda bu değerler arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (x^2=13,465, df=6, p=0,036<0,05) (Tablo 5.13). Mekanın sahip olduğu eş görüş çevresi değerinin yüksek oluşu mekanda görülebilirliğin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Yapılan analizin dağılım tablolarına göre bu durumun sosyal etkileşimi doğrudan olumlu bir şekilde etkilediğini söylemek mümkündür (Tablo 5.14).

Tablo 5.13. Eş görüş çevresi değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,465[a]	6	,036
Likelihood Ratio	13,922	6	,031
Linear-by-Linear Association	1,635	1	,201
N of Valid Cases	39		

Tablo 5.14. Eş görüş çevresi değeri ve davranış modu arasındaki ilişkiye ait dağılım tablosu

Crosstab

			davranış modu				
			etkleşim yok	oturarak sohbet	ayakta sohbet	spor+sohbet	Total
eşgörüş çevresi	yüksek(2,90-4,2)	Count	4	0	1	0	5
		Expected Count	4,1	,4	,3	,3	5,0
		% within eşgörüş çevresi	80,0%	,0%	20,0%	,0%	100,0%
		% within davranış modu	12,5%	,0%	50,0%	,0%	12,8%
	orta(1,57-2,89)	Count	22	0	0	1	23
		Expected Count	18,9	1,8	1,2	1,2	23,0
		% within eşgörüş çevresi	95,7%	,0%	,0%	4,3%	100,0%
		% within davranış modu	68,8%	,0%	,0%	50,0%	59,0%
	düşük(0,25-1,56)	Count	6	3	1	1	11
		Expected Count	9,0	,8	,6	,6	11,0
		% within eşgörüş çevresi	54,5%	27,3%	9,1%	9,1%	100,0%
		% within davranış modu	18,8%	100,0%	50,0%	50,0%	28,2%
	Total	Count	32	3	2	2	39
		Expected Count	32,0	3,0	2,0	2,0	39,0
		% within eşgörüş çevresi	82,1%	7,7%	5,1%	5,1%	100,0%
		% within davranış modu	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

"*Merkezilik değeri*" ve "davranış modu" değerleri karşılaştırıldığında bu iki veri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (x^2=7,800, df=6, p=0,253>0,05) (Tablo 5.15). Analiz sonucunda elde edilen veriler dikkate alındığında mekanın kurgusunun döngüsel olma durumunun sosyal etkileşimin gerçekleşmesi üzerinde bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 5.15. Merkezilik değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,800[a]	6	,253
Likelihood Ratio	9,104	6	,168
Linear-by-Linear Association	,337	1	,562
N of Valid Cases	39		

5.2.3.2. GSF'de mekan konfigürasyonu ve sosyal etkileşim frekansı verilerinin karşılaştırılması

Bu bölümde alan çalışmasında, gözlem analizi ile tespit edilen sosyal etkileşim mekanlarının mekansal kurgu içindeki konumunun (sentaktik değerlerinin) öğrencilerin sosyal etkileşim düzeyleri üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Bu amaçla sosyal etkileşim mekanlarının mekan dizimi parametre değerleri ve bu mekanlarda gerçekleşen sosyal etkileşim etkinliklerinin frekansları bir arada tablolaştırılmıştır (Çizelge 5.4). Bu değerlerin karşılaştırmalı analizi ile mekansal kurgunun sosyal etkileşim etkinlik düzeyleri üzerindeki etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çizelge 5.4. GSF'deki sosyal etkileşim mekanlarının sosyal etkileşim frekansları ve sentaktik değerleri

		Toplam aktivite	Oturarak sohbet	Ayakta sohbet	Spor etkinliği+sohbet	FR-Toplam Akt.	FR-Oturarak sohbet	FR-Ayakta sohbet	FR-spor etkinliği +sohbet
M2	Ö.G.	4	0	4	0	0,1/saat	0	0,09/saat	0
M6	Kantin	51	44	7	0	1,4/saat	1,2/saat	0,2/saat	0
M7	S.D.	34	28	6	0	1,0/saat	0,82/saat	0,17/saat	0
M8	S.D.	2	0	0	2	0,2/saat	0	0	0,17/saat
M10	D.N	3	0	3	0	0,2/saat	0	0,17/saat	0
M11	Fuaye	9	0	0	9	0,8/saat	0	0	0,78/saat
M22	S.B.N.	5	5	0	0	0,2/saat	0,17/saat	0	0

(**Ö.G**: öğrenci girişi, **D.N**: düğüm noktası, **S.D**: sergi-dinlenme, **S.U**: sirkülasyon bitiş noktası)

		Bağlantısallık	Derinlik	Bütünleşme	Eş görüş alanı	Eş görüş çevresi	Merkezilik
M2	Ö.G.	173	3,16	2,30	1,73	1,25	90
M6	Kantin	102	3,64	1,63	1,07	0,81	63
M7	S.D.	87	3,08	2,82	0,93	0,86	80
M8	S.D.	101	3,12	2,31	1,02	0,97	92
M10	D.N	405	2,29	3,47	3,98	3,55	317
M11	Fuaye	215	2,77	3,06	2,21	2,06	192
M22	S.B.N.	87	3,26	2,29	1,08	0,99	90

(**Ö.G**: öğrenci girişi, **D.N**: düğüm noktası, **S.D**: sergi-dinlenme, **S.U**: sirkülasyon bitiş noktası)

Mekan konfigürasyonu verileri ile toplam aktivite frekans verilerinin karşılaştırılması

"*Bütünleşme değeri*" ile toplam aktivite frekansı değerleri arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki tespit edilmiştir (r= 0,765, p=0,008<0,05). Analizin sonucu, mekanın bütünleşme değerinin artmasıyla öğrencilerin birbirleri ile etkileşimde bulunma frekansı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 5.16). Bu anlamda bütünleşik mekanlarda öğrenciler birbirleri ile daha fazla iletişime geçmektedirler. Başka bir deyişle bütünleşme değeri yüksek olan mekanlar, öğrencilerin bir araya gelme olasılıklarının en yüksek olduğu mekanlardır.

Tablo 5.16. Bütünleşme değeri ile etkileşim frekansları regresyon analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,765[a]	,760	,376	,70300	,008

a. Predictors: (Constant), bütünleşme
b. Dependent Variable: toplam sosyal etkileşim aktivitesi

Regresyon analizi sonucunda, "*derinlik değeri*" ile toplam aktivite frekansı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (r=-0,693, p=0,006<0,05). Bu

sonuç ışığında derinlik değeri yüksek olan mekanlarda toplam aktivite frekansının düştüğünü söylemek mümkündür (Tablo 5.17). Derinlik değeri düşük sığ mekanlarda yüksek frekansta etkileşim desteklenmektedir.

Tablo 5.17. Derinlik değeri ile etkileşim frekansları regresyon analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,693[a]	,054	,376	,70333	,006

a. Predictors: (Constant), derinlik
b. Dependent Variable: toplam sosyal etkileşim aktivitesi

Yapılan karşılaştırmalı analiz sonucunda "*bağlantısallık değeri*" ile toplam aktivite frekansı arasında pozitif yönde çok güçlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (r=0,997, p=0,010<0,05). Bu durumda bir mekanın diğer noktalarla olan ilişkisini tanımlayan bağlantısallık değerinin yüksek olmasının, yani mekansal kurguda mekanların birbirleri ile bağlantılı olmasının, mekanları yoğun etkileşimsel mekanlara dönüştürdüğü ifade edilebilir. Diğer bir ifadeyle mekana ait düşük bağlantısallık değeri mekanın etkileşim seviyesini düşürmektedir. Analiz sonucunda bağlantısallık değeri ile aynı r ve olasılık değerine (r=0,997, p=0,010) sahip olmaları sebebiyle eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değerleri aynı tabloda gösterilmişlerdir (Tablo 5.18).

Tablo 5.18. Bağlantısallık, eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değerleri ile etkileşim frekansları regresyon analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,997[a]	,950	,135	,56955	,010

a. Predictors: (Constant), bağlantısallık, eşgörüş alanı, eşgörüş çevresi, merkezilik
b. Dependent Variable: toplam sosyal etkileşim aktivitesi

"*Eş görüş alanı değeri*" ile toplam aktivite frekansı arasında yapılan regresyon analizi sonucunda bu iki değer arasındaki ilişkinin çok güçlü ve anlamlı olduğu görülmektedir (r=0,997, p=0,010<0,05). Bu ilişki, görülebilir alan büyüklüğü arttıkça sosyal etkileşim düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir. Görüş alanının büyüklüğü, mekan içindeki kontrol duygusunu sağlamaktadır. Bu sebeple toplam aktivite etkileşim frekansı incelendiğinde görüş alanının geniş olduğu mekanlarda öğrencilerin daha çok bir araya geldikleri görülmektedir (Tablo 5.18).

Mekana ait sentaktik değerler ile toplam aktivite frekansı arasında yapılan regresyon analizi sonucunda "*eş görüş çevresi değeri*" ile toplam aktivite frekansı arasında çok güçlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (r=0,997, p=0,010<0,05). Eş görüş çevresi değeri de alan değeri gibi mekandaki kontrol duygusu için önem taşımaktadır. Bu analiz verileri ışığında, eş görüş çevresi değeri yüksek olan mekanların yoğun etkileşimsel mekanlar olduğunu söylemek mümkündür (Tablo 5.18).

"*Merkezilik değeri*" ile toplam aktivite frekans değerlerinin karşılaştırmalı analizi sonucunda, bu değerler arasında anlamlı ve çok güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir (r=0,997, p=0,010<0,05). Bu anlamda mekansal kurgunun daireselliğe yakın olmasının, mekanlarda yüksek frekansta sosyal etkileşim etkinlikleri gerçekleşmesinde olumlu yönde etkisi olduğunu söylemek mümkündür (Tablo 5.18).

Mekan konfigürasyonu verileri ile oturarak sohbet frekans verilerinin karşılaştırılması

Sosyal etkileşimin gerçekleştiği mekanların sentaktik değerleri ile oturarak sohbet etkileşiminin frekans verileri karşılaştırıldığında değerler ile frekanslar arasında genel olarak bir eğilim olduğu tespit edilmiştir. "*Derinlik değeri*" ile oturarak sohbet frekansının karşılaştırmalı analizi sonucunda bu iki değer arasında negatif yönde güçlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (r=-0,762, p=0,017<0,05). Bir mekanın derinlik değeri arttıkça, o mekan içinde oturarak sohbet etkileşim frekansı azalmaktadır. Bu durum oturarak sohbet etkileşimi için derinlik değeri düşük sığ mekanların tercih edildiğini göstermektedir (Tablo 5.19).

Tablo 5.19. Derinlik değeri ile oturarak sohbet frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	-,762[a]	,581	,497	,61490	,017

a. Predictors: (Constant), derinlik
b. Dependent Variable: oturarak sohbet

"*Bütünleşme değeri*" ile oturarak sohbet etkileşimi arasındaki ilişkiye bakıldığında iki değer arasında güçlü bir eğilim olduğu görülmektedir (r= 0,954, p=0,172>0,05). Oturarak sohbet etkileşiminin gerçekleşmesi için bütünleşme değeri yüksek olan mekanların seçilmesi eğilimi tespit edilmiştir (Tablo 5.20). Öğrencilerin sosyal etkileşim mekanlarında bir araya gelmelerinde ve etkileşimin gerçekleşmesinde mekanın bütünleşikliğinin etkili olabildiğini söylemek mümkündür.

Tablo 5.20. Bütünleşme değeri ile oturarak sohbet frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,954[a]	,911	,732	,44886	,172

a. Predictors: (Constant), bütünleşme
b. Dependent Variable: oturarak sohbet

"*Bağlantısallık değeri*" ile oturarak sohbet aktivitesine yönelik etkileşim frekansı arasında olumlu yönde bir eğilim tespit edilmiştir (r=0,390, p=0,146>0,05). Mekanın bağlantısallık değeri arttıkça oturarak sohbet etkileşim frekansı da yükselmektedir. Bağlantısallık değeri ile aynı olasılık değerine (r=0,390, p=0,146>0,05) sahip oldukları için aynı tabloda (Tablo 5.21) ifade edilen "*eş görüş alanı, eş görüş çevresi* ve *merkezilik*" değerleri için de, oturarak sohbet etkileşim frekansını olumlu yönde etkileyen bir eğilimde olduklarını söylemek mümkündür. Adı geçen sentaktik değerlerin yüksek olduğu mekanlarda yüksek frekansta oturarak sohbet etkileşiminin gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 5.21. Bağlantısallık, eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değerleri ile oturarak sohbet frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,390[a]	,152	-,018	,87478	,146

a. Predictors: (Constant), bağlantısallık, eşgörüş alanı, eşgörüş çevresi, merkezilik
b. Dependent Variable: oturarak sohbet

Mekan konfigürasyonu verileri ile ayakta sohbet frekans verilerinin karşılaştırılması

Sosyal etkileşim mekanlarına ait sentaktik değerler ile ayakta sohbet etkileşimine yönelik frekans verilerinin karşılaştırma analizinin sonuçlarına bakıldığında genel olarak mekan kurgusunun ayakta sohbet etkileşimi üzerinde bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Mekana ait "*derinlik değeri*" ile ayakta sohbet etkileşiminin frekansı arasında negatif yönde güçlü bir eğilim olduğu görülmektedir (r= -0,820, p=0,171>0,05). Bu veriye göre ayakta sohbet frekansının yüksek olduğu mekanların derinlik değeri düşüktür (Tablo 5.22). Bu durumda ayakta sohbet etkileşimi için öğrencilerin derinlik değeri düşük sığ mekanları tercih etme eğiliminde oldukları ifade edilebilir.

Tablo 5.22. Derinlik değeri ile ayakta sohbet frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	-,820[a]	,672	,016	,13568	,171

a. Predictors: (Constant), derinlik
b. Dependent Variable: ayakta sohbet

Yapılan bu karşılaştırma analizi sonucunda, mekanın sahip olduğu diğer sentaktik değerlerin (*bütünleşme* (r=0,319, p=0,299>0,05), *bağlantısallık* (r=0,201, p=0,590>0,05), *eş görüş alanı* (r=0,201, p=0,590>0,05), *eş görüş çevresi* (r=0,201, p=0,590>0,05) ve *merkezilik* (r=0,201, p=0,590>0,05)), ayakta sohbet etkileşimine yönelik frekans verileri üzerinde bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 5.23).

Tablo 5.23. Mekanın sentaktik değerleri ile ayakta sohbet frekanslarının analizi

Bütünleşme değeri ile ayakta sohbet frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,319[a]	,102	-,078	,14196	,299

a. Predictors: (Constant), bütünleşme
b. Dependent Variable: ayakta sohbet

Bağlantısallık, eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değerleri ile ayakta sohbet frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,201[a]	,041	-,151	,14673	,590

a. Predictors: (Constant), bağlantısallık, eşgörüş alanı, eşgörüş çevresi, merkezilik
b. Dependent Variable: ayakta sohbet

Mekan konfigürasyonu verileri ile spor+sohbet frekans verilerinin karşılaştırılması

Spor+sohbet etkinliği frekans değeri ile mekanın sentaktik değerleri arasında yapılan regresyon analizi sonucunda mekansal kurgudaki konumsal değerin spor+sohbet etkileşimine yönelik frekans değeri üzerinde bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 5.24).

Tablo 5.24. Mekanın sentaktik değerleri ile spor+sohbet frekanslarının analizi

Derinlik değeri ile spor + sohbet frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,244[a]	,059	-,129	,31256	,936

a. Predictors: (Constant), derinlik
b. Dependent Variable: spor+sohbet

Bütünleşme değeri ile spor + sohbet frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,359[a]	,129	-,045	,30082	,727

a. Predictors: (Constant), bütünleşme
b. Dependent Variable: spor+sohbet

Bağlantısallık, eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değerleri ile spor + sohbet frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,221[a]	,049	-,142	,31435	1,000

a. Predictors: (Constant), bağlantısallık, eşgörüş alanı, eşgörüş çevresi, merkezilik
b. Dependent Variable: spor+sohbet

Analiz sonucunda sosyal etkileşim mekanlarına ait mekan dizimi parametrelerinin tümünün olasılık değerinin (*derinlik* (r=0,244, p=0,936>0,05), *bütünleşme* (r=0,359, p=0,727>0,05), *bağlantısallık* (r=0,221, p=1,0>0,05), *eş görüş alanı* (r=0,221, p=1,0>0,05), *eş görüş çevresi* (r=0,221, p=1,0>0,05) ve *merkezilik* (r=0,221, p=1,0>0,05)), "0,05" anlamlılık değerinden büyük olduğu görülmektedir. Bu durumda spor+sohbet etkileşim frekansının, mekanın genel kurgu içindeki konumundan etkilenmediğini söylemek mümkündür.

5.2.4. GSF'de karşılaştırma analizlerinin sonuçlarının değerlendirilmesi

Alan çalışmasının bu bölümünde tamamlanan analiz ve karşılaştırma testleri, mekan konfigürasyonunun sosyal etkileşim üzerinde etkili olduğunu şu şekilde ortaya koymuştur:

- Mekanın sahip olduğu derinlik, bütünleşme ve eş görüş çevresi değerleri, o mekanda sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleşmesini olumlu yönde etkilemektedir. Derinlik değeri düşük kolay erişilebilen sığ mekanlar, bireylerin sosyal etkileşimde bulunma olasılıklarını arttırmaktadır. Mekanın ulaşılabilirlik, hareketlilik ve bütünleşik olma özelliklerini ifade eden yüksek bütünleşme değerine sahip mekanların sosyal etkileşim için tercih edilen mekanlar olduklarını söylemek mümkündür. Kullanıcısına geniş ve kesintisiz bir görüş sağlayan, mekanı kontrol edebilme duygusunu veren yüksek eş görüş çevresi değeri de mekan içinde sosyal etkileşim olanaklarını arttıran bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

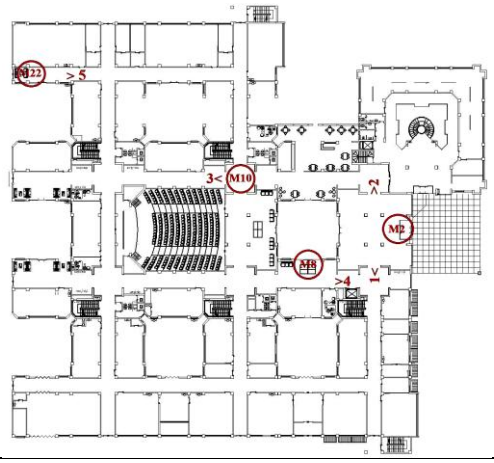
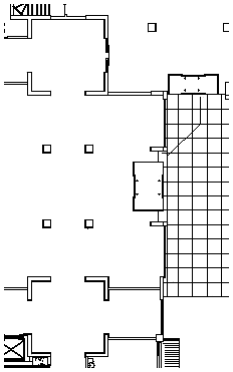
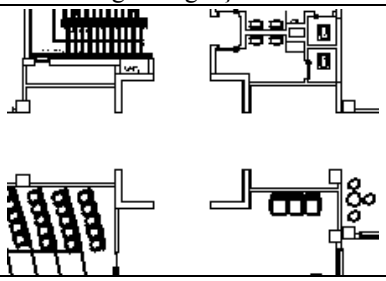
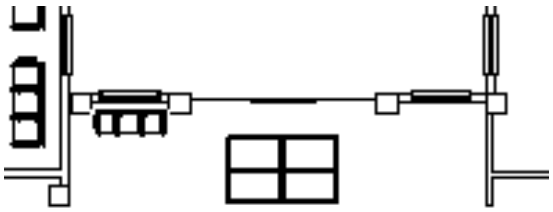
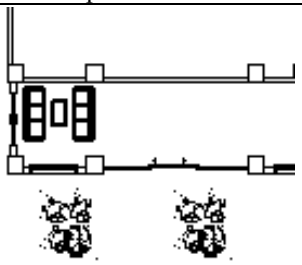
- Mekana ait bağlantısallık, eş görüş alanı ve merkezilik değerlerinin o mekanda sosyal etkileşim etkinliklerinin oluşması üzerinde bir etkisi olmadığı ortaya konmuştur. Bir mekanın bağlantılı olduğu noktaların yüksek sayıda olması, mekanın geçirgen olması ya da döngüselliğe yakın bir mekansal kurguya sahip olması o mekanın sosyal etkileşimsel bir mekan olması üzerinde etkili değildir.
- Mekanın genel kurgu içindeki konumu, toplam sosyal etkileşim etkinlik frekansı üzerinde etkilidir. Yüksek bütünleşme değerine sahip, kolay erişilebilir, farklı mekanlarla bağlantılılık düzeyi yüksek olan, geniş ve kesintisiz görüş alanlarına sahip, mekansal kurgusu daireselliğe yakın, derinliği düşük sığ mekanlarda sosyal etkileşim etkinlikleri daha uzun süreli gerçekleşmektedir.
- Sosyal etkileşim etkinliği olarak tespit edilen "oturarak sohbet etme" eyleminin, mekanın genel konfigürasyon içindeki konumu ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Derinlik değeri düşük kolay erişilebilir mekanlarda kullanıcıların oturarak sohbet etme eylemi için daha uzun süreli bir araya geldikleri tespit edilmiştir. Öğrenciler oturarak sohbet için, diğer mekanlarla bağlantılı, bütünleşme değeri yüksek, hareketli ve ulaşılabilir, bağlantılı olduğu mekanlarla geniş bir görüş alanına sahip ve mekansal kurgusu daireselliğe yakın mekanlarda bir araya gelme eğilimindedirler.
- "Ayakta sohbet etme" etkileşimi üzerinde mekan konfigürasyonunun doğrudan etkisi bulunmamaktadır. Öğrenciler ayakta sohbet etme eylemi için derinlik değeri düşük, sığ mekanları tercih etme eğilimdedirler. Ancak mekanın diğer sentaktik değerleri ile ayakta sohbet etkileşimi arasında bir ilişki tespit edilememiştir.
- Bu fakülte binası özelinde tespit edilen "spor yapma ve spor yapanları izlerken sohbet etme" eylemi üzerinde mekan konfigürasyonunun bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuca dayalı olarak, bir mekanın uygun ve gerekli donatı elemanları ile düzenlenmesinin o mekanı sosyal etkileşimsel bir mekana dönüştürebileceğini söylemek mümkündür.

Bu veriler ışığında Güzel Sanatlar Fakültesi'ndeki sosyal etkileşim mekanlarını daha detaylı değerlendirmek mümkün olmuştur. Plan geneline bakıldığında bütünleşme değeri yüksek, net ve bütünleşik bir sirkülasyon ağına ve az sayıda derin mekanına

sahip bir plan şeması olduğu görülmektedir. Avlulu ve ızgarasal bir plan üzerine kurgulanan bu fakülte binası, mekan dizimi değerlerinin de gösterdiği gibi çok sayıda sosyal etkileşim olanaklı mekana sahip bir binadır. Bu değerlerin hareket temelinde analiz edildiği göz önünde bulundurulacak olursa; binanın doğrusal ve net hatlardan oluşan düzenli bir sirkülasyon ağına sahip olmasının, plan şemasının bütünde bütünleşik olmasını sağladığını söylemek mümkündür.

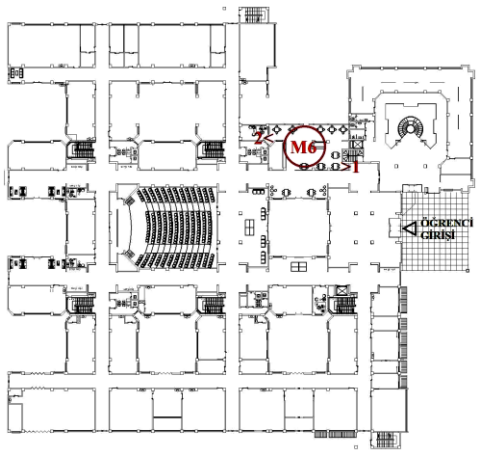
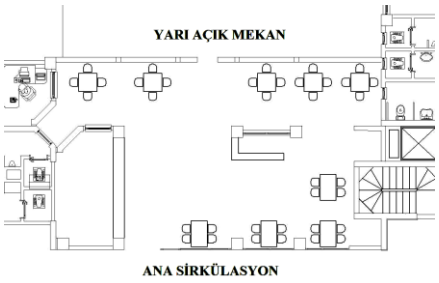
Düşük etkileşimsel mekanları bir arada değerlendirecek olursak; M2 öğrenci girişinin düşük derinlik değerine sahip olmasına rağmen, diğer sentaktik değerlerinin olumsuz olmasının etkisi ile sosyal etkileşim düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Öğrenciler bu mekanı sosyal etkileşimde bulunmaktan ziyade bir geçiş mekanı olarak kullanmaktadırlar. Mekan dizim analizinin bütünleşme grafiğinde de önceki bölümlerde görüldüğü gibi, mekansal kurgunun genelinde bütünleşme değeri en yüksek (en kırmızı) yani sosyal etkileşime en olanaklı mekanlar, düğüm noktalarıdır. Bu düğüm noktalarından sosyal etkileşimin gözlendiği tek düğüm noktası olan M10 mekanı da düşük etkileşimsel mekanlar arasında yer almaktadır. Analiz sonucundaki verilere dayalı olarak sosyal etkileşimi destekleyen tüm sayısal ve konumsal değerlere sahip olan bu düğüm noktasında yüksek frekansta bir sosyal etkileşim gözlenememiştir. Bunun sebebini, mekanın sadece geçiş mekanı olarak tasarlanmış olması, farklı sosyal etkileşim donatılarının düzenlenebileceği (oturma düzeni, spor donatısı vb.) yeterli büyüklüğe sahip olmaması, doğal ışık alamaması gibi mekan konforuna dayalı eksiklikleri olması şeklinde yorumlamak mümkündür. Bir başka düşük etkileşimsel mekan olan M8 sergi – dinlenme mekanı, sosyal etkileşim etkinlikleri için uygun donatı elemanları (masa tenisi, oturma grubu) ile düzenlenmiş olmasına rağmen, yüksek frekansta sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleştiği bir mekan olamamıştır. Derinlik değeri düşük sığ bir mekan olduğu halde, diğer sentaktik değerlerinin düşük olması mekandaki sosyal etkileşim düzeyini olumsuz yönde etkilemiştir. M22 sirkülasyon bitiş noktası mekanı sentaktik veriler açısından olumsuz şartlar taşımasına rağmen, dış mekan ile doğrudan görsel bağlantıya sahip büyük bir cam yüzeyin önünde bir oturma grubu ile tefriş edilmesi sebebiyle öğrenciler için ders saati aralarında kısa süreli oturarak sohbet için tercih edilen bir mekan olmuştur. Ana sirkülasyon aksına en uzak noktada konumlanmış bir mekan olduğu halde, 4 resim atölyesine yakın bir konumda bulunması, sosyal etkileşimi destekleyen karşılıklı oturma gruplarıyla tefriş edilmiş aydınlık bir mekan olması düşük seviyede sosyal etkileşim gerçekleşmesini sağlayan faktörlerdir (Tablo 5.25).

Tablo 5.25. GSF'de tespit edilen düşük etkileşimsel mekanlar

	
GSF'de düşük etkileşimsel mekanlar ve bakış açıları	M2 öğrenci girişi planı
	
Bakış açısı 1: M2 öğrenci girişi	Bakış açısı 2: M2 öğrenci girişi
	
M10 düğüm noktası planı	Bakış açısı 3: M10 düğüm noktası
	
M8 sergi – dinlenme planı	Bakış açısı 4: M8 sergi - dinlenme
	
M22 sirkülasyon ucu planı	Bakış açısı 5: M22 sirkülasyon bitiş noktası

Mekansal kurgu içinde sosyal etkileşim için olumsuz sentaktik değerlere sahip olan M6 kantin mekanı gözlem analizinde yoğun etkileşimsel bir sosyal etkileşim mekanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüksek derinlik, düşük bütünleşme ve eş görüş çevresi değerleri ile kolay erişilebilir, bütünleşik olmaktan uzak olan kantin mekanı, fonksiyonel çekiciliğe sahip olması, bir tarafta yarı açık mekana diğer tarafta ana sirkülasyon hattına doğrudan bağlanması sebebiyle öğrenciler tarafından yüksek düzeyde sosyal etkileşim için tercih edilen bir mekandır. Öğrencilerin temel ihtiyaçlarından yeme-içme ihtiyacına cevap veren, en yüksek frekansta gerçekleşen oturarak sohbet etme etkinliğine uygun donatı elemanlarına (oturma grupları) sahip kantin mekanı, bu anlamda uzun süreli sosyal etkileşime uygun bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem ana sirkülasyon aksı üzerindeki şeffaf cephesinden hem de dış mekana açılan arka cephesinden doğal ışık alabilen kantin mekanının aydınlık bir mekan olması olumludur. Aynı zamanda hem iç hem de dış mekanla doğrudan bir görsel bağlantısı bulunmaktadır. Öğrencilerin mekanı yoğun olarak kullandığı öğlen saatlerinde (12:00 – 13:00) gözlemlenen sıkışıklık mekan büyüklüğünün yeterli olmadığını göstermektedir. Satış bankolarının konumu ve büyüklüğü, belirtilen saatlerde mekan içindeki sirkülasyonun tıkanmasına, mekanın verimli bir şekilde kullanılamamasına yol açmaktadır (Tablo 5.26). Bu anlamda mekansal konfigürasyon analizinde düşük bütünleşme ve eş görüş çevresi, yüksek derinlik değerine sahip mekanların ancak doğru bir şekilde işlevlendirilmesiyle sosyal etkileşim mekanlarına dönüşebileceklerini söylemek mümkündür.

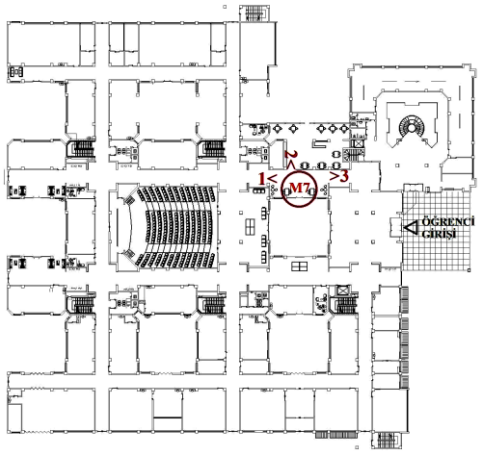
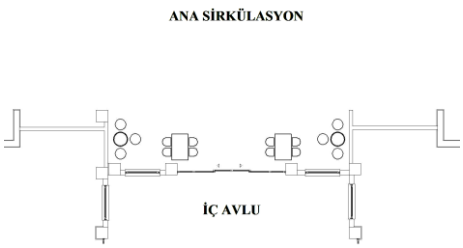
Tablo 5.26. M6 kantin mekanı

	
M6 kantinin konumu ve bakış açıları	M6 kantin mekanının planı

	
Bakış açısı 1: öğlen saatlerindeki yoğun kullanım	Bakış açısı 2: yarı açık alan ile bağlantılı olan doğal ışık alan oturma mekanı

Yoğun etkileşimsel bir diğer sosyal etkileşim mekanı olan M7 sergi-dinlenme mekanı genel kurgu içinde bütünleşme değeri yüksek sığ bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Sentaktik değerlerin de ortaya koyduğu gibi hareketlilik derecesi yüksek olan bu mekân, sosyal etkileşime olanak sağlaması açısından olumlu değerlendirilmiştir. Konum olarak ana sirkülasyon aksı üzerinde bulunan bu mekan, öğrenciler için ana sirkülasyondan geçerken arkadaşları ile karşılaşabilecekleri, panodaki ilanları incelerken fikir alışverişinde bulunabilecekleri, bir arada TV izleyebilecekleri, oturarak ya da ayakta sohbet edebilecekleri bir mekan olarak kullanılmaktadır. Kantine yakın konumu sebebiyle yeme-içme ihtiyaçlarını karşılamak isteyen öğrenciler için de tercih sebebi olan dinlenme mekanı, iç avludan doğrudan ışık alan aydınlık bir mekandır. Ayrıca iç avlu sayesinde öğrenci girişi ve fuaye mekanları ile direk bir görsel bağlantıya sahiptir. Mekanın büyüklüğüne uygun olarak seçilen tefriş elemanlarında çeşitliliğin gözlemlendiği mekanda, dikdörtgen masa çevresinde birbirine bakan sandalyeler sosyal etkileşimi destekler şekilde konumlandırılmışken mekanın köşelerinde yer alan yuvarlak masa etrafındaki oturumlar da yüz yüze etkileşim için olanak sağlamaktadır. Mekanın tefrişi sıkışık olmaktan uzak rahat bir düzenleme örneğidir. Mekan farklı kalabalık grupların aynı anda oturarak ve ayakta sohbet etmelerine olanak sağlayacak uygun büyüklüktedir (Tablo 5.27). Bu anlamda mekansal konfigürasyondaki bütünleşme değerinin bize sağladığı ulaşılabilirlik, hareketlilik, bütünleşik olma özelliklerini taşıyan, düşük derinlik değerine ve uygun donatı elemanlarıyla sosyalleşme olanaklarına sahip olan bu mekan; mekansal konfigürasyonun sosyal etkileşimi etkilediğini, sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleşme olanaklarını destekleyebildiğini göstermektedir.

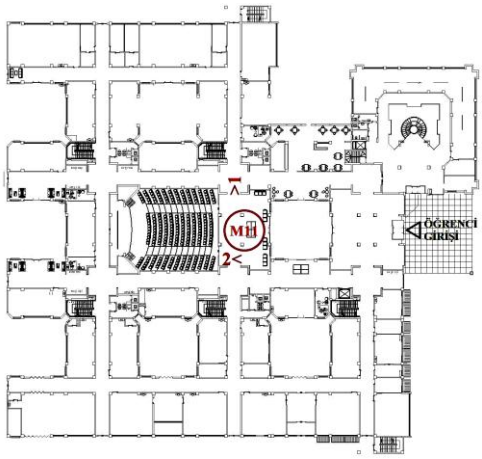
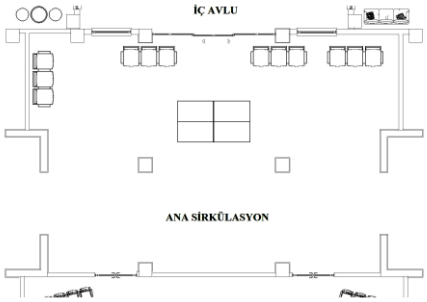
Tablo 5.27. M7 Sergi – dinlenme mekanı

<table>
<tr><td>
</td><td>
</td></tr>
<tr><td>M7 Sergi – dinlenme mekanının konumu ve bakış açıları (BA)</td><td>M7 Sergi – dinlenme mekanının planı</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>BA 1: sergi-dinlenme mekanı düzenlemesi</td><td>BA 2: sergi-dinlenme mekanı açık avlu ilişkisi</td><td>BA 3: sergi-dinlenme mek. ana sirkülasyon aksı ilişkisi</td></tr>
</table>

Öğrencilerin spor+sohbet etkinliği için tercih ettikleri sosyal etkileşim mekanı olan M11 fuaye, yüksek sentaktik değerlere sahip sığ bir mekandır. Zemin katta merkezi bir konumda yer alan fuaye mekanı, ana sirkülasyon aksı ile doğrudan bağlantılıdır. İç avlu ile olan ilişkisi sebebiyle doğal ışıktan yararlanabilen fuaye, spor etkinliğine imkan sağlayacak donatı elemanları ile tefriş edilmiştir. Fuaye mekanı, masa tenisi masası ve farklı şekillerde konumlandırılabilen oturma elemanları ile öğrencilerin spor etkinliği yapmak ve sohbet etmek için kullandıkları sosyal etkileşim mekanıdır. Öğrencilerin farklı zamanlarda tercih ettikleri farklı sohbet etkileşimleri için oturma gruplarını düzenledikleri (L düzen, karşılıklı, sıralı, vb.) gözlemlenmiştir (Tablo 5.28). Aynı iç avluya bakan dolayısıyla aynı aydınlık şartlarına ve benzer sentaktik değerlere sahip, masa tenisi masası ve oturma grubu ile tefriş edilmiş M8 sergi-dinlenme mekanında, bu bölümde daha önce de belirtildiği gibi yüksek frekansta bir sosyal etkileşim gözlemlenmemiştir. Bu durum da mekansal konfigürasyonun sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleşme olasılığını etkilediğinin bir başka göstergesidir. Fuaye mekanının, genel kurgu içindeki konumundan dolayı olumlu sentaktik değerlere sahip olması, ana sirkülasyon ile doğrudan bağlantılı olması, alan olarak daha geniş olması,

farklı oturma grubu düzenlemelerine uygun olması sosyal etkileşimi destekleyen özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 5.28. M11 fuaye mekanı

	
M11 fuayenin konumu ve bakış açıları	M11 fuayenin planı
	
Bakış açısı 1: fuaye düzenlemesi	Bakış açısı 2: fuayenin açık avlu ile ilişkisi

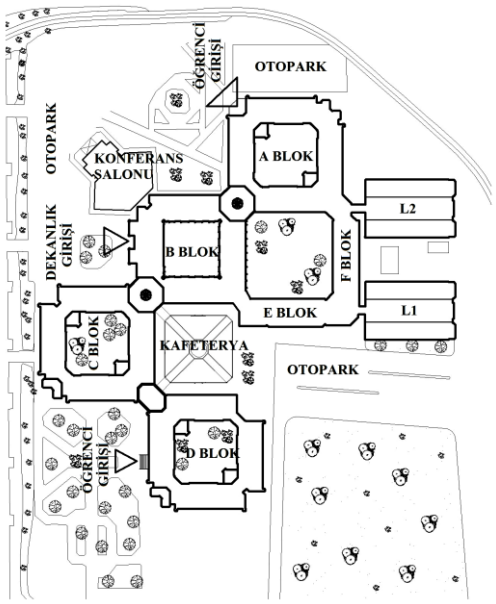
Güzel Sanatlar Fakültesi'nde düşük ve yoğun etkileşimsel sosyal etkileşim mekanlarının değerlendirilmesinden de anlaşılabileceği gibi mekanın konfigürasyon içindeki konumuna ek olarak, büyüklük açısından ferah ve sosyal etkileşim etkinliklerinin oluşabileceği düzenlemelere izin verecek boyutta olması, aydınlık olması, komşuluğundaki mekanlar ile görsel bir bağlantı kurabilecek niteliklere sahip olması da sosyal etkileşimi destekleyici özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.3. Mühendislik Fakültesi'nin Yönteme Dayalı Analizi

Konya'nın kuzeyinde yer alan Selçuk Üniversitesi Alaaddin Keykubat Kampüsü yerleşkesinin merkezi bir noktasında konumlanmış olan Mühendislik Fakültesi'nin inşası 1996 yılında tamamlanmıştır. Avlulu ve ızgarasal bir plan şemasına sahip olan fakülte binası, 4 blok (A, B, C, D) olarak inşa edilmiş, 2010 yılında mevcut plan şemasına uygun 2 blok (E, F) ile dikdörtgen plan şemasına sahip 2 laboratuar bloğu

eklenmiştir. Öğretim üyesi odaları, atölyeler, derslikler, laboratuarlara ek olarak bir konferans salonu ve bir kafeteryası bulunmaktadır. Zemin + 3 kattan oluşan bina açık avlular ile birlikte tasarlanmıştır (Tablo 5.29).

Tablo 5.29. Mühendislik Fakültesi

<table>
<tr>
<td>
</td>
<td></td>
</tr>
<tr>
<td></td>
<td>Mühendislik Fakültesi’nin yakın çevresi ile ilişkisi</td>
</tr>
<tr>
<td></td>
<td></td>
</tr>
<tr>
<td></td>
<td>Mühendislik Fakültesi’nin batı cephesi</td>
</tr>
<tr>
<td></td>
<td></td>
</tr>
<tr>
<td>Güzel Sanatlar Fakültesi vaziyet planı</td>
<td>Mühendislik Fakültesi’nin güney cephesi</td>
</tr>
</table>

Mühendislik Fakültesi (MF)’nde Bilgisayar Mühendisliği, Çevre Mühendisliği, Elektrik – Elektronik Mühendisliği, Endüstri Mühendisliği, Harita Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği, Jeoloji Mühendisliği, Kimya Mühendisliği, Maden Mühendisliği, Makine Mühendisliği, Metalurji ve Malzeme Mühendisliği olmak üzere 11 bölüm bulunmaktadır. Mühendislik bilimlerine yönelik bir eğitim programına sahip olan fakültede, laboratuar uygulamaları olsa da ağırlıkla teorik dersler işlenmektedir. Bu anlamda düzenli ders ve teneffüs saatlerinden söz edebilmek mümkün olmaktadır.

5.3.1. Mühendislik Fakültesi'nde gözleme dayalı bulgular

Gözlem analizi sonucunda öğrencilerin sosyal etkileşime dayalı davranış modları; oturarak sohbet etmek, ayakta sohbet etmek ve birlikte ders çalışmak olarak belirlenmiştir (Tablo 5.30).

Tablo 5.30. Sosyal etkileşime dayalı davranış modları

		
Oturarak sohbet etmek	Ayakta sohbet etmek	Birlikte ders çalışmak

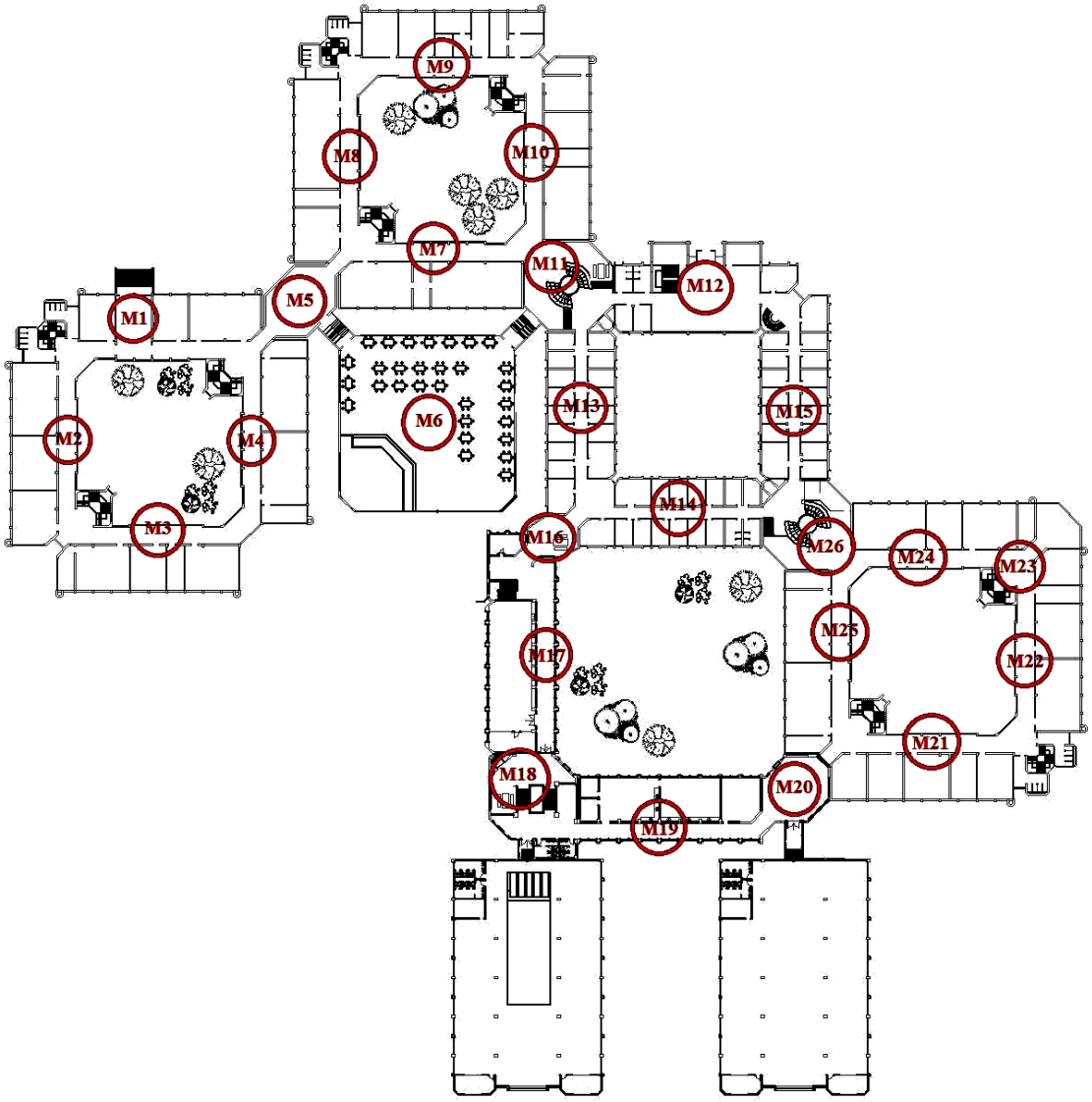
Analiz çalışmasına başlamadan önce binada yapılan ön gözlem analizinde, zemin ve birinci katta sosyal etkileşim etkinlikleri gözlemlenmiştir. Binanın diğer katlarında ve laboratuar bloklarında frekansı yüksek bir sosyal etkileşim etkinliği tespit edilememiştir. Bu sebeple alan çalışmasında zemin ve birinci kat ele alınmış, diğer katlar değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Alan çalışmasında ilk olarak, fakülte binasına ait zemin kat ve birinci planında farklı bölgelerin karakteristiğini belirleyebilmek ve karşılaştırılabilir değerler elde edebilmek amacıyla noktalar belirlenmiştir. Bu noktalar fakülte binasının mekansal kurgusu içerisinde, mekansal konfigürasyonun önemli bileşenleri olan mekanlardan (giriş (öğrenci ve dekanlık girişi), sirkülasyon (düğüm noktaları, koridorlar), işlevi tanımlı ana mekanlar (kafeterya)), sosyal etkileşim alanı olarak kurgulandığı veya kullanıldığı düşünülen bölgelerden seçilmiştir (Tablo 5.31).

Zemin ve birinci katta öğrencilerin sosyal etkileşim etkinlikleri için tercih ettikleri mekanlar, sosyal etkileşime dayalı davranış modları, etkileşime katılan öğrenci yoğunluğu ve sosyal etkileşim frekansları tespit edilmiş, gözlem analizi sonucu elde edilen verilerin ortalama değerleri tablolaştırılmıştır (Çizelge 5.5). Öğrencilerin sosyal etkileşime dayalı davranış modları; oturarak sohbet etme ve ayakta sohbet etme etkinliklerinde yoğunlaşmıştır. Laboratuarlarda kısmen uygulamaya dayalı dersler olsa da, mühendislik bilimlerinin teorik ağırlıklı bir eğitim programına sahip olması, bu fakültede birlikte ders çalışma etkinliğinin gözlenmesinin sebebi olarak yorumlanmıştır.

Gözlem analizi sonucu, alan çalışmasının başında belirlenen 50 noktadan sosyal etkileşimin gerçekleştiği ve gerçekleşmediği noktalar tespit edilmiştir.

Tablo 5.31. MF zemin ve birinci kat planı üzerinde analiz için belirlenen noktalar ve fonksiyonları

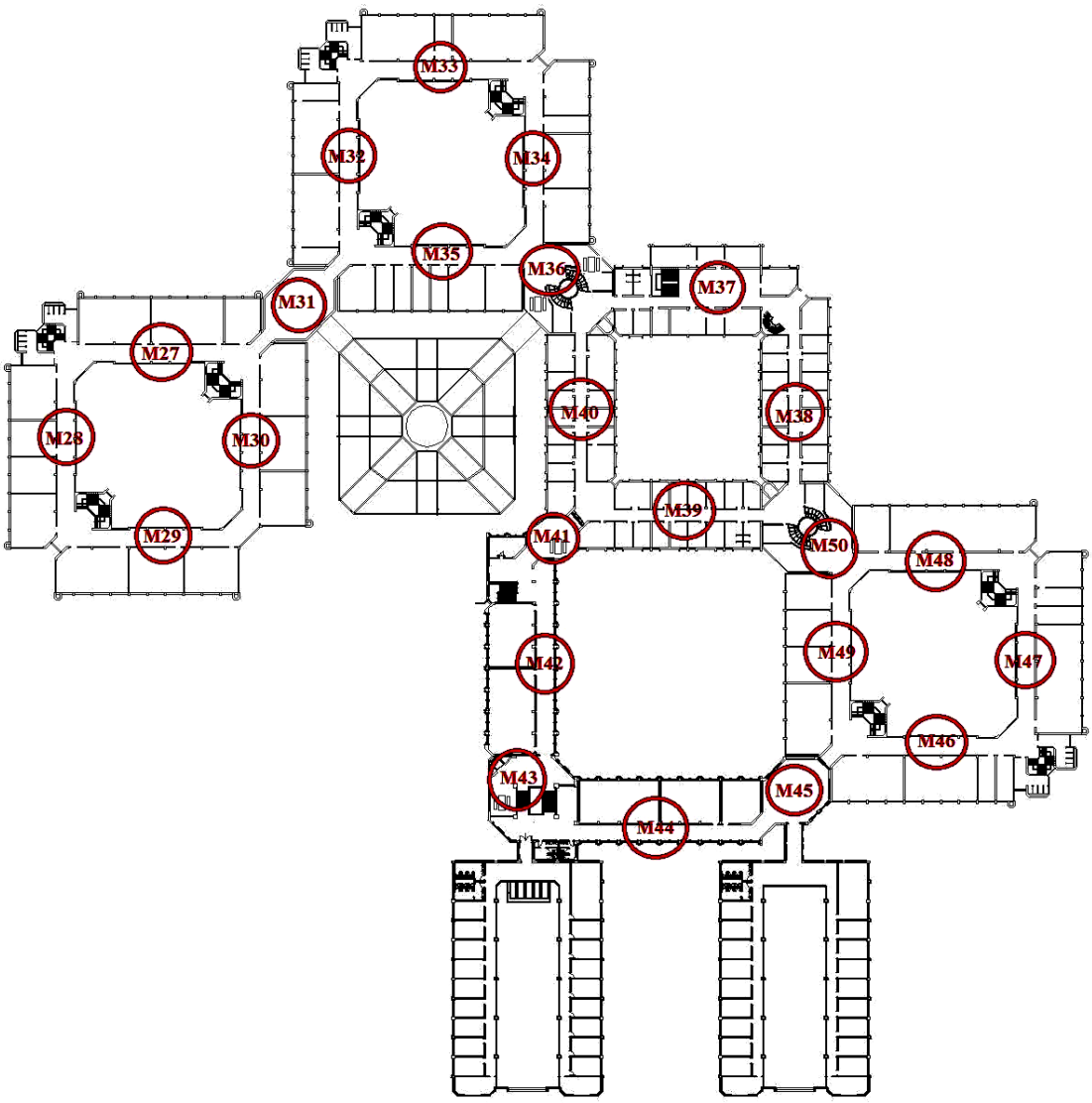
Zemin kat planı üzerinde belirlenen noktaların plan üzerinde dağılımı

GİRİŞLER
Öğrenci girişi: M1, M23
Dekanlık girişi: M12

SİRKÜLASYON MEKANLARI
Düğüm noktaları:M5, M11, M16, M18, M20, M26
Koridorlar: M2, M3, M4, M7, M8, M9, M10, M13, M14, M15, M17, M19, M21, M22, M24, M25

İŞLEVİ TANIMLI ANA MEKANLAR
Kafeterya: M6

Zemin kat planı üzerinde belirlenen noktaların fonksiyonel sınıflandırması

Birinci kat planı üzerinde belirlenen noktaların plan üzerinde dağılımı

SİRKÜLASYON MEKANLARI

Düğüm noktaları:M31, M36, M41, M43, M45, M50
Koridorlar: M27, M28, M29, M30, M32, M33, M34, M35, M37, M38, M39, M40, M42, M44, M46, M47, M48, M49

Birinci kat planı üzerinde belirlenen noktaların fonksiyonel sınıflandırması

Çizelge 5.5. MF'de gözlem ile tespit edilen sosyal etkileşim modlarındaki katılımcı sayısı ve frekansları

		Toplam aktivite	Oturarak sohbet	Ayakta sohbet	Birlikte ders çalışmak	FR-Toplam Akt.	FR-Oturarak sohbet	FR-Ayakta sohbet	FR-birlikte ders çalışmak
M1	Ö.G.	0	0	0	0	0	0	0	0
M2	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M3	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M4	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M5	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M6	Kafeterya	237	152	31	54	4,5/saat	3,1/saat	0,2/saat	1,2/saat
M7	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M8	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0

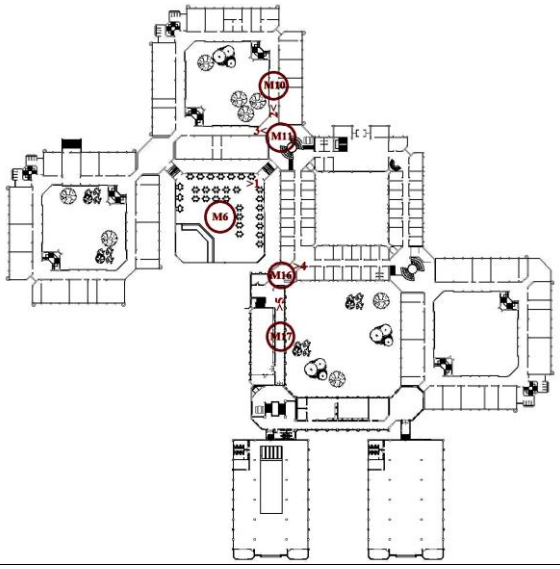
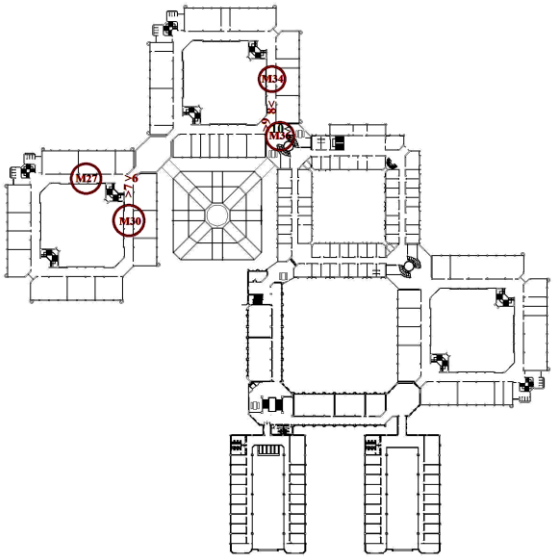
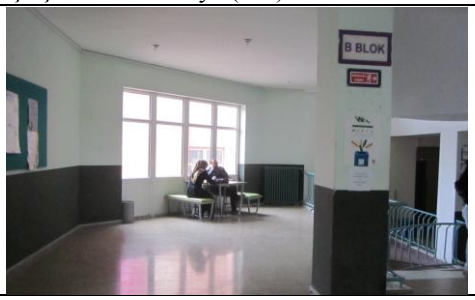
		Toplam aktivite	Oturarak sohbet	Ayakta sohbet	Birlikte ders çalışmak	FR-Toplam Akt.	FR-Oturarak sohbet	FR-Ayakta sohbet	FR-birlikte ders çalışmak
M9	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M10	Koridor	25	0	25	0	0,3/saat	0	0,3/saat	0
M11	D.N.	3	0	3	0	0,2/saat	0,17/saat	0	0
M12	D.G.	0	0	0	0	0	0	0	0
M13	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M14	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M15	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M16	D.N.	13	4	9	0	0,6/saat	0,33/saat	0,25/saat	0
M17	Koridor	23	0	23	0	0,3/saat	0	0,3/saat	0
M18	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M19	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M20	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M21	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M22	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M23	Ö.G.	0	0	0	0	0	0	0	0
M24	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M25	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M26	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M27	Koridor	12	0	12	0	0,2/saat	0	0,17/saat	0
M28	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M29	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M30	Koridor	10	0	10	0	0,2/saat	0	0,17/saat	0
M31	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M32	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M33	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M34	Koridor	15	0	15	0	0,2/saat	0	0,17/saat	0
M35	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M36	D.N.	30	24	2	4	1,5/saat	0,82/saat	0,17/saat	0,5/saat
M37	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M38	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M39	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M40	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M41	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M42	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M43	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M44	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M45	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0
M46	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M47	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M48	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M49	Koridor	0	0	0	0	0	0	0	0
M50	D.N.	0	0	0	0	0	0	0	0

(**D.G**: dekanlık girişi, **Ö.G**: öğrenci girişi, **D.N**: düğüm noktası)

Öğrencilerin tespit edilen sosyal etkileşim etkinlikleri için tercih ettikleri mekanlar gözlem analizi sonucunda, kafeterya (M6), düğüm noktaları (M11, M16, M36) ve koridorlar (M10, M17, M27, M30, M34) olarak belirlenmiş ve plan üzerinde gösterilmiştir (Tablo 5.32). Bu mekanlar arasında, kafeterya (M6) ve düğüm noktası (M36) mekanlarının sosyal etkileşim için daha yoğun kullanıldığı da tespit edilmiştir. Alan çalışmasının amacı, gözlem ile varlığı tespit edilen sosyal etkileşim üzerinde mekan konfigürasyonun etkisini araştırmak olarak belirlendiği için, plan üzerinde sosyal

etkileşim gözlenmeyen diğer noktalar mekan dizim analizi sonrasında değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Tablo 5.32. Mühendislik Fakültesi'nde tespit edilen sosyal etkileşim mekanları

	
Mühendislik Fakültesi zemin kat planı sosyal etkileşim alanları ve bakış açıları	Mühendislik Fakültesi birinci kat planı sosyal etkileşim alanları ve bakış açıları
	
Bakış açısı 1: Kafeterya (M6)	Bakış açısı 2: Koridor (M10)
	
Bakış açısı 3: Düğüm noktası (M11)	Bakış açısı 4: Düğüm noktası (M16)
	
Bakış açısı 5: Koridor (M17)	Bakış açısı 6: Koridor (M27)

	
Bakış açısı 7: Koridor (M30)	Bakış açısı 8: Koridor (M34)
	
Bakış açısı 9: Düğüm noktası (M36)	Bakış açısı 10: Düğüm noktası (M36)

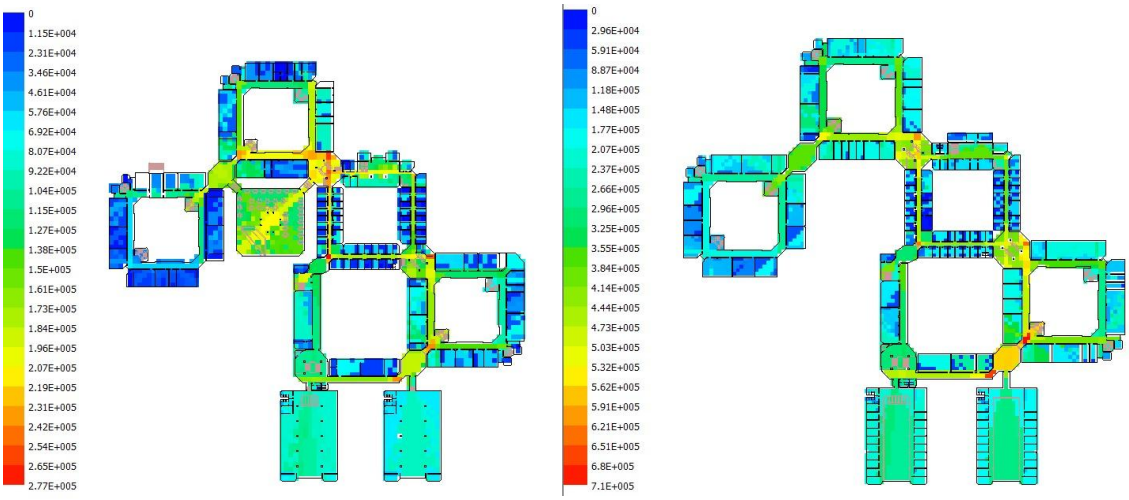
5.3.2. Mühendislik Fakültesi'nde mekan dizim analizine dayalı bulgular

Mühendislik Fakültesi'nin zemin ve birinci kat planı University of Michigan lisanslı "Syntax 2D" programı ile analiz edilmiştir. Plan üzerinde belirlenen noktaların bütünleşme (integration-n), derinlik (mean depth), bağlantısallık (connectivity), eşgörüş çevresi (isovist perimeter), eşgörüş alanı (isovist area) ve merkezilik (circularity) değerleri belirlenmiştir (Çizelge 5.6). Analizin grafik gösteriminde, fakültenin plan şemasının bütünleşik bir konfigürasyon olmadığı görülmektedir. Bütünleşme değerinin yüksek olduğu (kırmızı ile ifade edilen) alanlar fakültenin genelinde gözlemlenememektedir. Bütünleşme değerinin düşük olduğu (mavi ile ifade edilen) alanlar, yani hareketin düşük olması beklenen bölgeler planların geneline hakimdir (Şekil 5.3).

Çizelge 5.6. Mühendislik Fakültesi planlarında belirlenen noktaların sentaktik değerleri

		Bağlantısallık	Derinlik	Bütünleşme	Eşgörüş alanı	Eşgörüş çevresi	Merkezilik
M1	Ö.G.	9	6,93	0,39	0,63	0,38	24
M2	Koridor	22	6,79	0,60	1,33	1,13	97
M3	Koridor	29	6,78	0,58	1,07	1,09	111
M4	Koridor	19	5,93	1,16	1,15	1,15	115
M5	D.N.	64	4,95	1,84	2,72	2,73	279
M6	Kafeterya	189	4,51	2,08	7,98	3,52	156
M7	Koridor	41	4,64	2,04	1,37	1,12	93
M8	Koridor	21	5,30	1,47	1,14	1,09	106
M9	Koridor	40	5,86	1,18	1,25	1,20	115
M10	Koridor	49	5,18	1,81	1,60	1,65	170
M11	D.N.	102	4,40	2,32	3,50	2,51	180
M12	D.G.	58	5,01	1,52	2,26	1,66	122
M13	Koridor	26	4,34	2,17	1,02	1,17	134
M14	Koridor	27	4,43	1,77	1,05	1,38	183
M15	Koridor	28	4,82	1,70	0,99	1,08	119
M16	D.N.	26	4,62	1,33	1,09	0,64	38
M17	Koridor	42	5,42	1,14	1,35	1,07	85
M18	D.N.	76	5,88	1,10	2,83	1,98	138
M19	Koridor	25	5,59	1,63	1,23	0,97	77
M20	D.N.	81	4,93	1,88	3,20	2,00	125
M21	Koridor	21	5,19	1,43	1,17	1,18	118
M22	Koridor	29	5,73	0,98	1,26	1,25	126
M23	Ö.G.	80	5,10	1,37	2,94	2,26	174
M24	Koridor	49	5,16	1,25	1,85	1,99	214
M25	Koridor	43	4,64	1,69	1,34	1,09	89
M26	D.N.	101	4,49	1,99	3,34	2,49	186
M27	Koridor	66	6,02	2,71	1,50	1,48	147
M28	Koridor	56	6,86	2,05	1,24	1,34	146
M29	Koridor	51	6,87	2,06	1,18	1,10	104
M30	Koridor	50	6,04	2,73	1,05	1,14	125
M31	D.N.	80	5,27	3,79	1,83	0,95	50
M32	Koridor	52	5,38	3,46	1,11	1,09	108
M33	Koridor	53	5,87	2,85	1,15	1,18	122
M34	Koridor	68	5,20	3,85	1,59	1,66	175
M35	Koridor	67	4,71	4,39	1,48	1,61	175
M36	D.N.	134	4,06	6,09	3,01	2,09	145
M37	Koridor	77	4,91	3,84	1,75	1,71	168
M38	Koridor	38	4,91	3,99	1,02	1,14	128
M39	Koridor	42	4,41	4,39	1,13	1,40	173
M40	Koridor	50	4,39	4,55	1,18	1,53	201
M41	D.N.	50	4,63	3,12	1,12	0,65	38
M42	Koridor	64	5,26	3,24	1,54	1,31	112
M43	D.N.	73	5,72	3,06	1,55	1,90	234
M44	Koridor	58	5,39	4,59	1,24	1,02	84
M45	D.N.	175	4,72	5,66	4,05	1,72	74
M46	Koridor	50	5,04	4,08	1,12	1,12	113
M47	Koridor	51	5,54	2,85	1,16	1,20	117
M48	Koridor	53	5,03	3,58	1,49	1,57	166
M49	Koridor	69	4,52	4,72	1,48	1,45	142
M50	D.N.	131	4,32	5,59	2,76	2,33	198

(D.G: dekanlık girişi, **Ö.G**: öğrenci girişi, **D.N**: düğüm noktası)

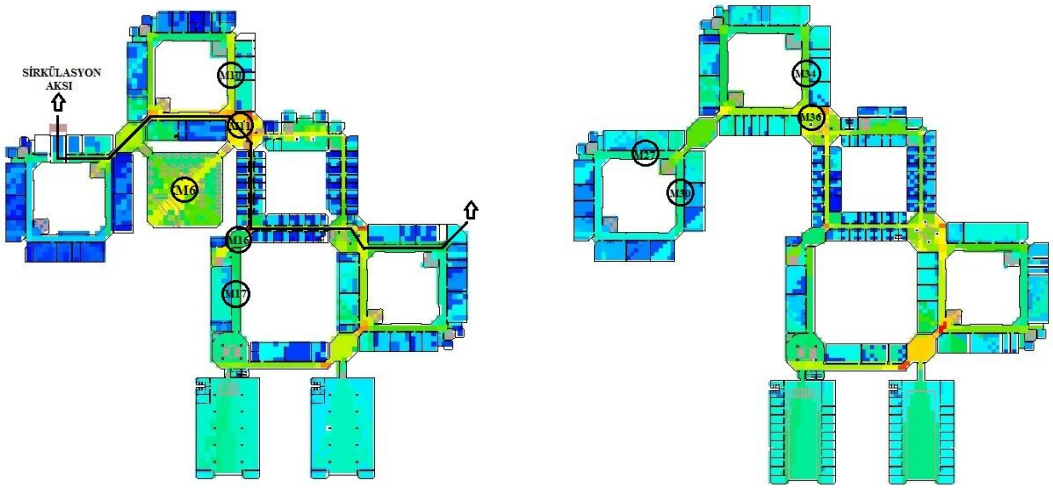

Zemin kat 1. kat

Şekil 5.3. Mühendislik Fakültesi kat planlarının bütünleşme (integration-n) grafiği

Şekil 5.3'te görüldüğü gibi plan genelinde daha yüksek bütünleşme değerine sahip mekanlar, sirkülasyonların kesişim noktaları olan düğüm noktalarıdır. Planın geneline bakıldığında, merkezi noktalarda bütünleşme değeri en yüksek mekanların bulunduğu, sirkülasyonuna bağlanan mekanlara doğru ilerledikçe bütünleşme değerinin düştüğü ve mekanların derinleştiği görülmektedir.

Mühendislik Fakültesi kat planlarına uygulanan bütünleşme grafiği ile gözlem analiziyle elde edilen, öğrencilerin sosyal etkileşim için tercih ettikleri mekanların plan üzerindeki grafiksel ifadeleri çakıştırılmış ve zemin katta en yüksek kullanım yoğunluğuna sahip olan sirkülasyon aksı ile birlikte grafik üzerinde işlenmiştir (Şekil 5.4). Bu analizlere göre bütünleşme değerinin en yüksek olduğu bölgelerle öğrencilerin tercih ettikleri sosyal etkileşim mekanlarının; düğüm noktaları (M11, M36) ve kafeterya (M6) mekanlarında örtüştüğü, ancak koridor (M10, M17, M27, M30, M34), düğüm noktası (M16) mekanlarında örtüşmediği görülmektedir. Buna ek olarak zemin katta öğrencilerin yoğun olarak kullandıkları sosyal etkileşim mekanlarının (M6, M11, M16), kullanılan sirkülasyon aksı üzerinde (M11) ya da bu aksa doğrudan bağlantılı (M6, M16) konumlandığını söylemek mümkündür.

Zemin kat 1. kat

Şekil 5.4. Mühendislik Fakültesi bütünleşme grafiği ile sosyal etkileşim mekanlarının ilişkisi

5.3.3. Mühendislik Fakültesi'nde analizlere dayalı bulguların karşılaştırılması

Mekana ait verilerin karşılaştırılıp yorumlanmasından önce mekan dizimi parametre değerleri nominal değerlere çevrilmiştir. Mühendislik Fakültesi'ne ait mekan dizim parametrelerinin nominal değer tanımları EK 3 ve EK 4'te sunulmuştur. Bütünleşme değeri için nominal değer tanımı en bütünleşikten az bütünleşiğe doğru üç basamakta numaralandırılmıştır. Aynı işlem diğer parametreler için de tekrarlanmış ve bu nominal değer tanımlamalarının ardından değerler SPSS programına aktarılmış ve analizler yapılmıştır.

5.3.3.1. MF'de mekan konfigürasyonu ve sosyal etkileşim davranış modu verilerinin karşılaştırılması

Gözlem analizi sonucu tespit edilen sosyal etkileşim mekanlarının mekansal kurgu içindeki konumlarının, bu mekanlarda gözlemlenen sosyal etkileşim davranış modları üzerindeki etkisi bu karşılaştırma analizi ile sorgulanmıştır. Bu amaçla öncelikle planda işaretlenen noktaların mekan dizimi parametreleri ile bu mekanlarda gerçekleşen sosyal etkileşim davranış modları aynı çizelgede ifade edilmişlerdir (Çizelge 5.7). Bir mekanda birden çok davranış modunun gözlendiği durumlarda daha uzun süreli gözlemlenen davranış modu esas alınmıştır.

Çizelge 5.7. MF planlarında belirlenen noktaların sentaktik değerleri ve davranış modları

		Bağlantı-sallık	Derinlik	Bütünleş-me	Eşgörüş alanı	Eşgörüş çevresi	Merkezi-lik	Davranış modu
M1	Ö.G.	9	6,93	0,39	0,63	0,38	24	Etkileşim yok
M2	Koridor	22	6,79	0,60	1,33	1,13	97	Etkileşim yok
M3	Koridor	29	6,78	0,58	1,07	1,09	111	Etkileşim yok
M4	Koridor	19	5,93	1,16	1,15	1,15	115	Etkileşim yok
M5	D.N.	64	4,95	1,84	2,72	2,73	279	Etkileşim yok
M6	Kafeterya	189	4,51	2,08	7,98	3,52	156	Oturarak sohbet
M7	Koridor	41	4,64	2,04	1,37	1,12	93	Etkileşim yok
M8	Koridor	21	5,30	1,47	1,14	1,09	106	Etkileşim yok
M9	Koridor	40	5,86	1,18	1,25	1,20	115	Etkileşim yok
M10	Koridor	49	5,18	1,81	1,60	1,65	170	Ayakta sohbet
M11	D.N.	102	4,40	2,32	3,50	2,51	180	Oturarak sohbet
M12	D.G.	58	5,01	1,52	2,26	1,66	122	Etkileşim yok
M13	Koridor	26	4,34	2,17	1,02	1,17	134	Etkileşim yok
M14	Koridor	27	4,43	1,77	1,05	1,38	183	Etkileşim yok
M15	Koridor	28	4,82	1,70	0,99	1,08	119	Etkileşim yok
M16	D.N.	26	4,62	1,33	1,09	0,64	38	Oturarak sohbet
M17	Koridor	42	5,42	1,14	1,35	1,07	85	Ayakta sohbet
M18	D.N.	76	5,88	1,10	2,83	1,98	138	Etkileşim yok
M19	Koridor	25	5,59	1,63	1,23	0,97	77	Etkileşim yok
M20	D.N.	81	4,93	1,88	3,20	2,00	125	Etkileşim yok
M21	Koridor	21	5,19	1,43	1,17	1,18	118	Etkileşim yok
M22	Koridor	29	5,73	0,98	1,26	1,25	126	Etkileşim yok
M23	Ö.G.	80	5,10	1,37	2,94	2,26	174	Etkileşim yok
M24	Koridor	49	5,16	1,25	1,85	1,99	214	Etkileşim yok
M25	Koridor	43	4,64	1,69	1,34	1,09	89	Etkileşim yok
M26	D.N.	101	4,49	1,99	3,34	2,49	186	Etkileşim yok
M27	Koridor	66	6,02	2,71	1,50	1,48	147	Ayakta sohbet
M28	Koridor	56	6,86	2,05	1,24	1,34	146	Ayakta sohbet
M29	Koridor	51	6,87	2,06	1,18	1,10	104	Etkileşim yok
M30	Koridor	50	6,04	2,73	1,05	1,14	125	Etkileşim yok
M31	D.N.	80	5,27	3,79	1,83	0,95	50	Etkileşim yok
M32	Koridor	52	5,38	3,46	1,11	1,09	108	Etkileşim yok
M33	Koridor	53	5,87	2,85	1,15	1,18	122	Etkileşim yok
M34	Koridor	68	5,20	3,85	1,59	1,66	175	Ayakta sohbet
M35	Koridor	67	4,71	4,39	1,48	1,61	175	Etkileşim yok
M36	D.N.	134	4,06	6,09	3,01	2,09	145	Oturarak sohbet
M37	Koridor	77	4,91	3,84	1,75	1,71	168	Etkileşim yok
M38	Koridor	38	4,91	3,99	1,02	1,14	128	Etkileşim yok
M39	Koridor	42	4,41	4,39	1,13	1,40	173	Etkileşim yok
M40	Koridor	50	4,39	4,55	1,18	1,53	201	Etkileşim yok
M41	D.N.	50	4,63	3,12	1,12	0,65	38	Etkileşim yok
M42	Koridor	64	5,26	3,24	1,54	1,31	112	Etkileşim yok
M43	D.N.	73	5,72	3,06	1,55	1,90	234	Etkileşim yok
M44	Koridor	58	5,39	4,59	1,24	1,02	84	Etkileşim yok
M45	D.N.	175	4,72	5,66	4,05	1,72	74	Etkileşim yok
M46	Koridor	50	5,04	4,08	1,12	1,12	113	Etkileşim yok
M47	Koridor	51	5,54	2,85	1,16	1,20	117	Etkileşim yok
M48	Koridor	53	5,03	3,58	1,49	1,57	166	Etkileşim yok
M49	Koridor	69	4,52	4,72	1,48	1,45	142	Etkileşim yok
M50	D.N.	131	4,32	5,59	2,76	2,33	198	Etkileşim yok

(D.G: dekanlık girişi, **Ö.G**: öğrenci girişi, **D.N**: düğüm noktası)

Karşılaştırma analizinin uygulanabilmesi için sosyal etkileşim davranış modları da nominal değerlere dönüştürülmüş (EK 5) ve tüm değerler tablolaştırılmıştır. Elde edilen tablonun SPSS programında Ki-kare testi ile analizi yapılmıştır.

"*Bağlantısallık değeri*" ile "davranış modu" değerlerinin karşılaştırması sonucunda bu iki değer arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (x^2=8,785, df=4 p=0,067>0,05) (Tablo 5.33). Bu analiz sonucunda mekanın diğer mekanlarla bağlantılı olma durumunun, o mekanda sosyal etkileşim oluşmasında bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 5.33. Bağlantısallık değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,785[a]	4	,067
Likelihood Ratio	6,191	4	,185
Linear-by-Linear Association	,061	1	,804
N of Valid Cases	26		

Mekanların "*derinlik değeri*" ile "davranış modu" verileri karşılaştırıldığında, bu değerler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (x^2=7,973, df=2, p=0,019<0,05) (Tablo 5.34). Analiz sonucuna göre ortaya çıkan dağılım tablosu değerlendirildiğinde mekanın sığ olmasının, sosyal etkileşimin gerçekleşmesi üzerinde doğrudan olumlu bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Mekanların derinliği arttıkça sosyal etkileşimin gerçekleşme olasılığı da azalmaktadır (Tablo 5.35).

Tablo 5.34. Derinlik değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,973[a]	2	,019
Likelihood Ratio	4,658	2	,097
Linear-by-Linear Association	1,523	1	,217
N of Valid Cases	26		

Tablo 5.35. Derinlik değeri ve davranış modu arasındaki ilişkiye ait dağılım tablosu

Crosstab

			davranış modu			
			etkleşim yok	oturarak sohbet	ayakta sohbet	Total
derinlik	sığ(3,8-6,12)	Count	0	1	0	1
		Expected Count	,8	,1	,1	1,0
		% within derinlik	,0%	100,0%	,0%	100,0%
		% within davranış modu	,0%	33,3%	,0%	3,8%
	normal(6,13-8,46)	Count	21	2	2	25
		Expected Count	20,2	2,9	1,9	25,0
		% within derinlik	84,0%	8,0%	8,0%	100,0%
		% within davranış modu	100,0%	66,7%	100,0%	96,2%
	Total	Count	21	3	2	26
		Expected Count	21,0	3,0	2,0	26,0
		% within derinlik	80,8%	11,5%	7,7%	100,0%
		% within davranış modu	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

"*Bütünleşme değeri*" ile "davranış modu" değerlerinin karşılaştırmalı analizi sonucunda bu iki değer arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (x^2=17,039, df=4, p=0,002<0,05) (Tablo 5.36). Analizin dağılım tablosu sonuçları mekanın sahip olduğu bütünleşme değerinin sosyal etkileşimi doğrudan etkilediğini yansıtmaktadır. Sosyal etkileşimin gerçekleştiği mekanlarda bütünleşme değerinin de yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 5.37). Bu durumda mekanların hareketlilik, ulaşılabilirlik ve bütünleşik olma durumunu bize sağlayan bütünleşme değerinin yüksek olmasının, sosyal etkileşimin gerçekleşmesinde destekleyici bir etkisi olduğu bu bina örneğinde de ortaya konmuştur.

Tablo 5.36. Bütünleşme değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,039[a]	4	,002
Likelihood Ratio	11,143	4	,025
Linear-by-Linear Association	2,846	1	,092
N of Valid Cases	26		

Tablo 5.37. Bütünleşme değeri ve davranış modu arasındaki ilişkiye ait dağılım tablosu

Crosstab

			davranış modu			
			etkleşim yok	oturarak sohbet	ayakta sohbet	Total
bütünleşme	çok entegre(1,86-2.77)	Count	0	2	0	2
		Expected Count	1,6	,2	,2	2,0
		% within bütünleşme	,0%	100,0%	,0%	100,0%
		% within davranış modu	,0%	66,7%	,0%	7,7%
	entegre(0,94-1,85)	Count	18	1	2	21
		Expected Count	17,0	2,4	1,6	21,0
		% within bütünleşme	85,7%	4,8%	9,5%	100,0%
		% within davranış modu	85,7%	33,3%	100,0%	80,8%
	az entegre(0,02-0,93)	Count	3	0	0	3
		Expected Count	2,4	,3	,2	3,0
		% within bütünleşme	100,0%	,0%	,0%	100,0%
		% within davranış modu	14,3%	,0%	,0%	11,5%
	Total	Count	21	3	2	26
		Expected Count	21,0	3,0	2,0	26,0
		% within bütünleşme	80,8%	11,5%	7,7%	100,0%
		% within davranış modu	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

"*Eş görüş alanı değeri*" ve "davranış modu" verileri karşılaştırıldığında, bu iki değer arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (x^2=17,024, df=4, p=0,002<0,05) (Tablo 5.38). Analiz sonucunda elde edilen dağılım tabloları incelendiğinde mekanın eş görüş alanı değerinin sosyal etkileşim üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür (Tablo 5.39). Bir mekan içindeki görünebilir alanın bir ifadesi olan eş görüş alanı değerinin yüksek olması, mekan içindeki kontrol hissini arttırması anlamında sosyal etkileşimi destekleyicidir.

Tablo 5.38. Eş görüş alanı değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,024[a]	4	,002
Likelihood Ratio	15,551	4	,004
Linear-by-Linear Association	9,476	1	,002
N of Valid Cases	26		

Tablo 5.39. Eş görüş alanı değeri ve davranış modu arasındaki ilişkiye ait dağılım tablosu

Crosstab

			davranış modu			
			etkleşim yok	oturarak sohbet	ayakta sohbet	Total
eşgörüş alanı	yüksek(5,42-8,11)	Count	0	1	0	1
		Expected Count	,8	,1	,1	1,0
		% within eşgörüş alanı	,0%	100,0%	,0%	100,0%
		% within davranış modu	,0%	33,3%	,0%	3,8%
	orta(2,72-5,41)	Count	4	2	2	8
		Expected Count	6,5	,9	,6	8,0
		% within eşgörüş alanı	50,0%	25,0%	25,0%	100,0%
		% within davranış modu	19,0%	66,7%	100,0%	30,8%
	düşük(0,03-2,71)	Count	17	0	0	17
		Expected Count	13,7	2,0	1,3	17,0
		% within eşgörüş alanı	100,0%	,0%	,0%	100,0%
		% within davranış modu	81,0%	,0%	,0%	65,4%
	Total	Count	21	3	2	26
		Expected Count	21,0	3,0	2,0	26,0
		% within eşgörüş alanı	80,8%	11,5%	7,7%	100,0%
		% within davranış modu	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

"*Eş görüş çevresi değeri*" ile "davranış modu" değerlerinin karşılaştırılmasının sonucunda bu değerler arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (x^2=16,024, df=4, p=0,002<0,05) (Tablo 5.40). Mekanın sahip olduğu eş görüş çevresi değerinin yüksek olması, mekanda görülebilirliğin derecesinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Yapılan analizin dağılım tablolarında bu durumun sosyal etkileşimi doğrudan olumlu bir şekilde etkilediği görülmektedir (Tablo 5.41).

Tablo 5.40. Eş görüş çevresi değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,024[a]	4	,002
Likelihood Ratio	15,651	4	,004
Linear-by-Linear Association	6,476	1	,002
N of Valid Cases	26		

Tablo 5.41. Eş görüş çevresi değeri ve davranış modu arasındaki ilişkiye ait dağılım tablosu

Crosstab

			davranış modu			
			etkleşim yok	oturarak sohbet	ayakta sohbet	Total
eşgörüş çevresi	yüksek(2,93-4,35)	Count	0	1	0	1
		Expected Count	,8	,1	,1	1,0
		% within eşgörüş çevresi	,0%	100,0%	,0%	100,0%
		% within davranış modu	,0%	33,3%	,0%	3,8%
	orta(1,51-2,92)	Count	4	2	2	8
		Expected Count	6,5	,9	,6	8,0
		% within eşgörüş çevresi	50,0%	25,0%	25,0%	100,0%
		% within davranış modu	19,0%	66,7%	100,0%	30,8%
	düşük(0,09-1,5)	Count	17	0	0	17
		Expected Count	13,7	2,0	1,3	17,0
		% within eşgörüş çevresi	100,0%	,0%	,0%	100,0%
		% within davranış modu	81,0%	,0%	,0%	65,4%
	Total	Count	21	3	2	26
		Expected Count	21,0	3,0	2,0	26,0
		% within eşgörüş çevresi	80,8%	11,5%	7,7%	100,0%
		% within davranış modu	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

"*Merkezilik değeri*" ve "davranış modu" değerleri karşılaştırıldığında bu iki veri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (x^2=8,785, df=4, p=0,067>0,05) (Tablo 5.42). Analiz sonucunda elde edilen veriler dikkate alındığında mekanın sahip olduğu merkezilik değerinin sosyal etkileşimin gerçekleşmesi üzerinde bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 5.42. Merkezilik değeri ve davranış modunun karşılaştırıldığı ki-kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,785[a]	4	,067
Likelihood Ratio	6,191	4	,185
Linear-by-Linear Association	,061	1	,804
N of Valid Cases	26		

5.3.3.2. MF'de mekan konfigürasyonu ve sosyal etkileşim frekansı verilerinin karşılaştırılması

Bu bölümde, Mühendislik Fakültesi'nde gözlem analizi ile tespit edilen sosyal etkileşim mekanlarının mekansal kurgu içindeki konumlarının (sentaktik değerlerinin) öğrencilerin sosyal etkileşim düzeyleri üzerindeki etkisi irdelenmiştir. Bu amaçla sosyal etkileşim mekanlarının mekan dizimi parametre değerleri ve bu mekanlarda gerçekleşen sosyal etkileşim etkinliklerinin frekansları bir arada tablolaştırılmıştır (Çizelge 5.8). Bu

değerlerin karşılaştırmalı analizi ile mekansal kurgunun sosyal etkileşim etkinlik düzeyleri üzerindeki etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çizelge 5.8. MF'deki sosyal etkileşim mekanlarının sosyal etkileşim frekansları ve sentaktik değerleri

		Toplam aktivite	Oturarak sohbet	Ayakta sohbet	Birlikte ders çalışmak	FR-Toplam Akt.	FR-Oturarak sohbet	FR-Ayakta sohbet	FR-birlikte ders çalışmak
M6	Kafeterya	237	152	31	54	4,5/saat	3,1/saat	0,2/saat	1,2/saat
M10	Koridor	25	0	25	0	0,3/saat	0	0,3/saat	0
M11	D.N.	3	0	3	0	0,2/saat	0,17/saat	0	0
M16	D.N.	13	4	9	0	0,6/saat	0,33/saat	0,25/saat	0
M17	Koridor	23	0	23	0	0,3/saat	0	0,3/saat	0
M27	Koridor	12	0	12	0	0,2/saat	0	0,17/saat	0
M30	Koridor	10	0	10	0	0,2/saat	0	0,17/saat	0
M34	Koridor	15	0	15	0	0,2/saat	0	0,17/saat	0
M36	D.N.	30	24	2	4	1,5/saat	0,82/saat	0,17/saat	0,5/saat

(**D.N**: düğüm noktası)

		Bağlantısallık	Derinlik	Bütünleşme	Eşgörüş alanı	Eşgörüş çevresi	Merkezilik
M6	Kafeterya	189	4,51	2,08	7,98	3,52	156
M10	Koridor	49	5,18	1,81	1,60	1,65	170
M11	D.N.	102	4,40	2,32	3,50	2,51	180
M16	D.N.	26	4,62	1,33	1,09	0,64	38
M17	Koridor	42	5,42	1,14	1,35	1,07	85
M27	Koridor	66	6,02	2,71	1,50	1,48	147
M30	Koridor	50	6,04	2,73	1,05	1,14	125
M34	Koridor	68	5,20	3,85	1,59	1,66	175
M36	D.N.	134	4,06	6,09	3,01	2,09	145

(**D.N**: düğüm noktası)

Mekan konfigürasyonu verileri ile toplam aktivite frekans verilerinin karşılaştırılması

"*Derinlik değeri*" ile toplam aktivite frekansı arasında negatif yönde güçlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=-0,797$, $p=0,044<0,05$). Bu analiz bulguları ışığında derinlik değeri yüksek olan mekanlarda toplam aktivite frekansının düştüğünü söylemek mümkündür (Tablo 5.43). Derinlik değeri düşük sığ mekanlarda uzun süreli sosyal etkileşim etkinlikleri desteklenmektedir.

Tablo 5.43. Derinlik değeri ile etkileşim frekansları regresyon analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	-,797[a]	,636	,515	1,29718	,044

a. Predictors: (Constant), derinlik
b. Dependent Variable: toplam sosyal etkileşim aktivitesi

Regresyon analizi sonucunda, "*bütünleşme değeri*" ile toplam aktivite frekansı değerleri arasında pozitif yönde çok güçlü bir ilişki tespit edilmiştir (r=0,997, p=0,012<0,05). Analizin sonucu, mekanın bütünleşme değerinin yüksek olmasıyla öğrencilerin birbirleri ile etkileşimde bulunma frekansı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 5.44). Başka bir ifadeyle bütünleşik mekanlarda öğrenciler birbirleri ile daha uzun süre etkileşimde bulunmaktadırlar. Bu anlamda bütünleşme değeri yüksek olan mekanların, öğrencilerin bir araya gelme olasılıklarının en yüksek olduğu mekanlar olduğunu söylemek mümkündür. Analiz sonucunda bütünleşme değeri ile aynı r ve olasılık değerine (r= 0,997, p=0,012) sahip olmaları sebebiyle bağlantısallık, eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değerleri aynı tabloda gösterilmişlerdir.

Tablo 5.44. Bütünleşme, bağlantısallık, eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değerleri ile etkileşim frekansları regresyon analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,997[a]	,994	,991	,17321	,012

a. Predictors: (Constant), bütünleşme, bağlantısallık, eşgörüş alanı, eşgörüş çevresi, merkezilik
b. Dependent Variable: toplam sosyal etkileşim aktivitesi

Yapılan karşılaştırmalı analiz sonucunda "*bağlantısallık değeri*" ile toplam aktivite frekansı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (r=0,997, p=0,012<0,05). Bu durumda mekansal kurguda mekanların birbirleri ile bağlantılı olmasının, yani bir mekanın diğer noktalarla olan ilişkisini tanımlayan bağlantısallık değerinin yüksek olmasının mekanları yoğun etkileşimsel mekanlara dönüştürdüğü ifade edilebilir. Diğer bir ifadeyle mekana ait düşük bağlantısallık değeri mekanın etkileşim seviyesini düşürmektedir (Tablo 5.44).

"*Eş görüş alanı değeri*" ile toplam aktivite frekansı arasında yapılan regresyon analizi sonucunda bu iki değer arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir (r=0,997, p=0,012<0,05). Bu ilişki, mekandaki görülebilir alan değeri arttıkça sosyal etkileşim frekansının da yükseldiğini göstermektedir. Görüş alanının büyük olması, mekan içindeki kontrol duygusunu arttırmaktadır. Bu sebeple toplam aktivite etkileşim frekansı incelendiğinde, görüş alanının geniş olduğu mekanlarda öğrencilerin daha uzun süreli bir araya geldikleri görülmektedir (Tablo 5.44).

Mekana ait sentaktik değerler ile toplam aktivite frekansı arasında yapılan regresyon analizi sonucunda "*eş görüş çevresi değeri*" ile toplam aktivite frekansı

arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (r=0,997, p=0,012<0,05). Eş görüş çevresi değeri de alan değeri gibi mekan içindeki kontrol duygusu için önem taşımaktadır. Bu analiz bulgularına göre, eş görüş çevresi değeri yüksek olan mekanların yoğun etkileşimsel mekanlar olduğunu söylemek mümkündür (Tablo 5.44).

"*Merkezilik değeri*" ile toplam aktivite frekans değerlerinin karşılaştırmalı analizi sonucunda, bu değerler arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (r=0,997, p=0,012<0,05). Bu anlamda, merkezilik değerinin yüksek olduğu mekanlarda daha uzun süreli sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle mekansal kurgusu daireselliğe yakın, döngüsel mekanların uzun süreli sosyal etkileşim için tercih edildiği ifade edilebilir (Tablo 5.44).

Mekan konfigürasyonu verileri ile oturarak sohbet frekans verilerinin karşılaştırılması

Sosyal etkileşimin gerçekleştiği mekanların sentaktik değerleri ile oturarak sohbet etkileşiminin frekans verileri karşılaştırıldığında değerler ile frekanslar arasında genel olarak bir eğilim olduğu tespit edilmiştir. "*Derinlik değeri*" ile oturarak sohbet frekansının karşılaştırmalı analizi sonucunda bu iki değer arasında negatif güçlü bir ilişki tespit edilmiştir (r=-0,713, p=0,041<0,05). Bir mekanın derinlik değeri arttıkça, o mekan içinde oturarak sohbet etkileşim frekansının azaldığı ifade edilebilir (Tablo 5.45). Bu durum, oturarak sohbet etkileşimi için tercih edilen mekanların, düşük derinlik değerine sahip sığ mekanlar olduğunu göstermektedir.

Tablo 5.45. Derinlik değeri ile oturarak sohbet frekanslarının regresyon analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	-,713[a]	,508	,485	,42954	,047

a. Predictors: (Constant), derinlik
b. Dependent Variable: oturarak sohbet

"*Bütünleşme değeri*" ile oturarak sohbet aktivitesine yönelik etkileşim frekansı arasında olumlu yönde güçlü bir eğilim tespit edilmiştir (r=0,787, p=0,129>0,05). Mekanın bütünleşme değeri arttıkça oturarak sohbet etkileşim frekansı da yükselmektedir. Bütünleşme değeri ile aynı r ve olasılık değerine (r=0,787, p=0,129>0,05) sahip oldukları için aynı tabloda (Tablo 5.46) ifade edilen "*bağlantısallık, eş görüş alanı ve eş görüş çevresi* " değerleri için de, oturarak sohbet etkileşim frekansını olumlu yönde etkileyen güçlü bir eğilimde olduklarını söylemek

mümkündür. Oturarak sohbet etkileşiminin gerçekleşmesi için adı geçen sentaktik değerlerin yüksek olduğu mekanların seçilmesi eğilimi tespit edilmiştir.

Tablo 5.46. Bütünleşme, bağlantısallık, eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değerleri ile oturarak sohbet frekanslarının regresyon analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,787[a]	,620	,602	,32636	,129

a. Predictors: (Constant), bütünleşme, bağlantısallık, eşgörüş alanı, eşgörüş çevresi, merkezilik
b. Dependent Variable: oturarak sohbet

Mekan konfigürasyonu verileri ile ayakta sohbet frekans verilerinin karşılaştırılması

Sosyal etkileşim mekanlarına ait sentaktik değerler ile ayakta sohbet etkileşimine yönelik frekans verilerinin karşılaştırma analizinin sonuçlarına bakıldığında genel olarak mekan kurgusunun ayakta sohbet etkileşimi üzerinde bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Analiz bulgularına göre, mekana ait "*derinlik değeri*" ile ayakta sohbet etkileşiminin frekansı arasında negatif yönde güçlü bir eğilim olduğu görülmektedir (r=-0,819, p=0,156>0,05). Bu veriye göre ayakta sohbet frekansının yüksek olduğu mekanlarda derinlik değeri düşüktür (Tablo 5.47). Bu durumda ayakta sohbet etkileşimi için, öğrencilerin derinlik değeri düşük sığ mekanları tercih etme eğiliminde olduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 5.47. Derinlik değeri ile ayakta sohbet frekanslarının regresyon analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	-,819[a]	,671	,562	,88521	,156

a. Predictors: (Constant), derinlik
b. Dependent Variable: ayakta sohbet

Yapılan bu karşılaştırma analizi sonucunda, mekanın sahip olduğu diğer sentaktik değerlerin (*bütünleşme* (r=0,299, p=0,299>0,05), *bağlantısallık* (r=0,299, p=0,299>0,05), *eş görüş alanı* (r=0,299, p=0,299>0,05), *eş görüş çevresi* (r=0,299, p=0,299>0,05) ve *merkezilik* (r=0,299, p=0,299>0,05)), ayakta sohbet etkileşimine yönelik frekans verileri üzerinde bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 5.48).

Tablo 5.48. Mekanın sentaktik değerleri ile ayakta sohbet frekanslarının regresyon analizi

Bütünleşme, bağlantısallık, eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değerleri ile ayakta sohbet frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,299[a]	,089	,046	,50526	,299

a. Predictors: (Constant), bütünleşme, bağlantısallık, eşgörüş alanı, eşgörüş çevresi, merkezilik
b. Dependent Variable: ayakta sohbet

Mekan konfigürasyonu verileri ile ders çalışma frekans verilerinin karşılaştırılması

Birlikte ders çalışma etkinliği frekans değeri ile mekanın sentaktik değerleri arasında yapılan regresyon analizi sonucunda mekansal kurgudaki konumsal değerin ders çalışma etkileşimine yönelik frekans değeri üzerinde bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 5.49).

Tablo 5.49. Mekanın sentaktik değerleri ile ders çalışma frekanslarının regresyon analizi

Derinlik değeri ile birlikte ders çalışma frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,045[a]	,002	-,331	,14361	,758

a. Predictors: (Constant), derinlik
b. Dependent Variable: birlikte ders çalışmak

Bütünleşme, bağlantısallık, eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değerleri ile birlikte ders çalışma frekanslarının analizi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig.
1	,041[a]	,002	-,046	,17234	,229

a. Predictors: (Constant), bütünleşme, bağlantısallık, eşgörüş alanı, eşgörüş çevresi, merkezilik
b. Dependent Variable: birlikte ders çalışmak

Analiz sonucunda sosyal etkileşim mekanlarına ait mekan dizimi parametrelerinin tümünün olasılık değerinin (*derinlik* (r=0,045, p=0,758>0,05), *bütünleşme* (r=0,041, p=0,229>0,05), *bağlantısallık* (r=0,041, p=0,229>0,05), *eş görüş alanı* (r=0,041, p=0,229>0,05), *eş görüş çevresi* (r=0,041, p=0,229>0,05), *merkezilik* (r=0,041, 0,229>0,05)), "0,05" anlamlılık değerinden büyük olduğu görülmektedir. Bu durumda, mekanın genel kurgudaki konumunun birlikte ders çalışma etkileşim frekansını etkilemediğini söylemek mümkündür.

5.3.4. MF'de karşılaştırma analizlerinin sonuçlarının değerlendirilmesi

Alan çalışmasının bu bölümünde tamamlanan analiz ve karşılaştırma testleri, mekan konfigürasyonunun sosyal etkileşim üzerinde etkili olduğunu şu şekilde ortaya koymuştur:

- Mekanın sahip olduğu derinlik, bütünleşme, eş görüş çevresi ve eş görüş alanı değerlerinin, o mekanda sosyal etkileşim olanaklarını olumlu yönde etkilemektedir. Derinlik değeri düşük, başka bir ifadeyle kolay erişilebilen sığ mekanlarda, bireylerin sosyal etkileşimde bulunma olasılıkları artmaktadır. Sosyal etkileşim için tercih edilen mekanlar yüksek bütünleşme değerine sahiptirler. Mekanda geniş ve kesintisiz bir görsel hakimiyet sağlayan, mekanı kontrol edebilme duygusunu veren yüksek eş görüş çevresi ve alanı değerleri de mekan içinde sosyal etkileşim olanaklarını destekleyen bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Mekanın bağlantısallık ve merkezilik değerlerinin, o mekanın sosyal etkileşimsel mekan olması üzerinde bir etkisi olmadığı ortaya konmuştur. Bir mekanın bağlantılı olduğu mekan sayısının, geçirgenlik düzeyinin ve mekansal kurgusunun daireselliğe yakın olup olmamasının sosyal etkileşim mekanları üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır.
- Bir mekanın genel kurgu içindeki konumu, toplam sosyal etkileşim etkinlik frekansı üzerinde etkilidir. Bütünleşme değeri yüksek, kolay erişilebilen, farklı mekanlarla bağlantılılık düzeyi yüksek olan, genel kurgu içinde döngüsel bir yapıya sahip, geniş ve kesintisiz görüş alanları sergileyen, derinliği düşük sığ mekanlarda sosyal etkileşim etkinlikleri daha uzun süreli gerçekleşmektedir.
- "Oturarak sohbet etme" eyleminin, mekanın genel konfigürasyon içindeki konumu ilişkili olduğu karşımıza çıkmaktadır. Kolay erişilebilir derinlik değeri düşük mekanlar, kullanıcıların oturarak sohbet etme eylemi için daha uzun süre tercih ettikleri mekanlardır. Öğrencilerin oturarak sohbet etkinliği için, bütünleşme değeri yüksek, hareketli ve ulaşılabilir, çok sayıda mekanla bağlantılı, bağlantılı olduğu bu mekanlarla arasında geniş bir görüş alanına sahip ve mekansal kurgusu daireselliğe yakın mekanlarda bir araya gelme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

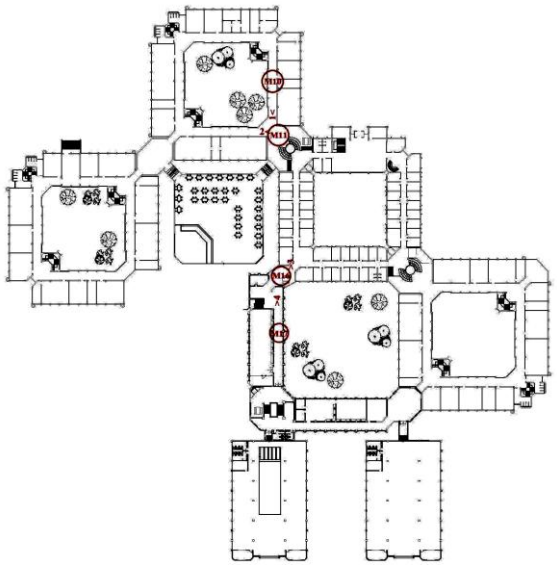
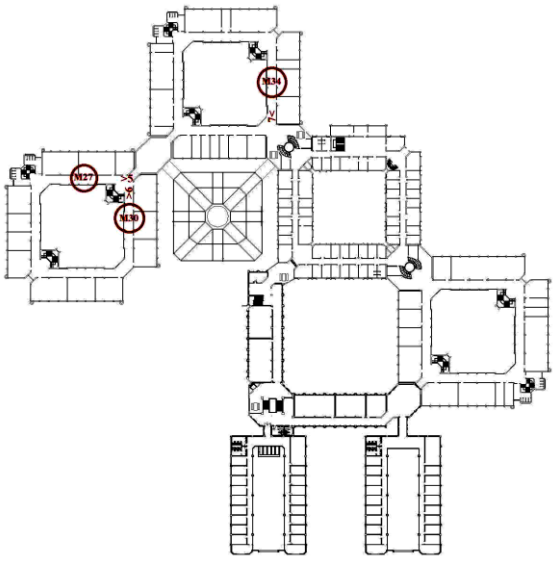
- “Ayakta sohbet etme” etkileşimi üzerinde mekan konfigürasyonunun doğrudan bir etkisi olduğuna dair bir bulgu elde edilememiştir. Öğrencilerin ayakta sohbet etme eylemi için derinlik değeri düşük, sığ mekanları tercih etme eğilimde oldukları, ancak mekanın sahip olduğu diğer sentaktik değerlerin ayakta sohbet etkileşimi üzerinde bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.
- Bu fakülte binası özelinde tespit edilen “birlikte ders çalışma” eylemi üzerinde mekan konfigürasyonunun bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin ders çalışma eylemi için tercih ettikleri mekanların genel konfigürasyon içindeki sentaktik değerlerinin, bu eylem üzerinde bir etkisi olmadığı ortaya konmuştur.

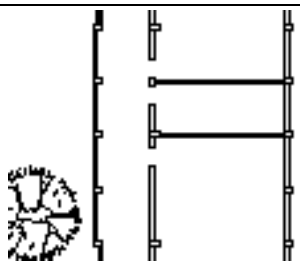
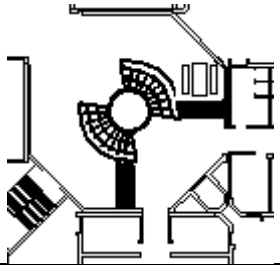
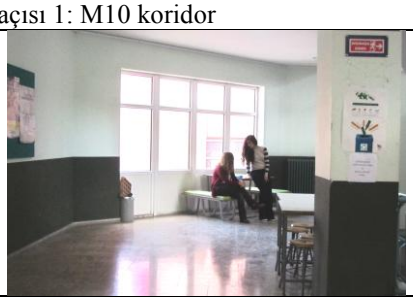
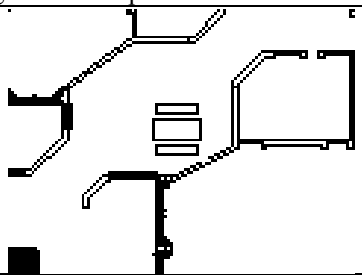
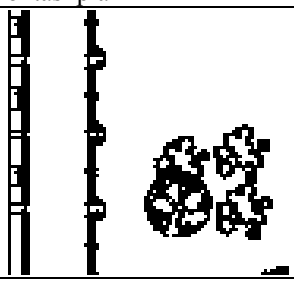
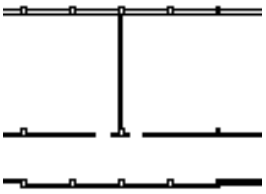
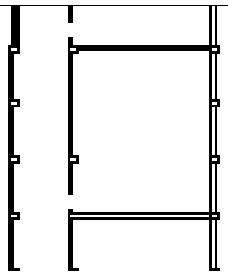
Elde edilen bulgulara dayalı olarak Mühendislik Fakültesi’ndeki sosyal etkileşim mekanlarını daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmek mümkün olmuştur. Kat planlarının geneline bakıldığında yüksek bütünleşme değerine sahip (kırmızı ile ifade edilen) mekanlar bulunmamaktadır. Sirkülasyon şemasının düğüm noktalarında kaymaya uğraması, mekanların algılanmasındaki netliği olumsuz yönde etkilemiştir. Avlulu ve ızgarasal bir plan şemasına sahip olmasına rağmen, sirkülasyon akslarındaki bu olumsuzluğun mekanların mekan dizimi değerlerinin düşük olmasına sebep olduğunu söylemek mümkündür.

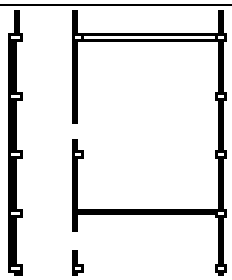
Mühendislik Fakültesi’ndeki düşük sosyal etkileşimsel mekanlar bir arada değerlendirilecek olursa (Tablo 5.50); M10 koridor mekanı ele alındığında, mekanın sosyal etkileşimi destekleyen sentaktik değerlere sahip olmadığı görülmektedir. M10 mekanının iç avluya bakan, sınıfların doğrudan açıldığı geniş bir koridor mekanı olması, öğrencilerin bu mekanı ders aralarında kısa süreli ayakta sohbet etmek için tercih etmelerinin sebebi olarak ifade edilebilir. Mekan dizimi analizinden elde edilen bütünleşme grafiğinde de önceki bölümlerde görüldüğü gibi, plan genelinde bütünleşme değeri yüksek olan, bir başka ifadeyle sosyal etkileşim olanaklı mekanlar, sirkülasyon alanlarının kesiştiği düğüm noktalarıdır. Sosyal etkileşimin gözlendiği bir düğüm noktası olan M11 mekanı, sosyal etkileşim için elverişli değerlere sahip olmasına rağmen düşük etkileşimsel mekanlar arasında yer almaktadır. Dış mekanla doğrudan görsel bağlantılı olan bu mekan, ana sirkülasyon aksı üzerinde konumlanmıştır. Öğrenciler tarafından yoğun olarak kullanılan kafeterya ve kırtasiye gibi işlevsel çekiciliğe sahip mekanlara ulaşım hattı üzerinde konumlanan M11 mekanı, kendi içinden geçen bu yoğun dolaşım sebebiyle uzun süreli sosyal etkileşim etkinliklerinin

gözlemlendiği bir mekan olamamıştır. Bir başka düşük etkileşimsel mekan olan M16 düğüm noktası, hem dış mekanla hem de iç avluyla doğrudan görsel bağlantıya sahip, doğal ışıktan faydalanabilen aydınlık bir mekandır. Sınırlı sayıda oturma grubu ile tefriş edilebilecek bir büyüklüğe sahip olan bu mekan, grup etkinlikleri için tercih edilebilecek yeterli sayıda oturma grubuna sahip olmaması sebebiyle, öğrenciler tarafından ancak ders aralarında küçük gruplar (2-3 kişi) halinde kısa süreli oturarak sohbet etmek için kullanılmaktadır. Sentaktik değerleri sosyal etkileşimi teşvik etmekten uzak olan M17 koridor mekanı, iç avlu ile doğrudan bağlantılı ve sınıfların doğrudan açıldığı bir mekan olması sebebiyle, öğrencilerin teneffüs saatlerinde kısa süreli ayakta sohbet için tercih ettikleri bir mekandır. Aynı kat holünde yer alan M27 ve M30 koridorlarına, ana sirkülasyon aksına doğrudan bağlanan bir düşey sirkülasyon elemanı ile ulaşılmaktadır. Çok sayıda sınıfın açıldığı ve iç avlu ile doğrudan bağlantılı bu iki koridoru, öğrenciler ders aralarında kısa süreli ayakta sohbet için tercih etmektedirler. Öğrencilerin kimi zaman oturarak sohbet için bu holdeki merdivenleri kullandıkları da gözlemlenmiştir. Düşük etkileşimsel bir başka mekan olan M34 koridoru, sosyal etkileşimi olumlu yönde destekleyen sentaktik değerlere sahip değildir. M34 koridorunun iç avlu ile görsel bağlantıya sahip ve sınıfların doğrudan açıldığı geniş bir mekan olması sebebiyle, öğrencilerin teneffüs saatlerinde kısa süreli ayakta sohbet için tercih ettikleri bir mekan olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 5.50. Mühendislik Fakültesi'nde tespit edilen düşük etkileşimsel mekanlar

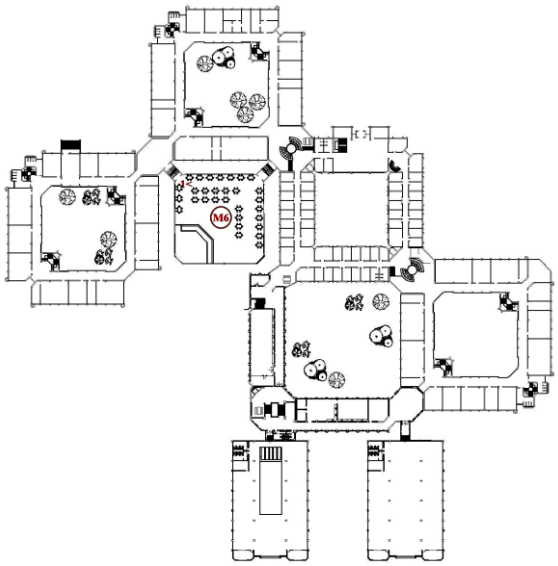
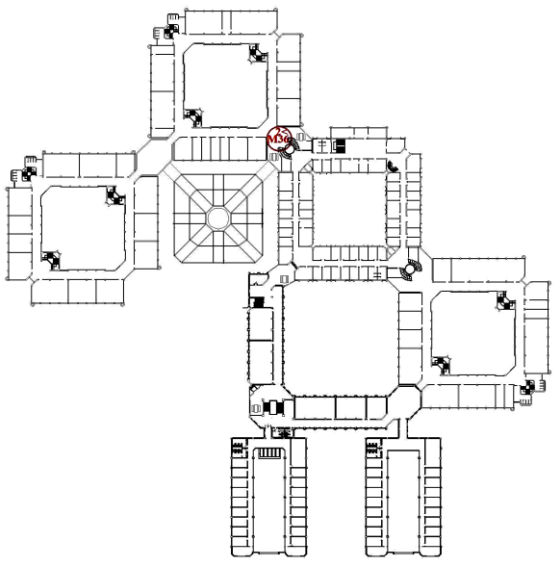
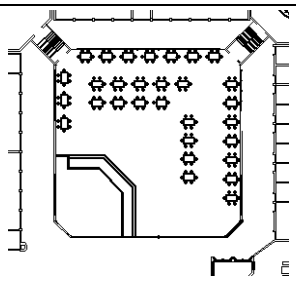
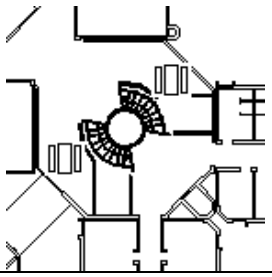
	
Zemin katta düşük etkileşimsel mekanlar ve bakış açıları	Birinci katta düşük etkileşimsel mekanlar ve bakış açıları

	
M10 koridor planı	Bakış açısı 1: M10 koridor
	
M11 düğüm noktası planı	Bakış açısı 2: M11 düğüm noktası
	
M16 düğüm noktası planı	Bakış açısı:3 M16 düğüm noktası
	
M17 koridor planı	Bakış açısı 4: M17 koridor
	
M27 koridor planı	Bakış açısı 5: M27 koridor
	

M30 koridor planı	Bakış açısı 6: M30 koridor
	
M34 koridor planı	Bakış açısı 7: M34 koridor

Mühendislik Fakültesi'nde tespit edilen yoğun etkileşimsel mekanlardan (Tablo 5.51) birisi olan M6 kafeterya mekanı, zemin kat planı geneline bakıldığında en yüksek bütünleşme değerine sahip mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer sentaktik değerlere bakıldığında da en yüksek değerlere sahip olduğu belirlenen, derinlik değeri düşük sığ bir mekan olan kafeterya, fakülte binası genelinde sosyal etkileşim etkinliklerinin en yüksek frekansta gerçekleştiği mekan olarak tespit edilmiştir. Hem kullanıcı sayısı hem de sosyal etkileşim etkinliklerinin çeşitliliği ve süresi anlamında en yüksek değerleri barındıran kafeterya mekanı, çok sayıda oturma grubu düzenlemesi, geniş sirkülasyon hatları ve yoğun kullanım saatlerinde bile kullanım rahatlığı sağlayan geniş boş alanları ile öğrencilerin oturarak sohbet etme, ayakta sohbet etme ve ders çalışma etkinlikleri için tercih ettikleri bir mekandır. Kafeterya mekanının, öğrencilerin temel ihtiyaçlarından yeme-içme ihtiyacına cevap veren, dış mekanla doğrudan bağlantılı ve üç cephesinde açık, doğal ışıktan faydalanabilen bir mekan olması yoğun kullanımını olumlu yönde etkileyen faktörler olarak yorumlanmıştır. Fakülte binasındaki diğer yoğun etkileşimsel mekan birinci katta M36 düğüm noktası olarak gözlemlenmiştir. Yüksek bütünleşme düşük derinlik değerine sahip sığ bir mekan olan M36 düğüm noktası, sirkülasyon akslarının kesiştiği noktada mekanın genişletilerek bu alanlarda oturma gruplarının düzenlenmesiyle oluşturulmuş bir mekandır. Sentaktik değerlerin de ortaya koyduğu gibi hareketlilik derecesi yüksek olan bu mekan, sosyal etkileşime olanak sağlaması açısından olumlu değerlendirilmiştir. Dış mekanla doğrudan görsel bağlantılı, aydınlık bir mekan olan M36 düğüm noktasının, düşey sirkülasyon elemanının yanında konumlanması sebebiyle katlar arası geniş bir görüş alanına sahip olması da sosyal etkileşimi olumlu yönde destekleyen bir başka durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 5.51. Mühendislik Fakültesi'nde tespit edilen yoğun etkileşimsel mekanlar

	
Zemin katta yoğun etkileşimsel mekan ve bakış açısı	Birinci katta yoğun etkileşimsel mekan ve bakış açısı
	
M6 kafeterya planı	Bakış açısı 1: M6 kafeterya
	
M36 düğüm noktası planı	Bakış açısı 2: M36 düğüm noktası

Mühendislik Fakültesi'nde düşük ve yoğun etkileşimsel sosyal etkileşim mekanlarının değerlendirilmesi sonucunda, mekanın genel konfigürasyon içindeki konumuna ek olarak, aydınlık olması, büyüklük açısından ferah ve sosyal etkileşim etkinliklerinin oluşabileceği düzenlemelere izin verecek boyutta olması, komşuluğundaki mekanlar ile görsel bir bağlantı kurabilecek niteliklere sahip olması da sosyal etkileşimi destekleyici özellikler olarak ortaya konulmuştur.

5.4. Güzel Sanatlar Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi'nin Yönteme Dayalı Analiz Bulgularının Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

Araştırmada benimsenen yönteme dayalı olarak ele alınan iki fakülte binasının analiz sonuçlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi, elde edilen bulguların bütünleştirilmesi açısından önemlidir. Bu amaçla mekanın sentaktik değerleri ile sosyal etkileşim ilişkisinin araştırıldığı analiz sonuçları tablolaştırılmıştır (Tablo 5.52). Tablo genel olarak değerlendirildiğinde farklı iki binada gerçekleştirilen analiz sonuçlarının birbirini destekler yönde olduğu görülmektedir. Bu tablodan yararlanılarak her sentaktik değerin mekanda gerçekleşen sosyal etkileşim üzerindeki etkisi yorumlanabilecektir.

Tablo 5.52. GSF ve MF binalarına ait bütünleşik değerlendirme tablosu

Güzel Sanatlar Fakültesi Mekan Dizimi Analizi – Sosyal Etkileşim İlişkisi															
Mekana ait	**Davr. Modu**			**Top. aktivite**			**Ot. Sohb.**			**Ayak. Sohb.**			**Spor+sohbet**		
Sentaktik Değer	**etkili**	**eğilimli**	**etkisiz**	**etkili**	**eğilimli**	**etkisiz**	**etkili**	**eğilimli**	**etkisiz**	**etkili**	**eğilimli**	**etkisiz**	**etkili**	**eğilimli**	**etkisiz**
Bağlantısallık			◆	◆				◆				◆			◆
Derinlik	◆			◆			◆				◆				◆
Bütünleşme	◆			◆				◆				◆			◆
Eş görüş alanı			◆	◆				◆				◆			◆
Eş görüş çevresi	◆			◆				◆				◆			◆
Merkezilik			◆	◆				◆				◆			◆

Mühendislik Fakültesi Mekan Dizimi Analizi – Sosyal Etkileşim İlişkisi															
Mekana ait	**Davr. Modu**			**Top. aktivite**			**Ot. Sohb.**			**Ayak. Sohb.**			**Ders Çalışmak**		
Sentaktik Değer	**etkili**	**eğilimli**	**etkisiz**	**etkili**	**eğilimli**	**etkisiz**	**etkili**	**eğilimli**	**etkisiz**	**etkili**	**eğilimli**	**etkisiz**	**etkili**	**eğilimli**	**etkisiz**
Bağlantısallık			◆	◆				◆				◆			◆
Derinlik	◆			◆			◆				◆				◆
Bütünleşme	◆			◆				◆				◆			◆
Eş görüş alanı	◆			◆				◆				◆			◆
Eş görüş çevresi	◆			◆				◆				◆			◆
Merkezilik			◆	◆				◆				◆			◆

Bağlantısallık değeri, bir mekanın sosyal etkileşimsel bir mekan olmasında etkili değildir ancak, bir sosyal etkileşim mekanında gerçekleşen etkinliklerin uzun süreli olmasında doğrudan olumlu yönde etkilidir. Bir mekanın içerisinden farklı mekanlara erişim sağlaması, mekanın bağlantılı olduğu mekan sayısının yüksek olması uzun süreli sosyal etkileşim etkinlikleri için destekleyicidir. Mekan konfigürasyonunda mekanların birbirleri ile bağlantılandırılması, o mekanların yoğun etkileşimsel mekanlara dönüşmelerini sağlamaktadır.

Mekanın *derinlik değeri*nin, o mekanda sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleşmesinde ve mekanın yoğun etkileşimsel bir mekan olmasında güçlü bir etkisi vardır. Derinlik değerinin yüksek olması mekan içindeki hareket düzeyini olumsuz yönde etkilediğinden sosyal etkileşim düzeyi de düşmektedir. Erişilebilirlik değeri yüksek, derinlik değeri düşük, sığ mekanlar yoğun etkileşimsel mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bütünleşme değeri, mekanda sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleşmesi üzerinde doğrudan etkilidir. Mekana kolay ve doğrudan erişimin bir ifadesi olan bütünleşme değeri, mekan içindeki hareketi ve bireylerin karşılaşma düzeylerini olumlu yönde etkileyerek mekanın kullanım yoğunluğunu arttırmaktadır. Mekan konfigürasyonu içinde bütünleşme değeri yüksek mekanlar, kullanıcıların bir araya gelme potansiyellerini arttırması sebebiyle sosyal etkileşim olanaklı mekanlardır.

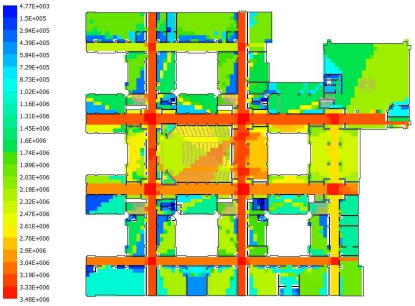
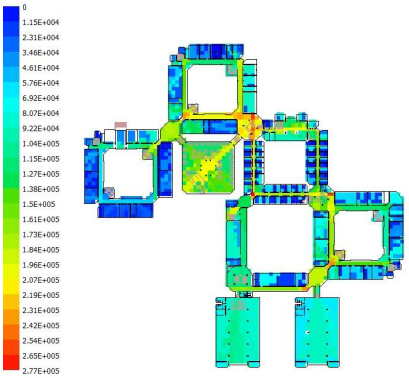
Mekanda alan ve çevre olarak ölçülebilen *eş görüş değeri*, mekan konfigürasyonu içindeki kullanıcıya nereye ve ne mesafede erişim olanağı sunduğunu belirleyen parametrelerdir. Hareket ve görüş olanağı, mekandaki kontrol duygusu açısından önemlidir. Eş görüş değerinin yüksek olması, mekanın sosyal etkileşim olanaklı olmasında doğrudan etkilidir. Kullanıcılar uzun süreli sosyal etkileşim etkinlikleri için görüş açısı geniş mekanları tercih etmektedirler.

Mekanın sahip olduğu *merkezilik değeri*, mekanın yoğun etkileşimsel mekan olması üzerinde doğrudan etkilidir. Kullanıcıların uzun süreli sosyal etkileşim etkinlikleri için tercih ettikleri mekanların merkezilik değeri yüksektir. Mekanın genel kurgusunun daireselliğe yakın olma durumunun bir ifadesi olan merkezilik değerinin yüksek olması, kullanıcıların bulundukları çevreyle ve birbirleriyle etkileşim halinde olmalarını olumlu yönde etkilemektedir.

Alan çalışmasında ele alınan iki fakülte binasının mekan dizimi yöntemi ile elde edilen sentaktik değerlerinin aritmetik ortalamaları hesaplanarak tablolaştırılmıştır (Tablo 5.53). Bu değerlerin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi binaların tasarım ölçütleri hakkında fikir verecek, yeni bina planlamaları için tasarım girdisi sağlayacaktır.

Fakülte binalarına ait bütünleşme grafikleri incelendiğinde, kırmızıdan maviye doğru derecelenen renk skalasına göre GSF plan şemasında kırmızı ve kırmızıya yakın, MF planında ise mavi ve maviye yakın renkle ifade edilen mekanların genel kurguya hakim olduğu görülmektedir. Kırmızı ve kırmızıya yakın mekanların bütünleşme değeri yüksek mekanları ifade ettiği göz önünde bulundurulduğunda, GSF binasının daha bütünleşik bir plan şemasına sahip olduğunu söylemek mümkündür. MF binasının mekan konfigürasyonu değerlendirildiğinde, mekanların derinlik değerinin yüksek olduğu, bütünleşme değeri yüksek mekanlar bulunmadığı görülmektedir. Fakülte binalarının ortalama derinlik değerleri (3,37<5,97) karşılaştırıldığında grafiklerde gözlemlenen fark, sayısal olarak da karşılığını bulmaktadır.

Tablo 5.53. GSF ve MF binalarına ait sentaktik parametrelerinin ortalama değerleri

		
	GSF zemin kat planı bütünleşme grafiği	MF zemin kat planı bütünleşme grafiği
Bağlantısallık	153	69
Derinlik	3,37	5,97
Bütünleşme	2,12	0,25
Eş görüş alanı	1,54	1,60
Eş görüş çevresi	1,07	1,02
Merkezilik	86,6	77

Derinlik değeri düşük olan sığ mekanlarda daha çok hareket, "derin" olan mekanlarda daha az hareket gerçekleşmektedir. Bu derinlik, bütüne ilişkin en önemli biçimlenme parametresi olan bütünleşme değerinin ölçülmesini sağlamaktadır. İçinden çok geçilen hareketli mekanlar "integrated-bütünleşik", az geçilenler ise "segregated-ayrışmış" olarak tanımlanmaktadır. Bu durum "derinlik" değerleri ile "bütünleşme" değerleri arasındaki ters orantıyı net olarak ifade etmektedir.

Bütünleşme değeri yüksek mekanlar bir yerde yaşayan ya da orda herhangi bir nedenle bulunan insanları bir araya getirme potansiyeli taşıyan mekanlardır. En bütünleşik mekanlar ise başka bir yere gitmek için bile içinden geçme olasılığı bulunan mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum GSF'nin bütünleşme grafiğinde de belirgin bir şekilde ortaya konmuştur. Bütünleşme grafiğinde gözlemlenen en bütünleşik mekanlar binanın sirkülasyon ağını oluşturmaktadır. Yüksek bütünleşme değerine sahip olan bir sirkülasyon ağının bulunması plan şemasının da bütünleşik olmasını sağlamaktadır. Fakülte binalarının ortalama bütünleşme değeri karşılaştırıldığında (2,12>0,25) grafiklerde gözlemlenen bu farklılık sayısal olarak da doğrulanmaktadır.

İki fakülte binasında elde edilen ortalama *bağlantısallık değerleri* karşılaştırıldığında GSF'nin MF'ne göre oldukça yüksek bir bağlantısallık değerine (153>69) sahip olduğu görülmektedir. Bu fark mekanların birbiri ile ilişkili olma durumunu ortaya koyan bağlantısallık değerinin yüksek olmasının, genel mekansal

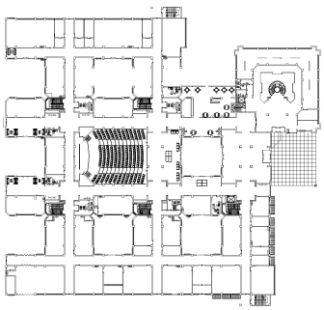
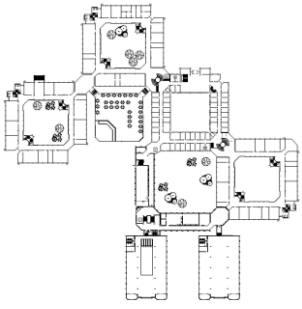
kurgunun bütünleşik olması üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Sistem içindeki mekanların farklı mekanlara geçiş hakkı vermesi, hareketi doğrudan olumlu yönden etkileyeceği için mekan konfigürasyonunun bütünleşme değeri üzerinde etkilidir.

Mekanın genel kurgusunun daireselliğe yakın olma durumunun bir ifadesi olan *merkezilik değeri*nin iki fakülte binasında karşılaştırıldığında, GSF'de MF'ye göre daha yüksek olması, GSF'nin genel plan kurgusunun döngüselliğe daha yakın olduğunu, sahip olduğu doğrusal sirkülasyon şeması ile daha merkezi bir mekansal konfigürasyona sahip olduğunu göstermektedir.

Eş görüş çevresi ve eş görüş alanı değerlerinin ortalamaları karşılaştırıldığında planlar arasında karakteristik farklar olmadığı görülmektedir. Bu durum adı geçen parametrelerin mekan konfigürasyonunun bütünleşik olması üzerinde etkili olmadığını ortaya koymaktadır.

Avlulu ve gridal plan şemasına sahip iki fakülte binasında ortaya çıkan bu sayısal farklılığın karşılaştırılması, benzer plan şemasında sahip mekanların değerlendirilmesi açısından önemlidir (Tablo 5.54). Mekan konfigürasyonları değerlendirildiğinde, sirkülasyon ağının biçimlenmesinin mekanın bütünleşme değeri üzerinde doğrudan etkisi olduğu görülmektedir. GSF'de doğrusal, kesintisiz sirkülasyon aksları ve ızgarasal plan şemasına uygun, net bir geometriye sahip düğüm noktaları görülmektedir. MF'de ise sirkülasyon ağı düğüm noktalarında kesintiye ve yön değişimine uğramaktadır. Sirkülasyon şemasının düğüm noktalarında kaymaya uğraması mekanların algılanmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu anlamda, sirkülasyon yükü yüksek, yoğun kullanılan, karmaşık fonksiyonlu binalarda sirkülasyon ağının biçimlenmesinin mekan konfigürasyonunun bütünleşik olması üzerinde doğrudan etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 5.54. GSF ve MF plan şemaları

	
GSF zemin kat planı	MF zemin kat planı

Plan şemaları incelendiğinde, fakülte binalarının sirkülasyon ağlarındaki bu farklılaşmanın iç avluların kullanım farklılığından ileri geldiği görülmektedir. GSF'de iç avlular atölyelerin ya da sirkülasyon akslarına doğrudan bağlı olan mekanların etrafında konumlandığı mekanlar olarak kullanılırken, MF'de sirkülasyon aksları iç avlular etrafında dolaşmaktadır. MF'de iç avlulara bakan mekanlar dolaşım aksları olduğu için düğüm noktalarında kaymalar meydana gelmektedir. Bu yön değişikliği düğüm noktalarında genişleme ve form değişikliği ile telafi edilmeye çalışılmış olsa da mekanın algısı üzerindeki olumsuz etkisi yok edilememiştir. Bu anlamda, avlulu plan şemasına sahip mekan konfigürasyonlarında iç avluların komşuluğunda genel kurguya ait mekanların planlanması, doğrusal ve net olan sirkülasyon şemasının korunması gerekliliği mekanın bütünleşik olması açısından yadsınamayacak bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda, alan çalışması sonucunda elde edilen bulgular, ortaya atılan varsayımlara dayalı olarak değerlendirildiğinde, *araştırmanın ana hipotezi olan "öğrencilerin derslikler dışındaki sosyal etkileşim potansiyelleri fakülte binasının mekan konfigürasyonundan etkilenmektedir" varsayımı doğrulanmıştır. Kullanıcıların sosyal etkileşim için kullandığı mekanlar, tercih ettikleri etkinlikler ve mekanı kullanma süreleri ile mekanların sentaktik değerlerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi sonucunda mekan konfigürasyonunun sosyal etkileşim üzerinde doğrudan etkili olduğu ortaya konmuştur. Mekan konfigürasyonu dahilinde, mekanların birbirleri ile olan ilişkileri sosyal etkileşime olanak sağlayacak şekilde düzenlenebilmektedir. Bu düzenlemede mekanın sentaktik değerleri planlama kararları açısından önem taşımaktadır. Kullanıcı sayısı yüksek, karmaşık fonksiyonlu, yoğun kullanılan mekanlarda temel gereksinimlerden birisi olarak karşımıza çıkan sosyal etkileşim ihtiyacının karşılanması amacıyla planlanacak mekanlarda ortaya konan bu parametrelerden yararlanılması faydalı olacaktır.*

Fakülte binalarının sentaktik özellikleri ve öğrencilerin mekansal davranışları arasında, araştırma sonucu tespit edilen ilişkilere dayalı olarak çalışmada ortaya atılan alt hipotezler değerlendirildiğinde:

- Mekanın sentaktik özelliklerinin, sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleştiği mekanlar üzerinde etkisi olduğu saptanmıştır. Mekanın ulaşılabilirlik, hareketlilik ve bütünleşik olma durumunu bize tanımlayan bütünleşme değerinin yüksek olduğu mekanlarda sosyal etkileşim etkinlikleri gerçekleşmektedir. Bireyler sosyal etkileşim için kolay

erişilebilen, derinlik değeri düşük, sığ mekanları tercih etmektedirler. Mekan içinde görüş alanını belirleyen eş görüş alanı ve eş görüş çevresi değerlerinin sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleştiği mekanlarda yüksek olduğu tespit edilmiştir. *Özetle, bütünleşme, eş görüş alanı ve eş görüş çevresi değerleri yüksek, derinlik değeri düşük olan sığ mekanlar sosyal etkileşim olanaklı mekanlar olarak tespit edilmiştir. Böylece tez çalışmasının amacı doğrultusunda ortaya atılan "fakülte binalarında mekanların sentaktik değerlerinin, sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleşmesi üzerinde etkisi bulunmaktadır" alt hipotezi doğrulanmıştır.*

- Mekanın sahip olduğu sentaktik değerlerin, o mekanda gerçekleşen toplam sosyal etkileşim etkinlik frekansı üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin derinlik değeri düşük, bütünleşme, bağlantısallık, eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değeri yüksek mekanları uzun süreli sosyal etkileşim etkinlikleri için tercih ettikleri belirlenmiştir. *Bir mekanın erişilebilir, hareketli, diğer mekanlarla bağlantılı, çevresiyle geniş ve kesintisiz bir görüş alanının ve daireselliğe yakın bir mekansal kurgusunun olması, o mekanın yoğun etkileşimsel bir mekan olmasını sağlamaktadır. Tespit edilen bu ilişkiler sonucunda, çalışmada ortaya atılan ikinci alt hipotez olan "fakülte binalarında sosyal etkileşim mekanlarının sahip olduğu sentaktik değerler, sosyal etkileşim etkinliklerinin frekansı üzerinde etkilidir" varsayımı doğrulanmıştır.*

Analiz bulgularının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi sonucunda ızgarasal (gridal) – avlulu plan şemasına sahip fakülte binalarında sosyal etkileşim mekanlarının nitelikleri ve sosyal etkileşim ile ilişkisi tespit edilmiş, Tablo 5.55'te özetlenmiştir.

Araştırma sonucunda sentaktik verilerin bize sağladığı parametreler dışında, fakülte binalarında tespit edilen düşük ve yoğun etkileşimsel mekanların değerlendirilmesi sonucunda, bir mekanın konfigürasyon içindeki konumuna ek olarak, büyüklük açısından ferah ve farklı sosyal etkileşim etkinliklerinin oluşabileceği düzenlemelere (spor donatıları, farklı oturma grupları…) izin verecek boyutta olması, doğal ışıktan faydalanabilen aydınlık bir mekan olması da sosyal etkileşimi olumlu yönde etkileyen diğer faktörler olarak tespit edilmiştir.

Tablo 5.55. Analiz bulguları değerlendirme tablosu

IZGARASAL (GRİDAL) – AVLULU PLAN ŞEMASINA SAHİP FAKÜLTE BİNALARINDA SOSYAL ETKİLEŞİM MEKANLARININ NİTELİKLERİ VE SENTAKTİK PARAMETRELERLE İLİŞKİSİ					
SENTAKTİK PARAMETRELER	**MEKANSAL NİTELİK**	**GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ**		**MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ**	
		MEKANSAL NİTELİK	**SOSYAL ETKİLEŞİM**	**MEKANSAL NİTELİK**	**SOSYAL ETKİLEŞİM**
DERİNLİK (DÜŞÜK)	KOLAY VE DOĞRUDAN ERİŞİLEBİLİR OLMA	•Ana sirkülasyon hattına doğrudan bağlantılı ya da hat üzerinde olma •Sirkülasyon düğüm noktasında ya da bu noktaya doğrudan bağlantılı olma	Mekanın derinlik değerinin düşük olması o mekanın sosyal etkileşim olanaklı bir mekan olmasını ve uzun süreli sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleşmesini olumlu yönde etkiler.	•Ana sirkülasyon hattına doğrudan bağlantılı ya da hat üzerinde olma •Sirkülasyon düğüm noktasında ya da bu noktaya doğrudan bağlantılı olma	Mekanın derinlik değerinin düşük olması o mekanın sosyal etkileşim olanaklı bir mekan olmasını ve uzun süreli sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleşmesini olumlu yönde etkiler.
BÜTÜNLEŞME (YÜKSEK)	•ULAŞILABİLİR •HAREKETLİ •BÜTÜNLEŞİK OLMA	•Doğrusal ve net bir sirkülasyon ağına sahip olma •Sirkülasyon ağının doğrusallığını olumsuz yönde etkilemeyecek düğüm noktalarının bulunması	Genel kurgunun yüksek bütünleşme değerine sahip olması, mekanda sosyal etkileşim gerçekleşmesini ve sosyal etkileşim etkinliklerinin uzun süreli olmasını olumlu yönde etkilemiştir.	•Doğrusal ve net bir sirkülasyon ağına sahip olma •Sirkülasyon ağının düğüm noktalarında genel kurgunun bütünleşme değerini olumsuz yönde etkileyen kırılma ve yön değişikliği	Genel kurguda bütünleşme değerinin düşük olması kısa süreli sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleşmesine sebep olmuş, uzun süreli etkinlikler yüksek bütünleşme değerine sahip kantin mekanında gözlemlenmiştir.
EŞ GÖRÜŞ ALANI EŞ GÖRÜŞ ÇEVRESİ (YÜKSEK)	•KESİNTİSİZ VE GENİŞ BİR GÖRÜŞ ALANINA SAHİP OLMA •MEKANDA KONTROL DUYGUSUNU YARATMA	•İç avlu komşuluğunda konumlanma •Mekanların şeffaf yüzeyler ile sınırlandırılması ile görsel bağlantının sağlanması •Mekanda görüş alanını olumsuz yönde etkileyen bölücü elemanların bulunmaması	Sosyal etkileşim mekanları iç avlular komşuluğunda planlanmış, doğal ışık, kesintisiz görüş alanı, sahip olunan kontrol duygusu sosyal etkileşim oluşmasını ve uzun süreli etkinliklerin gerçekleşmesini olumlu yönde etkilemiştir..	•İç avlu komşuluğunda konumlanma •Mekanların şeffaf yüzeyler ile sınırlandırılması ile görsel bağlantının sağlanması •Mekanda görüş alanını olumsuz yönde etkileyen bölücü elemanların bulunmaması	İç avlular etrafında dolaşım alanlarının (koridorların) planlanmış olması, bu mekanların kısa süreli sosyal etkileşim mekanları olması üzerinde etkili olmuş, ancak uzun süreli sosyal etkileşim mekanları kurgulanamamıştır..
BAĞLANTISALLIK (YÜKSEK)	ÇOK SAYIDA MEKANLA BAĞLANTILI OLMA	Mekan içinden farklı mekanlara bağlantı sağlanması	Mekan içindeki bağlantı sayısının artması mekandaki hareketi ve insanların karşılaşma olasılıklarını arttırdığı için sosyal etkileşim etkinliklerinin uzun süreli gerçekleşmesini olumlu yönde etkilemiştir.	Mekan içinden farklı mekanlara bağlantı sağlanması	Mekan içindeki bağlantı sayısının artması mekandaki hareketi ve insanların karşılaşma olasılıklarını arttırdığı için sosyal etkileşim etkinliklerinin uzun süreli gerçekleşmesini olumlu yönde etkilemiştir.
MERKEZİLİK (YÜKSEK)	DAİRESEL/DÖNGÜSEL BİR MEKANSAL KURGUYA SAHİP YA DA YATKIN OLMA	Plan kurgusunda düzgün geometride, eşkenarlığa yakın, dolayısıyla içinde karşılıklı, yüz yüze iletişimi destekleyen dairesel düzenlemeleri barındırabilecek şemaya sahip olması	Mekan kurgusunun daireselliğe yakın ya da yatkın olması, yüz yüze etkileşim olanaklarını arttırması sebebiyle sosyal etkileşim etkinliklerinin uzun süreli gerçekleşmesini olumlu yönde etkilemiştir.	Plan kurgusunda düzgün geometride, eşkenarlığa yakın, dolayısıyla içinde karşılıklı, yüz yüze iletişimi destekleyen dairesel düzenlemeleri barındırabilecek şemaya sahip olması	Mekan kurgusunun daireselliğe yakın ya da yatkın olması, yüz yüze etkileşim olanaklarını arttırması sebebiyle sosyal etkileşim etkinliklerinin uzun süreli gerçekleşmesini olumlu yönde etkilemiştir.

6. SONUÇ

İnsan ve mekan arasında var olan çift yönlü etkileşimin bir sonucu olarak, içinde bulunulan mekan fiziksel özellikleri ile bu mekanı kullanan bireylerin davranışlarını şekillendirirken, insanın mekansal davranışları da zamanla mekanı değiştirir ve dönüştürür. Mekanın konfigürasyonu bireylerin içinde hareket ettikleri, karşılaştıkları ve diğerlerinin farkına vardıkları bir dizi mekanın birbiri ile olan ilişkisinde var olmaktadır. Bu mekanların konumu, diğer mekânlarla bir araya gelme biçimleri, mekânın fiziksel nitelikleri ve dış mekanla bağlantısı, insanlar üzerinde etkileşimlerini destekleyecek ya da engelleyecek hareket örüntüleri geliştirebilmektedir. Bu anlamda mekan konfigürasyonu, kullanıcılarının belirli eylemleri gerçekleştirmelerini sağlayacak ya da zorlaştıracak şekilde planlanabilmektedir. Mekan konfigürasyonunun, bir mekansal davranış modu olan sosyal etkileşim üzerindeki etkisi bu çalışmada ele alınmıştır.

Farklı fiziksel ve zihinsel yeteneklere sahip insanların etkileşim için fırsatlar buldukları serbest birliktelik durumu olan sosyal etkileşim, doğumundan itibaren insanoğlunun temel ihtiyaçları arasında yer almaktadır. Sosyalleşme, sosyal ilişkiler kurma gençlerin gelişiminde de çok önemlidir. Gençlerin psiko-sosyal yapılarının sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi için, olumlu sosyal ilişkiler kurma, yaşadığı ortama uyum sağlama gibi sosyalleşmeye yönelik kazanımlar elde etmeleri gerekir. Gençlerin eğitim ortamları bu anlamda hem fiziksel, hem sosyal, hem de psikolojik açıdan önem taşımaktadır.

Üniversiteler, gençlerin sadece akademik eğitimle meslek kazandıkları yerler olmayıp, sosyal ve kültürel olarak da kendilerini geliştirdikleri mekanlardır. Öğrenciler, eğitim sürecinde, sosyal etkinliklere katılarak ve etkinlikler düzenleyerek, sosyal grupların bir parçası olup sosyal sorumluluklar alarak toplum yaşamına katılmayı, çevre ile doğru ilişkiler kurabilmeyi öğrenirler ve toplumsal ilişkilere hazır bireyler olarak yetişirler. Bu bağlamda öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimleri, fakülte binalarındaki sosyal ve kültürel etkinlik alanları ve kullanımları ile doğrudan ilişkilidir. Fakülte binalarında mekansal konfigürasyonun sosyal etkileşime olan etkisinin araştırıldığı bu çalışmada, avlulu ve ızgarasal plan şemasına sahip iki fakülte binası ele alınmış, derslikler dışındaki mekanlar sosyal etkileşim açısından analiz edilmiş ve elde edilen bulguların değerlendirilmesi örnekler üzerinden ayrı ve karşılaştırmalı olarak aktarılmıştır.

Araştırmaya ilişkin sonuçlar genel olarak *(i) araştırma problemi*, *(ii) yöntem* ve *(iii) alanın mimari karakteristikleri* yönünden ele alındığında aşağıdaki çıkarımlara ulaşılmıştır:

Çalışmada belirlenen *(i) araştırma problemi*ne dayalı olarak;

- Fakülte binalarında sosyal etkileşimin var olup olmadığı ve mekan konfigürasyonunun bu etkileşimdeki etkisi sorgulanmıştır. Sosyal etkileşim bireylerin sosyal, psikolojik ve toplumsal gelişimleri için önemlidir. Mekanlar ise bu etkileşimin niteliğinde belirleyici role sahiptir. Fakülte binalarında öğrencilerin sosyal etkileşimde bulunmaları, gençlerin arkadaşlık etme, birbirinden etkilenme, kendini güvende hissetme, yeni deneyimleri tecrübe etme, birey olabilme, farklılığa sahip olma ve bir topluma ait hissetme gibi ihtiyaçları açısından önem taşımaktadır. Genel mekan kurgusunda sosyal etkileşime izin veren ya da vermeyen mekanların niteliklerinin belirlenmesi sonraki tasarımlar için girdi oluşturacaktır. Araştırma sonucunda mekan konfigürasyonu ile kullanıcıların mekansal davranışları arasında tespit edilen ilişkilere dayalı olarak, mekansal konfigürasyonun sosyal etkileşim etkinlikleri üzerinde etkili olduğu ortaya konmuştur.

Çalışmada alan çalışmasına dayalı sistemli bir süreç izlenmiştir. Araştırmada kullanılan *(ii) yöntem*lere dayalı olarak;

- Gözlem ve mekan dizimi analizi ile bu analizlerden elde edilen bulguların karşılaştırılmasıyla mekanın sahip olduğu sentaktik değerlerin, başka bir ifadeyle mekan konfigürasyonu içindeki konumunun sosyal etkileşim olanaklarında belirleyiciliği ortaya koyulmuştur.
- Sosyal etkileşim ile ilişkili eylemlerin ve mekanların zaman bağlamında gözlemlenmesi ile, fakülte binalarında gerçekleşen sosyal etkileşim eylemleri, bu eylemlerin gerçekleşme süreleri ve öğrencilerin bu eylemler için tercih ettikleri mekanlar belirlenmiştir:
    - Öğrenciler fakülte binalarında ders dışı zamanlarda oturarak sohbet etmek, ayakta sohbet etmek, spor etkinliğinde bulunmak, birlikte ders çalışmak gibi sosyal etkileşim eylemlerinde bulunmaktadırlar. Gerçekleşen eylemler üzerinde, mekanda yer alan donatı elemanları (spor etkinliği) ya da ele alınan fakültenin

eğitim programı (ders çalışmak) da etkili olmaktadır. Gözlem analizi ile sosyal etkileşimsel mekanların tespit edilmesi, alan çalışmasının devamında mekan dizimi analizi için veri sağlamaktadır.

- Mekan dizimi analizi ile, sosyal etkileşim etkinliklerinin gerçekleştiği mekanların genel konfigürasyon içindeki konumlarının sosyal etkileşim üzerinde etkisi olup olmadığı belirlenmiş, mekanların sahip oldukları sentaktik değerlerin karşılaştırılması ile sosyal etkileşim olanaklı mekanların sahip olması gereken niteliklere ulaşılmıştır:
    - Mekan konfigürasyonunda hareketlilik ve ulaşılabilirlik değeri yüksek mekanların bulunması, sosyal etkileşim düzeyini arttırmaktadır. İnsanların potansiyel hareket haritaları üzerinden analiz edilen bütünleşme değerinin, sirkülasyon ağının net ve düzenli olduğu plan şemalarında daha yüksektir. Bu durum, insanların hareket ve karşılaşma olasılıklarına dayalı olan sosyal etkileşim etkinlikleri üzerinde doğrudan etkilidir. Sosyal etkileşimin bir insan ihtiyacı olarak önem taşıdığı gerçeğinden yola çıkarak, binalar tasarlanırken sosyal etkileşim olanaklı mekanlar planlanmasının önemi yadsınamayacak bir olgudur. Bu anlamda, yüksek kullanıcı sayısına sahip karmaşık fonksiyonlu yapılarda sirkülasyon ağının kesintisiz, düzenli ve mekanlara erişilebilirlik düzeyini arttıracak şekilde tasarlanması, mekanların bütünleşik olmasını sağlayacak ve sosyal etkileşimi olumlu yönde destekleyecektir.
    - Bir mekanın başka bir mekandan geçilerek değil, doğrudan erişilebilir olması da sosyal etkileşimi olumlu yönde etkilemektedir. Mekanın sahip olduğu derinlik değeri bu ilişkiyi ortaya koymaktadır. Derin mekanlarda hareketin azalması, mekanda algı düzeyini ve sosyal etkileşimi olumsuz etkilemektedir. Sirkülasyon ağının mekanlara erişimi kolaylaştırıcı biçimde planlanması, mekanlara erişimin diğer bir mekandan değil, kesintisiz bir sirkülasyon aksından sağlanması sosyal etkileşim olanaklarını arttıracaktır.

- Mekanlarda kontrol duygusunu arttıran, mekanlar arası görsel bağlantıyı sağlayan geniş görüş alanına sahip, içinden geçen hareket düzeyini arttıracak şekilde birbirleri ile bağlantılı planlanan mekanlarda sosyal etkileşim düzeyi yüksektir. Mekan konfigürasyonunda hem bütünleşme değeri hem de kullanım yoğunluğu açısından tespit edilebilen bir ana sirkülasyon aksı bulunuyorsa, uzun süreli sosyal etkileşim için tercih edilmesi istenen mekanlar, bu sirkülasyon aksına yakın ya da doğrudan bağlantılı tasarlanmalıdır. Bu mekanlar, farklı sosyal etkileşim etkinliklerine olanak sağlayacak fiziksel düzenlemelerin (spor donatıları, farklı şekilde bir araya getirilebilen oturma grupları…) planlanabileceği boyutta, tercihen doğal ışıktan faydalanacak şekilde biçimlendirilmelidirler.

Çalışılan *(iii) alanın mimari karakteristikleri*ne dayalı olarak;

- Eğitim yapıları arasında yer alan fakülte binalarında; ihtiyaç programı, fakültenin öğretim biçimi, bulunduğu bağlam, topografya, iklim vb. durumlar doğrultusunda tasarımcılar, belirli biçimlendirilmeleri benimseyebilmektedir. Tez çalışması, bu biçimlenme kapsamında yer alan avlulu – ızgarasal plan şemasına sahip ve benzerlikler gösteren iki örnek üzerinde gerçekleştirilmiştir. Avlulu – ızgarasal plan şemasına sahip olan fakülte binalarında, gözlem ve mekan dizimi yöntemleri ile yapılan analizler doğrultusunda elde edilen bulgularda, derslikler dışındaki ortamlarda sosyal etkileşime izin veren mekanların belirlenmesi ve sentaktik değerlerle karşılaştırılması ile somut verilere ulaşılmıştır:
  - Eğitim yapılarının mekan konfigürasyonu modellerinden birisi olan avlulu ızgarasal plan şemasının, sirkülasyon ağı şemaya uygun olarak korunduğunda, koridorlar iki yönlü olarak mekanlar ile birlikte planlandığında ve mekanlar iç avlular etrafında kurgulandığında yüksek bütünleşme değerine sahip konfigürasyonlar oluşturduğu sonucu elde edilmiştir. Bu durum avlulu ızgarasal plan şemasının, eğitim-öğretim fonksiyonu yanında, öğrencilerin sosyal etkileşim ihtiyaçlarını karşılamaya

yönelik mekanlar sağlaması yönünden, fakülte binaları için tercih edilebilecek bir şema olduğunu göstermektedir.

- Bir mekanın konfigürasyon içindeki konumuna ek olarak, büyüklük açısından ferah ve farklı sosyal etkileşim etkinliklerinin oluşabileceği düzenlemelere (spor donatıları, farklı oturma grupları…) izin verecek boyutta olması, doğal ışıktan faydalanabilen aydınlık bir mekan olması da sosyal etkileşimi olumlu yönde etkileyen diğer faktörler olarak yapılacak tasarımlarda göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak fakülte binalarında, mekana ait bütünleşme, derinlik, bağlantısallık, eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve merkezilik değerlerine tasarım aşamasında dikkat edilerek sosyal etkileşim açısından daha etkin tasarımlar yapmak mümkün olacaktır. Yüksek kullanıcı sayısına sahip karmaşık fonksiyonlu yapılarda mekanın bütünleşik olması ve sosyal etkileşime olanak sağlaması için, sirkülasyon ağının kesintisiz, düzenli ve mekanlara erişilebilirlik düzeyini arttıracak şekilde tasarlanması önemli bir kriterdir. Genel kurgu içerisinde sosyal etkileşim mekanlarının derin mekanlara dönüştürülmemesi, doğrudan erişilebilirliklerinin sağlanması önem taşımaktadır. Sosyal etkileşim için görsel temasın önemi göz önünde bulundurulduğunda, görsel alanı sınırlandırmayan çözümler sosyal etkileşim alanları için önemlidir. Mekanlarda şeffaf bağlantıların tercih edilmesi mekanlar arası bağlantısallığı da sağlayacaktır. Merkezi tasarım yaklaşımları da mekanları yoğun etkileşimsel mekanlara dönüştürerek daha olumlu sonuçlar ortaya koyacaktır. Alan çalışmasından elde edilen sonuçlar sosyal etkileşim mekanlarının konfigürasyonel nitelikleri açısından değerlendirildiğinde ise, doğrusal sirkülasyon ağlarında koridorların çift yönlü kullanımı ve avlulu plan şemalarında mekanların iç avlular etrafında kurgulanması sosyal etkileşim için önemli kriterler olarak belirlenmiştir.

Bu çalışma ile sosyal etkileşim fakülte binalarında öğrencilerin temel ihtiyaçlarından birisi olarak tanımlanmış, mekanların sosyal etkileşim olanaklı planlanması bir tasarım problemi olarak ortaya konmuştur. Araştırma sonucunda sentaktik analizlerden elde edilen parametre değerlerinin nominal değerleri ile gözlemden elde edilen sonuçların birlikte yorumlanması ile sosyal etkileşim mekanlarının mimari nitelikleri tanımlanmıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda mekanda oluşacak sosyal etkileşimi olumlu yönde etkilediği ortaya koyulan bütünleşme

ve derinlik değerlerine ek olarak, bu çalışma ile mekana ait eş görüş alanı, eş görüş çevresi ve özellikle son yıllarda gündeme gelen merkezilik değerlerinin sosyal etkileşime olan olumlu etkisi tespit edilmiş, bu anlamda araştırma alanına önemli bir katkı sağlanmıştır. Uygulanan sentaktik analiz ile elde edilen sonuçların mekansal karşılıklarının yorumlanması ile sosyal etkileşim mekanlarının sahip olması gereken niteliklerin belirlenmesi ve mimarlara ileride yapılacak projeler için tasarım girdisi sağlanması da çalışmanın mimarlık alanına olan katkısını ifade etmektedir.

KAYNAKLAR

Açıcı, K. F., 2006, İç mekan örgütlenmesinde sınır öğeleri: Post modern ve minimal mekanlar, Yüksek Lisans Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Trabzon.

Açıkgöz, Ö., 2007, Şehir, şehir toplumu ve şehir sosyolojisi, *Sosyoloji Konferansları Dergisi (Istanbul Journal of Sociological Studies)*, Sayı: 35, s: 57-83.

Adhya, A., 2009, Evaluating the campus-downtown the spatial configuration of four college towns, *Seventh International Space Syntax Symposium*, Stockholm.

Aiello, J., 1987, Human spatial behavior, *Handbook Of Environmental Psychology*, ed. D. Stokols & I. ALTMAN, John Wiley&Sons Inc, ABD.

Akarsu, F., 1984, Piaget'e göre çocukta mekan kavramının gelişimi, *Mimarlık*, 84/9, Yıl: 22, Sayı: 207, s:31-33.

Alexander, C. 1966, A city is not a tree, *Design magazine*, 206, 46-55.

Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., 1977, *A pattern language*, Oxford University Press, New York.

Alkan, C., 1979, *Eğitim ortamları*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Allen, T., 1977, *Managing the flow of technology*, Cambridge, Mass.: MIT Press.

Altman, I., 1975, *Environment and social behavior privacy, Personal Space, Territory, Crowding*, California Books / Cole Publishing Company.

Altman, I., 1977, Privacy regulation: culturally universal or culturally specific?, *Journal of Social Issues* 33 (3): 66–84.

Altman, I., Chemers, M., 1980, Cultural aspects of environment-behavior relationships, *Handbook of Cross-Cultural Psychology, Social Psychology*, Volume 5, Allyn and Bacon Inc., Boston.

Altman, I., Stokols, D., 1984, Culture and environment, *Environment and Behavior Series*, Cambridge University Press.

Arkonaç, S., 2006, *Sosyal psikoloji*, Alfa Yayınevi, İstanbul.

Ataol, Ö, 2013, İstinye'de sosyal ve mekansal açıdan sınır incelemesi, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Aydın, D., 2003, *Üniversite kampüs tasarımı üzerine düşünceler*, S.Ü. İletişim Fakültesi Uygulama Gazetesi, Sayı 50, Konya.

Aydın, D., Ter, Ü., 2008, Outdoor space quality: case study of a university campus plaza, ArchNet-IJAR, *International Journal of Architectural Research,* Volume 2, Issue 3, 189 – 203.

Aydınlı, S., 1986, Mekansal değerlendirmede algısal yargılara dayalı bir model, Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Bafna, S., 2003, Space syntax, A brief introduction to its logic and analytic techniques, *Environment and Behaviour,* vol.35, no.1, pp.17-29.

Barker, R., 1968, *Ecological psychology: concepts and methods for studying the environment of human behavior,* Stanford University Press, Stanford CA.

Barros, A. P. et al., 2009, Transport mobility at the university of Brasilia, *Seventh International Space Syntax Symposium*, Stockholm.

Başkaya, A., Dinç, P., Aybar, U. ve Karakaşlı, M, 2003, Mekansal imaj üzerine bir deneme: Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi eğitim bloğu giriş holü, *Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 79-94.

Başkaya, A., Yıldırım, K. ve Muslu, M., S., 2005, Poliklinik bekleme alanlarında fonksiyonel ve algı-davranışsal kalite: Ankara, İbni Sina Hastanesi Polikliniği, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 53-68.

Bechtel, R.B., 1977, *Enclosing behavior*, Dowden, Hutchinson & Ross, Stroudsburg.

Beckwith, S., 2009, Architecture and social behaviour in the Galisteo Basin: A visibility graph analysis of Pueblo communities, Yüksek Lisans Tezi, Trent University, Peterborough, Ontario, Canada.

Begeç, H., 2002, *Üniversitelerde kampüs yerleşme biçimleri*, Yapı Dergisi, Sayı 252, İstanbul.

Benli, A., C., 1998, *A comperative study for university campus planning",* Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Bilgin, N., 2003, *Sosyal psikoloji sözlüğü: kavramlar, yaklaşımlar*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Birer Düzgün, E., 2003, Sosyal çevre-konut ilişkisi Ataköy – Şirinevler etkileşimi, *Mimar.ist Dergisi*, Yıl:3, Sayı:7, syf:65-68, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayını, İstanbul.

Brand, J., L., 1998, *Physical space and social interaction,* Haworth Officing Research/Ideation, One Haworth Center Holland, Michigan, USA.

Brebner, J., 1982, *Environmental psychology in building design,* Applied Science Publishers Ltd., London.

Bredow, K., W., 2006, Gathering spaces: designing places for adolescents**,** Master of Landscape Architecture, *Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State University*, Blacksburg, USA.

Broadbent, G., 1973, *Design in architecture,* John Wiley & Sons Ltd., London.

Bulut, I., 1996, Bir yaşam alanı olarak öğrenci yurtları ve üniversite gençliği, *Diğerlerinin Konut Sorunları,* syf: 555-563, Derleyen E. M. Komut, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.

Can, I., 2012, In-between space and social interaction: A case study of three neighbourhoods in İzmir, Phd Thesis, *The University of Nottingham*.

Chapman, P., M., 2006, American places: in search of the twenty-first century campus, Westport, CT: Praeger Publishers.

Ching, F., D., K., 2002, *Mimarlık: biçim, mekan ve düzen*, YEM yayın, İstanbul.

Cimşit, F., 2007, Tepe kent yerleşmelerinde psiko-sosyal alan olgusunun konut örüntüleri ile ilişkisi: Uçhisar örneği, Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Crow, L. D. And Crow, A., 1956, *Adolescent development and adjustment*, McGraw-Hill Book Company, New York.

Cüceloğlu, D., 1998, *İnsan ve davranışı: psikolojinin temel kavramları*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Çakın, Ş., 1988, *Mimari tasarım, insan, toplum ve çevre ilişkileri*, Özel Matbaası, İstanbul.

Çam Canpolat, S., 2012, Yaşlılar evinde sosyal etkileşim alanlarının bilişsel açıdan değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Çetindağ, K., 2007, Işık ve renk kullanımının mekan algılamasına etkisi üzerine bir araştırma (Sultanahmet Meydanı örneği), Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Çil, E., 2006, Bir kent okuma aracı olarak mekan dizim analizinin kuramsal ve yöntemsel tartışması, *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi e-Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, İstanbul.

Demir, M., 2006, Müzik ve sosyal etkileşim, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

Dober, R., P., 1963, *Campus planning*, Reinhold Publications Co., Massechusetts.

Doruk, B., 1973, *Mimari tasarıma giriş programı üzerine bir araştırma*, Doçentlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Durkheim, E., 1964, *The division of labor in society*, translated by G. Simpson, The Free Press, New York.

Dursun, P., 2007, Space syntax in architectural design, *Proceedings of the 6th International Space Syntax Symposium*, No: 056, İstanbul.

Düzenli, T., 2010, Kampüs açık mekan olanaklarının gençlerin psikososyal yapısına bağlı olarak incelenmesi: K.T.Ü. Kanuni Kampüsü örneği, Doktora Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Trabzon.

Edgü, E., Ünlü, A., Şalgamcıoğlu, M. E., Mansouri, A., 2012, Traditional shopping: A syntactic comparison of commercial spaces in Iran and Turkey, in M. Greene, J. Reyes and A. Castro (Eds.), *Proceedings 8th International Space Syntax Symposium*, Santiago de Chile, Chile.

El – Sharkawy, H., M., A., 1985, *Territoriality: A model for architectural design*, University Microfilms.

Erdönmez, M. E., 2005, Açık kamusal kent mekanlarının toplumsal ilişkileri yapılandırmadaki rolü: Büyükdere-Levent-Maslak Aksı, Doktora Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Erdönmez, M., E. ve Akı, A., 2005, Açık kamusal kent mekânlarının toplum ilişkilerindeki etkileri, *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi e-Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s:67-87, İstanbul.

Erkman, U., 1990, *Büyüme ve Gelişme Açısından Üniversite Kampüslerinde Planlama ve Tasarım Sorunları*, İTÜ Mimarlık Baskı Atölyesi, İstanbul.

Erzen, J., 2006, *Çevre estetiği*, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, Ankara.

Ferguson, P., 2007, The streets of innovation, in *Proceedings of 6th International Space Syntax Symposium*, Istanbul.

Festinger, L., 2009, Architecture and group membership, *People and Buildings*, pp:120-134, Transaction Publishers, ABD.

Fitcher, J., 2009, Sosyoloji nedir, Çev: N. Çelebi, Anı Yayıncılık, Ankara

Gehl, J., 1987, *Life between buildings: using public space*, Van Nostrand Reinhold Com, New York.

Gezer, H., 2008, Mekan ve mekanın algılanması, *Mimarlıkta Malzeme*, Sayı:7, s: 33-42, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, İstanbul.

Gibson, J. J., 1966, *The senses considered as perceptual systems*, Houghton Mifflin, Boston.

Gibson, J. J., 1979, *An ecological approach to visual perception*, Houghton Mifflin, Boston.

Giddens, A., 1984, *The constitution of society: outline of the theory of structuration*, Cambridge: Polity Press.

Gieryn, T. F., 2000, A Space for place in sociology, *Annual Review of Sociology* 26: 463–496.

Glaeser, E., L. ve Scheinkman, J., A., 1999, *Measuring social interactions*, Harvard University and Princeton University.

Goldfinger, J., 2009, Democracy plaza: A campus space for civic engagement, *Innovative Higher Education*, 34, 69 – 77.

Gökçe, Ş., 2007, Sosyal etkileşimi geliştirecek peyzaj tasarımı üzerine bir araştırma: Çukurambar Mahallesi örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* Ankara.

Gökten, M., 1991, Toplu konutlarda insan-mekan ilişkileri, Doktora Tezi, Ege *Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İzmir.

Göregenli, M., 2010, *Çevre psikolojisi, insan-mekan ilişkileri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Granovetter, M., 1982, The strength of weak ties, P. V. Marsden and N. Lin (Eds.), *Social Structure and Network Analysis,* Beverly Hills: Sage Publications Inc.

Greene, M., Alan P., 1997, Socio-spatial analysis of four university campuses, the implications of spatial configuration on creation and transmission of knowledge, *First International Space Syntax Symposium*, London.

Greeno, J., 1994, Gibson's affordances, *Psychological Review*, 101(2), 336-342.

Gutman, R., 2009, *People and buildings*, pp:xıı-xııı, Transaction Publishers, ABD.

Gür, Ş. Ö., 1996, *Mekan örgütlenmesi*, Birsen Yayınevi, İstanbul.

Hall, E. T., 1959, *The silent language*, Doubleday, New York.

Hall, E. T., 1966, *The hidden dimension*, Doubleday, New York.

Hall, E. T., 2009, Silent assumptions in social communication, *People and Buildings*, pp:135-151, Transaction Publishers, ABD.

Harris, J. R., 1995, Where is the child's environment? A group socialization theory of development, *Psychological Review*, 102, 458-489.

Harvey, D., 2003, Sosyal adalet ve şehir, Metis Yayıncılık, İstanbul.

Hasol, D., 2002, *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*, YEM Yayın, İstanbul.

Hillier, B., 2007. *Space is the machine: a configurational theory of architecture*, erişim adresi http://eprints.ucl.ac.uk/3848/1/SpaceIsTheMachine_Part1.pdf

Hillier, B., Hanson, J., 1984, *The social logic of space*, Cambridge University Press, Cambridge.

Hillier, B., Hanson, J., 1998, Space syntax as a research program, *Urban Morphology*, 2, 108-110.

Hillier, B., Penn, A., 1991, Visible colleges: structure and randomness in the place of discovery, *Science in Context*, 4 (1), 23-49.

Hornecker, E., 2005, *Space and place-setting the stage for social interaction*, Interact Lab, Dept. of Informatics University of Sussex Falmer.

Howard, P. ve Smith, R., 1982, Designing buildings for a technology of education, Doktora Tezi, *University of York*, UK

Jeffrey, P. and Mark, G., 1998, Constructing social spaces in virtual environments: A study of navigation and interaction, *Swedish Institute of Computer Science (SICS)*, 24-38, Stokholm.

Kalyoncu, G., 2006, Kişiselleştirme ve yere bağlılık kavramlarının yurt mekanında irdelenmesi: İTÜ Ayşe-Zeynep Birkan Yurtları örneği, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Kant, I., 1993, Arı Usun eleştirisi, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, İstanbul.

Karabey, H., 2004, *Eğitim yapıları*, Literatür Yayınları, İstanbul.

Karakaş, N. B., 1999, *Üniversite kampüslerinin fiziksel gelişim planı hazırlama süreci ve Bartın Orman Fakültesinin bu bağlamda değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Kasapoğlu, E., 2002, Maslow'un gereksinimler dizisini mimarlar açısından ele alan bir araştırma,*Yapı dergisi,* 249, syf 61-65, YEM Kitabevi, İstanbul.

Kim, Y., 2009, Difference of place vitality in two central plazas, *Seventh International Space Syntax Symposium*, Stockholm.

Knapp, M. L. & Vangelisti, A. L., 2000, *Interpersonal communication and human relationships*, pp: 124-126, Allyn&Bacon, ABD.

Kortan, E., 1981, *Çağdaş üniversite kampüsleri tasarımı*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Krueger, J., 2010, Extended cognition and the space of social interaction, *Center for Subjectivity Research*, pp:140-142, University of Copenhagen, Njalsgade.

Kulaksızoğlu, A.,1998, *Ergenlik psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kumar, K., 1997, *The need for place*, In The Postmodern University? Contested Visions of Higher Education in Society, edited by A. Smith and F. Webster, Bristol: SRHE and Open University Press, 27-36.

Kuşçu, K., 1990, Genç insan ve üniversite, *Yüksek Öğretimde Sorunlar ve Çözümler*, Üniv. Öğr. Üye. Der., Cem Yayınevi, İstanbul.

Lang, P. J., 1987, *Creating architectural theory, the role of behavioral sciences in enviromental design*, Van Nostrand Reinhold, New York.

Larson, R. ve Richards, M., 1994, Introduction: the changing life space of early adolescence, *Journal of Youth and Adolescence*, 18, 6, 501-509.

Lawton, M.P. and Nahemow, L., 1973, Ecology and the aging process, *The Psychology of Adult Development and Aging*, Ed. C. Eisdorfer ve M.P. Lawton, American Psychological Association, Washington.

Lefebvre, H., 1991 *The production of space*, Blackwell, London.

Leibniz, G., W, 1896, New essays conserning human understanding, Trans., Alfred Gideon Langley, The Macmillan Company, New York.

Lewin, K. A., 1951, Field theory in social sciences, *Selected Theoretical Papers*, Harper, New York.

Linde, H., 1971, *"Hochschulplanung"*, Werner-Verlag, Dusseldorf.

Long, Y., Baran P.K. and Moore, R., 2007, The Role of space syntax in cognition: evidence from urban China, *Proceedings of the 6th International Space Syntax Symposium*, No:129, İstanbul.

Low, S. M. and Chambers, E., 1989, *Housing, culture and design: A comparative perspective*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

Lyman, S. and Scott, M.B., 1967, Territoriality: A neglected sociological dimension, *Social Problems*, 15(2), 236.

Lynch, K., 1977, *Growing in up in cities: studies of the spacial environment of adolescence*, MA: MIT Press, Cambridge.

Maslow, A. H., 1943, A theory of human motivation, *Psychological Review*, 50, 370-396.

Maslow, A. H., 1970, *Motivation and personality*, Harper and Row, New York.

McCormick, J. E.,1970, *Human factors engineering*, McGraw-HiII Inc., U.S.A.

McFarland, A. L., Waliczek, T., M., Zajicek, J. M., 2008, The relationship between student use of campus green spaces and perceptions of quality of life, *HortTechnology*, April – June 18(2).

Michelson, W., 1975, *Behavioral research methods in environmental design*, Dowden, Hutchingon & Ross. Inc., Halsted Press, Stroudsburg Pennsylvania.

Moore, G. T., 1987, Environment and behavior research in North America: history, development and future prospects. In D. Stokols, I. Altman (Eds.), *Handbook of Environmental Psychology*, Volume 2, pp: 1359-1410, John Wiley and Sons, New York.

Neuman, D. J., 2003, Campus planning, *Building Type Basics For College and University Facilities*, ed. Stephen Kliment & David J. Neuman, John Wiley&Sons Inc, USA.

Nunes, de M., Monteiro, M. B., 2007, Unb and its social space, *the Sixth International Space Syntax Symposium*, Istanbul.

Onat, E., 1982, *Mekansal düzenin kuruluşu ve mimarlıkta tasarlama üzerine kavramsal bilgiler*, ADMMA, Ankara.

Onat, E., 1990, *Mekansal organizasyonlarda ihtiyaç programlaması*, Teknik Yayınevi, Ankara.

Onat, Z., 1992, Kütüphane binalarının mekansal organizasyonlarında ergonominin önemi ve standardizasyon, *Türk Kütüphaneciliği*, 6, 3, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayını.

Osmond, H., 1957, Function as a basis of psychiatric ward design, *Mental Hospitals*, (Architectural supplements), 83: 235-245.

Owens, P. E., 1994, Teen places in sunshine, Australia: then and now, *Children's Environments*, 11, 4, Landscape Architecture Department of Environmental Design, University of California, California.

Önder S., Kara Z., 1998, *Selçuk üniversitesi Aleaddin Keykubat Kampüs alanı alan kullanımı ve planlaması üzerinde bir araştırma*, Selçuk Üniversitesi Araştırma Fonu, Proje No 97 – 009, Konya.

Öztan, Y., 2004, *Yaşadığımız çevre ve peyzaj mimarlığı*, s:49, Tisamat Basımevi, Ankara.

Özyılmaz, H., 2001, Diyarbakır'daki yeni yerleşim bölgelerinde kullanıcı gereksinimlerinin konut ve çevre açısından incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Pader, E.J., 1988, *Inside spatial relations*, architecture et comportement / Architecture and Behaviour, 4(3), 251-267.

Pasalar, C., 2003, The effects of spatial layouts on students' interactions in middle schools: multiple case analysis, Doktora Tezi, *North Carolina State University*, North Carolina.

Pastalan, L. A., 1970, *Privacy as an expression of human territoriality*, In Leon A. Pastalan and Daniel H. Carson (ed.), Spatial Behavior of Older People, The University of Michigan, WayneState University Press.

Peponis, J. ve Wineman, J., 2002, Spatial structure of enivironment and behavior, in Robert B. Bechtel and A. Churchman (ed), *Handbook of Environmental Psychology*, pp: 271-291, John Wiley&Sons Inc, New York.

Peponis, J., 2005, Space syntax, in *implications* (A Newsletter by InformeDesign), Volume 4, Issue 12, University of Minnesota.

Perkins, B., 2001, *Building type basics for elementary and secondary schools*, John Wiley & Sons, Inc., New York.

Piaget, J., 2004, *Çocukta zihinsel gelişim*, çev. Hüsen Portakal, Cem Yayınevi, İstanbul.

Piaget, J. ve Inhelder, B., 1967, *The child's conception of space*, W.W. Norton and Company Inc., New York.

Prak, N. L., 1968, *The language of architecture:a contribution to architectural theory*, Mouton&Co, Hague, Netherlands.

Preiser, W. F. E., 1991, *Design innovation and the challenge of change, design intervention; toward a more humane architecture*, Van Nostrand Reinhold Company, USA.

Prohansky, H. M., Fabian, A. K. and Kaminoff, R., 1995, Place-ID: Physical world of socialization of the self-giving places meaning, *Academic Press*, p.87-113, San Diego.

Rapoport, A., 1983, Environment quality, metropolitan areas and traditional settlements, *Habitat International,* Vol 7,34, pp. 37-63.

Rapoport, A., 1990, *The meaning of the built environment – A nonverbal communication approach*, The University of Arizona Press, Tuscon.

Rapoport, A., 2004, *Kültür mimarlık tasarım,* Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul

Rigolon, A. 2010, *European design types for 21st century schools: an overview*, CELE Exchange, OECD.

Rummel, R.J., 1976, Social behavior and interaction, in R. J. Rummel, *Conflict and War,* vol.2, CA: Sage Publications, Retrieved March 4, 2005 available from: http://www.hawaii.edu/powerkills/TCH.CHAP9.HTM.

Sack, D., Baker, A., Dennis, R., Holdworth, D., 1986, *Human territoriality: its theory and history* (Cambridge Studies in Historical Geography), Cambridge University Press.

Sakallı, N., 2001, *Sosyal etkiler*, İmge Kitapevi, Ankara.

Sami, K., 2007, Diyarbakır'da geleneksel konut: sosyal yaşam bağlamında mekan ve kültürel etkileşim, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* (SBArD), 9, 63-79.

Sanoff, H., 1994, *School design*, Van Nostrand Reinhold:New York.

Schaefer-McDaniel, N.J., 2004, Conceptualizing social capital among young people: toward a new theory, *Children Youth and Environments*, 14, 1, 140-150.

Schulz, C., 1972, *Existence space and architecture,* Studio Vista, London.

Schwander, C. et al., 2012, Campusanalist: towards a spatial benchmarking system for university campuses, *8st International Space Syntax Symposium*, Santiago.

Seamon, D., 2007, A lived hermetic of people and place: phenomenology and space syntax, *Proceedings of the 6th International Space Syntax Symposium*, İstanbul.

Serpil, B., 1996, The analysis and design of urban near-home environments according to psycho-social needs and behavior of human beings, Yüksek Lisans Tezi, *Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü*, Ankara.

Skjaeveland, O., and Garling, T., 1997, Effects of interactional space on neighbouring, *Journal of Environmental Psychology*, 17, 181-198.

Sommer, R., 1969, *Personal space: the behavioral basis of design*, Englewood Cliffs, Prentice- Hall, N.J.

Sönmezler, K., 1995, Üniversiteler, Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul

Srouri, D., 2005, Colleges of cambridge: the spatial interaction between the town and the gown, *Fifth International Space Syntax Symposium*, Delf.

Stea, D., 1970, *Space, territory and human movements*, Environmental Psychology: Man and His Physical Setting, (ed.) Proshansky, H., Ittelson, W., Rivlin, L., Holt, Rinehart and Winston, Inc, New York.

Stiny, G. ve Gips, J., 1978, *Algorithmic aesthetics*, University of California Press, CA, Berkeley.

Şalgamcıoğlu, M. E., 2013, İstanbul'da çoklu konut gelişiminin semantik ve sentaktik olarak irdelenmesi: 1930-1980 dönemi, Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul

Şen, İ., 1987, Üniversite kampüs planlamasında aktiviteler cins ve organizasyonu, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Şensoy, N., 2012, Konut yerleşimlerinde dış mekan kullanımlarının sosyal etkileşim yönünden incelenmesi: Toki Atakent Sitesi örneği (Ankara), Yüksek Lisans Tezi, *Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Düzce.

Şensoy, N., Karadağ, A. A., 2012, Konut yerleşimlerinde dış mekan kullanımlarına ilişkin memnuniyetin araştırılması: Atakent sitesi örneği (Ankara), *Ormancılık Dergisi*, Sayı 2, syf: 57-66, Düzce Üniversitesi.

Şuben, R., 1980, Türkiye'de yüksek öğretim kurumlarının dağılımı ve planlarının karşılaştırılması, Diploma Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi*, İstanbul.

Trigueiro, E., and Carlos O., 2009, Finding ways around the campus: a study to support a new signage system for a university campus in Natal, Brazil, *Seventh International Space Syntax Symposium*, Stockholm.

Turgut, H., 1995, *Çevre ve kültür çalışmalarında temel kavramlar*, İTÜ, İstanbul.

Turner, P. V., 1984, *Campus: an american planning tradition*, The Architectural History Foundation, The MIT Pres, USA.

Turner, J., 1988, *A theory of social interaction*, Stanford University Press, Stanford California.

Türeyen, M. N., 1999, *Üniversite yapıları*, Dokuz Eylül Yayınları.

Türeyen, M. N., 2002, *Yükseköğretim kurumları - kampüsler*, Tasarım Yayın Grubu, İstanbul.

Uslu, A. ve Gökçe, Ş., 2010, Social interaction in urban transformation areas and the characteristics of urban outdoor spaces: A case study from Turkey, *African Journal of Agricultural Research*, Vol. 5(20), pp. 2801-2810.

Uzun, İ., 2001, Mimarlıkta ortak mekan kavramı kapsamında atriumlar üzerine bir araştırma, Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir.

Ünlü, A., 1998, *Çevresel tasarımda ilk kavramlar*. İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğü Yayını, İstanbul.

Ünlü, A., Edgü, E., Özden, T., Özener, O., 2001a. Axial lines and crime relationship in central neighbourhoods, in J.Peponis, J.Wineman, S.Bafna (Eds.), *Proceedings of 3rd International Symposium on Space Syntax*, USA: College of Architecture, Georgia Institute of Technology, Atlanta.

Ünlü, A., Özener, O., Özden, T., Edgü, E., 2001b, An evaluation of social interactive spaces in a university building, in J.Peponis, J.Wineman, S.Bafna (Eds.), *Proceedings of 3rd International Symposium on Space Syntax*, USA: College of Architecture, Georgia Institute of Technology, Atlanta.

Ünlü, A., Ülken, G., Edgü, E., 2005, A space syntax based model in evacuation of hospitals, in Akkelies van Nes (Ed.), *Proceedings of 5th International Space Syntax Symposium*, Delft University of Technology, Netherlands.

Ünlü, A., Edgü, E., 2007, Comparative space syntax analysis of design strategies for Istanbul underground system, in Ayşe Sema Kubat (Ed.), *Proceedings of 6th International Space Syntax Symposium,* Istanbul Technical University, Faculty of Architecture, İstanbul.

Ünlü, A., Edgü, E., Cimşit, F., Şalgamcıoğlu, M. E., Garip, E., Mansouri, A., 2009, Interface of indoor and outdoor spaces in buildings: A syntactic comparison of architectural schools in Istanbul, in D. Koch, L. Marcus, J. Steen (Eds.), *Proceedings of 7th International Space Syntax Symposium,* KTH Royal Institute of Technology, Stockholm, Sweden.

Versteeg, E., 2003, Planning and design of open space to promote adolescent development, Master of Landscape Architecture, The University of Guelph, Guelph, Canada.

Wells, B. W. P., 2009, The psycho – social influence of building environment: Sociometric findings in large and small office spaces, *People and Buildings*, pp:97-119, Transaction Publishers, ABD.

Whisnant, D. E., 1979, The university as a space and the future of the university, *The Journal of Higher Education*, The Ohio State University Press, 544-558.

Wyatt, G.S., 2003, Academic buildings and professional schools, *Building Type Basics For College and University Facilities,* ed. Stephen Kliment & David J. Neuman, John Wiley&Sons Inc, USA.

Yekrek, T., 1999, Üniversite kampüsleri yerleşim sistemlerinin fiziksel planlamayla olan ilişkisi ve önemi, Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü* İstanbul.

Yıldız, D., 2012, *A multi-factor model of use value for enclosed outdoor spaces*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken.

Yıldız D., Şener, H., 2006, Binalarla tanımlı dış mekanların kullanım değeri analiz modeli, *İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt 5, Sayı 1, 115 – 127.

Yıldız Yaylalı, B., ve diğ., 2013, Analyzing the socio spatial construction of a university campus: Aegean University as public space of student community, the *Ninth International Space Syntax Symposium*, Seoul.

Yollu, D., 2006, Mekan organizasyonu ve biçim kavramlarının tarihi yarımada örneğinde incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Zengel, R., 1998, An evaluation of the settlement patterns in campus planning with regard to the criteria of accessibility, Doktora Tezi, *DokuzEylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir.

Zevi, B., 1993, *Architecture as space. How to look at architecture,* Da Capo Press: New York.

Web Adresi 1	www.harvard.edu
Web Adresi 2	www.princeton.edu
Web Adresi 3	http://www.ae.metu.edu.tr/about/plan.html
Web Adresi 4	http://cografiharitalar.blogspot.com.tr/2012/05/karadeniz-teknik-universitesi-ktu.html
Web Adresi 5	www.comu.edu.tr
Web Adresi 6	www.metu.edu.tr
Web Adresi 7	tr.wikipedia.org/wiki.Çankaya-Üniversitesi

EKLER

EK-1 GSF'ye ait mekan dizim parametrelerinin nominal değer tanımları

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Bağlantısallık	C (N)	1 - 183	Düşük (3)
		184 - 366	Orta (2)
		367 - 549	Yüksek (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Derinlik Değeri (MD)	MD (N)	2,27 – 3,58	Sığ (1)
		3,59 – 4,90	Normal (2)
		4,91 – 6,23	Derin (3)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Bütünleşme Değeri (RI)	RI (N)	0,03– 1,17	Az Entegre (3)
		1,18 – 2.32	Entegre (2)
		2,33 – 3,48	Çok Entegre (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Eş Görüş Alanı	IA (N)	0,05 – 1,78	Düşük (3)
		1,79 – 3.52	Orta (2)
		3,53 – 5,27	Yüksek (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Eş Görüş Çevresi	IP (N)	0,25 – 1,56	Düşük (3)
		1,57 - 2,89	Orta (2)
		2,90 – 4,2	Yüksek (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Merkezilik	CE (N)	17 – 163	Düşük (3)
		164 - 310	Orta (2)
		311 - 456	Yüksek (1)

EK-2 GSF'ye ait sosyal etkileşim davranış modlarının nominal değer tanımları

İnterval Değer (ID)	Nominal Değer (ND)
Etkileşim yok	0
Oturarak sohbet	1
Ayakta sohbet	2
Spor+sohbet	3

EK-3 Mühendislik Fakültesi zemin kat planına ait mekan dizim parametrelerinin nominal değer tanımları

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Bağlantısallık	C (N)	0 – 66	Düşük (3)
		67 – 133	Orta (2)
		134-199	Yüksek (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Derinlik Değeri (MD)	MD (N)	1 – 4,26	Sığ (1)
		4,27 – 7,53	Normal (2)
		7,54 – 10,09	Derin (3)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Bütünleşme Değeri (RI)	RI (N)	0,02 – 0,93	Az Entegre (3)
		0,94 – 1,85	Entegre (2)
		1,86 – 2,77	Çok Entegre (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Eş Görüş Alanı	IA (N)	0.03 – 2,71	Düşük (3)
		2,72 – 5,41	Orta (2)
		5,42 – 8,11	Yüksek (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Eş Görüş Çevresi	IP (N)	0,09 – 1,50	Düşük (3)
		1,51 – 2,92	Orta (2)
		2,93 – 4,35	Yüksek (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Merkezilik	CE (N)	15 – 176	Düşük (3)
		177 – 338	Orta (2)
		339 - 499	Yüksek (1)

EK-4 Mühendislik Fakültesi birinci kat planına ait mekan dizim parametrelerinin nominal değer tanımları

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Bağlantısallık	C (N)	0 – 86	Düşük (3)
		87 – 173	Orta (2)
		174 - 260	Yüksek (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Derinlik Değeri (MD)	MD (N)	3,85 – 5,50	Sığ (1)
		5,51 – 7,17	Normal (2)
		7,18 – 8.84	Derin (3)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Bütünleşme Değeri (RI)	RI (N)	0,06 – 2,39	Az Entegre (3)
		2,40 – 4,74	Entegre (2)
		4,75 – 7,09	Çok Entegre (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Eş Görüş Alanı	IA (N)	0,02 – 2,02	Düşük (3)
		2,03 – 4,03	Orta (2)
		4,04 – 6,05	Yüksek (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Eş Görüş Çevresi	IP (N)	0,06 – 1,03	Düşük (3)
		1,04 – 2,02	Orta (2)
		2,03 – 3,01	Yüksek (1)

İnterval Değer	Nominal Değer	Değer Aralığı	Değer Tanımı
Merkezilik	CE (N)	15 – 154	Düşük (3)
		155 – 294	Orta (2)
		295 - 432	Yüksek (1)

EK-5 Mühendislik Fakültesi'ne ait sosyal etkileşim davranış modlarının nominal değer tanımları

İnterval Değer (ID)	Nominal Değer (ND)
Etkileşim yok	0
Oturarak sohbet	1
Ayakta sohbet	2
Ders çalışmak	3

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	**:**	Süheyla BÜYÜKŞAHİN SIRAMKAYA
Uyruğu	**:**	T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi	**:**	Selçuklu, 01.01.1979
Telefon	**:**	05065100695
Faks	**:**	
e-mail	**:**	sbsiramkaya@gmail.com

EĞİTİM

Derece		**Adı, İlçe, İl**	**Bitirme Yılı**
Lise	**:**	Meram Anadolu Lisesi, Meram, Konya	1997
Üniversite	**:**	OrtaDoğu Teknik Üniversitesi, Çankaya, Ankara	2001
Yüksek Lisans:		Selçuk Üniversitesi Fen Bil.Ens., Selçuklu, Konya	2005
Doktora	**:**	Selçuk Üniversitesi Fen Bil.Ens., Selçuklu, Konya	

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	**Kurum**	**Görevi**
2001	Selçuk Üniversitesi Mimarlık Bölümü	Arş. Gör.

UZMANLIK ALANI

YABANCI DİLLER

İngilizce